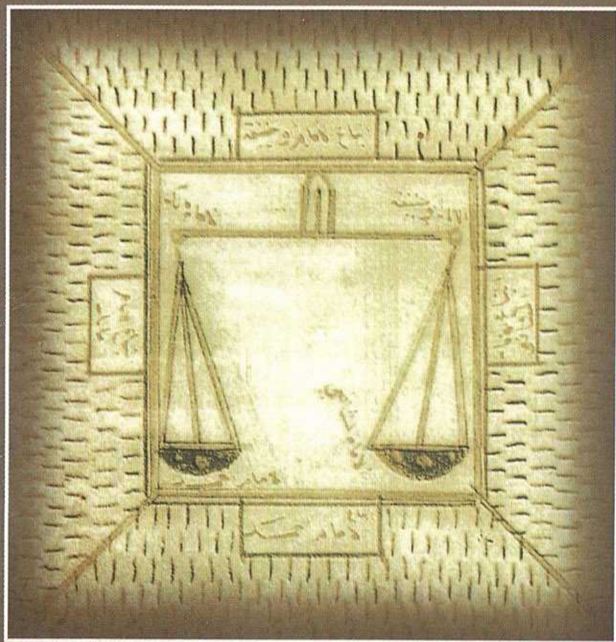
JUSUF
EL-KARADAVI

Razumijevanje prioriteta

Naslov originala: FIKHUL-EVLEVIJJAT
Prijevod sa arapskog: Salih Haušić
Recenzent: dr. Šukri Ramić
Recenzija prijevoda: Bilal Hodžić
Elvir Vakufac

Izdavač: BEMUST
El-Takwa
Za izdavača: Mustafa Bećirović
Lektor: Tarik Jakubović
Štampa: BEMUST - Sarajevo
Za štampariju: Mustafa Bećirović

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

297.15

el-KARADAVI, Jusuf
Razumjevanje prioriteta / Jusuf el-Karadavi ; [prijevod Haušić Salih]. - Sarajevo : Bemust, 2000. - 261 str. ; 21 cm

Prijevod djela:. - Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958-725-31-2

COBISS/BIH-ID 7405830

Jusuf el-Karadavi

RAZUMIJEVANJE PRIORITETA

Sarajevo, 2000.

Predgovor

Bismillahir-rahmanir-rahim

Hvala Allahu, Čijom blagodati se upotpunjuju dobra djela, Koji nas upućuje i bez čije upute bi sigurno zalutali. I neka su Allahov blagoslov i selam na učitelja svjetova, našeg dragog vođu i uzora, Muhammeda, s.a.v.s., kao i na njegove odane pratioce i sljedbenike, sve do Sudnjeg dana.

Studija koju Vam danas promoviram odnosi se na temu koju smatram veoma važnom, jer, sa šerijatskog stanovišta, ona liječi deformaciju odnosa i poremećenih kriterija u vrjednovanju stvari, misli i djela, i ukazuje kojima treba dati prednost, a kojima ne, te koje su na ljestvici vrijednosti božanskih odredbi i vjerovjesničkih smjernica broj jedan, a koje broj 70. I to naročito u današnje vrijeme kada su kriteriji prioriteta poremećeni.

Ranije sam ovu temu naslovio "Razumijevanje vrjednovanja djela", ali se danas kao i prije nekoliko godina, vraćam naslovu "Razumijevanje prioriteta", jer je obuhvatniji i jasnije ukazuje na željeno.

Ova je studija pokušaj bacanja svjetla na nekoliko prioriteta s kojima je došao Šerijat iz kojih se crpe dokazi, ne bi li doprinijela formiranju ideje i programa za utemeljivanje ove vrste fikha, te bila uputa radnicima za islam i onima koji ih oponašaju, kako bi uspjeli razlučiti ono čemu je Šerijat dao prioritet od onoga što je odgodio; ono u čemu je žestok od onoga u čemu je popustiljiv, i ono što je vjera učinila važnim od onoga što smatra malim i manje važnim i da, možda, to bude razlog zbližavanja nazora pregalaca koji se zalažu za islam.

Ne mislim da je ova studija iscrpna i kompletna. Ona predstavlja, tek, otvaranje vrata i pripremu puta, a Allah će pomoći onoga ko je produbi i dopuni. A svako ko se bude trudio svoj doprinos će dati.

I dovršavam ovu svoju besjedu riječima Allahovog vjerovjesnika Šu'ajba, mir neka je sa njim: *Jedino želim da učinim dobro koliko mogu, a uspjeh moj zavisi samo od Allaha; u Njega se uzdam i Njemu se obraćam.*[1]

Ed-Devha:
rebiul-ahir 1415. h.
(septembar, 1994. g.)

Jusuf el-Karadavi

---

1. Hud, 88.

Potreba našeg ummeta

za

razumijevanjem prioriteta

Uvod

Jedna od važnih stvari u našem današnjem fikhu jeste ono na što sam skrenuo pažnju u nekoliko svojih ranijih knjiga nazivajući to pitanjem "razumijevanja prioriteta", naročito u svojoj knjizi: *Es-Sahvetul-islamijje-bejnel-džuhudi vet-tetarrufi.*

Pod tim podrazumijevam stavljanje svake stvari, od propisa, vrjednota i djela, na pravo mjesto, a potom davanje prednosti prečem i prečem, shodno ispravnim šerijatskim mjerilima, kojima vodi svjetlo Objave i svjetlo razuma: *...sama svjetlost nad svjetlošću...*[2]

Ne daje se prednost nevažnom nad važnim, kao ni važnom nad važnijim, niti dobrom nad boljim, ili najboljem.

Prednost se daje onome što zaslužuje prednost, a odlaže ono što treba odložiti. Ne uveličava se malo i ne omalovažava opasnost, nego se sve stavlja na svoje mjesto, shodno preciznoj vagi, bez dodavanja, ili zakidanja, kao što kaže Uzvišeni Allah: *A nebo je digao i postavio je terezije, da ne prelaze granice u mjerenju. I pravo mjerite i na tereziji ne zakidajte!*[3]

Osnova ovoga je u tome što se vrjednote, propisi, djela i zaduženja uveliko razlikuju u očima zakona. Nisu svi u istoj ravni. Među njima ima važno i manje važno, osnovno i sporedno, temeljno i dopunjavajuće, ono što predstavlja bit i ono što je periferno, ono što je na visokom stepenu i ono što je na nižem, ono što je vrijedno i ono što je manje vrijedno.

To se jasno vidi u samim tekstovima, kao, npr., u riječima Uzvišenog Allaha: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom hramu ravan onome koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovom putu bori? Nisu oni jedna-*

2. En-Nur, 35.

3. Er-Rahman, 7-9.

ki pred Allahom. A Allah neće ukazati na pravi put onima koji sami sebi nepravdu čine. U većoj su časti kod Allaha oni koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovu putu zalažući imetke svoje i živote svoje - oni će postići što žele.[4]

To se, također, vidi i u riječima plemenitog Poslanika: "Iman se sastoji od sedamdeset i nešto dijelova (od 73-79). Najveći je *La ilahe illellah,* a najmanji ukloniti s puta ono što smeta."[5]

Ashabi, neka je Allah s njima zadovoljan, trudili su se da saznaju šta je važnije od djela, kako bi se njima približili Uzvišenom Allahu, te su mnogo pitali o najboljim i Allahu najdražim djelima, kao što se navodi u pitanju Ibni Mesuda, Ebi Zerra i drugih, i Poslanikovom, s.a.v.s., odgovoru na njih. Otuda su u hadisima brojni izrazi: "Najbolje djelo jeste to i to..." i "Allahu najdraža djela su ta i ta..."

"Najbolja sadaka je ako podijeliš kada si zdrav, a oskudan, bojiš se siromaštva, a priželjkuješ bogatstvo"; "Najbolji džihad je istinu reći pred nepravednim vladarem"; "Allahu su najdraža djela koja su trajna i kada bi bila sitna"; "U vašoj je vjeri najbolje ono što je najlakše."

Ovdje se zadovoljavamo spominjanjem jednog hadisa. Prenosi se od Amra ibn Abese, neka je Allah s njim zadovoljan, da je rekao: "Upitao je jedan čovjek: 'O Allahov Poslaniče, šta je to islam?' Poslanik odgovori: 'Predati srce Allahu i da muslimani budu mirni od tvoga jezika i ruku.' Upitao je: 'A šta je u islamu najbolje?' Odgovorio je: 'Iman.' 'A šta je to iman?' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike i proživljenje nakon smrti.' 'A koji iman je najbolji?' Odgovorio je: 'Hidžra'. Čovjek upita: 'A šta je to Hidžra?' Odgovorio je: 'Da napustiš loše djelo.' Upitao je: 'A koja hidžra je najbolja?' Muhammed, s.a.v.s., odgovorio je: 'Džihad.' 'A šta je to džihad?' Odgovorio je: 'Da se boriš protiv nevjernika kada ih sretneš.' 'A koji džihad je najbolji?' Alejhisselam reče: 'Čiji konj bude ubijen a njegova krv prolivena."[6]

---

4. Et-Tevba, 19-20.

5. Ovaj hadis prenosi više ljudi od Ebu-Hurejrea. Buharija navodi broj "šezdeset i nešto", Muslim "sedamdeset i nešto", Tirmizija "sedamdeset i nešto", En-Nesai ga navodi u poglavlju "El-Iman", Ebu Davud u poglavlju "Es-Sunnet" a Ibn-Madže u predgovoru svoje zbirke.

6. El-Munziri u knjizi *Et-tergibu vet-terhib* kaže: "Ahmed ga bilježi od povjerljivih prenosilaca koji se u zbirkama vjerodostojnih hadisa uzimaju kao dokaz. Također, Et-Taberani, ali i drugi."

Ko u Kur'anu i sunnetu Časnom traga za ovim načinom izraza, odgovorom na pitanje ili pojašnjenjem suštine, vidjet će da se pred nas postavlja skupina pravila koja pojašnjavaju šta je od djela, vrijednosti i zaduženja bolje, preče i Uzvišenom Allahu draže. Vidjet će među njima ogromne razlike, a u nekim hadisima je to jasno navedeno, kao: "Namaz u džematu vrjedniji je dvadeset i sedam puta od namaza pojedinca"[7]; "Pretekao je dirhem sto hiljada dirhema"[8]; "Bdijenje u džihadu dan i noć bolje je od mjesec dana posta i noćnog namaza."[9]; "Bdijenje nekog od vas na Allahovom putu bolje je nego da u svojoj kući klanja 70 godina."[10]

Nasuprot tome, postavljena su mjerila za vaganje loših djela i pojašnjenje njihovog stepenovanja kod Uzvišenog Allaha, bilo da se radi o sitnim ili krupnim, sumjivim ili pokuđenim djelima. Nekada se pominje omjer među njima, kao npr.: "Dirhem od kamata koji čovjek svjesno jede, gori je kod Allaha od 36 preljuba."[11]

Skrenuo sam pažnju na loša djela koja sam smatrao gorim od ostalih, kao što se navodi i u hadisu; "Najgore što se može naći kod čovjeka jeste škrtost zbog pohlepe i strah bez razloga."[12]

"Najgori od ljudi jeste onaj od koga se nešto zatraži u ime Allaha, pa ovog taj odbije."[13]

El-Hejsemi (3:208) kaže: "Ovaj hadis prenosi Ahmed i Taberani, a ljudi koji ga prenose povjerljivi su."

7. Muttefekun alejhi (tj. prenose ga Buharija i Muslim), od Ibn-Umera, kao što se navodi u knjizi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*(381).

8. Nastavak hadisa: "Čovjek koji je imao samo dva dirhema i od toga udijelio jedan (tj. podijelio pola svoga imetka, iako je njemu bio najpotrebniji) i čovjek koji ima veliki imetak i iz njega podijelio sto hiljada dirhema." (bilježi ga En-Nesai: 5:95, Ibn-Husejme: 3443, Ibn-Hibban: 3347, i El-Hakim od Ebu-Hurejrea i smatra ga vjerodostojnim u čemu se s njim slaže i Ez-Zehebi: 1:418.

9. Bilježe ga Ahmed, Muslim i Tirmizi od Selmana, a Ahmed od Abdullaha ibn Amra, kao što se navodi u *Sahihul-džamius-sagir:* 3480, 3481, 3483).

10. Et-Tirmizi ga prenosi od Ebu-Hurejrea i smatra ga dobrim "hasen hadisom" 1350, a Hakim ga je prihvatio kao vjerodostojan hadis prema šartima Muslima. U tome ga je slijedio i Ez-Zehebi: 2:68, s tim da se u njemu pominje '80 godina', a prenosi ga i Ahmed od Ebu Umama.

11. Bilježi ga Ahmed i Et-Taberani od Abdullaha Ibn Hanzale, kao što stoji u *Sahihul-džamius-sagir:* (3375).

12. Prenosi ga El-Buhari u *Istoriji* i Ebu-Davud od Ebu Hurejrea, ibid: 9:37.

13. Prenose ga Ahmed, El-Buhari, Muslim, Et-Tirmizi i Ibn-Hibban od Ibn-Abbasa, Ibid: 2704.

"Najgori u mome ummetu su brbljivci, podrugljivci i oholi razmetljivci, a najbolji u mome ummetu su oni čiji je moral najbolji."[14]

"Najveći je kradljivac onaj ko krade od svoga namaza, ko ne upotpunjava ni njegova ruku'a, niti sedžde. A najškrtiji je onaj ko škrtari sa selamom."[15]

Kur'an navodi da svi ljudi nisu na istim deredžama. Iako su jednaki u ljudskosti, jer je osnova njihovog stvaranja ista, oni se međusobno mnogo razlikuju svojim znanjem i djelima. Kur'an kaže: *O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se međusobno upoznali. Najpočašćeniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.*[16]

Reci: Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju?[17]

Vjernici koji se ne bore - osim onih koji su za borbu nesposobni - nisu jednaki onima koji se na Allahovom putu bore imecima svojim i životima svojim. One koji se budu borili ulažući imetke svoje i živote svoje, Allah će odlikovati čitavim stepenom nad onima koji se ne budu borili. I On svima obećava lijepu nagradu. Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu, počasti od Sebe, oprost i milost. Allah prašta i samilostan je.[18]

Nisu nikako isto slijepac i onaj koji vidi, ni tmine i svjetlo, ni hladovina i vjetar vrući, i nisu nikako isti živi i mrtvi. Allah će učiniti da čuje onaj za koga On to hoće, a ti ne možeš one u grobovima dozvati. [19]

Mi ćemo učiniti da Knjigu poslije naslijede oni Naši robovi koje Mi izaberemo: bit će onih koji će se prema sebi ogriješiti; bit će onih čija će dobra i loša djela podjednako teška biti, a bit će i onih koji će, Allahovom voljom, svojim dobrim djelima druge nadmašiti.[20]

---

14. Prenosi ga El-Buhari od Ebu Hurejrea, Ibid: 2704.
15. Prenosi ga Et-Taberani u *Evsatu* od Abdullaha ibn Mugaffeti; Ibid: 966.
16. El-Hudžurat, 13.
17. Ez-Zumer, 9.
18. En-Nisa, 95-96.
19. Fatir, 19-22.
20. Fatir, 32.

I tako nalazimo da se ljudi međusobno razlikuju kao što se razlikuju i djela, ali njihovo razlikovanje je po znanju, djelu, bogobojaznosti i džihadu.

Današnja potreba našeg ummeta za razumijevanjem prioriteta

Narušeni kriteriji prioriteta u ummetu:

Ko pogleda naš život, njegove razne aspekte: materijalne, moralne, idejne, društvene, ekonomske, političke ili bilo koje druge, vidjet će da je terezija prioriteta u njemu potpuno poremećena.

U svim krajevima islamsko-arapskog svijeta nalazimo ogromna proturiječja.

Onome što je vezano za umjetnost i razonodu se uporno daje prednost nad onim što je vezano za nauku i obrazovanje.

U omladinskim aktivnostima veća se briga posvećuje fizičkom odgoju nego umnom. Kao da se briga za omladinu svela samo na brigu o tijelima. Ta, zar je insan samo tijelo, a ne tijelo, razum i duša?

Davno smo naučili poznatu kasidu Ebul-Fetha el-Bastija:

Koliko se trudiš, slugo tijela, da mu udovoljiš,

zar tražiš dobit u onome što predstavlja gubitak?

Vrati se duši i njene vrline upotpuni,

jer po duši, a ne po tijelu insan si!

A još ranije smo učili pjesmu Zuhejra ibn Ebu Seleme:

Jezik je pola insana, a druga polovina njegovo je srce

i od čovjeka ne osta ništa sem od krvi i tijela slike!

U ljeto 1993.g. u cijelom se Egiptu samo pričalo o novčanom transferu jednog igrača. Njegova cijena je u nagađanju između klubova porasla na tri četvrtine miliona džunejha.[21]

---

21. Novci u Egiptu.

Kamo sreće da vode računa o svim vrstama sporta, a naročito o onome od kojega imaju korist mase u svakodnevnom životu. Ali oni posvećuju pažnju samo sportu, naročito fudbalu, u kome učestvuje samo nekoliko osoba dok su svi ostali po strani!

Zvijezde društva, njegove najsvjetlije ličnosti, nisu učenjaci, književnici, nosioci velikih ideja i misionari, nego su to glumci, umjetnici, fudbaleri i njima slični.

Novine, časopisi, televizija i informativne kuće kao da nemaju o čemu pričati, osim o njima, njihovim djelima, "herojstvima", podvizima, vještinama, ma koliko one bile beznačajne. Ostali su u sjeni ili, pak, u dolini šutnje i zaborava.

Kada umre glumac, zemlja se potrese zbog njegove smrti, a novine preplavi rijeka vijesti o njemu. A kada umre naučnik, književnik ili veliki profesor, to gotovo niko i ne osjeti.

S materijalne strane, basnoslovna sredstva ulažu se u sport, umjetnost, informativni sistem i sigurnost vladara, što pogrešno nazivaju "državna sigurnost", kako im niko ne bi mogao protusloviti, niti ih za to na odgovornost pozvati. Čemu sve to?

Kada se zavodi za prosvjetu, zdravstvo, vjeru i osnovne usluge žale na oskudicu, ukazuju na slabost, teško preživljavanje, kada zatraže sredstva za osavremenjivanje i hod u skladu s vremenom, tada se škrtari, za razliku od rasipništva na drugoj strani. Upravo onako kao što je davno rekao Ibn el-Mukfi: "Nisam vidio rasipništvo, a da se nasuprot njemu nije pravda zakinula!"

Današnje greške pobožnih u razumijevanju prioriteta

Poremećaj u definiranju prioriteta u današnje vrijeme ne svodi se samo na muslimanske mase ili, pak, na zalutale od njih, nego je prisutan i kod ljudi odanih vjeri, zbog nedostatka ispravnog razumijevanja propisa, tj. fikha, koji usmjerava, te manjkavosti pravog znanja.

Jer, znanjem se razlučuju propisi i djela: bolja od gorih, ispravna od pogrešnih, prihvatljiva od neprihvatljivih, propisana od novotarija, i svakom djelu da se "odgovarajuća cijena" i vrijednost u svjetlu zakona (Šerijata).

Nalazimo da mnogi, kojima je uskraćena svjetlost znanja i uputa fikha, niveliraju granicu između djela, te se ne razlikuju. Donose o njima sud različit od onoga koji je o njima iznio Šerijat.

Dodaju manje stvari djelima ili oduzimaju, i tako se gubi mjera između onoga koji pretjeruje i onoga koji uskraćuje.

Vidimo mnogo iskrenih koji su zanemarili bolje djelo, jer su zaokupljeni manje vrijednim djelom.

Nekada je jedno djelo vrijedno u jednom vremenu, a beznačajno ili manje vrijedno u drugom, nadvladajuće u jednom stanju, nadvladano u drugome, ali oni, zbog malog znanja i fkiha, ne prave razlike između ta dva vremena i ta dva stanja.

Vidio sam među muslimanima dobrih ljudi koji dobrovoljno grade mesdžid u mjestu prepunom mesdžida. Građa košta, ponekad, i pola miliona ili milion džunejha ili dolara, pa i više. A ako od tih ljudi zatražiš toliko imetka, ili pola, ili četvrt od toga za širenje islama, za borbu protiv nevjerstva i bezboštva, za podršku islamskom radu kako bi se Šerijat uspostavio i vjera ustabilila ili za bilo koji sličan veliki cilj, naći ćeš ljude, ali ne i imetak. Teško ćeš pronaći uho koje čuje i odaziva se na poziv, jer oni vjeruju u izgradnju zidine, a ne u izgradnju ljudi.

Svake godine u vrijeme hadža vidim mnoštvo muslimana koji nastoje obaviti neobavezni (nafila) hadž. Mnogi uz to obave i umru tokom ramazana. I na to mnogo utroše, a neki o svom trošku vode i grupu siromašnih koje Allah nije zadužio ni hadžom ni umrom.

A ako od njih zatražiš iste te godišnje troškove za borbu protiv Jevreja u Palestini ili Srba u Bosni i Hercegovini, za borbu protiv pokrštavanja u Indoneziji i Bangladešu ili bilo kojem mjestu u Aziji i Africi, ili pak, za podizanje islamskog centra, školovanje misionara islama, pisanje knjige ili njeno prevođenje i rasturanje, okrenut će glave i vidjet ćeš kako to osporavaju i koliko su oholi.

A u Časnom se Kur'anu jasno ističe da su džihadska djela bolja

od hadžskih, kao što Uzvišeni Allah kaže: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom hramu, ravan onome koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovu putu bori? Nisu oni jednaki pred Allahom. A Allah neće ukazati na pravi put onima koji sami sebi nepravdu čine. U većoj su časti kod Allaha oni koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovu putu zalažući imetke svoje i živote svoje; oni će postići što žele. Gospodar njihov šalje im radosne vijesti da će im milostiv i blagonaklon biti i da će ih u dženetske bašče uvesti, u kojima će neprekidno uživati.*[22]

Ovo se odnosi na neobavezni hadž i dobrovoljnu 'umru, dok je džihad protiv bezboštva, ateizma, laicizma, raskalašenosti i snaga koje to podržavaju iznutra i izvana, farz ovog vremena i zadatak savremenog trenutka.

Naš veliki prijatelj i istaknuti islamski pisac Fehmi Huvejdi je, prije dvije godine u prethadžsko vrijeme, u sedmičnom časopisu koji izlazi srijedom, muslimanima otvoreno poručio: "Spašavanje Bosne preče je od farz (obaveznog) hadža."

Mnogi koji su čitali taj članak pitali su me koliko je ta izjava ispravna sa fikhskog i šerijatskog stanovišta. Tada sam im rekao: "Riječi autora imaju osnova s jedne strane, jer fikhsko pravilo glasi: obaveze čije se ispunjenje traži momentalno su ispred onih koje se mogu odgoditi. Obaveza hadža se može odgoditi, jer shodno mišljenju neke uleme, spada u obaveze čije obavljanje nije obavezno odmah. Međutim, spašavanje Bosne od uništenja glađu, zimom i bolestima, s jedne strane, i opasnosti genocida koji joj se priprema, s druge strane, jeste trenutna obaveza koja se ne smije odgađati i za čije ispunjenje nema mnogo vremena. To je za čitav islamski ummet obaveza ovog momenta i farz ovog dana."

Nema sumnje da je obaveza da svake godine neko obavi hadž, i da je nedopustivo da niko ne obavi, i ovo niko ne osporava. Ali to mogu obaviti stanovnici Dva harema koje hadž ne košta mnogo.

Tako se ono što je želio kazati prof. Huvejdi može ostvariti i bez ovoga. Jer, mnogo je hadžija koji su obavili hadž ranije i on nije više njihova obaveza. U stvarnosti, procenat onih koji prvi put obavl-

22. Et-Tevba, 19-21.

jaju hadž je tek oko 15%! To jeste ako je broj hadžija dva miliona, broj onih koji hadž obavljaju prvi puta ne prelazi 300.000!

I kamo sreće da oni koji obavljaju nafila hadž, a oni su većina, i oni koji nekoliko puta u godini obave nafila 'umru, naročito u vrijeme ramazana, ulože ta sredstva na Allahovom putu, za spas njihove braće muslimana i muslimanki koji su izloženi fizičkom i psihičkom uništenju pred tiraninom koji gazi sve što je časno kod njih, i koji ne želi da od njih išta ostane. Napredni svijet vidi i čuje, ali se ne pokreće. Jer, pobjeda u tom svijetu pripada onome ko je jači, a ne onome ko je u pravu.

Upoznao sam nekoliko dobrih i vjeri odanih muslimana u Egiptu, Kataru i drugim zemljama Zaliva, koji nastoje svake godine obaviti hadž. Neki od njih, već 40 godina, svake godine obavljaju hadž. To je velika skupina rodbine, prijatelja i saradnika, kojih ima oko stotinu. Jedne godine sam im spomenuo problem Indonezije, gdje sam vidio velike aktivnosti na pokrštavanju kao i potrebe muslimana za znanstvenim, medicinskim i društvenim organizacijama koje bi stale nasuprot kristijanizaciji. Rekao sam toj dobroj braći: "Šta mislite, kako bi bilo da ove godine odustanete od hadža, a ta sredstva uložite u borbu protiv pokrštavanja? Stotinu osoba po 10.000 džunejha jeste milion džunejha, što predstavlja dobru osnovu za veliki projekat. Ako počnemo s tim možda će nas drugi slijediti, pa ćemo imati nagradu svih koji nas u tome budu pratili!

Međutim, braća su uzvratila: "U nama se, kada dođe mjesec zul-hidže, probudi želja za hadžom i umrom, i mi joj se ne možemo oduprijeti. Osjećamo da naše duše lete tamo. A kada god prisustvujemo tim obredima, doživljavamo neopisivo zadovoljstvo."

Eto, to je rekao ko je rekao. A da je tu zdravo razumijevanje, ispravan iman, i da musliman razumije "fikh prioriteta", veće bi zadovoljstvo osjećao kada bi troškovima svog neobaveznog hadža finansirao neki islamski projekat za zbrinjavanje jetima, hranjenje gladnih, udomljavanje prognanih, liječenje bolesnih, podučavanje neukih ili zapošljavanje nezaposlenih.

Vidio sam kako jedan broj studenata medicinskih, inžinjerskih, poljoprivrednih, književnih i nekih drugih fakulteta, iako su uspješni, ili najbolji, okreću svojim fakultetima leđa i bez kajanja ih napuštaju

pod izgovorom da se posvećuju islamskom misionarstvu (da'vetu), upućivanju i prenošenju islama (tebligu), bez obzira što je rad u njihovoj struci fardi-kifaje (obaveza na grupu ljudi) zbog kojeg cio ummet biva grješan, ako ga ne ispuni. A mogu taj svoj rad učiniti ibadetom (pokornošću Allahu) i džihadom, ako ga marljivo i s iskrenim nijetom obave, ne prelazeći granice Uzvišenog Allaha.

Kada bi svi muslimani ostavili svoja zanimanja, ko bi onda radio za dobrobit muslimana?! Allahov Poslanik, s.a.v.s., slao je svoje ashabe da izuče razna zanimanja. Ni od jednoga nije tražio da napusti svoj posao da bi se posvetio da'vetu. Svaki od njih je, i prije i poslije Hidžre ostao vezan za svoju struku i svoj posao. A kada bi bili pozvani u džihad, odazivali su se, bio im to teret ili ne, zalažući svoje imetke i svoje živote na Allahovom putu.

Imam El-Gazali je u svoje vrijeme osudio opredjeljenje studenata za izučavanje fikha i njemu sličnih grana, dok se istovremeno u nekom dijelu islamske zemlje nalazi samo jedan ljekar, i to jevrej ili kršćanin, kome je povjereno liječenje muslimana i muslimanki. U njegove se ruke prepuštaju životi muslimana, pred njim se otkrivaju stidni dijelovi tijela, od njega se uzima mišljenje za šerijatske propise, kao naprimjer kada je dopušteno iftariti se u postu ili kada ranjeni ili povrijeđeni može učinuti tejemum!

Vidio sam druge kako se, svakodnevno, sukobljavaju i žučno bore u raspravama o sitnim i sporednim pitanjima, zaboravljajući veliku islamsku borbu protiv njegovih zlobnih neprijatelja, koji ga (islam) preziru i pokušavaju uništiti, koji ga se boje i čekaju priliku da ga dokrajče.

Čak sam i u krajevima gdje su muslimani manjina, tamo na Zapadu, u Americi, Kanadi i Evropi, našao one čija je najveća briga na koju ruku treba sahat staviti, na desnu ili lijevu? Da li je oblačenje bijele gulabije umjesto košulje i pantalona farz ili sunnet? Je li ulaz žene u mesdžid halal ili haram? Treba li sjediti za sinijom (sofrom) ili na stolici za vrijeme jela? Ubraja li se upotreba kašike i viljuške u oponašanje nevjernika ili ne?

I mnoga druga pitanja na koja se trači vrijeme, koja podvajaju zajednice, uzrokuju mržnje, uništavaju trud i džihad, jer su besciljna i predstavljaju borbu protiv onoga ko nije neprijatelj.

Vidio sam pobožne i vjeri odane mladiće kako grubo postupaju sa svojim očevima i majkama, a prema braći i sestrama su osori i sve to pod optužbom da su oni grješnici i da su zalutali, zaboravljajući da Uzvišeni Allah naređuje dobročinstvo prema roditeljima, čak ako su i idolopoklonici, i ako ga nagovaraju na idolatriju i odvraćaju od islama.

Uzvišeni Allah kaže: *A ako se budu trudili da te navrate da drugog mimo Mene ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovom svijetu, velikodušno ponašaj.*[23]

Dakle, i uprkos nastojanju roditelja da te na idolatriju navrate, naređuje ti se velikodušno ponašanje prema njima, jer oni kod tebe imaju prava kakva nema niko, osim Uzvišeni Allah. Zato Uzvišeni Allah kaže: *Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti.*[24]

Poslušnost u pripisivanju Allahu druga je neprihvatljiva jer nema poslušnosti stvorenju u nepokornosti Stvoritelju. Međutim, velikodušno je ponašanje obavezno i nema nikakva opravdanja za njegovo odbacivanje.

Uzvišeni Allah je, također, naredio dobročinstvo prema bližnjima i rodbini: *Rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdije.*[25]

Od stvari u koje su muslimani u vrijeme stagnacije upali i u kojima se i danas nalaze jesu i sljedeće:

1. Uveliko su zanemarili obaveze koje padaju na pojedince ili grupe (*farzi-kifaje*) koje se tiču cijelog ummeta. U to spadaju znanstveni, industrijski i vojni napredak, koji čine da ummet drži konce i svoj suverenitet u vlastitim rukama, a ne samo formalno i riječju. To se, naročito, ogleda u samostalnom rješavanju vjerskopravnih pitanja i donošenju propisa, širenju islama i pozivanju u islam, uspostavljanju institucije *Šure*[26], utemeljene na prisegi i slobodnom odabiru, te suprotstavljanju vladaru nasilniku koji se udaljio od islama.

---

23. Lukman, 15.

24. Lukman, 14.

25. En-Nisa, 1.

26. Šura je savjetodavno vijeće koje raspravlja o važnim pitanjima zajednice, i na osnovu Šerijata donosi punopravne i obavezujuće odluke.

2. Zanemarili su neke obaveze koje padaju na leđa svake osobe pojedinačno (*farzi-ajn*), kao što je naređivanje dobra i odvraćanje od zla, koje je Kur'an u opisu Zajednice imana, stavio ispred namaza i zekata. Uzvišeni kaže: *A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju, i namaz obavljaju i zekat daju.*[27] i učinio ga prvim uzrokom dobra jedne zajednice: *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete.*[28] Zanemarivanje te obaveze kod izraelskog naroda bilo je razlog da ih njihovi vjerovjesnici prokunu: *Jezikom Davuda i Isa'a, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali, zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili. Jedni druge nisu odvraćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je to kako su postupali.*[29]

3. Vodili su računa o jednoj vrsti obaveza više nego o drugoj. Naprimjer, u nekim selima i zaseocima bilo je teško naći muslimana ili muslimanku koji ne poste u ramazanskim danima, ali su nemarni i lijeni prema namazu, štaviše neki od njih provedu čitav život, a da pred Allaha na ruku' i sedždu ne padnu. Isto tako, većina ljudi više vodi računa o namazu nego o zekatu, iako ih je, Uzvišeni Allah na 28 mjesta spomenuo zajedno, tako da je Ibn Mesud rekao: "Naređeno nam je obavljanje namaza i davanje zekata, i ko ne da zekat nema ni namaza."[30]

Ebu-Bekr Es-Siddik kaže: "Tako mi Allaha, ratovat ću protiv onoga ko pravi razliku između namaza i zekata."[31]

Ashabi su se ujedinili u ratu protiv onih koji su odbili dati zekat isto kao i protiv lažnih vjerovjesnika i ostalih otpadnika od vjere koji su ih slijedili. Tako je islamska država bila prva država u historiji koja ratuje zbog prava siromašnih!

---

27. Et-Tevba, 71.

28. Alu-Imran, 110.

29. El-Maida, 78-79.

30. Navodi ga El-Hajsemi u *Medžmeu* (62:3), i kaže da ga navodi i Et-Taberani u *Kebiru*, a lanac prenosilaca mu je ispravan.

31. Muttefekun alejhi, (tj. prenosi ga El-Buhari i Muslim) i to od Ebu-Hurejrea, u *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis br.13.

4. Posvetili su veću pažnju nekim nafilama (dobrovoljnim ibadetima) nego farzovima, što je primjetno kod velikog broja pobožnih koji mnogo čine zikr, tespih i virdove. Toliku pažnju međutim ne posvećuju mnogim obavezama, naročito društvenim, kao što su: dobročinstvo prema roditeljima, njegovanje rodbinskih veza, dobročinstvo prema komšiji, samilost prema slabima, briga za jetime i siromašne, suprotstavljanje nevaljalim djelima, borba protiv društvenog i političkog nasilja.

5. Više su pažnje poklanjali pojedinačnim ibadetima, kao što su namaz i zikr, nego društvenim čija korist je višestruka, kao što su džihad, fikh, mirenje zavađenih, međusobno potpomaganje u dobročinstvu i bogobojaznosti, preporučivanje strpljivosti i samilosti, pozivanje pravednosti i dogovaranju, zaštita općih ljudskih prava, a naročito prava slabih.

6. I na kraju, mnogi su veći značaj pridavali sporednim djelima, a zapostavili temeljna. A naši prethodnici su rekli: "Ko ne izgradi temelje, uskraćeno mu je ostvarenje cilja." Temelje čitavog zdanja su zanemarili, a to su: akida,[32] iman[33], tevhid[34] i iskren odnos u vjeri prema Allahu.

7. Također, od stvari koje je zadesio poremećaj i nered, možemo navesti i zaokupljenost nekih ljudi borbom protiv pokuđenih i sumnjivih stvari. U to spada i zauzetost onim u čemu postoji neslaganje o pitanju je li dozvoljeno ili zabranjeno, umjesto onim što je sigurno haram. Postoje ljudi koji su skloni tim razilaženjima naprimjer u vezi s pitanjem slikanja, muzike, zara i sl. Za njih kao da ne postoji ništa važnije od poticanja žučnih rasprava o tim pitanjima. Oni se, istovremeno, nemarno odnose spram velikih, sudbonosnih problema koji su vezani za opstanak islamskog ummeta, njegovu sudbinu i opstanak.

U to ulazi i opredjeljenost mnogih za borbu protiv malih grijeha, a zaboravljanje velikih, kao što su, u sferi vjere: proricanje sudbine, sihir, gatanje, preobraćanje mezara u mesdžide, kletve, pri-

32. Akida: opće vjersko ubjeđenje i postulati.

33. Iman: istinsko vjerovanje srcem i dušom.

34. Tevhid: nepripisivanje Allahu sudruga u stvaranju ili obožavanju.

nošenje žrtava mrtvima i traženje od njih pomoći, ili ispunjenje želja i otklanjanje nedaća, i tome slične pojave koje natrunjuju čistotu vjere i tevhida. Ili, u sferi društvenog ili političkog života kao nepostojanje institucije *šure* i društvene pravde, odsutnost slobode, zakidanje prava naroda, uništenje ljudskog dostojanstva, povjeravanje dužnosti onima koji im nisu dorasli, namještanje izbora, uzurpiranje imovine ummeta, uvođenje porodičnih i staleških privilegija, te raširenost rasipništva i raskalašenosti.

Ovaj poremećaj koji je danas zadesio naš ummet počeo je umanjivati veliko, a uvećavati malo; uzdizati neznatno, a bagatelisati opasno; odgađati prvo, a ubrzavati posljednje; zapostavljati farz, a favorizirati nafilu, pridavati važnost malim grijesima, a velike zanemarivati; međusobno se sukobljavati oko onoga u čemu se ulema razišla, a prešutkivati i zaboravljati ono u čemu se složila... Sve ovo ukazuje na to da je danas ummet u velikoj potrebi i da mu je nužno "razumijevanje prioriteta" (*fikhul-evlevijat*), kojem će se vratiti u raspravi i traganju za pojašnjenjima, sve dok mu se razum ne osvjedoči, i srce ne smiri, i vid osvijetli, da bi nakon toga usmjerio svoju volju dobrom, ili najboljem djelu.

Veza između fikha prioriteta i fikha odmjeravanja

Veza između fikha prioriteta i fikha odmjeravanja

"Fikh prioriteta" povezan je sa drugim vrstama fikha, na što smo donekle ukazali u našem ranijem pisanju.

Povezan je sa "fikhom odmjeravanja", o čemu sam govorio u svojoj knjizi *Evlevijat el-hareketil-islamijje,* i u kojoj sam naveo korisne riječi Šejhul-islama Ibn-Tejmije.

Najvažnije o čemu brine "fikh odmjeravanja" jeste:

1. vaganje između različitih koristi, interesa i zakonskih dobrobiti;

2. određivanje kriterija između zlih, štetnih i drugih raznovrsnih pokvarenih djela;

3. vaganje i poređenje interesa i zlodjela, dobara i zala u slučaju kada se jedni s drugim sučeljavaju.

Vaganje između različitih koristi (interesa)

Svi interesi, koje je Šerijat ozakonio, nisu u istoj ravni. Pravnici su ih svrstali u tri osnovne grupe:

- ono što je neophodno;

- ono što je potrebno i

- ono što je poželjno.

U neophodne i nužne stvari spada ono bez čega nema života, u potrebno ono bez čega je život moguć, ali je težak, a u poželjno ono što život uljepšava, a što obično nazivamo dopunama.

Tako je fikh odmjeravanja istovremeno i fikh prioriteta, jer zahtijeva da se da prednost neophodnom nad potrebnim, a još više nad

poželjnim, i da se da prednost potrebnom nad poželjnim i dopunjavajućim.

Nužnosti se također međusobno razlikuju. Ulema ih pominje u pet tačaka: vjera, život, porod, razum i imetak, a neki dodaju i šestu - čast.

Vjera je važnija od svih drugih nužnosti i stavlja se ispred svih njih, čak i ispred života. Isto tako život je ispred preostalih osnovnih prava.

U odmjeravanju interesa i koristi sigurni se interes stavlja ispred vjerovatnog i mogućeg, veliki ispred malog, zajednički ispred pojedinačnog; interes većine ispred interesa manjine; stalni ispred trenutnog i prolaznog; bitni i osnovni ispred sporednog i perifernog, i interes bitan za budućnost ispred slabog ovovremenog.

Tako u sklapanju primirja na Hudejbiji vidimo Vjerovjesnika, s.a.v.s., kako daje prednost bitnim, osnovnim i budućim interesima nad sporednim i formalnim kojima su privrženi neki ljudi, i prihvata uvjete koji na prvi pogled izgledaju nepovoljni i štetni za zajednicu muslimana. Slaže se s brisanjem poznate bismille iz mirovnog ugovora i pisanjem umjesto nje riječi "Bismikel-lahumme" (U Tvoje ime Bože), kao i brisanjem opisa Muhammedove, s.a.v.s., misije koji je nerazdvojiv od njegovog plemenitog imena: "Muhammedun resulullah" (Muhammed, Allahov poslanik). Zadovoljio se pisanjem "Muhammed, sin Abdullaha" da bi time postigao primirje koje će iskoristiti za širenje islama i slanje pisama vladarima svijeta. I nije nikakvo čudo što je Kur'an taj slučaj nazvao "fethan mubinen" (očitom pobjedom). Ovakvih primjera imamo mnogo.

Odmjeravanje zlih i štetnih djela

Kada su u pitanju zla i štetna djela primjećujemo da, kao i u interesima, postoji stepenovanje.

Tako grijeh koji šteti osnovnim životnim potrebama razlikuje se od onoga grijeha koji šteti onome što je potrebno i onome što je poželjno.

Grijeh koji šteti imetku nije kao grijeh koji šteti životu, niti kao onaj koji nanosi štetu vjeri i akidi.

Zla, štetna i pokvarena djela se međusobno razlikuju po svome obimu, posljedicama i opasnostima. Zato su islamski pravnici postavili nekoliko pravila koja reguliraju najvažnije propise u toj oblasti. Evo nekih od njih:

- Ne smije se drugome činiti šteta, niti uzvraćati štetom;
- Šteta se otklanja onoliko koliko je moguće;
- Šteta se uklanja u onoj mjeri u kojoj ju je moguće ukloniti;
- Od dva zla i štetna djela pribjegava se onome koje je manje;
- Nekada se tolerira manje zlo da bi se otklonilo veće;
- Tolerira se lična nevolja da bi se spriječila opća.

Vaganje između interesa i loših djela kada se sučele

Kada se u nekom djelu nađu dobro i zlo, ili korist i šteta, pribjegava se odmjeravanju. Gleda se u ono što je izrazitije i brojnije, i sud izrazitijeg postaje sudom cjeline.

Ako u njemu bude veća šteta od koristi djelo se mora spriječiti zbog nadvladavanja štete i ne osvrtati se na malu korist u njemu. Takav je slučaj riješio Kur'an u problemu alkohola i hazardnih igara odgovarajući onima koji su pitali o njima: *Pitaju te o vinu i kocki. Reci: Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi.*[35]

Nasuprot tome, ako korist u djelu bude veća od štete, ono postaje dozvoljenim i zakonitim, a na malu štetu se ne obraća pažnja.

Evo nekih bitnih pravila za to:

- Sprečavanje zla je preče od ostvarenja koristi.

Ovo pravilo je dopunjeno drugim, isto tako bitnim pravilom koje glasi:

---

35. El-Bekare, 219.

- Malo zlo se oprašta radi postizanja velike koristi;

- Trenutno se zlo tolerira radi ostvarenja trajne koristi;

- Ne ostavlja se djelo u kome je korist očevidna zbog zla koje bi se moglo javiti u njemu.

Ova vrsta fikha (fikha odmjeravanja) veoma je važna u stvarnom životu, a naročito u oblasti šerijatske politike, jer ona na njenom temelju i počiva. A isto tako je izuzetno bitna za fikh prioriteta.

Kako ćemo prepoznati dobra i zla djela

Interesi na koje se pazi su ili ovosvjetski ili onosvjetski, ili, pak, i ovosvjetski i onosvjetski, istovremeno. Isti slučaj je, nesumnjivo, i sa štetnim djelima. A za prepoznavanje svakog od njih postoji odvojeno razumski i šerijatski način ili, pak, oba zajedno.

Imam Izuddin ibn Abdus-Selam je podrobno opisao kako se prepoznaje korisno i štetno, kao i stepenovanje među njima.

On je u svojoj jedinstvenoj knjizi *Kavaidul-ahkam fi mesalihil-enam* rekao:

"Većina ovosvjetskih koristi i šteta poznate su razumu. Većina ih je, također, spomenuta u šerijatu, tako da je razumnom čovjeku i prije pojave Šerijata bilo jasno:

- da je ostvarivanje očitih dobrobiti i odstranjivanje očitih šteta od insana i drugih pohvalno i dobro;

- da je davanje prednosti prečim i važnijim koristima pohvalno i dobro;

- da je pohvalno i dobro otklanjati i sprečavati ono zlo koje je veće i gore;

- da je davanje prioriteta važnijim interesima od nevažnih dobro i pohvalno i

- da je sprečavanje očitih zala važnije od ostvarenja nebitnih koristi.

Mudraci su se u tome složili, kao što su i zakoni složni u tome, da su krv, imetak i čast zabranjeni (sveti) i da treba između riječi i djela ostvarivati bolje od boljeg.

Ako se u pojedinostima i raziđu, to je većinom zbog neslaganja u razumijevanju jednakovrijednih stvari i davanju prednosti jednima nad drugima. Ljudi se kod jednakovrijednih stvari zbune i zastanu.

Tako postupaju i liječnici. Kada se sučele s dvije bolesti, liječe opasniju, a zapostavljaju blažu. Od dva dobra i dva zdravlja nastoje postići ono koje je bitnije ne mareći zbog gubitka manje bitnog, a kod jednako vrijednih koristi ili šteta zbunjeni zastaju. Medicina je po tome slična Šerijatu. Postavljena je radi postizanja koristi, zdravlja i rahatluka, i sprečavanja opasnosti liječenjem bolesti. Ona je tu da spriječi ili otkloni od nevolja ono što se može spriječiti, ili otkloniti, i da ostvari od dobrobiti ono što se može ostvariti. Ako je nemoguće ostvariti sve, ili otkloniti sve, ili ako se izjednače djela po svojoj vrijednosti, onda se odabira. Ako među njima postoji razlika u vrijednosti, odmjerava se koja je bitnija ako je to u mogućnosti učiniti, a ako ne, usteže se i ne donosi o njoj sud. Ono što traži Šerijat traži i medicina. Obije su postavljene radi ostvarenja koristi i sprečavanja i otklanjanja zla.

I kao što nije dopušteno ustrajavati u onome u čemu se ne zna šta je bolje, a šta lošije, isto tako ljekaru nije dozvoljeno da nastavi s liječenjem u nedoumici šta je bolje, a šta lošije, sve dok mu to ne bude jasno. To je granica koju, obično, ne prelazi niko, osim onaj koji ne zna šta je bolje i najbolje, a šta lošije i najlošije. To je usađeno u ljudsku prirodu izvan koje ne iskače niko osim nesrećnik ili ahmak čija je glupost nadmašila sve ostalo. Tako onaj ko od nevjernika klanje životinje smatra zabranjenim, čini to radi koristi životinje i tako griješi, jer stavlja korist bijedne životinje iznad interesa vrijednijeg insana. Kada bismo se oslobodili neznanja i pristrasnosti, dali bismo prednost boljem nad bijednim i zamijenili bismo najgore gorim. *A ko će na pravi put uputiti onoga koga je Allah u zabludi ostavio? Njima neće niko u pomoć priteći.*[36] A onoga koga je Allah uputio i zaštitio, ukazao mu je na bitnije i tačnije, usmjerio ga u radu po tome. Takvi su uspjeli, ali je njih malo! Pjesnik je rekao:

---

36. Er-Rum, 29.

Brojali smo i našli ih malo,

a sada ih je manje od malo.

Tako je i sa učenjacima koji nastoje riješiti određene propise u manje važnim (fikhskim) pitanjima. Onaj od njih, koga Allah uputi i sačuva od posrtanja, i ukaže mu na jake dokaze, ispravno će presuditi i zadobiti nagradu shodno nijetu i ispravnom rješenju. Nasuprot je njemu onaj koji pogriješi u vaganju dokaza. On ima nagradu prema namjeri i uloženom trudu, a greška i zastranjivanje mu se opraštaju. A kada se radi o temeljnim pitanjima (pitanjima akide i vjerovanja) greška biva mnogo većom.

"Znaj da je odabir boljeg od boljeg i sprečavanje goreg od goreg usađen u prirodu ljudi od Vrhovnog Gospodara, kao što smo već spomenuli u ovom dijelu. I ako daš malom djetetu mogućost izbora između ukusnog i ukusnijeg, izabrat će ukusnije. Ako mu dopustiš da izabere između dobrog i boljeg, izabrat će bolje. Ako mu ponudiš da odabere filis (deseti dio dirhema) ili dirhem, izabrat će dirhem, a između dirhema i dinara izabrat će dinar. I samo neznalica ili nesretnik, koji se ponaša kao neznalica, ne daje prednost najboljem nad boljim i ne vidi ih kao dva različita stepena na skali vrijednosti."[37]

Koristi i štete ahireta se ne znaju osim putem tradicionalnih dokaza.[38]

Koristi i štete dvaju svijetova nisu jednako vrijedne i nisu na istom stepenu. Među njima ima nešto što je na vrhu, nešto što je na dnu i nešto što je u sredini, između najvišeg i najnižeg. A mogu se dijeliti i na ono u čemu nema razilaženja i ono u čemu postoji neslaganje.

Svako naređeno djelo sadrži u sebi korist oba svijeta ili jednog od njih, kao što i svako zabranjeno djelo nosi sa sobom zlo oba svijeta ili jednoga od njih. Ono, od njih, što rezultira sticanje najvećih koristi ubraja se u najbolja djela, a ono što rezultira zaradu najgorih šteta ubraja se u najgora djela. Nema bolje sreće od dobročinstva, imana i pokornosti Milostivom, i nema veće nesreće od nepoznavanja vjere, nevjerstva, griješenja i nepokornosti.

---

37. *Kavaidul-ahkami fi mesalihil-enami*: 1/5-7.

38. Kur'ana i sunneta.

Ahiretske se nagrade većinom stepenuju srazmjerno veličini dobrih djela, kao što se, obično, i kazne stepenuju shodno veličini grijeha. Većina kur'anskih značenja jesu naredbe za činjenje dobara i njihovih uzroka i zabrana činjenja nevaljalih djela i onoga što ih uzrokuje. A ovosjvetska dobra i ovosvjetska zla se ne mogu porediti s onosvjetskim dobrima i nesrećama, jer su ahiretske koristi vječni dženneti, zadovoljstvo Milostivog i gledanje u Njegovo plemenito lice. A divna li je to nagrada!

A njegove nesreće su vječna vatra, srdžba gospodara i nemogućnost gledanja u Njegovo plemenito Lice. A kako je to bolna patnja!

Dobra djela se dijele na tri vrste:

- dobra djela koja su dozvoljena,
- dobra djela koja su poželjna i
- dobra djela koja su naređena.

Grijesi se dijele na dvije vrste:

- oni koji su pokuđeni (*mekruh*) i
- oni koji su zabranjeni.[39]

Čime saznajemo dobra i zla dvaju svijetova

Dobra i zla dvaju svijetova i njihovi uzroci se ne znaju, osim putem Šerijata. Ako nešto od njih bude nejasno odgovor na njih traži se u šerijatskim dokazima, tj. u Kur'anu, sunnetu, idžma'u, kijasu i ispravnom dokazivanju. A dunjalučke koristi i ono što njima vodi znaju se putem neophodnosti, pokusa, običaja i osnovanih sumnji.

Ako nešto od njih bude tajnovito, pojašnjava se odgovarajućim dokazima. Onaj ko želi znati omjere među njima, koristi, štete, ono šta je od njih preče i važnije, a šta manje važno, neka ga stavi pred svoj um, jer Šerijat o tome nije ništa rekao, i neka shodno tome izvodi zakl-

39. Haram.

jučke i propise. Gotovo ni jedan šerijatski propis ne izlazi izvan tog okvira, izuzev ibadeta kojim Allaha Njegovi robovi obožavaju, jer On nije time ograničen. Tako se raspoznaju dobra djela od loših s tim da nije obaveza Uzvišenog Allaha da ostvari koristi dobra, niti otkloni štete zla, kao što nije dužan stvarati, opskrbljivati, zaduživati robove, nagrađivati i kažnjavati. Ali, On traži koristi dobra i odstranjenje šteta zla iz samilosti prema Svojim robovima iz Svoga izobilja.

Cilj knjige Kavaidul-ahkam

Imam Ibn Abdusselam u pojašnjenju cilja svoje knjige kaže:

"Cilj ove knjige jeste objašnjenje:

- koristi od pokornosti, opohođenja i ostalih postupaka kako bi ih ljudi postigli;

- smisla zabrana kako bi ih izbjegavali;

- smisla bogobojaznih djela kako bi ljudi najbolja djela od njih radili;

- koristi kojima treba dati prioritet nad drugima, i štete koje je preče otkloniti i

- onoga od ljudskih djela što oni nisu u stanju izmijeniti."

Sav je islamski vjerozakon satkan od dobara, i traži sprečavanje zla ili činjenje dobra. Kada čuješ Allaha kako kaže: *O vjernici!*, razmisli o Njegovoj poruci nakon dozivanja, jer nećeš naći u tome ništa osim dobra na koje te bodri ili zla od kojeg te odvraća ili i jedno i drugo, bodrenje i odvraćanje. U svojoj je knjizi objasnio štetnost nekih propisa, bodreći na njihovo odstranjivanje kao i na korist nekih propisa, bodreći na rad shodno njima.[40]

40. Iz knjige: *Kavaidul-ahkam fi mesalihil-enam*: 1/5-11.

Veza između "Fikhul-evlevijata" i "Fikhul-mekasida"[41]

"Fikhul-evlevijat" vezan je sa "fikhu mekasidiš-Šeri'ah". Nedvojbeno je da šerijatski propisi u cijelosti, imaju svoj uzrok i da se iza njihove vanjštine krije cilj koji Šerijat teži ostvariti. Jedno od imena Uzvišenog Allaha jeste i El-Hakim[42] koje se u Kur'anu spominje više od devedeset i tri puta. A El-Hakim[43] ništa ne propisuje bezrazložno i besciljno, kao što ništa ne stvara besciljno. Čak i sami ibadeti (tj. djela koja samo radi Allaha radimo) imaju u Šerijatu svoj cilj. Zato Kur'an više puta navodi uzrok ibadeta. Za namaz kaže: *I obavljaj salat: salat, zaista, odvraća od razvrata i svega što je ružno.*[44]

Za zekat: *Da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš.*[45]

Za post: *Da biste bili bogobojazni.*[46]

Za hadž: *Da biste koristi imali i Njegovo ime spominjali.*[47]

Veoma je lijepo da kroz fikh shvatimo šta je cilj vjerozakona i smisao zaduženja u Allahovoj vjeri, kako bismo radili na njihovom ostvarenju i ne bismo bili strogi prema sebi i drugima u onome što nije vezano s ciljevima i zahtjevima Šerijata.

Otuda smatram neopravdanim strogost u obavezivanju izdvajanja zekatul-fitra u hrani, u današnjem vremenu, u svim sredinama, selu ili gradu, jer zekatul-fitr nije sam sebi cilj, već je cilj nahraniti siromašnog kako ne bi hodao i prosio.

Ne vidim razlog za strogost u bacanju kamenčića na džemretima, u vrijeme hadža, prije podne, čak i po cijenu pogibije nekoliko stotina ljudi zbog gužve, kao što se desilo prošlog hadža

---

41. "Fikhul-mekasidi" jeste razumijevanje onoga što se nekim fikhskim propisom želi reći, tj. bit problema.

42. Premudri.

43. Uzvišeni.

44. El-Ankebut, 45.

45. Et-Tevba, 103.

46. El-Bekara, 183.

47. El-Hadždž, 28.

(1993.g.) U Šerijatu ne postoji ništa što ukazuje na to da je ona sama sebi cilj. Cilj je spominjanje Allaha, a sve što se traži jeste olakšavanje i izbjegavanje griješenja.

Ovdje je bitno praviti razliku između važnih ciljeva i promjenjivih sredstava. U prvom trebamo biti čvrsti kao željezo, a u drugome mehki kao svila. To smo objasnili u našoj knjizi *Kejfe nete'amelu me'as-sunnetin-nebevijjeti.*[48]

Veza između "Fikhul-evlevijata" i "Fikhun-nususa"[49]

"Fikhul-evlevijat" je, nesumnjivo, vezan i sa "Fikhun-nususom" koji veže prioritete sa globalnim ciljevima i općim pravilima, pa se pojedinačnosti vraćaju svojim cjelinama, a ogranci svojim osnovama.

Ovdje je nužno praviti razliku između neoborivih i vjerovatnih dokaza u šerijatskim tekstovima, jasnih i nejasnih, te razumijevanja vjerovatnog u svjetlu nepobitnog i nejasnog u okviru jasnog.

Ova je vrsta fikha najpotrebnija u vjerovjesničkom sunnetu, jer se u njegovu razumijevanju desi greška češće nego u razumijevanju Kur'ana, zato što je sunnet izložen opširnim pojašnjenjima i zalazi u mnoge pojedinosti i praktična rješenja. On sadrži šerijatske temelje i propise, ali i ono što se ne odnosi na Šerijat (zakon), kao npr. hadis u oprašivanju palmi i njemu slični hadisi. Također, sadrži ono što je za trajni šerijat, ali i ono što je za prolazni, ono što je za opći, ali i posebni Šerijat, što je ulema već podrobno objasnila. A mi smo to opisali u temi "Zakonodavna dimenzija sunneta", u časopisu Centra za istraživanje sunneta i Poslanikova, s.a.v.s., životopisa, kao i u našoj knjizi *Es-sunnet... masdaren lil-marifeti vel-hadareti* i ko želi produbiti znanje u tome neka se obrati na ta da izvora.[50]

48. Vidi poglavlje: "Et-temjizu bejnel-vesiletil-mutegajjireti vel-hedefis-sabiti lis-sunneti".

49. Fikh pojedinačnih šerijatskih tekstova.

50. Objavio ga je Centar za istraživanje sunneta i vjerovjesničkog životopisa na Univerzitetu Katar.

Prioritet kvaliteta nad kvantitetom

Prioritet kvaliteta nad kvantitetom

U važne šerijatske prioritete spada i davanje prednosti kvalitetu i vrsti nad kvantitetom i količinom. Nije bitan kvantitet (obim, veličina i sl.), nego je bitan kvalitet i vrsta.

Kur'an je ukorio većinu, ako se radi o većini koja ne shvata, ne vjeruje, ili ne zahvaljuje. O tome govore mnogi ajeti Allahove Knjige:

...ali većina njih ne shvaća[51];

...ali većina ljudi ne zna[52];

...ali većina ljudi ne vjeruje[53];

...ali većina ljudi ne zahvaljuje[54];

Ako bi se ti pokoravao većini onih koji žive na Zemlji, oni bi te od Allahova puta odvratili[55];

Nepravdu ne čine jedni drugima oni koji vjeruju i rade dobra djela; a takvih je malo[56];

A malo je zahvalnih među robovima Mojim[57];

I sjetite se kad vas je bilo malo, kad ste na Zemlji bili potlačeni[58];

A zašto je među narodima prije vas bilo samo malo čestitih, koji su branili da se na Zemlji nered čini, koje smo Mi spasili![59]

---

51. El-Ankebut, 63.
52. El-Earaf, 187.
53. Hud, 17.
54. El-Bekara, 243.
55. El-En'am, 1165.
56. Sad, 24.
57. Sebe', 13.
58. El-Enfal, 25.
59. Hud, 116.

Zato nije bitno da se uveća broj ljudi, nego je bitno da se poveća broj dobrih vjernika među njima.

Mnogi navode vjerovjesnički hadis: "Ženite se i množite, jer ću se ja ponositi vašom brojnošću pred drugim narodima."[60]

Međutim, plemeniti se Poslanik neće ponositi pred drugim narodima brojnošću neznalica, grješnika i pokvarenjaka nego će se ponositi dobrim i korisnim radnicima svoga ummeta.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ljudi liče devama, među stotinu ne nađeš jednu jahalicu."[61]

Dokaz da je broj dobrih među ljudima mali jeste primjer rijetkosti pronalaženja za nošenje tereta i dobre jahalice za put, među devama. Među stotinu gotovo da nema ni jedne od ove vrste.

Stepenovanje među ljudskom vrstom jeste izraženije nego kod bilo koje vrste i porodice životinja ili nečega drugog. U hadisu se ističe: "Ništa ne može biti hiljadu puta bolje od sebi sličnog u svojoj vrsti osim čovjeka."[62]

Mi smo, u svemu, ushićeni kvantitetom i mnoštvom, isticanjem brojeva u hiljadama i milionima, a ne interesuje nas šta se krije iza tog mnoštva, niti šta nose te brojke. Pjesnik predislamskog (džahilijetskog) doba uvidio je prednost vrste i kakvoće nad količinom, te kaže:

"Grdila nas je, jer naš broj je mali, pa sam joj rekao: 'Plemenitih je malo'.

Naš mali broj nam ne škodi dok je naš komšija snažan, jer komšija mnogih je bijedan."

Kur'an nam navodi primjer pobjede Talutove malobrojne vojske nad vojskom Džaluta, iako je bila mnogobrojna:

I kad Talut vojsku izvede, reče: 'Allah će vas staviti na iskušenje kod jedne rijeke: onaj ko se napije iz nje - nije moj, a onaj

60. Prenosi ga Ebu-Davud i En-Nesai od Ma'kala ibn Jesara, kao što je navedeno u *Sahihul-Džamius-sagir*, 2940.

61. Muttefekun alejhi, od Ibn-Omera, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1651.

62. Prenosi ga Et-Taberani u *El-Kebir ved-dijai*, od Selmana, a ocijenio ga je hasen predajom u *Sahihul-Džamius-sagir*, 5394.

ko se napije izuzimajući onoga ko šakom zahvati vodu, moj je'. I oni se, osim malo njih, napiše iz nje. I kad pređoše, on i oni koji su s njim vjerovali - povikaše: 'Mi danas ne možemo izići na kraj s Džalutom i vojskom njegovom!' Ali oni koji su tvrdo vjerovali da će pred Allaha izići, rekoše: 'Koliko su puta malobrojne čete, Allahovom voljom, nadjačale mnogobrojne čete! A Allah je na strani izdržljivih..., sve do riječi: *I oni ih, Allahovom voljom, poraziše.*[63]

Kur'an nam također, navodi pobjedu Poslanika i ashaba na Bedru, iako su oni bili malobrojni u odnosu na idolopoklonike:

Allah vas je pomogao i na Bedru, kada ste bili malobrojni - zato se bojte Allaha, da biste bili zahvalni.[64]

I sjetite se kad vas je bilo malo, kad ste na Zemlji bili potlačeni - bojali ste se da vas ljudi ne pohvataju, pa vam je On sklonište dao i Svojom pomoći vas pomogao.[65]

Muslimani su umalo na Hunejnu izgubili bitku, zato što su se oslonili na kvantitet, a ne na kvalitet, i što ih je obmanulo mnoštvo. Zaboravili su duhovnu snagu i vojnu strategiju, te se u početku sve okrenulo protiv njih, dok lekciju nisu dobro naučili, postali oprezni i pokajali se. Zatim im je Allah dao pobjedu i pomogao ih vojskom koju nisu vidjeli.

Uzvišeni Allah kaže: *Allah vas je na mnogim bojištima pomogao, a i onoga dana na Hunejnu kad vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo, nego vam je zemlja, koliko god da je bila prostrana, tijesna postala, pa ste se u bijeg dali. Zatim je Allah na poslanika Svoga i na vjernike milost Svoju pustio, i vojske koje vi niste vidjeli, poslao i one koji nisu vjerovali na muke stavio; i to je bila kazna za nevjernike.*[66]

Kur'an je već objasnio da se snaga čovjeka može uvećati deset puta kada se u njemu sjedine iman (čvrsta vjera) i snaga volje koju naziva strpljivošću, u odnosu na njegovog neprijatelja koji ne posjeduje iman i snažnu volju. Uzvišeni kaže: *O Vjerovjesniče, bodri vjernike*

63. El-Bekare, 249-251.

64. Alu-Imran, 123.

65. El-Enfal, 26.

66. Et-Tevba, 25-26.

na borbu! Ako vas bude dvadesetak izdržljivih, oni će pobijediti dvije stotine, a ako vas bude stotina, pobijedit će hiljadu onih koji ne vjeruju, zato što su oni ljudi koji ne shvaćaju.[67]

Tako je u stanju snage, a u stanju slabosti vjernikova snaga može biti duplo veća od snage njegovog protivnika, na što ukazuje sljedeći ajet: *Sada vam Allah daje olakšicu; On zna da ste izmoreni; ako vas bude stotina izdržljivih, oni će pobijediti dvije stotine; a ako vas bude hiljada, pobijediće, Allahovom voljom, dvije hiljade.*[68]

Osnova je, dakle, iman i volja, a ne brojnost i mnoštvo.

Ko je isčitavao životopis Poslanika, s.a.v.s. uvidio je da je on pridavao značaj vrsti, a ne broju. Ko je izučavao životopise njegovih ashaba i halifa, također je to vidio jasno i očevidno. Omer ibn el-Hatab šalje Amra ibn el-Asa da oslobodi Egipat i sa njim samo četiri hiljade vojnika. Kada je Amr ibn el-As zatražio pomoć poslao mu je još četiri hiljade vojnika i sa njima četvoricu za koje je rekao da svaki od njih vrijedi kao hiljadu drugih. Smatrao je da ima ukupno dvanaest hiljada vojnika, a vojska koja broji dvanaest hiljada ljudi, neće biti pobijeđena zbog malobrojnosti. Omer je vjerovao u kvalitet ljudi, njihovu snagu i spremnost na davanje, a ne u njihovu brojnost ili fizičku veličinu.

Prenosi se od njega da je jednog dana sjedio sa svojim ashabima u jednoj prostranoj kući, te im je rekao: "Zaželite nešto!" Jedan od njih reče: "Želim da imam srebra koliko se može napuniti ova kuća i da ga utrošim na Allahovom putu." Drugi je zaželio da ima punu kuću zlata kako bi ga potrošio na Allahovom putu, a Omer reče: "Ja priželjkujem da imam ovu kuću punu ljudi kao što su Ebu-Ubejde ibn el-Džerrah, Muaz ibn Džebel i Sajim Mevla Ebi-Huzejfe, kako bi ih iskoristio na Allahovu putu."

Broj muslimana u naše vrijeme porastao je do milijarde, a to je četvrtina ljudskog roda. No oni su postali, na veliku žalost, onakvi kako ih je opisao hadis koji prenose Ahmed i Ebu-Davud od Sevbana: "Uskoro će doći vrijeme kada će se nad vama, sa svih strana, naklatiti narodi kao što se gladni naklate nad sahanom." Upitali su: "Hoće li to

67. El-Enfal, 65.

68. El-Enfal, 66.

tada biti zbog naše malobrojnosti, o Allahov Poslaniče?" Rekao je: "Ne, vi ćete tada biti mnogobrojni, ali ćete biti kao nanos bujice. Allah će iz srca vaših neprijatelja iščupati strah od vas, a u vaša srca će ubaciti vehn." Upitali su: "A šta je to vehn, o Allahov Poslaniče?" Odgovorio je: "Ljubav prema ovome svijetu i prezir smrti."[69]

Ovaj je hadis dokaz da je sama brojnost jednog društva, nedovoljna, ukoliko je ono truhlo i slabo iznutra, kao što je slučaj s islamskim ummetom u fazama "bezvrijednosti slične nanosu bujice", u kojima se ummet opisuje kao lahka, nehomogena pjena koja je izgubila svoj cilj i put.

Pažnju, dakle, treba obratiti na kvalitet i vrstu, a ne samo na kvantitet. Ovdje se pod "kvantitetom" misli na sve što spada, isključivo na materijalnu stranu: mnogobrojnost, veliko prostranstvo, obimnost, težina, dugotrajnost, i sve drugo što je u vezi s ovim.

Ono što smo rekli o mnogobrojnosti odnosi se i na drugo.

Tako se čovjek, naprimjer ne vrednuje njegovom visinom, snagom mišica, veličinom tijela i ljepoti izgleda. Sve je to nebitno i ne oličava bit njegove ljudskosti. Tijelo je, konačno, samo omot i ljuštura čovjeka, a njegova bit je razum i srce.

Uzvišeni je Allah ovako opisao dvoličnjake: *Kad ih pogledaš, njihov izgled te ushićuje.*[70]

Narod Ad opisao je jezikom njihovog poslanika Huda: ... *i On vas je učinio da budete krupna rasta.*[71] Ali, ta krupnoća u rastu ih je obmanula i uzoholila kao što Uzvišeni kaže: *Ad se bez ikakva osnova bio na Zemlji uzoholio. Ko je od nas jači, govorili su.*[72]

U vjerodostojnom se hadisu ističe: "Zaista će na Sudnji dan doći ogromni debeli čovjek koji neće kod Allaha biti težak ni koliko krilce komarca." Pročitajte ako hoćete: "...I na Sudnjem danu im nikakvu težinu nećemo dati."[73]

---

69. Prenose ga Ahmed i Ebu-Davud od Sevbana, kao što se navodi u *Sahihul-džamius-sagir*, 8183.

70. El-Munafikun, 4.

71. El-Earaf, 69.

72. Fussilet, 15.

73. El-Kehf, 105, Muttefekun alejhi, od Ebu Hurejrea, kao što se bilježi u *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1773.

Sad ibn Mes'ud jednog dana ispeo se na drvo, pa su se ukazale njegove dvije noge koje su bile mršave i nježne. Neki ashabi su se tome nasmijali, pa im je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Zar se smijete njegovim mršavim nogama? Tako mi Onoga u Čijoj ruci je moja duša, one su na vagi teže od brda Uhud".[74]

Nije važna krupnoća tijela, ako u njemu nema bistrog razuma i čistog srca. Stari Arapi su davno rekli: "Vidiš mladića kao palma, ali šta znaš šta je u njegovoj nutrini."

Hasan ibn Sabit je kudeći ljude rekao:

"Ljudima ništa ne smeta visok ili nizak stas tijela mazgi i snovi vrabaca!"

To ne znači da islam ne pridaje značaj zdravlju tijela i njegovoj snazi. Naprotiv. On tome posvećuje veliki značaj. Allah pohvaljuje Taluta riječima: *...i velikim znanjem i snagom tjelesnom ga obdario.*[75]

U vjerodostojnom hadisu stoji: "Tvoje tijelo kod tebe ima svoje pravo."[76]

"Jaki je vjernik bolji i Allahu draži od nejakog vjernika."[77]

Ali to se ne uzima za mjerilo dobrote.

Isto tako, gorostasnost tijela i njegova snaga nisu mjerila muškosti niti ljudske vrijednosti, kao što to nije ni ljepota lica ni lijepa vanjština.

U hadisu se ističe: "Allah, uistinu, ne gleda u vaša tijela niti u vaš izgled, nego gleda u vaša srca."[78]

Jedan je pjesnik hvalio Abdul-Melika ibn Mervana riječima:

"I blista kruna iznad razdioka tvoje kose (na čelu) kao da je od suhog zlata!"

---

74. Ovaj hadis je u predanju od Alije vjerodostojan. Prenosi ga Ahmed, Ebu-Ja'la i Et-Taberani. Njegovi prenosioci su potpuno povjerljivi, izuzev Umm-Musa, a i ona je povjerljiva. Isti je hadis prenesen i drugim kanalima od Ibn-Mesuda, preko Ahmeda, Ebu-Ja'la, El-Beraza, Et-Taberanija, a ljudi koji ga prenose od Kureta ibn Ijasa su povjerljivi; *Medžmeuz-zavaid*, 9/288-289.

75. El-Bekare, 247.

76. Muttefekun alejhi, od Abdullaha ibn Amra.

77. Prenosi ga Muslim od Ebu Hurejrea.

78. Prenosi ga Muslim od Ebu Hurejrea.

Abdul-Malik izgrdio je pjesnika jer ga je opisao nježnošću i ljupkošću, te mu reče:

"Zašto o meni nisi rekao ono što je pjesnik rekao o Mus'abu ibn Umejru:

Musab je oganj od Allaha,

nur njegov obasja tmine

vlast njegova je snaga u kojoj

nema nasilja i oholosti.

Znači, ljudi se vrednuju na osnovu njihovog znanja, onim što od vjere nose u svojim srcima, zatim onim što iman daje djelima koja islam ne mjeri veličinom niti brojem, nego njihovom dobrotom i upotpunjenjem. Činjenje dobrog djela u islamu nije dobrovoljan obred (nafila), nego farz koji je Allah vjernicima propisao, isto kao što je propisao post i druge farzove. Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Allah je propisao dobročinstvo na sve, pa kada ubijate, olakšajte ubistvo, kada koljete, budite humani, a neka jedan od vas naoštri nož i olakša patnje životinji."[79]

Riječ "propisao" nosi u sebi obaveznost.

Poslanik, također, veli: "Zaista Allah voli da onaj ko nešto radi to uradi na najbolji način."[80]

I kao što je uzvišeni Allah propisao i naredio da se djelo na najbolji način upotpuni, On, isto tako, voli i to djelo i onoga ko ga radi.

I Kur'an se ne zadovoljava samo time da ljudi rade dobro djelo nego od njih traži da rade najbolja djela. Uzvišeni kaže: *I slijedite ono najljepše, ono što vam Gospodar vaš objavljuje.*[81]

...zato obraduj robove Moje, koji Kur'an slušaju i slijede ono najljepše u njemu.[82]

---

79. Prenosi ga Muslim od Seddada ibn Evsa, 1955.

80. Dobročinstvo, najbolji način, dobro djelo, ono naljepše, najljepši način, najljepše vladanje, najbolje dobročinstvo. Prenosi ga El-Bejheki u djelu *Šuabul-iman*, od Kulejba a u *Sahihul-džamius-saigir* 1891. ga je ocjenio vjerodostojnim.

81. Ez-Zumer, 55.

82. Ez-Zumer, 17-18.

Kur'an je naredio da se, čak, i rasprava s onima koji drugačije misle vodi na najljepši način: *I s njima na naljepši način raspravljaj.*[83]

Dobro i zlo nisu isto! Na, zlo dobrim uzvrati.[84]

Kur'an isto tako zabranjuje približavanje imetku jetima, osim na najljepši način: *... i da se imetku siročeta ne približavate, osim na najljepši način, sve dok punoljetno ne postane...*[85]

Kur'an je stvaranje Zemlje i svega što je na njoj, stvaranje smrti i života, stvaranje nebesa i Zemlje i onoga što se nalazi između njih dvoga, učinio kušnjom za ljude: *Sve što je na Zemlji Mi smo kao ukras njoj stvorili da iskušamo ljude ko će se od njih ljepše vladati.*[86]

O tome govori nekoliko ajeta Allahove Knjige (Hud, 7; El-Mulk, 2 i El-Kehf, 7), i kao da ne postoji natjecanje između dobra i zla, nego između dobra i najboljeg. Zato musliman mora uvijek nastojati činiti najbolje i najveće. U hadisu stoji: "Kad od Allaha tražite, tražite Firdevs, jer je Firdevs centar Dženneta i njegov najviši predio i iznad njega je prijestolje Milostivog."[87]

U poznatom hadisu, kada ga je Džibril upitao o "ihsanu", (dobročinstvu, ili onom što je najbolje) Muhammed, s.a.v.s., je rekao da ta riječ znači: "Dobročinstvo je da obožavaš Allaha kao da Ga vidiš, jer iako ti Njega ne vidiš, On tebe, zaista, vidi."[88]

Ovo je pojašnjenje značenja riječi ihsan (dobročinstva) u ('ibadetima) obredima. Ona ima značenje: osjećaj Allahove kontrole i iskrenost prema Uzvišenom Allahu.

Kod djela koja Allah prihvata, ne gleda se u njihovu vanjštinu niti količinu, nego se gleda u njihovu suštinu i kakvoću. Jer, koliko ima djela koja su cjelovita po svom vanjskom izgledu, a u biti su bez duše koja im daje život. Zato se u vjeri ne prihvataju i ne stavljaju na vagu primljenih djela.

---

83. En-Nahl, 125.

84. Fussilet, 34.

85. El-En'am, 152.

86. El-Kehf, 7.

87. Bilježi ga El-Buhari u svom *Sahihu*, u knjizi "Et-Tevhid", poglavlje: *... i Njegov prijesto je bio nad vodom*; El-Feth, 13:404.

88. Muttefekun alejhi, od Ebu-Hurejrea, knjiga *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, br. 5; a bilježi ga i Muslim u hadisu od Omera, br. 8.

Uzvišeni Allah kaže: *A teško onima koji, kad namaz obavljaju, namaz svoj kako treba ne izvršavaju, koji se samo pretvaraju, i nikome ništa ni u naruč ne udjeljuju.*[89]

Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko ne ostavi lažan govor i rad po njemu, ta Allahu nije potrebno ni njegovo ostavljanje hrane i pića."[90]

Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Mnogo li je postača koji od svog posta neće imati ništa osim gladi; i mnogo li je klanjača koji od svog namaza neće imati ništa osim bdijenja."[91]

Uzvišeni Allah kaže: *A naređeno im je da samo Allaha obožavaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju.*[92]

Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zaista se djela cijene prema namjerama i, zaista, će svaki čovjek dobiti ono što je naumio svojim djelom. Pa ko bude hidžru učinio Allahu i Njegovu Poslaniku, njegova hidžra jeste hidžra Allahu i Njegovom Poslaniku, a ko bude hidžru učinio zbog materijalne dobiti, ili zbog žene da bi se njome oženio, njegova hidžra je za ono za što ju je naumio."[93]

Islamska je ulema veliku pažnju posvetila ovom hadisu. Buharija je njime počeo pisati svoju zbirku hadisa. Jedni ovaj hadis smatraju četvrtinom islama, drugi njegovom trećinom, zbog važnosti namjere za prijem djela. Uzeli su ga za vagu nutarnje strane djela, kao što se hadis: "Ko radi djelo koje nije od naše stvari (vjere), to njegovo djelo se odbacuje"[94] smatra mjerilom vanjske strane djela. Upitan o značenju riječi "najbolje djelo" u ajetu: *...ko će od vas najbolje djelo uraditi...*[95], Ebu Ali ibn El-Fadl je rekao: "Najbolje djelo jeste ono najiskrenije (tj. samo u Njegovo ime urađeno) i najispravnije." Upitali su

---

89. El-Ma'un, 4-7.

90. Bilježi ga El-Buhari u svom *Sahihu*, u knjizi: Es-Savm, kao i četverica sakupljača "Sunena".

91. El-Munzir u *Et-Tergibu* kaže: "Prenosi ga Ibn-Madže i to doslovno ovim riječima, a prenosi ga i En-Nesai i Ibn-Huzejme u svom *Sahihu*, kao i el-Hakim, i kaže: "Ovaj hadis je po Buharijinim uvjetima vjerodostojan, s neznatnom razlikom u jezičkom izrazu koja ne mijenja značenje. Ez-Zehebij se ovdje slaže s El-Hakimom, s tim da u njegovom predanju nema riječi žeđ, a nalazi se u *Sahihu* Ibn-Huzejmea u obradi El-Eazamija, 3/242, br. 1997.

92. El-Bejjina, 5.

93. Muttefekun alejhi, prenesen od Omera Ibn el-Hattaba i ovo je prvi hadis u *Sahihul-Buhari*.

94. Tj. nije od naše vjere. Ovim ga riječima prenosi Muslim od Aiše, r.a., a u malo izmijenjenom jezičkom izrazu ovaj hadis nalazi se i kod Buharije i kod Muslima.

95. Hud, 7.

ga: "A koje djelo je najiskrenije i najispravnije"? Rekao je: "Zaista, Allah ne prihvata dobro djelo ako nije iskreno i ispravno. Ako je ispravno, a nije iskreno, neće biti primljeno, kao što neće biti primljeno ako bude iskreno, a ne bude ispravno. Njegova iskrenost jeste u tome da bude isključivo u ime Allaha, a njegova ispravnost u tome da bude u skladu sa sunnetom."

To je značenje "najboljeg djela" u pitanjima vjere i bogobojaznosti, a značenje "dobročinstva" u ovosvjetskim pitanjima jeste izdizanje u činjenju dobra na stupanj natjecanja sa drugima i njegovog nadmašivanja u tome. I tim ovozemaljskim pitanjima nema mjesta osim za one koji svoj posao obavljaju temeljito.

Od vjerovjesničkih hadisa se kao dokaz ovome može uzeti ono što prenose Muslim i drugi od Ebu-Hurejrea: "Ko jednim udarcem ubije vežega[96] upisano mu je stotinu dobrih djela, ko ga ubije s dva udarca ima manje od toga, a ko ga ubije s tri ima još manje."[97]

Hadis ukazuje na važnost obavljanja posla temeljito, čak i onda kada se radi o sitnom poslu, kao što je ubijanje običnog malog gmizavca, jer se to tada ubraja u dobročinstvo prilikom ubijanja - "pa kada ubijate olakšajte ubistvo." U brzom ubijanju jeste olakšica za žrtvu, svejedno o kojoj se žrtvi radilo.

I kao što se djela ljudi ne mjere njihovim kvantitetom i obimnošću, tako se ni životi ljudi ne mjere njihovom dugotrajnošću.

Nekada čovjek dugo živi, ali u njegovom životu nema berićeta, a nekada ljudski vijek ne bude dug, a ispunjen je mnogim dobrima.

O tome je Ibn Ataullah u svojim mudrim izrekama rekao: "Mnogo je životnih vjekova koji su bili dugi, a ostali su bez podrške, a mnogo kratkih s jakim potporama!" Onaj čiji je život ispunjen blagostanjem u kratkom vremenskom periodu, iskusi mnoge Allahove blagodati, koje je teško riječima opisati i na koje teško ukazati!

Dovoljno je, da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., u samo dvadeset i tri godine - a to je cio period poslanstva - nakon što je Allah blagoslovio

96. Vrsta guštera.

97. Prenosi ga Ahmed, Muslim, Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ibn-Madaže, od Ebu-Hurejrea kao što stoji u *Sahihul-džamius-sagir*, 2460: Vidi knjigu: *El-Munteka minet-tergibi vet-terhibi* i komentar hadisa br. 1811.

njegov život, utemeljio najveličanstveniju vjeru, odgojio najbolju generaciju, podigao najbolji ummet, osnovao najpravedniju državu, izvojevao konačnu pobjedu nad nevjerničkom idolatrijom, prevrtljivim jevrejstvom i svom ummetu ostavio u nasljedstvo, pored Allahove Knjige, sunnet kao uputu i svoj savršen životopis.

Ebu-Bekr, neka je Allah s njim zadovoljan, je u samo dvije i po godine uspio slomiti pokrete lažnih vjerovjesnika, vratiti otpadnike u okvir islama, oformiti vojsku za samo oslobađanje Perzije i Bizantije. On je uspio opametiti one koji su odbili dati zekat i na taj način je sačuvao prava siromašnih koja im je Allah propisao u imecima bogatih. Historija je zabilježila da je islamska država bila prva koja je ovdje radi očuvanja prava siromašnih.

Omer Ibn el-Hattab je tokom deset godina van granica države izvojevao mnoge pobjede i oslobodio brojne zemlje, a unutar svoje države uspostavio njene temelje, pravdu i dogovaranja. Uveo je kodekse ponašanja za one koji će doći poslije njega, udario temelje zajedničkom fikhu, naročito državnom, koji počiva na osnovi "stremljenja" vaganja između koristi, međusobnog potpomaganja među generacijama, usmjeravanja ljudi na međusobno savjetovanje i savjetovanje i kritikovanje vladara: "U vama nema nikakva dobra ako nas ne budete savjetovali, a ni u nama ako vas ne poslušamo." Uz to skroman, jak i istinoljubiv. Zaveo je pravdu i jednakost među svima, do te mjere da je zbog tog kažnjavao namjesnike pokrajina i njihove sinove.

Omer ibn Abdul Aziz je uz Allahovu, dž.š., pomoć, za samo trideset mjeseci (a to je cio period njegove vladavine), oživio zakone pravde i Upute i dokinuo nasilje i zablude. Vratio je nasilno oteto i čuvao prava drugih, što je ljudima vratilo povjerenje u islam. Ljudi su osjetili sigurnosti, gladni su utolili glad, zavladalo je blagostanje i izobilje, tako da je bogati brinuo kome će dati zekat, jer je Allah prosuo Svoje izobilje na ljude.

Imam Šavija živio je samo pedeset i četiri mjesečeve godine, tj. (150-204.h.) a iza sebe je ostavio veliko znanstveno blago.

Imam Gazalija živio je pedeset i pet godina (450-505.h.), a ostavio je ummetu ogromno, raznovrsno naučno blago.

Imam Navevi živio je četrdeset i pet godina, (631-676.g.) a iza sebe je ummetu osavio blago kojim se koriste mnogi muslimani. U ha-

disu od *El-erbeine en-nevevijje* do *Šerhu Muslim*, a u fikhu od *El-Minhadž* do *Revdatu-talibine* i *El-Medžmu'* i dr.

I drugi imami kao što su: Ibni-Arebi, Es-Serhasi, Ibn El-Dževzi, Ibn-Kudame, El-Karafi, Ibn-Tejmije, Ibn el-Kajjim, Eš-Šatibi, Ibn-Haldun, Ibn-Hadžer, Ibn el-Vezir, Ibn el-Hemmam, Es-Sujuti, Ed-Dehlevi, Eš-Ševkani i drugi, napunili su zemlju znanjem i dobrotom.

Zaista, među ljudima ima onih koji umru prije smrti i njihov život prestaje, iako se ubrajaju u žive. A među njima ima i onih koji žive i poslije smrti, jer su ostavili iza sebe dobra djela, korisno znanje, dobar porod ili učenike, koji se pridodaju njihovom životu koji se time produžava i postaje veoma dug.

Prioriteti u oblasti znanosti i misli

Prednost znanja nad djelom

U najvažnije prioritete u Šerijatu spada davanje prednosti znanju nad djelom. Znanje je ispred djela. Ono je njegov vodič i savjetodavac. U hadisu Muaza stoji: "Znanje je imam, a djelo ide iza njega."[98]

Zato je imam Buharija u svom djelu *Džamius-Sahih* znanju posvetio posebno poglavlje i naslovio ga "Znanje prije govora i djela". Njegovi komentatori su rekli: "Želio je reći da je znanje uvjet ispravnosti govora i djela i da se ona ne cijene osim njime, te je ono ispred njih. Ono je znak ispravnosti namjere od koje ovisi ispravnost djela". Zatim su rekli: "Buharija je na to ukazao kako neki umovi ne bi shvatili njegove riječi 'Znanje ne koristi bez djela' da je znanje nebitno i da se može biti nemaran u njegovom stjecanju."

Buharija je svoje riječi potkrijepio ajetima i hadisima koji ukazuju na to.

Od ajeta je naveo riječi Uzvišenog: *Znaj da nema boga osim Allaha! Traži oprosta za svoje grijehe i za vjernike i vjernice.*[99]

Prvenstveno je naredio Svome Poslaniku, s.a.v.s., da stječe znanje o tevhidu, a zatim ponovio naredbu da traži oprost, a to je već djelo. Poruka je upućena Vjerovjesniku, s.a.v.s., ali se odnosi i na njegove sljedbenike.

U to spadaju i Njegove uzvišene riječi: *A Allaha se boje od robova njegovih učeni.*[100]

Znanje je ono što rađa strahopoštovanje i potječe na djelo.

Od hadisa je naveo riječi Poslanika, s.a.v.s., "Onome kome Allah želi dobro, dā mu da on razumije vjeru."[101] Jer, ako nauči i razumije, radit će po tome i čestito obaviti posao.

---

98. Prenosi ga Ibn-Abdulbir i drugi od Muaza, direktno od Poslanika ili od ashaba.

99. Muhammed, 19.

100. Fatir, 28.

101. Vidi *Sahihul-Buhari* sa *Fethul-bari*: 1/159.

Dokaz da je znanje ispred djela nalazimo u Knjizi, jer prvo što je od Kur'ana objavljeno bilo je: "Ikre" (Uči, čitaj), a čitanje je ključ znanosti. Nakon toga bile su objavljene riječi o činjenju djela. *O ti pokriveni! Ustani i opominji i Gospodara svoga veličaj! i haljine svoje očisti!*[102]

Znanje je ispred djela, jer se upravo njime razlučuje istina od laži u vjerskim uvjerenjima, ispravno od pogrešnog u riječima, propisano od novotarija u ibadetima, ispravno od neispravnog u ophođenju, dozvoljeno od zabranjenog u postupcima, plemenito od niskog i bijednog u moralu, prihvatljivo od odbačenog u vrednovanju, pretežno i nadvladavajuće od nadvladanog u riječima i djelima.

Stoga nalazimo da mnogi autori među našom ranijom ulemom počinju pisati knjige s poglavljem "Ilm".[103]

Tako je uradio Gazalija u svojoj knjizi *Ihja'u ulumid-din* i *Minhadžul-'abidin*, zatim El-Hafiz El-Munziri u svom djelu *Et-Tergibu vet-terhib* koji je nakon spominjanja hadisa o namjeri, iskrenosti i slijeđenju sunneta otpočeo s poglavljem "Znanje".

Fikhul-evlevijat, o kome govorimo, utemeljen je na znanju i o njemu govori. Njime saznajemo čemu treba dati prednost, a šta odgoditi. Bez tog znanja bismo samo lutali u tmini.

Kako su same istinite riječi pravednog halife Omera Ibn Abdul-Aziza koji kaže: "Ko radi bez znanja, veće je ono što upropasti od onoga što ispravno uradi."[104]

Ovo se jasno uočava kod nekih grupa muslimana kojima nije nedostajala bogobojaznost, iskrenost i zanos, ali kojima je nedostajalo znanje, razumijevanje zahtijeva Šerijata i suštinskih stvari u vjeri.

Time su opisane haridžije koji su ratovali protiv Alije Bin Ebu-Taliba, r.a., i koji su pored njegove plemenitosti, ugleda zbog podrške islamu, bliskosti Poslaniku porijeklom, ženidbenom vezom i bratskom ljubavlju, prolijevanje njegove krvi i krvi svih muslimana koji nisu s njima, proglasili dozvoljenim činom i činom kojim se približava Allahu!

---

102. El-Muddesir, 1-4.

103. Znanje.

104. Vidi *Džamiu bejanil-ilmi ve fadlihi* od Ibn Abdulbira: 1/27, izdanje Darul-Kutubil-ilmije u Bejrutu.

Oni su istomišljenici onog koji je prigovorio Poslaniku dok je dijelio dio imetka. Neznalački i neuljudno rekao Poslaniku, s.a.v.s., "Budi pravedan!" Poslanik je uzvratio: "Teško tebi! A ko pravedno postupa ako ne ja? Tvoja nada je iznevjerena i na gubitku si ako ja ne postupam pravedno."

U drugoj predaji kaže se da mu je osobno i grubo rekao: "O Allahov Poslaniče, boj se Allaha!" Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: "Zar ja nisam od onih koji se na Zemlji trebaju najviše Allaha bojati?!

On i njegovi istomišljenici nisu shvatili mudrost pridobijanja srca, što cijelom ummetu donosi ogromne koristi. Allah ju je propisao u Svojoj Knjizi i dozvolio je da se radi nje troši imetak od zekata, pa kako da to ne radi s ratnim plijenom?

Kada su neki ashabi tražili od Poslanika odobrenje da ubiju tog oholog čovjeka, plemeniti Poslanik im je to zabranio, upozoravajući da će se pojaviti grupa ljudi sličnih njemu, te je rekao: "Smatrat ćete svoje namaze slabim u poređenju s njihovim, i svoj post s njihovim postom, i svoje djelo s njihovim djelom. Učit će Kur'an, ali im on neće sezati dalje od njihovih grla, a iz vjere će izlaziti kao što strijela izlijeće iz luka."

Riječi "neće sezati dalje od njihovih grla" znače da neće doprijeti do njihovih srca, niti će njime biti osvjetljena, te neće se takvi ljudi okoristiti učenjem Kur'ana, i pored toga što će mnogo klanjati i postiti.

Također opisao ih je da će "ubijati sljedbenike islama, a ostavljati na miru idolopoklonike".[105]

Njihova poganost nije u njihovim srcima i namjerama, nego u njihovim umovima i razumijevanju. Zato se za njih u drugom hadisu kaže da su: "oštrih zuba, a pokvarenih snova".[106]

Njihovo znanje je nezacrtano, a njihov fikh manjkav, jer se nisu okoristili Allahovom Knjigom, iako je mnogo čitaju. Zato što je čitaju bez razumijevanja ili je, pak, razumiju suprotno od onoga kako je htio Uzvišeni koji ju je objavio.

105. Vidi njihov opis u *El-Lu'lu'u vel-merdžan* i hadise Džabira, Ebu Seida, Alije i Sehla Ibn Hunejfa, 638-644.

106. Hadis Alija, vidi prethodni izvor.

Zato je Imam Hasan Basri tražio oprez u udubljivanju u ibadet i djelovanje prije postizanja znanja i razumijevanja. U tom smislu jesu i mudre riječi: "Onaj ko radi prije no što se oboruža znanjem jeste kao putnik bez puta. Radnik bez znanja nanese više štete nego koristi. Zato tražite znanje koje ne škodi ibadetu i tražite ibadet koji ne škodi znanju. A oni[107] su tražili ibadet, a napustili 'ilm, sve dok nisu ustali sa sabljama protiv ummeta Muhammedova, s.a.v.s."[108] A da su tražili znanje, ono ih ne bi uputilo na pogrešan put.

Znanje je preduvjet svakog rukovodećeg posla

Znanje je predmet svakog rukovodećeg posla, bio taj posao politički ili administrativni rad poput posla Jusufa, a.s., kome je kralj rekao: *Ti ćeš od danas kod nas uticajan i pouzdan biti. 'Postavi me', reče, 'da vodim brigu o stovarištima u zemlji, ja sam zaista čuvaran i znan.'*[109] Ovim riječima Jusuf ukazuje na svoju stručnost, što mu pomaže u tom velikom poslu koji je u to vrijeme obuhvatao finansije, ekonomiju, planiranje, zemljoradnju i snabdijevanje. Temelji te kvalifikacije jesu revnost u čuvanju (tj. pouzdanost i brižnost za emanetom koji mu je povjeren na čuvanje) i znanje pod kojim se ovdje cilja na iskustvo, nadarenost i sposobnost za taj posao. To se slaže s onim što je rečeno jezikom kćeri starca u suri El-Kasas: .. *a najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana.*[110]

Isti je slučaj kad je u pitanju vojni posao, kao što Uzvišeni Allah kaže u objašnjenju izbora Taluta za vladara Izraelićanima: *Allah je njega da vlada vama izabrao - reče on - i velikim znanjem i snagom tjelesnom ga obdario.*[111], ili, pak, taj posao bio pravne prirode. Čak su uvjetovale da sudija mora biti mudžtehid (učenjak sposoban da samostalno rješava islamska pitanja) poput halife (vladara pravovjernih). Nisu se zadovoljili time da bude učenjak mukallid (koji oponaša druge

107. Misli na haridžije.

108. Prenio ga je Ibn el-Kajjim u *Miftahu daris-seadeh.*

109. Jusuf, 54-55.

110. El-Kasas, 28.

111. El-Bekare, 247.

učenjake), jer je u znanju pravilo da se istina spoznaje njenim dokazom, bez oponašanja Zejda ili Omera, a nikakvog znanja nema kod onog koji slijedi druge koji su bez dokaza ili su im dokazi slabi.

Suđenje mukallida, kao i vladavinu namjesnika, prihvata se samo u nuždi, s tim da postoji najniža ljestvica znanja ispod koje se ne može ići, jer će se u protivnom suditi po neznanju i biti od stanovnika Vatre.

U hadisu koji od Allahovog Poslanika prenosi Burejde, kaže se: "Tri su vrste sudija: dva će u Džehenem, a jedan u Džennet. Čovjek koji je znao istinu i po njoj sudio će u Džennet, čovjek koji je sudio po svom neznanju ući će u Džehennem, i čovjek koji je znao istinu, ali je u suđenju bio nepravedan i on će u Vatru."[112]

Neophodnost znanja za muftiju[113]

Kao i u sudstvu, nije dopušteno da šerijatsko mišljenje iznosi iko drugi osim sposoban učenjak, koji ispravno i dobro razumije svoju vjeru. U protivnom će proglasiti zabranjeno dozvoljenim, a dozvoljeno zabranjenim; ukinut će obavezno, a ljude obavezati onim čime ih ne obavezuje Allah; odobrit će novotarije, ili ih sam uvesti; vjernike će proglasiti nevjernicima, a nevjernike opravdati zbog nevjerovanja. Sve ovo, ili nešto od toga, dešava se u odsustvu znanja i fikha, a naročito kod onoga ko se usudi izdavati fetve (šerijatsko-pravna mišljenja), i kada se dopusti da radi ko šta hoće, kao što to vidimo u naše vrijeme, kada je vjera postala prostorom na kome stado napasa ko god hoće. Svako ko ima jezik o njoj (vjeri) govori, a ko ima pero o njoj piše, iako su Kur'an, sunnet i dobri prethodnici ovog ummeta žestoko zaprijetili svakome ko pokuša nasrnuti na to opasno područje bez potrebnih preduvjeta i spremnosti. A njih je teško postići i sabrati!

Poslanik, s.a.v.s., je žestoko osudio one koji su u njegovo vrijeme ishitrili u davanju fetve, savjetujući čovjeka koji je imao na sebi

112. Bilježe ga četverica vlasnika "Sunena" i El-Hakim, i to od Burejde, a prenosi ga i Et-Taberani, Ebu-Ja'la i El-Bejheki od Ibn-Omera, kao što se spominje u *Sahihul-džamius-sagir*, br. 4446-4447.

113. Muftija je učenjak koji samostalno rješava pojedina fikhska pitanja i izdaje fetve.

ranu, a bio je nečist, da se okupa, bez obraćanja pažnje na ozbiljnost rane što je uzrokovalo njegovu smrt. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ubili su ga, Allah ih ubio! Zašto nisu pitali kada nisu znali? Pitanje je lijek slabosti. Bilo mu je dovoljno da uzme tejemum..."[114]

Pogledaj kako je Poslanik, s.a.v.s., njihovu fetvu smatrao njegovim ubistvom i kako ih je prokleo: "Allah ih ubio!" Fetva neznalice, dakle, može ubiti i uništiti. Zato Ibn-Kajjim i drugi prenose suglasnost uleme o zabrani izdavanja šerijatsko-pravnih mišljenja u Allahovoj vjeri bez potrebnog znanja. Na to se odnose riječi Uzvišenog: *... i da o Allahu govorite ono što ne znate.*[115]

Hadisa, riječi ashaba, naših dobrih prethodnika, preneseno je toliko da je to dovoljno da se zatvore vrata pred samozvanim alimima.

Ibn-Sirin je rekao: "Neznalici je bolje da umre nego da kaže ono što ne zna".

Ebu-Husajn el-Esarijj kaže: "Zaista, neko od vas izda takvu fetvu da bi Omer ibn el-Hattab, kada bi se ta fetva pred njim spomenula, sakupio protiv njih učesnike Bedra! Kako bi tek postupio da vidi šta se danas radi?!"

Ibn-Mesud i Ibn-Abbas su rekli: "Onaj ko za sve što ga ljudi pitaju izda fetvu je lud!"

Ebu-Bekr je rekao: "Koje će me to nebo zakloniti, i koja zemlja će me zaštititi, ako kažem ono što ne znam?!"

Alija je rekao: (Tri puta) da čovjek bude upitan o onome što ne zna, nek odgovori: 'Allah zna!

Ibn-Musejjib, iz generacije tabi'ina (tabi'ini su osobe koje su živjele u vrijeme ashaba ili neposredno poslije njih, ali nisu vidjele Poslanika, s.a.v.s.) gotovo nikada nije izdao fetvu a da nije rekao: "Bože, sačuvaj me i sačuvaj druge od mene!"[116]

Sve ovo ukazuje na opasnost od izdavanja fetvi, nužnost sticanja velikih i temeljitih znanja, i stjecanjem širokog naučnog horizonta

114. Prenosi ga Ebu-Davud od Džabira, a bilježe ga i Ahmed, Ebu-Davud i El-Hakim od Ibn-Abbasa, vidi *Sahihul-džamius-sagir*, 4362-4363.

115. El-Earaf, 33.

116. Vidi *I'lamul-mukine* od Ibn-Kajjima: 2/165-168, izdanje "Es-Seadeh" u obradi Muhammeda Muhjiddina Abdul-Hamida.

prije toga, uz oprez i bogobojaznost koji čuvaju od slijeđenja svojih ili tuđih strasti.

Čovjek ostane zapanjen pred nekim studentima Šerijata koji se u sve upliću, te ishitreno i nadmeno izdaju fetve u najzamršenijim pitanjima i najopasnijim problemima. Izdižu se ispred velike uleme, sukobljavaju s najčuvenijim imamima, proturiječe najuglednijim ashabima i govore: "Oni su ljudi, a i mi smo ljudi!"

A prvo što bi trebali znati, a ne znaju, jeste njihov vlastiti stupanj, zatim fikh šerijatskih ciljeva i fikh stvarnog stanja. Međutim, uobraženost i zaslijepljenost jesu gusti zastor između njih i toga. A nema snage i moći niko osim Allaha.

Neophodno je da misionar islama i vjeroučitelj budu učeni

Ako je znanje potrebno za sudstvo i fetve, potrebno je, također, i za misionarstvo i odgoj. Uzvišeni Allah rekao je Svome Poslaniku: *Reci: 'Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, imajući jasne dokaze, ja, i svaki onaj koji me slijedi'.*[117]

I svaki dalji sljedbenik Muhammeda, s.a.v.s., mora pozivati s jasnim dokazima, dakle, mora biti jasan i razborit u pozivanju i mora dobro znati ono čemu poziva, onoga koga poziva, i način na koji treba pozivati.

Za "rebbanijune" (Bogu odane ljude) rekli su: "To su oni koji znaju, rade po tome i druge tome poučavaju." Na to ukazuju Allahove riječi: *...nego budite Božiji jer vi Knjigu znate i nju proučavate!*[118] Ibn-Abbas objasnio je da se pod izrazom "Bogu odani ljudi" misli na učenjake koji izvrsno poznaju fikh.[119]

Kaže se da je "rebbanij" onaj koji ljude podučava osnovnom znanju prije podučavanja ozbiljnim temama.

117. Jusuf, 108.

118. Alu-Imran, 79.

119. Spomenuo ga je Buharija u komentaru, poglavlje "El-ilm" u njegovom djelu *Es-Sahih*. Hafiz kaže u *El-Feth*: "Prenosi ga Ibn Ebu Asim sa dobrim (hasen) lancem prenosilaca a i El-Hatib s drugim, također, hasen lancem 1/161.

Rekli su da se pod osnovnim znanjem misli na jasna pitanja i teme, dok se pod ozbiljnim temama misli na precizna pitanja i rješenja.

Također je rečeno: "Podučava ih pojedinostima prije cjelina, ograncima prije temelja i uvodima prije rezultata."[120]

Želi se dakle postići postupnost u podučavanju pri čemu se moraju uvažavati sposobnosti podučavanih te napredovati u osvajanju znanja stupanj po stupanj.

Znanje iziskuje da se prenosi i da daija, učitelj, olakšava, a ne otežava; da uveseljava, a ne rastjeruje, kao što kaže i hadis koji prenose Buharija i Muslim: "Olakšavajte, a nemojte otežavati. Uveseljavajte, a nemojte plašiti i rastjerivati!"[121]

El-Hafiz je u komentaru ovog hadisa rekao: "Misli se na pridobijanje onoga ko je skoro prihvatio islam i na koga ne treba vršiti pritisak u početku. Sprečavanje griješenja koje kasnije postaje drago onome ko ga je prigrlio, te ga prihvata s lahkoćom, a što rezultira njegovim uvećavanjem što nije slučaj u suprotnosti."[122]

Olakšavanje se ne odnosi samo na onoga ko je skoro prihvatio islam, kao što se razumije iz Hafizovih riječi, nego je to generalno i trajno pravilo. Međutim, u kontekstu hadisa o skorom prihvatanju islama, ili neposredno nakon tevbe, ili, pak, za onoga kome je potrebna olakšica kao što su bolesnik, ili starac, olakšavanje je neophodno.

Potrebno je usvojiti sve što je moguće od vjerskih saznanja i to apsorbovati i ne govoriti o onome što nije razumljivo, kako ne bi postojala smutnja i za jedne i za druge.

U tom je kontekstu Alija, r.a., rekao: "Govorite ljudima o onome što znaju, a ostavite ono što preziru. Zar želite da se Allah i Njegov Poslanik poriču?!"[123]

Ibn-Mesud, r.a., rekao je: "Nikada nemoj govoriti nešto što oni ne shvataju, jer će to za neke od njih biti nesreća i kušnja."[124]

---

120. *Fethul-bari*, 1/162.

121. Prenose ga dva šejha, tj. Buharija i Muslim od Enesa, kao što stoji u *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1131.

122. *Fethul-bari*, 1/163.

123. Prenosi ga Buharija u knjizi "Kitabul-ilm", i to kao Alijine riječi, jer ih on nije vezao za Poslanika. Vidi *Fethul-bari*, 1/225.

124. Prenosi ga Muslim i to kao riječi Ibn-Mesuda, jer ih on nije vezao za Poslanika, Vidi prethodno djelo.

Prednost razumijevanja nad čistim pamćenjem

Ovdje želim upozoriti - dok govorimo o prednosti znanja nad djelom - na važnu stvar koja je, također, dio Fikhul-evlevijata, a to je prednost znanja koje se poima i razumije nad znanjem koje se samo prenosi. Drugim riječima to je prednost razumijevanja i shvatanja nad apsobrbovanjem i pamćenjem pukih činjenica. Pravo znanje jeste ono koje se ogleda u razumijevanju i životu.

Islam od nas traži razumijevanje vjere, a ne samo njeno izučavanje, kao što se i u Allahovom, dž.š., govoru spominje: *Neka se po nekoliko njih iz svake zajednice njihove potrudi da se upute u razumijevanje vjerske nauke i neka opominju narod svoj kada mu se vrate, da bi se Allaha pobojali.*[125]

U vjerodostojnom hadisu stoji: "Kome Allah želi dobro, učini ga da razumije vjeru."[126]

Fikh je nešto dublje i konkretnije od znanja. To je razumijevanje, i to razumijevanje nijansi. Zato ga je Uzvišeni Allah negirao kod nevjernika i dvoličnjaka kada ih je opisao: *ljudi koji ne shvataju.*[127]

U hadisu Ebu-Hurejre, koji bilježi Muslim, stoji: "Ljudi su kao rude zlata i srebra. Najbolji među njima u predislamskom dobu (džahilijjetu) najbolji su i u islamu, ako razumijevaju."

U hadisu Ebu-Musaa koji je spomenut u dvije vjerodostojne zbirke, piše: "Primjer onoga s čime me je Allah, od upute i znanja, poslao je kao primjer obilne kiše koja padne na zemlju. Ako ta zemlja bude čista, ona prihvati tu kišu i rodi raznovrsnom travom i rastinjem. Ako zemlja bude neplodna, zadrži vodu pa Allah u njoj da korist ljudima: piju je, napajaju stoku i koriste je u zemljoradnji. A ako kiša pad-

125. Et-Tebvba, 122.

126. Muttefekun alejhi, od Muavije; *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 615.

127. El-Enfal, 65, El-Hašr, 13.

ne drugdje, kao npr. na pustu ravnicu, tada zemlja niti zadrži vodu niti da rastinje. Takav je i onaj ko shvata vjeru. Allah mu je dao veliku korist u onome s čime me je poslao, pa on nauči i druge podučava. A drugi primjer jeste primjer onoga ko zbog toga ni glavu ne podigne i ne prihvata Allahovu uputu s kojom sam poslat."[128]

Ono s čime je došlo vjerovjesništvo, a to su uputa i znanje, hadis po redu, sa kišom koja oživljava zamrlu zemlju, kao što vjerske znanosti oživljavaju zamrla srca, kao što poredi razne vrste ljudi u prihvatanju tog znanja s raznim vrstama zemlje. I najcjenjenija grupa jesu oni koji potpuno razumijevaju to znanje, okoriste se njime i na druge ga prenose. Takvi su kao plodna, čista zemlja, koja upija vodu, okoristi se njome i daje da iz nje niče rastinje i mnogo bilje.

Druga vrsta, (tj. na manjem stupnju) jesu oni koji imaju razum, koji pamte, ali nemaju oštro razumijevanje i umnu sposobnost razumijevanja značenja, izvlačenja zaključaka i unošenja propisa... Takvi pamte znanje, dok im ne dođe učenik žedan tog znanja, onaj koji će se njime okoristiti i drugima koristiti. To znanje učenik uzima od tih ljudi, i koristi se njime, a sami ti ljudi slični su neplodnoj zemlji koja zadržava vodu sve dok ne dođe onaj ko će je piti, zalijevati ili stoku napajati i u zemljoradnji je koristiti. To je ono na što ukazuje poznati hadis: "Allah je učinio sjajnim čovjeka koji čuje moje riječi, pa ih shvati i po njima postupi, onako kako ih je čuo. A mnogo je onih koji prenose fikh, a nisu fekihi, i mnogo je onih koji prenose fikh onima koji su veći fekihi od njih."[129]

Treća su vrsta oni koji ne razumijevaju, ne pamte, ne znaju, i ne rade. Oni su kao neobradiva zemlja koja ne upija vodu niti je zadržava za drugoga.[130]

Ovaj hadis upućuje na to da su najbolja grupa, kod Allaha i Njegova Poslanika, oni koji razumijevaju i shvataju, a nakon njih su oni koji napamet uče. Otuda prednost pripada razumijevanju nad prenošenjem i fukahai (koji razumijevaju fikh) nad hafizima (koji pamte).

---

128. Muttefekun alejhi, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1471.

129. Ovaj hadis je prenesen u nekoliko verzija od Zejda Ibn Sabita, Ibn-Mesuda, Enesa i drugih, kao što se navodi u *Sahihul-džamius-sagir*: 6763-6766.

130. Vidi komentar hadisa u *El-Fethu*, 1/77 i En-Nevevi o Muslimu, prenio ga autor *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, str. 601.

U najboljim periodima ovog ummeta (u tri prva stoje veća) veću čast i prednost imao je poznavalac fikha, a u vrijeme nazatka i stagnacije postao je cjenjeniji hafiz!

Ne želim reći da hifz nema vrijednosti i da sposobnost pamćenja kod čovjeka nije bitna. To nije tačno. Ali želim reći da je hifz samo riznica podataka da bi se njome kasnije okoristilo. Hifz nije sam sebi cilj nego je sredstvo za nešto drugo. Greška u koju su pali muslimani je pridavanje veće pažnje hifzu nego razumijevanju. Dali su mu više no što mu pripada i vrijedi.

Zato nailazimo na pretjerivanja u iskazivanju počasti hafizima Časnog Kur'ana u odnosu na časti koje im zaista, pripadaju. Održavaju se takmičenja u raznim krajevima svijeta, daju se vrijedne nagrade koje dostižu i nekoliko desetina hiljada po jednoj osobi. To je vrijedno i zaslužuje počast.

Međutim, zašto se ne izdvoje slične nagrade, ili pola od njih, ili četvrtina, za one koji se ističu u šerijatskim znanostima: tefsiru, hadisu, fikhu, usuli-fikhu, akidi i davetu, kada se zna da je potreba ummeta za njima veća i da je od njih korist veća?!

U našim zemljama zamjera se općem obrazovanju što se previše oslanja na učenje napamet i mehaničko ponavljanje, a ne na istinsko percipiranje i razumijevanje. Zato učenik, u većini slučajeva, sve zaboravlja nakon ispita. A da je ono što nauči počivalo na razumijevanju, praktičnoj primjeni radi urezivanja u razumu, ne bi bilo tako brzo izloženo zaboravu.

Prednost ciljeva nad formalnim značenjima

Od stvari koje se ubrajaju u fikh jeste, svakako, i ono što se njime želi postići: udubljivanje u njegove namjere i stremljenja, upoznavanje "njegovih tajni i povoda", povezivanje jednih dijelova s drugim, vraćanje ogranaka njihovim osnovama, a jedinki njihovim cjelinama; nezadovoljavanje vanjskim smislom i ostajanjem na tekstovnim perifernim značenjima.

Poznato je da su mnogi kur'anski i hadiski tekstovi i izučavanja pojedinih propisa u različitim poglavljima vjerskih obreda, međusobnog ophođenja i drugih veza - porodičnih, društvenih, političkih i državnih ukazali da Šerijat za sve što je propisao, bila to naredba, zabrana, ili dozvola, ima cilj. Ništa nije Allah, dž.š., propisao diktatorski, nasumice, bezrazložno i nerazborito. Sve je propisao s mudrošću, koja priliči Njegovom uzvišenom savršenstvu, znanju, milosti i dobročinstvu prema robovima. Od Njegovih je imena i "Sveznani i Mudri". Mudar je u onome što je propisao i naredio, kao što je Mudar u onome što je stvorio i odredio. Njegova se mudrost pokazuje u svijetu odredbi i svijetu stvaranja: *Uzvišen neka je Allah, gospodar svjetova.*[131]

I kao što ništa nije stvorio besciljno, isto tako ništa nije nasumice propisao. I kao što razumom obdareni kažu o Njegovom stvaranju: *Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio; hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u Vatri!*[132] Tako isto mi kažemo za Njegov Šerijat: Gospodaru naš, Ti nisi ovo propisao osim zbog mudrosti!

Nesreća je mnogih koji izučavaju vjeru što ostaju na površini. Ne rone u dubine, jer nisu osposobljeni za plivanje u tim vodama niti za ronjenje u njihovim dubinama i ubiranje dragulja. Okupirale su ih periferne stvari i spriječile da dođu do ciljeva i tajni. Nebitno ih je udaljilo od osnovnog. Allahovu vjeru i propise Njegovog Šerijata su njegovim robovima predočili tako iskomadanim da ih niko ne može sastaviti niti povezati s njihovim uzrocima. Zato se Šerijat na njihovim jezicima i perima pokazao nepotpunim i nemoćnim da ostvari interese stvorenja. Međutim, nemoć i slabost nisu u Šerijatu, nego u njihovom nerazumijevanju (tih ljudi) koje je pokidalo veze među propisima. Nisu marili što prave razlike između jednako vrjednih stvari, a poistovjećuju različite stvari. A Šerijat nije s tim došao, kao što su to objasnili veliki učenjaci.

Taj formalizam i doslovnost skučili su mnogo onoga što je Allah učinio prostranim, otežali ono što je Šerijat učinio lahkim, zaledili ono što treba unaprijediti, ograničili ono što treba obnavljati i osloboditi.

131. El-E'araf, 54.

132. Alu-Imran, 191.

Prioritet idžtihada nad taklidom[133]

U ovo poglavlje spada prioritet idžtihada i obnove nad ponavljanjem i taklidom. To je vezano s fikhom ciljeva na koji smo već ukazali, kao i s temom razumijevanja i hifza.

Za vrijedne ranije učenjake ovog ummeta, znanje nije golo razumijevanje propisa. Ako idu putem oponašanja drugih i svoje stavove budu gradili bez uvjerljivog dokaza, oni su od onih koji istinu saznaju preko ljudi mišljenjem, slijedeći njih umjesto dokaza.

Za njih je znanje neovisna nauka u kojoj čovjek slijedi dokaz i pri tome ne mari slaže li se to sa Hasom ili Husom,[134]. Kuda god ide, znanje slijedi dokaz i uvijek se kreće s istinom koja je uvjerljiva.

Ibn el-Kajjim uzeo je sljedeće riječi Uzvišenog za dokaz pokuđenosti oponašanja: "Ne povodi se za onim što ne znaš!" (El-Isra,36), i kaže: "Ulema se složila u tome da oponašanje nije od znanja." U djelu *I'lamul muki'ine* navodi se osamdeset razloga za osporavanje oponašanja i kao odgovori na tobožnje dokaze njegovih zagovornika.[135]

Ako je ravnodušnost prema tekstovima Kur'ana i sunneta pokuđena, poput ravnodušnosti prvih i današnjih zahirija[136], ona je, shodno onome što su rekli naši prethodnici, bez uzimanja u obzir vremena u kome su oni živjeli i ovoga u kome smo mi, njihovih potreba i naših, njihovih i naših saznanja, ipak, pogrešno shvaćena. Želim reći da su oni živjeli i proživjeli ono što smo mi vidjeli i proživjeli - a bili od mudžtehida i onih koji samostalno prosuđuju - mnogi bi svoje fetve i zaključke izmijenili. Kako da ne, kada su njihovi učenici poslije njih mnogo toga izmijenili s promjenom vremena i mjesta, iako je

133. Idžtihad je samostalno rješavanje vjersko-pravnih pitanja od učenjaka islamskih nauka koji posjeduju sve potrebne osobine za to. A taklid jeste slijepo oponašanje nekog od islamskih učenjaka, bez traganja za dokazima o pitanju koje je taj dotični alim iznio.

134. Misli se na neodređenu, bilo koju osobu.

135. Vidi drugi dio djela *I'lamul-Muki'ine*, str. 168-280., izdanje "Es-Se'adeh", Egipat, u obradi Muhammeda Muhjiddina Abdul-Hamida.

136. Zahirije su oni koji uvijek uzimaju tekst doslovno, bez nastojanja da ga razumiju.

razlika između jednih i drugih bila veoma mala. Kako da ne, kada su ti učenjaci (imami) i sami, za svoga života, mijenjali stavove, shodno promjeni truda koji su ulagali u rješavanju pitanja, utjecaju životne dobi i sazrijevanja, ili pak, vremena i mjesta.

Tako je i sam imam Šafija, neka je Allah s njime zadovoljan, prije dolaska u Egipat imao mezheb[137] poznat kao "Stari mezheb".

Imam Ahmed je tako o istom pitanju zauzeo nekoliko različitih mišljenja. Te njegove fetve ne razlikuju se jedna od druge ni zbog čega drugog osim što su izdate u različitim uvjetima i stanjima u kojima se imam Ahmed našao.

Nakon nastanjivanja Egipta ovaj mezheb postao je poznat pod imenom "Novi mezheb". Dakle, nije riječ o drugom mezhebu, nego o modifikaciji prvoga, nastaloj na osnovu novih saznanja i iskustava koje je stekao.

Primarni značaj izučavanja i planiranja dunjalučkih stvari

Ako kažemo da u oblasti vjere znanje ima prednost nad djelom, isto to tvrdimo i za dunjalučka pitanja.

Živimo u vremenu u kome se sve zasniva na znanju i u kome se, ni u jednom segmentu života, ne prihvataju neosnovan govor i improvizacija.

Prije pristupanja bilo kojem ozbiljnom poslu traži se njegovo temeljno studiranje i uvjerenost da on donosi korist. Dakle, planiranje prije ostvarenja. Prije poduzimanja bilo koje akcije moraju se pozvati u pomoć proračuni i statistika.

U nekim svojim djelima i studijama pomenuo sam već da su proračuni, planiranje i studije sastavni dio islama. Poslanik, s.a.v.s., jeste prvi koji je, nakon Hidžre, naredio onima koji su ga slijedili da

137. Pravac u fikhu.

rade organizirano i planski, a plodovi tog planskog rada pokazali su se u mnogim situacijama njegovog životopisa.[138]

Ljudi predani islamu trabaju prije svih da planiraju svoju budućnost. Oni ne smiju dopustiti da događaji teku daleko od njih, da se ne okoriste jučerašnjim iskustvima i ne prate današnja zbivanja, da ne vrednuju ispravno i pogrešno u rješenjima, procenat dobiti i gubitka u hodu od juče do danas, precizne podatke o našim sposobnostima i mogućnostima, bili oni materijalne prirode ili moralne, vidljivi ili skriveni, iskorišteni ili neiskorišteni.

Oni moraju znati izvore, i naše i protivničke snage, i izvore naše i njihove slabosti. Zatim, ko su naši stvarni neprijatelji? Ko su trajni, a ko privremeni? Ko se od njih može pridobiti, a ko ne može? S kim se može razgovarati, a s kim ne? I nije dozvoljeno sve protivnike izjednačavati, jer nisu svi isti. Oni se međusobno razlikuju.

Sve se ovo ne može spoznati bez znanja i temeljitog studiranja, daleko od emocionalnog prosuđivanja i subjektivnog uticaja ili uticaja okoline i vremena, u mjeri u kojoj se čovjek toga može osloboditi, jer je apsolutna objektivnost skoro nemoguća.

Prioriteti u fikhskim stavovima

Ono što smo pomenuli u prioritetu razumijevanja nad hifzom, prioritetu ciljeva nad formalnostima i prioritetu samostalnog rasuđivanja nad oponašanjem, trebamo spomenuti i ovdje u tumačenju vjerskopravnih pitanja i fikhskih stavova kada se raziđu i ne slože. Kako jedne uzeti kao ispravnije i kako im dati prednost nad drugima?

Ovdje se prednost ne daje nasumice, ne slijedi se strast, nego su potrebna mjerila kojima se vraća i na koje se oslanja.

U knjigama Usula[139] stoji veliko i veoma značajno poglavlje "Ez-Zujul" (dodaci) o davanju prednosti i skladnosti, koje ponekad

138. Vidi našu knjigu *Er-Resulu vel-ilm*, izdanje "Muessesetur-risaleh", Bejrut i "Darussahveh", Kairo.

139. Knjigama vjerskih osnova i temelja.

naslovljavaju "El-Tearud vet-terdžih". Na njega su obratili pažnju i hadiski učenjaci kod međusobnih odnosa među dijelovima sunneta.

Ali, ovdje želim ukazati na neke, posebno važne stvari vezane za našu stvarnost i na ono oko čega se uzburkaju misli i sukobljavaju stavovi, radilo se o sukobima između muslimana i njihovih pozapadnjačenih protivnika i orijentalista, ili, pak, između različitih islamskih pravaca i škola. Naročito onih koji rade na polju misionarstva, reforme i islamskog rada s različitim ciljevima, međusobno udaljenim programima i brojnim grupama.

Pitamo se koji su to stavovi koji uopće nisu podložni razilaženju, u kojima se drugo mišljenje ne prihvata i gdje nema mjesta za popustljivost, a koja mišljenja, opet, prihvataju makar uz procenat tolerancije ili koja su podložna razilaženju i zahtijevaju i veliku popustljivost?

Pravljenje razlike između nepobitnog i vjerovatnog

Kod učenjaka je poznato da ono što je utvrđeno putem idžtihada nije kao ono što je utvrđeno tekstom. Ono što je utvrđeno tekstom i što je složno potvrdila prava ulema nije kao ono što je utvrđeno tekstom, ali u čemu su se učenjaci razišli. Razilaženje je dokaz da se radi o propisu u kome je dopušteno samostalno rasuđivanje. A u onome u čemu je učenjaku dopušteno samostalno traganje za rješenjem, jedan učenjak ne osporava drugoga, nego o tom pitanju vode dijalog uz međusobno uvažavanje i poštovanje. Isto tako u onome što je utvrđeno tekstom postoje velike razlike kada se radi o njegovoj vjerodostojnosti i vjerojatnosti.

Neoborivi dokaz i sumnja vezani su uz potvrđivanje teksta i njegovo dokazivanje.

Neki tekstovi vjetovatno su utvrđeni, a i njihov dokaz vjerovatan.

Neki su vjerovatno utvrđeni, ali je njihov dokaz vjerodostojan i neosporan.

Neki su neoborivo utvrđeni, ali je njihov dokaz vjerovatan.

Neki su neoborivo utvrđeni, a i njihov dokaz vjerodostojan i neosporan.

Vjerovatno i tobožnje utvrđivanje vezano je za sunnet koji nije mutevatir. A Mutevatir je onaj sunnet koji nam se od Poslanika prenosi s koljena na koljeno, od prve generacije do posljednje, da je nemoguće da se svi slože na neistini. A takav slučaj nije s ahad hadisima.[140]

Među ulemom ima onih koji kažu da je mutevatir u sunnetu vrijedan i da je rijedak, a ima i onih koji su naveli nekoliko daif (slabih) hadisa, koje su odbacili Buharija i Muslim kako bi upozorili na pozivanje na tevatur bez dokaza.

Ima i onih koji smatraju mutevatir hadisima i neke hadise koji su vezani za posebne okolnosti, poput onih koje je ummet složno prihvatio ili onih koji se nalaze u dvije vjerodostojne zbirke, koje niko od ozbiljne uleme nije kritizirao.

Vjerovatnost dokazivanja odnosi se i na sunnet i na Kur'an zajedno. Većina je tekstova podložna različitim razumijevanjima i tumačenjima, jer jezički izrazi po svojoj prirodi sadrže doslovna značenja, skrivena značenja, aluzije, posebno i opće, uvjetno i bezuvjetno podudarne dokaze, one čije postojanje podrazumijeva i obligatne dokaze.

Razumijevanje uveliko zavisi od okolnosti u kojima se ljudi nalaze i od njihovih duhovnih i umnih usmjerenja.

Onaj ko je nepopustljiv ne razumije tekst. Isti je također, kao i onaj ko je tolerantan i spreman na olakšavanje. Zato naša tradicija bilježi oštrinu Ibn-Omera i olakšicu Ibn-Abasa. Onaj čiji su horizonti široki razumije iz teksta ono što ne shvata onaj čiji su horizonti uski. Onaj ko obraća pažnju na značenja teksta razumije u njemu ono što ne razumije onaj ko tekst prihvata doslovno i zastaje na njegovoj vanjštini, i formi ne prelazeći je, a najbolji dokaz za to je "problem" ikindija-namaza u Benu-Kurejzi.[141]

---

140. Tj. onima koje u nekoj generaciji prenosi jedna, a u nekoj i više osoba, ali nije stigao na stepen mutevatira.

141. Benu-Kurejze je jevrejsko pleme u blizini Medine. Poslanik je, nakon Bitke na Hendeku, naredio da se njegovi stanovnici žestoko kazne zbog izdaje, te je rekao: "Neka niko ne klanja ikindiju osim u Benu-Kurejzi." Ashabi su krenuli u pohod, ali je vrijeme ikindije izmicalo te su jedni klanjali prije dolaska u to pleme, a drugi doslovno slijedili naredbu Poslanika i ostavili ikindiju dok nisu stigli na odredište. Poslanik, s.a.v.s., nije nikog ukorio. I jedan i drugi je postupak šutnjom odobrio.

Allahova je mudrost što je tekstove učinio podložnim takvom pluralizmu razumijevanja čineći ih širokim za sve s različitim usmjerenjima. Zato je objavio Svoju vječnu Knjigu s jasnim ajetima, koji su njena bit, a objavio je i druge, nejasne.

Da je Allah htio da svi ljudi jednako misle i razumijevaju, u Svojoj Knjizi bi objavio samo jasne ajete i sve njene tekstove učinio bi nesumnjivim dokazima.

Cio Kur'an je, bez sumnje, nepobitan u utvrđivanju, ali većina njegovih ajeta je u pojedinim sitnim stvarima došla u formi vjerovatnih dokaza te se je ulema razišla u izvlačenju zaključaka i propisa iz njih.

Međutim, krupna pitanja poput Allahove, dž.š., jednoće, vjerovjesništva, nagrade, temljnih vjerskih obreda, osnovnih moralnih formi (plemenitog ili nevaljalog ponašanja), osnovnih propisa o porodici i nasljedstvu, kazni haddom ili kisasom i tome slična pitanja riješena su jasnim ajetima koji niveliraju svako sporenje i sve ujedinjuju oko jedne zajedničke riječi.

Ova je pitanja potvrdio vjerovjesnički sunnet: riječju, djelom i odobravanjem, a i složnost islamske uleme ovog ummeta, kao i praktično sprovođenje u ummetu.

Zato nije dozvoljeno, ni namjerno ni iz neznanja miješati tekst s tekstom.

Nekada se može oprostiti onome ko ne prihvati vjerovatni dokaz u utvrđivanju ako ima drugi dokaz koji ukazuje da prethodni nije vjerodostojan kod njega.

Možda se može oprostiti i onome ko ne prihvati vjerojatni dokaz u svome dokazivanju ili ga prokomentira na novi način, različit od onoga kojim su ga tumačili oni prvi, ako je prihvatljiviji.

Ali, ni jednom ni drugom ne oprašta se odbacivanje teksta, ako je vidno da lukavstvom, ili izmišljotinama, pokušava doći do nekog svog cilja. Zbog tog postupka, međutim, ne proglašava se nevjernikom i otpadnikom ovog ummeta. najgore čime se mogu okvalificirati jeste unošenje novotarija u vjeru i udaljavanje od utapanog puta kojim hode sljedbenici sunneta, a obračun ih čeka pred Uzvišenim Allahom. Ovo se, naravno, ne odnosi na svakog, nego na dokazane istraživače i učenjake.

Bit će odbačen i osuđen onaj ko negira tekstove koji predstavljaju nepobitne potvrde i dokaze. To se, iako rijetko, smatra krajnje važnim u vjeri. Tim tekstovima se utjelovljava jedinstvo uvjerenja (akide), misli, osjećanja i prakse ovog ummeta.

Ti tekstovi uzimaju se za sudiju u sporu i njima se vraća kod razilaženja. A čemu će se ljudi vratiti ako ih odbace?!

Stoga smo u našim knjigama upozorili na tu idejnu zavjeru, kojom se pokušavaju neoborivi dokazi prikazati tobožnjim, a jasni ajeti nejasnim. Primjer toga su njihove rasprave o ajetu koji zabranjuje alkohol: *Vino i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite.*[142]

Pokušava se ubaciti sumnjičenje zbog riječi "zato se toga klonite", tj. da se to ne odnosi na zabranu.

Takvi su i oni koji raspravljaju o zabrani kamate, svinjskog mesa, nasljedstvu žene, starateljstvu čovjeka nad porodicom, obaveznosti pokrivanja žene (u smislu oblačenja pristojne odjeće i pokrivanje kose) ili drugih stvari utvrđenih tekstovima u čiju vjerodostojnost nema sumnje, jer dokazi su ovdje neosporni, s ovima su saglasni islamski učenjaci, a ummet ih je prihvatio u vjerskopravnom smislu i na djelu, teoretski i praktično, u vremenskom periodu od četrnaest vjekova.

Ove jasne dijelove vjere ulema naziva "onim što se u vjeri saznaje neizostavno i nužno."[143]

Upravo zbog ovoga njegov se poricatelj proglašava nevjernikom. Prije takve osude moraju ukloniti nejasnoće jasni dokazi i ukloniti i mogućnost isprike, a zatim ga odstraniti i udaljiti iz ummeta.

Pažnju treba obratiti na ukupne i jasne dokaze, a ne na one u kojima postoji razilaženje. Ummet ništi samo negiranje jasnih činjenica i dokaza. Danas se bitka između pozivalaca u islam i misionara sekularizma u raznim krajevima islamskog svijeta vodi oko aksioma u vjeri.

---

142. El-Maida, 90.

143. Tj. što znaju i pojedinci i mase među muslimanima bez traženja dokaza za njih, jer su njihovi dokazi mnogobrojni, općepoznati i uzidani u tkivo ummeta.

Ove konačne činjenice moraju biti temelj rasuđivanja, razumijevanja, prosjvećivanja, misionarstva, informiranja, odgoja, prosvjete i osnova čitavog islamskog zdanja.

U najveće opasnosti za islamsko pozivanje i islamski rad spada:

- uporno usmjeravanje ljudi ka temama u kojima postoji razilaženje u kojima podvajanje neće prestati;

- poticanje žučnih rasprava oko njih;

- razvrstavanje ljudi shodno njihovim stavovima i na osnovu toga utvrđivanje njihove odanosti ili nelojalnosti.

A mi smo u našoj knjizi *Es-Sahve bejnel-ihtilafil-mašrui vetteferrukil-mezmum*[144] već objasnili jasnim dokazima da je ova vrsta razilaženja nužnost, milost i tolerancija. Nemoguće ju je i beskorisno dokinuti. Ove moje riječi ne znače da nikako ne treba govoriti o problemu u kome postoji neslaganje i da ne treba istaknuti koje mišljenje je prioritetnije u pitanju, akida (uvjerenja), fikha ili ponašanja. To je apsurd. Šta bi onda bio zadatak učenjaka, ako ne utvrđivanje šta je ispravno, a šta pogrešno, čemu treba dati prednost i šta treba izabrati?

Sve što želim jeste da ta razilaženja ne postanu naša jedina briga, da ne posvećujemo više pažnje starima koje podvajaju, nego onima u kojima se svi slažu, i da ne brinemo o tobožnjim dokazima kada su ljudi napustili neoborive i konačne dokaze.

Ali, apsurdno je i opasno predstavljati teme kod kojih je neslaganje veliko tako kao da ono i ne postoji, zapostavljajući mišljenje drugih koji imaju svoj stav i svoje dokaze, bez obzira kakvo je naše mišljenje o njima, i bez obzira na njihovo neuvažavanje od nas.

Često je to drugo mišljenje stav ogromne većine učenjaka islamskog ummeta i, premda ono nije nepogrešivo, jer se o njemu nije jednoglasno složila sva ulema, ipak, ne treba umanjivati njegov značaj.

Takvi su oni koji pozivaju na pokrivanje lica i oblačenje zara. Oni smatraju da je njihovo mišljenje ispravno i da nije podložno grešci, protiveći se žestoko onima koji se s njima ne slažu, iako upra-

---

144. Islamska obnova između dozvoljenog razilaženja i zabranjenog i pokuđenog strančarenja.

vo oni proturiječe stavu ogromne većine uleme i jasnim dokazima iz Kur'ana, sunneta i prakse ashaba.

Ožalostila me je hutba jednog daije, koja je snimljena na kasetu, u kojoj on kaže: "Otkrivanje lica žene jeste kao otkrivanje polnog organa!" To je, zaista, veliko pretjerivanje koje ne može uraditi razumna i prosvijećena osoba.

Želim istaći da mišljenja neke uvažene uleme mogu u određenoj sredini ili vremenu biti usamljena, jer su pretekla to vrijeme. Dođe međutim vrijeme u kome se nađe onaj ko će takva mišljenja podržati i raširiti, tako da ona postanu osnova šerijatskog pravnog rješenja, kao što je slučaj sa stavovima Imama Ibn-Tejmije, neka je Allah s njim zadovoljan.

Prioriteti u oblasti fetvi i misionarstva

Prioritet olakšavanja i ublažavanja nad strogošću i žestinom

Od ovdje potrebnih prioriteta, a naročito u oblasti izdavanja fetvi i da'veta, jeste davanje prednosti olakšavanju i ublažavanju nad strogošću i žestinom.

Tekstovi Kur'ana i sunneta upućuju na to da je Uzvišenom Allahu draže olakšavanje i ublažavanje.

Uzvišeni Allah rekao je: *Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate.*[145]

Slave dostojni rekao je: *Allah želi da vam olakša, a čovjek je stvoren kao nejako biće.* (En-Nisa, 28.)

Uzvišeni kaže: *Allah ne želi da vam pričini poteškoće.*[146]

Plemeniti Poslanik veli: "Najbolje je u vašoj vjeri ono što je najlakše."[147]

"Allahu najdraža vjera je tolerantni islam."[148]

Aiša, r.a., rekla je: "Poslaniku, s.a.v.s., nikada nisu stavljene na odabir dvije stvari, a da nije uzeo lakšu, ako nije bila grijeh. A ako se radi o grijehu, Poslanik, s.a.v.s., bio je najudaljeniji od njega."[149]

Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zaista Allah voli da se koriste Njegove olakšice, kao što prezire da Mu se bude nepokoran."[150]

---

145. El-Bekara, 185.

146. El-Maida, 6.

147. Prenosi ga Ahmed i El-Buharija u *El-Edebul-mufred*, Et-Taberani od Muhdžina Ibn el-Edrea, Et-Taberani ga prenosi i od Imrana ibn Husejna, kao što ga bilježi i u *El-Evsetu*, a prenosi ga i Ibn-Adij i Ed-Dijau od Enesa: *Sahihul-džamius-sagir*, 3309.

148. Prenose ga Ahmed i El-Buhari u *El-Edebul-mufred*, od Ibn-Abbasa; vidi prethodi izvor, 160.

149. Muttefekun alejhi, kao što stoji u *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1502.

150. Prenosi ga Ahmed i Ibni-l-Ibin i El-Bejheki u *Eš-Šuabu* od Ibn-Omera, *Sahihul-džamius-sagir*, 1886.

Korištenje olakšica i povlastica postaje preče onda kada se pojavi potreba za njima, kao: u bolesti, starosti, teškoći ili u bilo kojoj drugoj situaciji koja iziskuje da se odabere olakšica.

Džabir Ibn Abdullah kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je na putu na kome je ugledao gužvu i čovjeka kome prave hlad. Upitao je: 'Šta je ovo?' Rekli su: 'Postač'. Poslanik, s.a.v.s., zatim je kazao: 'Nije dobročinstvo da posti na putu."[151], tj. na putu teškom poput ovoga.

Ako na putovanju nema velikih poteškoća, dopušteno je da posti, a dokaz tome je ono što je prenijela Aiša, r.a., da je Hamza ibn Amr el-Eslemij rekao Vjerovjesniku, s.a.v.s.: "Hoću li postiti na putu?" Hamza je bio od onih koji mnogo poste, te mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ako hoćeš postiti - posti, a ako hoćeš jesti - jedi."[152]

Pravedni halifa Omer ibn Abdul-Aziz je u vezi s postom i iftarom musafira i razilaženju islamskih učenjaka o tome šta je bolje, rekao: "Bolje je ono što je za onoga koji posti lakše." Ove njegove riječi su prihvatljive. Među ljudima ima onih kojima je lakši post s ostalim, nego napaštanje u vrijeme kada svi jedu, dok je to za drugog obratno. "Ono što je za postača lakše, bolje je.

Poslanik, s.a.v.s., radi olakšavanja postaču, savjetovao je da se požuri s iftarom, a kasni sa sehurom.

Ima mnogo islamskih učenjaka koji u nekim šerijatskim propisima, po kojima se razlikuju pogledi i stavovi, daju prednost lakšim, naročito u oblasti poslovanja i vladanja. Kod njih je postala poznata rečenica: "Ovaj govor je lakši za ljude!"

Zahvaljujem Uzvišenom Allahu što sam, slijedeći pravac plemenitog Poslanika, u fetvama odabrao put "olakšavanja", a u davetu put "oveseljavanja". Poslanik je poslao Ebu-Musaa i Muaza u Jemen i preporučio im: "Olakšavajte, a ne otežavajte. Uveseljavajte, a ne rastjerujte, i budite pokorni."[153]

Enes prenosi da je Poslanik, s.a.v.s, rekao: "Olakšavajte, a ne otežavajte. Uvesaljavajte, a ne rastjerujte."[154]

151. Tj. na putu teškom poput ovog, Mutefekun alejhi, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 681.

152. Muttefekun alejhi, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 684.

153. Muttefekun alejhi, od Ebu-Berdea; *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1130.

154. Muttefekun alejhi, od Ebu-Berdea; *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1131.

Nakon jednog predavanja na jedno pitanje sam odgovorio: "Kada se nađem pred dva ista, ili približno ista šerijatska pitanja, jednim koje je lakše, a drugim koje je obuhvatnije, običnom svijetu preporučim lakše i dajem mu prednost nad obuhvatnijim."

Neka prisutna braća upitala su me: "Šta ti je dokaz u davanju prednosti lakšem nad obuhvatnijim?" Rekao sam: "Moj dokaz je uputa Vjerovjesnika, s.a.v.s. Nikada mu nisu stavljene na odabir dvije stvari, a da nije izabrao lakšu. Naredio je imamima da olakšaju džematlijama u namazu, jer među njima ima slabih, starih ili takvih koji imaju neku potrebu.

Učenjak nekada, odlučnim čvrstim i izuzetno pobožnim, preporučuje obuhvatnije, ali je običnom svijetu preče ono što je lakše.

U naše vrijeme praktikovanje olakšica, umjesto otežavanja, i uljepšavanja, umjesto zastrašivanja, preče je nego u druga vremena, naročito prema onome ko je nanovo prihvatio islam ili odskora napustio griješenje i pokajao se.

Ovo se sasvim jasno vidi u uputi Vjerovjesnika, s.a.v.s., u vezi sa podučavanjem onih koji su tek prihvatili islam. Nije ih opterećivao s mnogim obavezama, farzovima i zabranama. Ako ga je pitao šta od njega islam traži, zadovoljio bi se spomenom osnovnih farzova i ne bi zalazio u nafile (dobrovoljne obrede). Ako bi mu čovjek rekao: "Neću na ovo ništa dodati niti od njega oduzeti", odgovorio bi: "Ako je istinu rekao, spašen je", ili: "Ako je istinu rekao, ući će u Džennet."

Naprotiv, vidimo ga (Muhameda, s.a.v.s.) strogim prema onima koji predvode klanjače u namazu ne uvažavajući različita stanja u kojima se nalaze, kao što je postupio s nekim ashabima, koji su predvodeći ljude u namazu duljili toliko da su se neki od njih na to potužili.

Tako je ukorio Muaza ibn Džebela zbog oduljivanja te mu je rekao: "Jesi li ti Muaze od onih koji zavode u iskušenje i zabludu?"[155]

Prenosi se od Ebu-Mesuda el-Ensarija da je jedan čovjek rekao: "Tako mi Allaha, o Allahov Poslaniče, kasnim nakon sabah-namaza zbog tog i tog, koji odulji!" Ebu-Mesud, također, je rekao kako nikada

155. Prenosi ga El-Buhari.

nije vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u savjetovanju tako srditog kao tada! Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: "Zaista među vama ima onih koji rastjeruju. Ko od vas klanja s ljudima (kao imam), neka olakšava, jer među njima ima bolestan, star i onaj koga tjera neka potreba."[156]

Neka predanja ukazuju da je taj koji je oduljivao s namazom u džematu bio Ubej ibn Kab, koji je bio simbol znanja, dobra i jedan od onih koji su učestvovali u sakupljanju Kur'ana. Ali to nije spriječilo Vjerovjesnika, s.a.v.s., da mu to ne odobri, kao što nije odobrio ni Muazu, i pored toga što ga je mnogo volio i hvalio.

Njegova sluga i drug, Enes, kaže: "Nikada za imamom nisam klanjao lakše i potpunije, nego što sam to radio za Vjerovjesnikom, s.a.v.s. Kada bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., čuo plač djeteta, skratio bi bojeći se da majka ne dođe u kušnju (tj. da ne misli o djetetu i bude joj teško)."[157]

Od njega, s.a.v.s., prenose se sljedeće riječi: "Počnem klanjati s namjerom da oduljim u namazu, pa čujem plač djeteta i skratim namaz, jer znam koliko se njegova majka rastuži zbog njegova plača."[158]

Ebu-Hurejre od njega prenosi sljedeće: "Kada neko od vas predvodi ljude u namazu, neka bude u namazu kratak, jer među njima ima bolestan, slab ili star, a kada klanja samostalno neka odulji koliko hoće."[159]

Vjerovjesnik je, kada zauzme određeni pravac i prihvati ga zajednica, bio veoma žestok i kategoričan u osporavanju onih koji se drugačije ponašaju. Nije to bio usamljen slučaj. Vidimo to u osudi trojice koji su uzeli drugi pravac u ibadetu, a ne njegov, iako time nisu željeli ništa osim dobro i dodatno približavanje Uzvišenom Allahu.

Od Enesa, r.a., prenosi se da je rekao: "Došla su trojica u kuće supruga Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da pitaju o ibadetu Vjerovjesnika. Kada su o tome obavješteni, kao da su o tome raspravljali, pa su rekli: 'Gdje smo mi u odnosu na Vjerovjesnika, s.a.v.s.? Njemu je već

156. Muttefekun alejhi, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 267,270.

157. Muttefekun alejhi, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 267, 270.

158. Muttefekun alejhi, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 168, 271.

159. Muttefekun alejhi, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 168, 271.

oprošteno sve što je uradio i što će uraditi.' Jedan od njih reče: 'Što se mene tiče, ja klanjam svaku noć.' (tj. nafile). Drugi reče: 'Ja neprekidno postim.' Treći reče: 'Ja odbacujem žene i neću se nikada oženiti.' Došao im je Allahov Poslanik, s.a.v.s., i rekao: 'Rekli ste to i to? A ja se, tako mi Allaha, više od vas bojim Allaha i bogobojazniji sam, a i postim i iftarim, klanjam, i spavam i ženim se. Onaj ko ne želi moj sunnet i nije moj."[160]

Od Ibn-Mesuda, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uništeni su oni koji pretjeruju" i to je ponovio tri puta.[161]

Pod "onim koji pretjeruju" misli se ne one koji su žestoki u onome u čemu je pretjerivanje suvišno.

Od Ebu-Hurejre, r.a., prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Zaista je vjera lahkoća i neće niko od vas biti u vjeri uporan, a da ga ona ne nadvlada. Zato ukazujte na pravi put, zbližavjte, obradujte, tražite pomoć jutrom (gadvetom) i večeri (revhatom), a malo i noćnim ibadetom (duldže)." (Prenosi ga El-Buhari i En-Nesai: Sahihul-džamis-sagir, 1611.) U drugoj predaji stoji: "Ukazujte na pravi put i zbližavajte, odlazite jutrom i večeri i malo noću ibadet (duldže) činite, cilj ćete zaista postići."

Riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s. "...vjera će ga nadvladati" znače da će taj uporni vjernik, zbog mnoštva načina, klonuti u pokušaju da praktikuje sve što je od vjere. "El-gadvet" jeste jutarnji izlazak radi nekog posla, a "er-revhat" je hod krajem dana. Ova dva izraza se obično koriste u odlasku u džihad jutrom ili uvečer. (Edduldžet) je kraj noći. U ovome postoji metafora i poređenje koje znači da u pokoravanju Uzvišenom Allahu tražite od njega pomoć, svojim djelima i postupcima, i u vrijeme aktivnosti i u vrijeme pasivnosti, kako biste osjetili slast ibadeta, umjesto dosade, pa ćete ostvariti svoje ciljeve, kao što iskusan putnik putuje u određeno vrijeme, a odmori se zajedno sa svojom jahalicom u drugo vrijeme, te u željeno mjesto stiže bez umora. A Allah najbolje zna.

Uplašilo me je ono što sam čuo u vijestima i čitao u novinama: vijest organizatora hadža u Saudijskoj Arabiji. Oglasili su da je na

---

160. Muttefekun alejhi, vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 885.

161. Bilježi ga Muslim, br. 2870, i Ebu-Davud, 4607.

mjestu bacanja kamenčića, u velikoj gužvi, pod nogama ljudi, u poslijepodnevno vrijeme, poginulo 270 hadžija. Pored velikog broja izginulih, još uvijek mnoga ulema izdaje fetve o nedopuštenosti bacanja kamečića prije podne. A Poslanik, s.a.v.s., olakšavao je u hadžu. Nije pitao o obavljanju nekog propisa ranije ili kasnije, a da nije rekao: "Radi, u tome nema greške."

U vezi bacanja kamenčića islamski pravnici su kako bi olakšali postupak da hadžija baci sve kamenčiće posljednjeg dana. Oni su odobrili da neko drugi može baciti kamenčiće umjesto hadžije, ako za to postoji opravdan razlog. A to se može obaviti nakon potpunog oslobađanja od ihrama i onoga što je, od dozvoljenih stvari, zabranjeno njihovim oblačenjem.

Bacanje kamenčića prije podne odobrila su trojica velikih alima: šerijatski pravnik Ata', Tavuus, pravnik iz Jemena, (oba su učenici Ibn-Abbasa) i Ebu-Džafer el-Bakir Muhammed ibn Alij ibn el-Husejn, pravnik koji vodi porijeklo iz porodice Alije, r.a.

A da ni jedan šerijatski pravnik nije odobrio bacanje kamenčiča u toku dvadeset i četiri sata, odobrio bi fikh nužnosti (Fikhud-darurati) on bi nas zadužio da ljudima odobrimo bacanje kamenčića u toku dvadeset i četiri sata, kako bismo im olakšali i kako ih nebismo izlagali opasnoti uništenja.

Neka Allah nagradi Šejha Abdulaha ibn Zejda el-Mahmuda svakim dobrom koji je, u svojoj studiji *Jusrul-islam*, prije trećine vijeka, izdao fetvu o dopuštenosti bacanja kamenčića prije podne.

Priznavanje nepredviđenih nužnosti

Od prioriteta koji se ovdje traže jeste i priznavanje nepredviđenih nužnosti koje iskrsnu u životu ljudi, svejedno, bile to lične potrebe ili zajedničke. Šerijat je za ovakve potrebe postavio posebne propise i u njima dopustio ono što je bilo zabranjeno u slučaju odabira u jelu, piću, odijevanju, ugovorima i ponašanju, i ne samo to, nego je tu podrebu u nekim slučajevima, bila ona lične ili društvene prirode, učinio obavezom i nužnošću, radi olakšanja ummetu i odstranjivanja grijeha od njega.

Pravilo u tome jeste ono što je istaknuto u Časnom Kur'anu nakon spominjanja zabranjene hrane u četiri slučaja, gdje se od onoga ko je jede podiže grijeh, ako je na to prinuđen i ne čini to požudno i s namjerom da griješi...

...A onome ko bude primoran, ali ne iz želje, tek toliko da glad utoli, njemu grijeh nije. Allah zaista prašta i milostiv je.[162]

To je bilo kao i ono što je došlo u sunetu nakon zabrane svile za muškarce. Vjerovjesniku, s.a.v.s., došli su Abdur-Rahman ibn Avf i Ez-Zubejr ibn El-Avvam tužeći se da imaju svrab, pa im je zbog toga odobrio oblačenje svile.

Promjena fetve s promjenom vremena i mjesta

U ovdje potrebno olakšavanje spada i prihvatanje promjena koje se ljudima dešavaju, svejedno uzrokovala ih pokvarenost vremena, kao što to nazivaju fikhski učenjaci, ili razvoj zajednice, ili pojava nužnosti u njemu. Stoga su fekihi Šerijata utvrdili da se fetva može mijenjati s izmjenom vremena, mjesta, običaja i situacija. Njihov je dokaz uputa ashaba i postupci četverice pravednih halifa, za koje nam je Poslanik naredio da ih slijedimo i da se za njima povodimo. Na to je ukazao i vjerovjesnički sunnet, a prihvatio ga je i Časni Kur'an, kao što smo objasnili i u našem djelu *Avamilus-seati vel-muruneti fiš-šeriatil-islamijjeti.*

To je ono što nas, u naše vrijeme, obavezuje da se osvrnemo na ranije izjave i mišljenja iznesena u prijašnja vremena. Ti stavovi su odgovarali tom vremenu i bili u skladu s okolnostima, ali nisu odgovarajući za ovo vrijeme. Danas postoje tako ogromne novine koje našim prethodnicima ni na pamet nisu pale, a njihovo iznošenje sada samo šteti islamu i njegovim sljedbenicima i izobličuje sliku njegovog misionarstva.

U to spadaju: podjela svijeta na *darul-islam* i *darul-harb*, tvrdnja da je rat temelj odnosa muslimana s drugima, da je džihad farzi-kifaje za ummet i njima slični stavovi.

---

162. El-Bekare, 173.

Ovakve izjave ne odgovaraju našem vremenu i ne postoje jasni tekstovi koji to podržavaju. Naprotiv, u njima postoji ono što ovome proturiječi.

Islam poziva upoznavanju ukupnog čovječanstva: *...i na narode i plemena vas dijele da bi ste se upoznali.*[163]

Mir i odustajanje od rata ubrajaju se u blagodati. Nakon Bitke na Hendeku, Uzvišeni je rekako: *Allah je nevjernike pune srdžbe odbio, nisu imali uspjeha, i vjernike je Allah borbe poštedio; Allah je, uistinu, moćan i silan.*[164]

Mirovni sporazum na Hudejbiji smatra se velikom pobjedom, i to se ističe kao blagodat data Njegovom Poslaniku, o čemu se govori u suri El-Feth: *Mi ćemo ti dati sigurnu pobjedu.*[165]

U ovoj suri se udaljavanje ruku jednih od drugih, naziva milošću i ubraja u blagodati. Uzvišeni kaže: *On je zadržao ruke njihove od vas i vaše od njih usred Meke, i to nakon što vam je pružio mogućnost da ih pobijedite.*[166]

Poslanik, s.a.v.s., izbjegava riječ "harb" tako da je rekao: "Najispravnija imena su Haris[167] i Hemam[168], a najgora imena su Harb[169] i Mureh[170].

Džihad, koji je Šerijat propisao u prošlim vremenima, imao je jasan cilj: ukloniti fizičke prepreke s puta da'veta. Tada su patrijarsi i kraljevi bili prepreka na putu pozivanja njihovih naroda u islam. Oni su bili odgovorni za zabludu tih naroda, jer su ih sprječavali da čuju glas izvana bojeći se da se ne probude iz letargije, pa ih ne razotkriju i da se njihovo pravo lice ne bi vidjelo. Bojali su se njihovog buđenja i ustajanja protiv njihove tiranije. Zato su, tada, ubijali daije, često ratovali protiv muslimana, spremali se za napad na njih i prijetili im u njihovim kućama.

---

163. El-Hudžurat, 13.
164. El-Ahzab, 25.
165. El-Feth, 1.
166. El-Feth, 24.
167. Čije značenje je zemljoradnik ili lav.
168. Čije značenje je odlučan i energičan.
169. Čije značenje je rat.
170. Čije značenje je gorčina.

Danas, pred da'vetom ne postoje takve prepreke. Naročito ne u otvorenim državama koje prihvataju pluralizam mišljenja. Muslimani svoj poziv mogu prenijeti pisanim putem, audio i vizuelnim izrazom. Cio svijet mogu putem medija pozivati u islam na različitim jezicima i svakom narodu se mogu obratiti njegovim jezikom.

Oni u stvarnosti, međutim, malo čine i pred Uzvišenim Allahom bit će odgovorni za neznanje naroda na Zemlji.

Primjenjivanje postupnosti

U olakšavanje spada i nastojanje da se primijeni postupnost, shodno Allahovom zakonu u svijetu stvorenja i svijetu odredbi, kako u primjenjivanju programa islamskog zakonodavstva u nekom od farzova namaza, posta i dr., tako u proglašavanju zabrana zabranama.

Vjerovatno je najbolji dokaz tome zabrana alkohola u nekoliko poznatih historijskih faza islamskog zakonodavstva, koje ni studentu nisu nepoznate.

Briga islama za postupnost bila je, vjerovatno, razlog da se zadrži robovlasnički sistem, koji je u vrijeme njegove pojave, bio raširen u čitavom svijetu. Njegovo bi dokidanje uzdrmalo društveni i ekonomski sistem. Mudrost je bila u zauzdavanju njegovih uzroka, i ne samo to, nego i u njihovom potpunom sprečavanju, ako je to bilo moguće, te odgađanju prodaje robova do krajnje moguće granice. I to je bio put dokidanju robovlasničkog sistema putem postupnosti.

To je božanski način brige o postupnosti, koji treba da se slijedi i u politici kada se želi primijeniti islamski sistem u svakodnevnom životu, nakon perioda kulturnog, zakonodavnog i društvenog napada na islamski poredak i način života.

Ako želimo osnovati istinsko islamsko društvo, ne trebamo umišljati da je to moguće ostvariti perom, odlukom koju izdaje kralj ili predsjednik, ili odlukom parlamenta.

To se ostvaruje postupno - idejnim, duhovnim, moralnim i društvenim pripremama.

Pod postupnošću, ovdje ne mislimo na puko odlaganje i odgađanje izvršenja niti pojam 'postupnost' znači umrtvljivanje ideje upornog narodnog zahjteva da se uspostavi Allahova vlast i Šerijat. Pod tim mislimo, zapravo, na određivanje cilja, utvrđivanje plana i određivanje perioda. Sve to razborito i iskreno, kako bismo iz jednog perioda prešli u drugi po tačno zacrtanom, organizovanom i planiranom programu, dok, u tom hodu, ne stignemo do željene i posljednje faze u kojoj će zavladati islam u cijelosti.

To je isti onaj program koji je zacrtao Vjerovjesnik, s.a.v.s., u preobražavanju džahilijetskog načina života u islamski, kao što smo to objasnili u prethodnom poglavlju.

Od situacija u kojima se krije pouka jeste i ono što historičari prenose o Omeru ibn Abdul-Azizu, kojeg islamski učenjaci uvrštavaju među pravovjerne halife, jer je slijedio put svoga djeda El-Faruka Omera ibn El-Hattaba. Njegov sin Abdul-Melik, za vjeru veoma zainteresirani i bogobojazni mladić, rekao mu je jednog dana: "Babo, šta ti je pa ne provodiš naredbe? Tako mi Allaha, svejedno mi je kada bismo u kazanu ključali i ja i ti, ako je u pitanju istina!"

Zagrijani, pobožni i vjerom poneseni mladić želi da njegov babo, kojemu je Allah dao vlast nad pravovjernim, dokine nasilje, tragove nereda i zastranjivanja jednim potezom, bez oklijevanja i griže savjesti, pa neka, poslije, bude što će biti.

Međutim, upućeni babo rekao je sinu: "Ne nagli sine! Zaista se Allah u Kur'anu, pogrdno izrazio o alkoholu dva puta, da bi ga zabranio treći put. Ja se bojim da ljude odjednom prisilim na istinu pa da je odmah napuste i da to bude velika kušnja i zlo![171]

Halifa koji hodi pravim putem želi da probleme rješava mudro i postupno, jer je upućen postupkom Uzvišenog Allaha u problemu zabrane alkohola. On ih napaja istinom, gutljaj po gutljaj, i s njima ide zacrtanom cilju, korak po korak. I to je pravi fikh.[172]

---

171. Vidi: *El-Muvafekat* od Es-Šatibije.

172. Vidi našu knjigu *Medhalun li dirasetiš-Šeri'atil-islamijjeti*, poglavlje: El-Vaki'ijjeh, str, 120,121.

Ispravljanje kulture muslimana

Danas je u prosvjećivanju i obrazovanju muslimana u vjeri neophodno znati šta im treba prije, a šta poslije ponuditi, kao i šta treba izbaciti iz odgajanja muslimana.

U vjerskim institutima, univerzitetima i islamskim fakultetima izučavaju se predmeti koji iziskuju veliki trud studenata i puno vremena u postizanju traženog. A bilo bi bolje da pola tog vremena, ili njegovu četvrtinu, provedu u onome što je bolje za njihovu vjeru i ovaj svijet.

Sjećam se da smo na fakultetu za Usuli-din studirali Džurdžanijev komentar na Ilidžijevo djelo *El-Mevakif.* To nije bilo izučavanje poglavlja, nego samo pojedinih pasusa. Mučili smo se da razumijemo i "sažvaćemo" i same predgovore, kao što su se mučili naši profesori da nam pojasne, riješe nejasnoće i uklone zastore s njihovih tajnih značenja.

Da smo to vrijeme i trud uložili u izučavanju filozofija našeg vremena i stručnih, naučnih odgovora na njih, ili u izučavanju osnovnih temelja islama i komentara vrhusnkih alima na njih, ili u studiranju glavnih ideja i shvatanja novih škola u islamu, to bi nam donijelo veliko dobro i obilnu korist.

Taj je nedostatak još uvijek prisutan. Na tim institutima i univerzitetima izučavaju se neki predmeti na račun drugih čije se pravo uzurpira.

I lmul-kelam se još uvijek izučava na isti onaj stari način, a potrebno je takav način izučavanja usavršiti i obnoviti kako bi govorio jezikom Kur'ana koji poruku upućuje prirodi, koji govori i razumu i srcu zajedno, a ne putem grčke filozofije u kojoj je imam Ibn el-Vezir napisao knjigu *Terdžihu esalibil-Kur'ani ala esalibil-Junani.*

Također potrebno je "naoružavanje" znanjem i kulturom ovog vremena i korištenje dokaza i ajeta razasutih u svemiru da bi se ojačla bit imana, a dokinuo korijen i ostatak ateizma. To se vidi u poznatim

knjigama kao što su: *El-'ilmu jed'u ilel-iman*[173], *Allahu jetedžella fi asril-ilmi*[174], *Meallahi fil-kevni*[175], *Allahu vel-ilmul hadis*[176] i dr.

Fikh je potrebno izložiti na nov, lakši način, s akcentiranjem onog u njemu što ljude danas interesuje. Potreban nam je fikh koji govori o preduzećima, međusobnim odnosima, poslovanju banaka, novonastalim ugovorima, novim međudržavnim odnosima i da se stara mjerila, svejedno, radilo se o novcu, vagama i mjerenju posebnim mjerama, prevedu na jezik današnjice.

Uz to mora se voditi računa o sadržajima koji se nude muslimanskim masama i o potrebi njihovog osavremenjivanja i razvijanja. U to spadaju razni oblici kulturnih aktivnosti koji se nude obrazovanim slojevima, ali, također i ono što se nudi običnim masama, radnicima, zemljoradnicima i njima sličnim.

Vaizi, učitelji, i mnogobrojni pisci često ljudima "pune" glave vjerskim idejama i podacima, tražeći od njih da ih uče napamet i ponavljaju, a Allah o njima nije ništa objavio niti za njih u Šerijatu postoji i jedan jasan dokaz. Njihov izvor su israilijati[177] iz tefsira, izmišljeni i lažni hadisi koji nemaju nikakva osnova!

Takvi su npr. govori o "stvarnosti i Šerijatu", "muhamedanskoj stvarnosti", tvrdnja da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., prvo Allahovo stvorenje, pretjerivanja u svijetu evlija i kerameta[178] za koje nema dokaza, niti u vjeri, niti u nauci, niti u logici.

Tome liči i zauzetost drugim pitanjima, u kojima postoji mezhebsko razilaženje ili poticanje rata protiv kompletnog sufizma i svih sufija, među kojima ima onih koji slijede sunnet i onih koji unose no-

173. *Znanje zove u vjeru u Allaha, dž.š.*

174. *Allah se spoznaje u stoljeću razvoja i napretka nauke.*

175. *S Allahovim dokazima u svemiru.*

176. *Vjerovanje u Allaha, dž.š., u svjetlu suvremene nauke.*

177. *Neosnovane priče iz jevrejskog naroda.*

178. Evlija je osoba kojoj je Allah dao neki od kerameta, a keramet je nadnaravno djelo koje se dešava isključivo voljom i moći Allaha, dž.š., i to samo onome kome Allah hoće da to da. Međutim, mora se imati u vidu to da samo viđenje nadnaravnog čina nije istovremeno i dokaz da je taj kome se to dešava na pravome putu, jer se često teško pravi razlika između kerameta i čarobnjačkih vještina. Zato se u donošenju suda o evlijama i kerametima prvenstveno gleda u slijeđenje Kur'ana i sunneta od te dotične osobe.

votarije, onih koji su na pravom putu i onih koji su skrenuli s njega. Dužnost je praviti razliku među njima i stepenovati ih, a ne poistovjećivati u svemu.

Nepogrješiva mjera

Pridavanje pažnje onome čemu je pažnju posvetio Kur'an

Od mjerila kojima se mora vratiti u objašnjavanju šta je važnije i preče za narod i čemu treba dati prednost nad nečim drugim jeste da u svemu brinemo onoliko koliko o tome brine Časni Kur'an.

Ono čemu Kur'an mnogo pridaje važnost, ponavlja ga u svojim surama i ajetima, potvrđuje ga u svojoj naredbi ili zabrani, obećanju ili prijetnji, mora imati prioritet, prednost i pažnju u našem razmišljanju, ponašanju, orijentaciji i vrednovanju.

U to spadaju i pitanja kao što su:

- vjera u Uzvišenog Allaha, Njegove knjige koje je slao Svojim vjerovjesnicima, budući svijet sa svim što će na njemu biti od nagrada, kazni, Dženneta i vatre;

- ibadet, kao što je obavljanje namaza, izdvajanje zekata, post, hadž, spominjanje Uzvišenog Allaha, Njegovo slavljenje, zahvaljivanje Njemu, traženje oprosta od Njega, oslanjanje na Njega, nada u Njegovu milost i strahopoštovanje od Njegove kazne, zahvaljivanje na njegovim blagodatima, strpljivost na kušnjama na koje nas stavi, kao i drugi vidovi ibadeta;

- lijepo ponašanje i njegovanje naljepših svojstava kao što su iskrenost, čuvanje povjerenja, čednost, stid, skrušenost, darežljivost, velikodušnost, blagost prema vjernicima, a prkos pred nevjernicima, samilost prema slabima, dobročinstvo prema roditeljima, održavanje rodbinskih veza, plemenitost prema komšiji, briga o siromahu, jetimu i putniku.

Onome čemu je Kur'an posvetio malo pažnje i mi posvećujemo toliko i ne pretjerujemo u tome. Tako, npr. Lejletul-Isra[179], koju je

---

179. Noć u kojoj je Vjerovjesnik, s.a.v.s., moći i voljom Uzvišenog Allaha uzdignut na nebesa.

Kur'an spomenuo samo u jednom ajetu, nije kao bitke kojima je posvetio čitave sure.

A što se tiče mevluda,[180] Kur'an se na njeg nije ni osvrnuo. To dokazuje da je to sasvim nebitan detalj u životu muslimana. Za njega nije vezana mudžiza poput mudžize rođenja Isaa, a.s., kao što se uz njega ne veže ni jedan obred koji je muslimanima propisan u svojstvu obaveznosti ili poželjnosti.

Ovo su nepogrešiva mjerila. Kur'an je stožer zajednice, temelj vjere, izvor islama. Sunnet je samo njegov komentar. Uzvišeni Allah kaže: *Ovaj Kur'an vodi jedinom ispravnom putu.*[181]

Uzvišeni kaže: *... a od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna, kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje steći zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na pravi put im ukazuje.*[182]

Uzvišeni je rekao: *Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve i kao uputu i milost i radosnu vijest za one koji jedino u Njega vjeruju.*[183]

Želi se istaći da je Kur'an svojim objašnjenjima postavio stabilne temelje, koji su neophodni za opstanak vjere. I nema ni jednog općeg temelja koji je važan za islamski život, a da direktno ne proistječe iz Kur'ana ili se iz njega indirektno ne izvodi.

Poznate su riječi prvog halife: "Kada bih izgubio konopac za vezivanje deve, našao bih ga u Allahovoj Knjizi."

---

180. Proslavljanje Vjerovjesnikova rođendana.

181. El-Isra', 9.

182. El-Maide, 15-16.

183. En-Nahl, 89.

Prioriteti u oblasti djelovanja

Prioritet trajnog djelovanja nad povremenim

Časni Kur'an i sunnet objasnili su da su djela kod Allaha na različitim stupnjevima vrijednosti i da su neka od njih Allahu draža od drugih. Uzvišeni je Allah rekao: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom hramu ravan onome koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovom putu bori? Nisu oni jednaki pred Allahom. Allah neće ukazati na pravi put onima koji sami sebi nepravdu čine. U većoj su časti kod Allaha oni koji vjeruju i koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovom putu zalažući imetke svoje i živote svoje; oni će postići što žele.*[184]

Postoje vjerodostojni hadisi koji govore: "Iman čini šezdeset i nešto dijelova - ili sedamdeset i nešto (sedamdeset i tri do sedamdeset i devet) dijelova. Najveći je 'La ilahe illellah', a najmanji ukloniti s puta ono što smeta."[185] Ovo kazuje da se ti dijelovi međusobno razlikuju i da nisu na istoj ljestvici vrijednosti. Stepenovanje nije bezrazložno, nego je građeno na mjerilima i osnovama koje se moraju imati u vidu. I to je ono za čime ovdje tragamo.

U ta mjerila, između ostalog, spada:

Trajnost djela. To je djelo koje se vrši ustrajno i neprestano, za razliku od djela koje se obavi nekoliko puta, ili samo u određena vremena.

O tome govori sljedeći hadis: "Allahu je najdraže ono djelo koje je trajno, pa i ako je malo."[186]

---

184. Et-Tevba, 19-20.

185. Ovaj hadis prenosi više ljudi od Ebu-Hurejrea. Buharija navodi broj "šezdeset i nešto", Muslim sedamdeset i nešto", Tirmizija: "sedamdeset i nešto". En-Nesai ga navodi u knjizi *El-Iman*, Ebu-Davud u knjizi *Sunnet*, a Ibn-Madže u knjizi *Mukaddima*.

186. Muttefekun alejhi, od Aiše, r.a.; *Sahihul-Džamius-sagir*, 163.

Dvojica šejhova prenose riječi Mesruka: "Pitao sam Aišu, r.a.: 'Koja djela su najdraža Vjerovjesniku, s.a.v.s.?' Rekla je 'Trajna.'"[187]

Od Aiše, također, prenosi se da joj je došao Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada je kod nje bila jedna žena i upitao je: "Ko je ova žena?" Rekla je: "Ona mnogo namaza klanja." Rekao je: "(Meh!') Vi ste zaduženi onoliko koliko možete. Tako mi Allaha, ako se vi zamarate, ta Allah se ne umara."

Aiša, r.a., kaže: "U vjeri mu je najdraže ono djelo koje čovjek stalno radi."[188]

Riječju 'meh' osuđuje se preveliko opterećivanje ibadetima i zaduživanje ljudi iznad njihovih mogućnosti. A ustrajavanje u činjenju malog djela čini da pokornost Allahu bude trajna, a blagoslov postaje veći za razliku od velikog a teškog djela. Malo, trajno djelo nekada nadrasta i po nekoliko puta veliko povremeno. Zato se u prirodi ljudi, i naspram ostalih djela, ustalila ideja, "da je trajno djelo bolje od povremenog.

To je Vjerovjesnika, s.a.v.s., potaklo na osudu pretjerivanja i otežavanja u vjeri. On se bojao da bi mogao doći dan u kome će se čovjek umoriti radeći, i shodno ljudskoj slabosti, malaksati i njegova pokornost Allahu, zbog čega bi mogao stati na pola puta.

Zato je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Zaduženi ste onoliko koliko možete. Tako mi Allaha, Allah se ne umara, ako se umarate".[189]

Rekao je: "Vaše je da idete srednjim putem. Onaj ko se nadmetao s ovom vjerom, ona ga je pobijedila".[190]

Burejde navodi uzrok ovog hadisa, te kaže: "Jednog dana izašao sam nekom potrebom, kad Vjerovjesnik, s.a.v.s., ide ispred mene. Uzeo me je za ruku, te smo zajedno nastavili ići dok nismo došli do čovjeka koji, klanjajući dugo ostaje na ruku'u i sedždi. Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: 'Šta misliš, da li ovako radi da bi bio primijećen'? Odgovorio sam: 'Allah i Njegov Poslanik to bolje znaju'. Pustio je

---

187. Muttefekun alejhi, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 429.

188. Muttefekun alejhi, od Aiše, r.a., *Sahihul-Džamius-sagir*, 4085.

189. Muttefekun alejhi, od Aiše, r.a.: *Sahihul-Džamius-sagir*, 4085.

190. Ahmed i El-Hakim, el-Bejheki, od Burejdea; prethodni izvor, 4086.

moju ruku, sastavio svoje ruke, ispružio ih i podigao, a zatim rekao: 'Vaše je da idete srednjim putem...'"[191]

Od Šehla ibn Hunejfe prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ne opterećujte se previše, oni prije vas uništeni su zbog toga što su sami sebe previše opterećivali. Njihove tragove ćete (pro)naći u samostanima i (bivšim) nastambama".[192]

Prednost djela čija je korist višestruka nad djelima čija je korist ograničena

U razumijevanje prioriteta spada i vrednovanje djela. Djelo treba biti korisnije od drugih djela. Njegova vrijednost i nagrada kod Allaha su srazmjerne njegovoj korisnosti za druge. Otuda su džihadski poslovi vrjedniji od napajanja hadžija. Korist hadža vraća se onome ko obavlja hadž, a korist džihada se vraća cijelom ummetu. Zato u Allahovim riječima stoji: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom napaja i koji vodi brigu o Časnom hramu, ravan onome koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje i koje se na Allahovom putu bori? Nisu oni jednaki pred Allahom. Allah neće ukazati na pravi put onima koji sami sebi nepravdu čine. U većoj su časti kod Allaha oni koji vjeruju i koji se iseljavaju i koji se bore na Allahovom putu, zalažući imetke svoje i živote svoje; oni će postići što žele.*[193]

Džihad na Allahovom putu je višestruko bolji i mnogo veću nagradu zaslužuje nego asketizam radi bogobojaznosti.

Ebu-Hurejre kaže: "Jedan od ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s., prošao je brdskim putem pored koga je našao izvor pitke vode. Bio je njime zadivljen, te je rekao: 'Da mi je odvojiti se od ljudi i nas-

191. Navodi ga El-Hejzemi u *El-Džami'*, 1/62, i kaže da ga prenose Ahmed i njegovi pouzdani ljudi.

192. El-Hejsemi kaže: "Prenosi ga Et-Taberani u *Evsatu* i *El-Kebiru*. U njegovom lancu prenosilaca nalazi se i Abdullah ibn Salih, pisar El-Lejsa, koga jedni smatraju povjerljivim, a drugi nepouzdanim; *El-Džami'*, 1/26.

193. Et-Tevba, 19-20.

taniti u ovom planinskom predjelu (radi ibadeta). Ali, neću to uraditi dok ne upitam Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Spomenuo je to Allahovom Poslaniku, a on mu uzvrati: 'Ne čini to. Zaista je vaše bdijenje na Allahovom putu (u džihadu) bolje nego da sedamdeset godina klanjate (nafile) u svojoj kući. Zar ne želite da vam Allah oprosti i uvede vas u Džennet! Borite se na Allahovom putu, jer ko se na Allahovu putu bori koliko traje muženje deve, ući će u Džennet.'"[194]

Muženje deve traje toliko koliko digneš ruku prema njenom vimenu, istisneš mlijeko iz njega i pustiš je.

Stoga, čitava skupina hadisa ukazuje da znanje ima prednost nad ibadetom, jer se korist od ibadeta vraća onome ko ga čini, a korist od znanja vraća se ljudima. U te hadise spadaju i ovi:

"Meni je blagodat znanja draža od blagodati ibadeta, a najbolje u vašoj vjeri je bogobojaznost (i skromnost)."[195]

"Prednost učenjaka nad pobožnim jeste kao prednost punog Mjeseca nad ostalim planetama."[196]

"Prednost učenog nad pobožnim jeste kao moja prednost nad najnižim među vama."[197]

Blagodat znanja uvećava se kada ga onaj ko ga posjeduje prenosi na druge. Nastavak prethodnog hadisa glasi: "Zaista Allah, Njegovi meleki, stanovnici nebesa i Zemlje, čak i mrav u svojoj rupi i riba u moru, blagosiljaju onoga ko ljude poučava dobru.[198]

U vjerodostojnom se hadisu kaže: "Najbolji među vama je onaj ko nauči Kur'an i druge podučava Kur'anu".[199]

---

194. Prenosi ga, i proglašava hasen hadisom, Et-Tirmizi: 1650; El-Hakim ga po Muslimovim šartima smatra vjerodostojnim a u tome se s njim slaže i Ez-Zehebi, 2:68.

195. Prenosi ga El-Bezar u *El-Evsatu*; El-Hakim ga prenosi od Huzejfea kao i od Sa'da i smatra ga po šartima dvojice šejhova vjerodostojnim. U tome se s njime slaže Ez-Zehebi, 1/92, i bilježi ga u *Sahihul-džamius-sagir*, 4214.

196. Prenosi ga Ebu-Nu'ajm od Mua'za u *El-Hullijeh. Sahihul-džamius-sagir*, 4212., i ovo je samo dio hadisa od Ebu-d-Derda'a koji se nalazi u poglavlju "Blagodati nauke". A bilježe ga i Ahmed, autori "Sunena" i Ibn-Hibban. Vidi prethodni izvor, 6297.

197. Ovo je dio hadisa koji prenosi Et-Tirmizi od Ebu-Umamea, za kojega kaže: hasen sahib garib, 2686, a nalazi se u djelu *Sahihul-džamius-sagir*, 4213.

198. Dio prethodnog hadisa od Ebu-Umamea.

199. Prenosi ga El-Buhari od Osmana.

Zato su islamski pravnici riješili da onaj ko se posveti isključivo ibadetu ne može uzeti zekat za razliku od onog ko se posveti stjecanju znanja, zbog toga što u islamu nema isposništva, kao i zbog toga što se pobožni posvetio ibadetu radi sebe, a učenik radi koristi ummeta. Njegova nagrada je onolika koliko se njegovim znanjem drugi okoriste.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko poziva dobru, ima nagradu koliku i oni koji mu se odazovu i slijede ga, s tim da se njihova nagrada ništa ne umanjuje".[200]

Tako i djelo postaje bolje za onoliko koliko koristi drugima.

U hadisu stoji: "Allahu su najdraži oni koji najviše koriste, a najdraža djela Uzvišenom Allahu su: radost koja se ulije u srce muslimana, otklanjanje nevolje od njega, vraćanje njegovog duga i otklanjanje gladi od njega. Da odem s bratom zbog njegove potrebe, draže mi je nego da se mjesec dana zatvorim u i'tikaf u džamiji."[201]

I tako je svaki posao vezan za ispravljanje zajednice i pridonošenje koristi zajednici, bolji od posla od kojega korist ima samo njegov činilac. O tome je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Hoćete li da vas obavijestim šta je bolje od namaza, posta i zekata? Izmiriti zavađene. Zaista je rušenje tih veza propast."[202]

U drugoj predaji kaže se: "Ne kažem: 'brije kosu', nego 'brije vjeru'!!

Otuda vrijednost pravednog imama nadmašuje ibadet drugih ljudi i po nekoliko desetina godina. On u jednome danu propiše zakone koji rješavaju problem desetina hiljada ili miliona obespravljenih, vrate uzurpirano pravo njegovom vlasniku i osmijeh licu kojem je osmijeh bio uskraćen. Ili pak, propiše kazne koje sprečavaju kriminalce da čine prekršaje i slabi njihovu moć, a i otvara im puteve upute i pokajanja.

Nekada osigura preduvjete i otvori vrata za povratak skitnica Allahu, a zalutalog i posrnulog pravome putu i čestitosti.

---

200. Prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejrea

201. Prenosi ga Ibn Ebu ed-Dunja u poglavlju "Kadaul-havaidž" i Et-Taberani od Ibn-Omera i u *Sahihul-džamius-sagiru*, svrstava ga u hasen hadise.

202. Prenose ga: Ahmed, Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ibn-Hibban; vidi prethodno djelo, 2595.

Nekada radi na korisnim građevinskim projektima koji omogućuju zapošljavanje nezaposlenih i znače hljeb za gladne, lijek za bolesne, kuću za beskućnike i rješenje problema potrebnih.

Zato su naši prethodnici uobičajili reći: "Da se naše dove primaju, prvo bismo molili za našeg vladara, jer Allah njime ispravi ogroman broj ljudi."

Et-Taberani prenosi od Ibn-Abbasa da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Dan je pravednog imama bolji nego šezdeset godina ibadeta."[203]

El-Hejsemi u vezi s ovim predanjem ima drugi stav, ali njega ojačava hadis koji prenosi Et-Tirmizi od Ebu-Seida: "Allahu je, od svih ljudi najdraži, i na Sudnjem danju najbliži pravedan vladar."[204]

Hadis Ebu-Hurejra, koji prenose Ahmed i Ibni-Madža, a koji je kod Et-Tirmizija na stupnju hasen hadisa, kod Ibn-Huzejmea i Ibn-Hibbana, među vjerodostojnim hadisima, stoji: "Molba trojice ne odbija se: dova postača dok se ne iftari, dova pravednog vladara i dova onoga kome je nasilje učinjeno." El-Hafiz i Ibni-Hadžer svrstali su ga također u hasen hadise. Eš-Šejh Šakir u obradi *Musneda* smatra ga vjerodostojnim i bilježi ga pod brojem 8030. Broj onih koji ga prenose, spominju u svojim zbirkama i daju svoje mišljenje o njemu veoma je velik, a sadržaj njegova predanja podupiru i drugi hadisi o toj spomenutoj trojici.

O tome govore i njegove riječi navedene u dvije zbirke vjerodostojnih hadisa: "Sedmericu će Allah smjestiti u hlad na dan kada drugog hlada ne bude bilo: pravodnog vladara..."

Prioritet djela čija je korist trajnija i posljedice dugovječnije

I kao što je, Allahu i Njegovu Poslaniku, drago protezanje i širenje koristi kroz prostor, tako im je draga i njena dugovječnost i trajnost u vremenu.

---

203. El-Munzir u *Et-Tergibu* kaže: "Prenosi ga Et-Taberani u djelu *El-Kebiru vel-evsat*.

204. Et-Tirmizi za ovaj hadis kaže da je hasen-garib. Prenesen je u *El-Ahkamu*, 1329.

Tako je vrjednija sadaka koja donosi dugotrajnu korist, kao što je darovanje jednogodišnje koze ili deve koja rađa, jer onome kome su darovane mogu davati mlijeko i po nekoliko godina.

Kineska poslovica kaže: "Umjesto da siromahu pokloniš ribu za ručak, pokloni mu mrežu kojom će loviti ribu."

U hadisu stoji: "Najbolja sadaka jeste pokloniti šator na Allahovu putu, devu slugi na Allahovu putu, ili pokloniti devu koja rađa, na Allahovu putu."[205]

"Od četrdeset darova, među kojima je najveće darovanje mlade koze, Allahov rob neće ni jedno učiniti, a da ga Uzvišeni Allah, zbog toga, ne uvede u Džennet."[206]

Otuda trajna sadaka ima veliku vrijednost. Njena je korist trajna, a posljedice ostaju i nakon smrti onog ko ju je učinio. Takav je slučaj s dobrotvornim vakufima koje su muslimani činili još od Poslanikova vremena. Islamska kultura odlikuje se njihovom brojnošću i raznovrsnošću. Prisutna je u svim sferama dobročinstava i obuhvata potrebe svih članova ljudske zajednice, i ne samo to, nego se protegla i na dobročinstvo prema životinjama.

Vjerodostojan hadis kaže: "Kada čovjek umre, prekida se njegovo djelo, osim u tri slučaja: ako je iza sebe ostavio trajnu sadaku, ili znanje kojim se drugi koriste, ili dobro dijete koje za njega moli."[207]

Drugi hadis navodi primjere trajne sadake i nabraja ih sedam: "U dobra djela, od kojih musliman ima korist i nakon svoje smrti, spadaju: znanje koje je proširio i na druge ga prenosio, dobro dijete koje je ostavio, musaf koji je nekome u nasljedstvo ostavio, mesdžid koji je sagradio, kuća koju je napravio za musafire, rijeka (korito) koju je prokopao ili sadaka koju je za svoga života, dok je bio zdrav iz svog imetka izdvojio. To će mu i poslije smrti stići."[208]

---

205. Prenose ga Ahmed i Et-Tirmizi od Ebu-Umamea. Et-Tirmizi ga, također, prenosi od Adija ibn Hatima i svrstava ga u hasen hadise u svome *Sahihul-džamius-sagir*, 1109.

206. Prenosi ga Ahmed i Et-Tirmizi od Ebu-Umamea, Et-Tirmizi ga, također, prenosi od Adija ibn Hatima i svrstava ga u hasen hadise u svome *Sahihul-džamius-sagir*, 1109.

207. Prenosi ga El-Buhari i Ebu-Davud, od Abdullaha ibn Amra; prethodni izvor, 793.

208. El-Hafiz El-Munziri kaže: Prenosi ga Ibn-Maddže i El-Bejheki s hasen lancem. Prenosi ga i Ibn-Huzejma u svome *Sahihu* u sličnoj verziji. Vidi naše djelo *El-Munteka minet-tergib vetterhib*; hadis br.75.

Ljudski život ograničen je i kratak. Međutim, Allah je čovjeku, iz Svoje milosti, dao priliku da mu zbog nekih djela, čija je blagodat trajna, učini život dugim. I tako on živi i nakon svoje smrti. Živi sa svojim dobrima i onda kada od njegovog tijela, možda, nije ostalo ništa. Neka Allah blagoslovi Ševkija koji je rekao:

Otkucaji ljudskog srca mu kazuju
život su samo minute i sekunde!
Podigni svojoj duši iza sebe spomen
Jer spomen za čovjeka je život drugi!

Prioritet djelovanja u vrijeme nereda

U potrebne prioritete spada i rad u vrijeme pojave smutnji, tegoba i nesreća koje zadese ummet. Rad u ta vremena jeste dokaz snage vjere i čvrstine uvjerenja. Potreba za činjenjem dobrih djela u ta vremena je veća nego u druga vremena.

U vjerodostojnoj zbirci stoji: "Jaki je vjernik bolji i Allahu draži od slabog vjernika."[209]

Ovo potvrđuju i Poslanikove riječi: "Najveći je džihad pred nepravednim vladarem reći istinu."[210]

"Gospoda među šehidima će biti Hamza ibn Abdul-Muttalib i čovjek koji ustane pred nasilnim vladarem i navede mu naredbe i zabrane, pa ga on zbog toga ubije."[211]

"Najbolji su šehidi oni koji se bore u prvim borbenim redovima i ne okreću se dok ne poginu. Oni uživaju u najvišim sobama Dženneta, osmjehuje im se tvoj Gospodar. A kada se tvoj Gospodar osmijehne Svome robu, neće ga pozvati na ispit."[212]

---

209. Prenose ga Ahmed, Muslim i Ibn-Madže od Ebu-Hurejrea: *Sahihul-džamius-sagir*, 6650.

210. Prenose ga: Ibn-Madže od Ebu-Seida: Ahmed, Et-Taberani i el-Bejheki u *Eš-Šuabu* od Ebu-Umamea; Ahmed, En-Nesai i El-Bejheki od Tarika ibn Šihaba; vidi prethodni izvor, 1100.

211. Prenose ga el-Hakim i Ed-Dijau od Džabira i svrstava u hasen hadise: *Sahihul-džamius-sagir*, 3676.

212. Prenose ga Ahmed, Ebu-Ja'la i Et-Taberani od Nu'ajma ibn Hemmara; *Sahihul-džamius-sagir*. 1107.

Zbog toga velika blagodat pripada njegovoj čvrstoj vjeri u periodima kušnji i tegoba. U nekim hadisima se ističe da će onaj ko čvrsto vjeruje u ta teška vremena imati nagradu koliko pedeset ashaba.

Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ibn-Madže prenose u svojim *Sunenima*, od Ebu-Sa'lebe el-Husenija da je rekao: - O Ebu-Sa'lebe el-Huseni, šta kažeš za ovaj ajet: *...brinite se o sebi; ako ste na pravom putu, neće vam nauditi onaj koji je zalutao! Allahu ćete se svi vratiti.*[213] Odgovorio je: - Tako mi Allaha, pitao sam o tome onoga koji zna njegovo značenje, pitao sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa je rekao: "Činite dobro i odvraćajte od zla čak i kada vidite škrtost kojoj su pokorni, strast koju slijede, impresivnost ovog svijeta, zadivljenost vlastitim mišljenjem". Ibn-Madže bilježi i nastavak ovog hadisa: "Pa i kada bi vidio ono u čemu si potpuno nemoćan." (tj. kada bi vidio nered koji ne možeš ispraviti). Ovaj je dodatak u hadisu veoma bitan i ukazuje da čovjek ne smije napustiti naređivanje dobra i odvraćanje od zla, osim ako je pred njim potpuno nemoćan i ako je ispravljanje mnogo veće od njegove sposobnosti. "Ti se brini o sebi i kloni se neznalica. Poslije vas će doći dani u kojima će istrajavanje u vjeri biti kao držanje žeravice. Onaj ko tada bude radio zaslužuje nagradu kao pedeset ljudi koji rade isto djelo." Ebu-Davud i Et-Tirmizi donose nastavak hadisa: "Upitano je: 'Nagrada pedeset ljudi od nas ili od njih?' Ne, nego nagradu pedeset ljudi od vas."[214]

Ovo se ne odnosi na prve muslimane, muhadžire i ensarije. (Prim. prev. muhadžiri su oni koji su se iselili iz Meke u Medinu kako bi sačuvali vjeru islam, ostavljajući sve što su imali u Meki, a ensarije su oni koji su muhadžire dočekali kao braću u Medini, dijeleći sve što su imali s njima), niti na učesnike Bedra i prisegu Poslaniku na vjernost pod drvetom, one s kojima je Allah zadovoljan i njima slične. Njihov stepen niko poslije njih ne može dostići. Ovo podstiče ambicije onih koji danas, u vrijeme nereda, rade za islam. Bodri ih ono što im je Allah obećao putem Svoga Poslanika, s.a.v.s. - većana nagrada, nagrada pedeset ljudi iz vremena uspona, pobjeda i napretka. Već se desilo ono što je obavijestio plemeniti Poslanik. Došlo je vrijeme da onaj ko

213. El-Maida, 105.

214. Prenosi ga Ebu-Davud u *El-Melahimu*. 4341; Et-Tirmizi u svome *Tefsiru*, 3060, i za njeg kaže: hasen-garib i Ibn-Madže u *El-Fiten*, 4014.

radi za ovu vjeru i ko je u tome ustrajan kao onaj ko u ruci drži vrelu žeravicu, takvog čovjeka tlače i ugnjetavaju. Sve nevjerničke snage, iako se međusobno razlikuju, udružene su u neprijateljstvu i zavjeri protiv njega. A Allah sve to prati. Agenti vladara i ostali jadnici odazivaju se zahtjevu neprijatelja za napadom na one koji rade za islam, zavjerom protiv muslimana, stezanjem obruča oko njihovih vratova, kažnjavanjem i progonom.

Od Ma'kala ibn Jasira, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ibadet u vrijeme 'herdža' ravan je hidžri[215] meni."[216]

'Herdž' je međusobno podvajanje i smutnja, a u nekim hadisima kaže se da se misli na ubijanje. Međutim, pošto su podvajanja i smutnja uzroci ubijanju, došlo se s posljedicom umjesto njenim uzrokom.

Prioritet djela srca nad djelom organa

U prioritetnost djela na vagi vjere ubraja se i to da djelo ponikne u srcu, jer je ono u tom slučaju vrjednije od djela vanjskih organa (ruku, nogu...).

Prvo: djela se kod Allaha ne primaju ako ih ne prati unutarnji poticaj, koji je osnova za njegovo prihvatanje, a to je namjera. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Djela se, uistinu, cijene prema namjerama (*nijjet*)."[217]

Pod "nijetom" misli se na namjeru, čistu od svih dunjalučkih prohtjeva, posvećenu isključivo Uzvišenom Allahu, i Allah ne prima djelo osim ako je učinjeno samo radi Njega, kao što to Uzvišeni kaže: *A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju.*[218]

---

215. Prenose ga Ahmed, Muslim, Et-Tirmizi i Ibn-Madže. *Sahihul-džamius-sagir ve zijadetuhu*, 3974.

216. Napuštanje rodnog kraja i svega što se je u njemu steklo i zavoljelo radi očuvanja islama...

217. Muttefekun alejhi, od Umera: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1245., i ovo je prvi hadis u *Sahihul-Buhari*.

218. El-Bejjine, 5.

A Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Zaista Allah ništa od djela ne prihvata osim ono što je isključivo u Njegovo ime urađeno i čime se želi Njegovo lice."[219]

U hadisi-kudsiji Allah, dž.š., kaže: "Ja sam iznad toga da Mi se pripisuje drug. Ko učini djelo u kome Mi pripisuju sudruga, Ja ću ga ostaviti s onim koga je Meni ravnim učinio." A u jednom predanju kaže se: "Prepustit ću ga onome koga je sa Mnom izjednačio, a Ja sam od njega čist."[220]

Drugo: srce je bit čovjeka i stožer njegove dobrote ili pokvarenosti. U dvije zbirke vjerodostojnih hadisa stoji: "U tijelu ima jedan dio, koji ako je dobar, čini da čitavo tijelo bude dobro, a ako je on pokvaren, pokvareno je i čitavo tijelo. A taj organ je srce."[221]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., objasnio je da je srce to u što Uzvišeni Allah gleda i da se samo u njegovo djelo gleda, te Allah, dž.š., veli: "Zaista Allah ne gleda u vaša tijela i vašu vanjštinu, nego gleda u vaša srca."[222] Pod gledanjem se misli na čuvanje i primanje djela.

Časni Kur'an objasnio je da onosvjetski spas i zadobivanje Dženneta postiže samo onaj čije se srce sačuva od idolatrije, dvoličnosti, uništavajućih bolesti i ko to svoje srce preda Allahu. Uzvišeni Allah, jezikom Svoga prijatelja vjerovjesnika Ibrahima, kaže: *I ne osramoti Me na Dan kad će ljudi oživljeni biti, na Dan kada neće nikakvo blago, a ni sinovi od koristi biti, samo će onaj koji Allahu srca čista dođe, spašen biti.*[223]

Uzvišeni kaže: *A Džennet će biti primaknut čestitima, neće biti ni od jednog daleko. Ovo je ono što vam je obećano, svakome onom koji se kajao i čuvao, koji se Milostivoga bojao, iako Ga nije vidio, i koji je srce odano donio.*[224]

---

219. Prenosi ga En-Nesai od Umema i svrstava ga u hasen hadise u svome *Sahihul-džamius-sagir*, 1865.

220. Prvo predanje prenosi Muslim od Ebu-Hurejrea, a drugo prenosi Ibn-Madže.

221. Muttefekun alejhi, od En-Nu'mana ibn Besira. Ovo je samo dio hadisa: "El-Halalu bejjinun vel-haramu bejjinun..."; vidi *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1028.

222. Prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejrea, 2564.

223. Eš-Šu'ara', 87-89.

224. Kaf, 31-33.

Spas na Sudnjemu danu pripada samo onome ko pred svoga Gospodara dođe s čistim srcem, a Džennet onome ko mu dođe s odanim srcem.

Bogobojaznost prema Uzvišenom Allahu - koja je Allahova poruka onima prvim i ovima potonjim, koja je temelj svakog dobra, blagodati i dobitaka na dunjaluku i ahiretu, u svojoj biti, stvar je srca. Zato je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Bogobojaznost je, evo, ovdje!" i pri tome pokazao na prsa. Uradio je to tri puta. Tri puta je te riječi ponovio i tri puta pokazao na prsa kako bi se taj podatak urezao u umove i srca.

Na to ukazuje i Časni Kur'an, pridodavajući bogobojaznost srcima u Njegovim riječima: *Eto toliko! Pa ko poštiva Allahove propise - znak je bogobojaznih srca.*[225]

Svaki oblik odgoja i plemeniti čin o kome vode računa pedagozi, sljedbenici sufizma i zagovornici duhovnog preobražaja i odgoja vezani su za srca. Skromnost u životu na ovome, i davanje prednosti onome svijetu, iskrenost prema Allahu, ljubav prema Allahu i Njegovom Poslaniku, oslanjanje na Allaha, nada u Njegovu milost, strah od Njegove kazne, zahvalnost na Njegovim blagodatima, strpljivost na kušnjama na koje nas stavi, zadovoljstvo s Njegovom odredbom, osjećaj Njegove prisutnosti i kontrole nad nama, samopreispitivanje i tome slično. To je suština vjere i njena bit i onaj ko to ne posjeduje-propao je - i on i njegova vjera.

Enes prenosi od Poslanika, s.a.v.s.: "Onaj ko bude imao ovo troje osjetit će slast imana: da mu Allah i Njegov Poslanik budu draži od svega ostalog, da voli čovjeka isključivo u ime Allaha i da prezire povratak u nevjerstvo kao što prezire da bude bačen u Vatru."[226]

"Niko od vas neće ispravno vjerovati dok mu ja ne budem draži od njegova oca, sina i svih drugih ljudi."[227]

Također, od Enesa se prenosi: - Čovjek je upitao Allahovog Vjerovjesnika: "Kada će Sudnji dan, o Allahov Poslaniče?" Poslanik,

---

225. El-Hadždž, 32.

226. Muttefekun alejhi, od Enesa: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 26.

227. Muttefekun alejhi, od Enesa: Isti izvor, 27.

s.a.v.s., odgovorio je pitanjem: "A šta si za njega pripremio?" Čovjek je odgovorio: "Nisam za njega pripremio mnogo namaza, posta i sadake, ali volim Allaha i Njegova Poslanika!" Poslanik reče: "Ti si s onim koga voliš."[228]

Ovaj hadis potvrđuje drugi koji penosi Ebu-Musa: - Rečeno je Allahovom Vjerovjesniku, s.a.v.s.: "Zašto čovjek koji voli jedan narod ne bude s njim?" Poslanik reče: "Čovjek će biti s onim koga voli."[229]

Tako su ovi hadisi ukazali da ljubav prema Allahu, Njegovom Poslaniku i Njegovim dobrim robovima, spada u djela koja najviše približavaju Uzvišenom Allahu, pa i kada ne bude mnogo namaza, posta i sadaka.

To je zato što je ta čista ljubav jedno od djela srca, koja kod Uzvišenog Allaha imaju časno mjesto.

Zato su neki velikani rekli:

Volim dobre iako nisam od njih
ne bi li zbog njih stekao šefa'at,
a prezirem one čija opskrba su grijesi
iako nam je opskrba ista!

Ljubav u ime Allaha i mržnja u ime Allaha upotpunjavaju iman, a one su djela srca.

U jednom hadisu kaže se: "Ko u ime Allaha voli, u ime Allaha mrzi i u ime Allaha daje i uskraćuje, upotpunio je svoj iman."[230]

"Najčvršća imanska veza je prijateljevati u ime Allaha, neprijateljevati u ime Allaha, voljeti u ime Allaha i prezirati u ime Uzvišenog Allaha."[231]

Stoga nas čude pojedini pobožni, a naročito misionari među njima, koji gotovo svu pažnju posvećuju nekim djelima i ponašanjima

---

228. Muttefekun alejhi, od Enesa: Isti izvor, 1693.

229. Muttefekun alejhi, od Ebu-Musaa: Isti izvor, 1694.

230. Prenosi ga Ebu-Davud u knjizi *Es-Sunnen*, od Ebu-Umemea, 4681, a u *Džamius-sagiru* pominje se da ga prenosi Ed-Dija: *Sahihul-džami'*, 5965.

231. Prenosi ga Et-Tajalisi, El-Hakim i Et-Taberani u *El-Kebir vel-evsat*: od Ibn-Mes'uda; Ahmed i Ibn-Sejbe od El-Berraa a Et-Taberani od Ibn-Abbasa: *Sahihul-džamius-sagir*, 2539.

koja su više vezana za vanjštinu nego nutrinu, formu nego bit, kao što je potkraćivanje odjeće, potkresivanje brkova, puštanje brade, hidžab žene, broj minberskih stepenica, način vezivanja ruku u namazu, i njima slične stvari koja su više vezana uz vanjštinu i formu nego za suštinu i bit. Te stvari, ma kako bile važne, ne spadaju u vjerske prioritete.

Primijetio sam da, nažalost, mnogi - od tih koji pretjeruju u tim i njima sličnim vanjskim poslovima, zanemaruju mnogo važnija djela, poput dobročinstva prema roditeljima, njegovanja rodbinskih veza, čuvanja povjerenog (*emaneta*), brige o tuđim pravima, čestitosti u poslovima, davanja prava onome kome ono pripada, samilosti prema Allahovim stvorenjima, a naročito slabima, napuštanja očitih zabrana, i drugih osobina kojima je Allaha opisao pravovjerne u Svojoj Knjizi, poput opisa u početku sure El-Enfal, početku sure El-Mu'minun, kraja sure El-Furkan i dr.

Zadivljen sam riječima daije u Americi, dr. Hasana Hathuta, koji ne odobrava strogost neke braće prema sebi i drugima, u stvarima poput korištenja mesa zaklanog na čisto šerijatski način. Oni upotrebu sumnjivog mesa na najžešći način osuđuju i proglašavaju najtežim haramom. Istražuju svaku mogućnost prisustva bilo kakvog traga svinjetine i njene masti u hrani makar to bio i stoti ili hiljaditi dio, a ne mare što svakodnevno, i po nekoliko puta, "jedu meso svoje mrtve braće", idući tako daleko da kod svoje braće love sumnjive postupke, izmišljaju prijestupe, ili ih, ako ih nisu lično izmislili, potvrđuju i prepričavaju.

Razlikovanje boljeg s promjenom vremena, mjesta i situacije

Ovdje treba ukazati i pojasniti da jedan te isti prioritet i boljitak u mnogim stvarima, nije apsolutan u svakom vremenu i mjestu, niti za sve ljude i sve situacije.

Njihova vrijednost se većinom razlikuje, shodno promjeni vremenskih, društvenih i ličnih poticaja, i za to postoji mnogo primjera.

Koja su to najbolja dunjalučka djela?

Naša se ulema razišla po pitanju najboljih i kod Allaha najcjenjenih djela. Je li to zemljoradnja, industrija ili trgovina? Na razilaženju su ih potakli hadisi koji se navode o blagodati svakog od njih.

O blagodati zemljoradnje navodi se hadis: "Ni jedan musliman ne okalemi voćku i ne zasije sjemenke, pa da od toga jede ptica, čovjek ili životinja, a da mu se to ne ubroji u sadaku."[232]

O blagodati industrije navodi se hadis: "Niko ne može jesti bolju hranu od one koju stekne vlastitim rukama. Vjerovjesnik Davud, a.s., jeo je ono što je stjecao svojim rukama."[233]

O blagodati trgovine navodi se hadis: "Pošteni trgovac bit će proživljen s vjerovjesnicima, iskrenima i šehidima."[234]

Zbog ovih, i njima sličnih hadisa, neki alimi dali su prednost jednoj od ove tri privredne grane nad drugima. No, istaknuti istraživači među njima kažu: "Ne izdvajamo potpuno ni jednu od njih, nego prednost jedne nad drugima ovisi od potrebe društva."

Kada se količine hrane umanje i društvu bude potrebna dnevna prehrana bez koje nema života, zemljoradnja biva važnija od drugih grana, radi zaštite ummeta od gladi koja predstavlja grozan vapaj. Osiguranje prehrane za ummet i strpljivost u tome, a naročito ako u zemljoradnji postoji teškoća i opterećenje, tada spada u najbolja djela.

Kada hrane bude u izobilju i zemljoradnja postane razvijena, kada muslimani ne budu zavisni o granama industrije, kako bi, s jednom stranom bili neovisni o uvozu od nemuslimana, zaposlili svoje ljude i očuvali suverenitet ummeta i njegove granice, a s druge strane, razvili ratnu industriju, odstranili opadanje proizvodne sposobnosti ummeta, tada industrija biva važnija i bolja.

Kada uznapreduju zemljoradnja i industrija, kada ljudi trebaju prevesti proizvode iz jedne zemlje u drugu, od proizvođača do potrošača, kada pijacom ovladaju beskrupulozni zelenaši koji koriste ne-

232. Muttefekun alejhi od Enesa: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1001.

233. Prenose ga Ahmed i El-Buhari od El-Mikdama, *Sahihul-džamius-sagir* 5546.

234. Prenose ga Et-Tirmizi od Ebu-Sa'ida: poglavlje "El-Buju", 1209, i u nekim djelima svrstava ga u hasen hadise: prenosi ga i Ibn-Madže od Ibn-Umera u poglavlju "Et-Tidžareh", 2139, ali u njegovom se lancu nalazi nesiguran prenosilac.

volju većine ljudi i oni koji se poigravaju cijenama robe, tada trgovina, ako se njome bave ljudi koje trgovina i kupoprodaja ne odvraćaju od sjećanja na Allaha, klanjanja namaza i davanja zekata, postaje odabranijim zanimanjem.

Ummetu je najpotrebnija savremena tehnnologija, kako bi išao u korak s vremenom, oboružan znanošću ovog doba, kako ne bi bio izvan vremena niti za njim zaostao. Ummet, poslanicom kojom ga je Uzvišeni Allah počastio i kojom je blagodat prema njemu upotpunio, ne može prenijeti poruku svjetovima ako se oslanja na druge kada je u pitanju savremeno oruđe i oružje.

Ummet mora osavremeniti svoje programe i obrazovne sisteme kojima će ostvariti taj cilj i vratiti svjetski ugled kakav je imao kada je izgradio čudesnu kulturu s dubokim korijenima i visoko izraslim granama. Uz to mora pažljivo proučavati sutrašnjicu i na nju gledati onako kako to traži islam, očekuju njegovi sljedbenici i u svjetlu spoznaje koju priželjkuje svijet u doktrinarnom, sistemskom i civilizacijskom pogledu.

Zaista je posjedovanje savremene tehnologije i supremacija u njoj i znanostima koje njoj vode postala obaveza i nužnost, zahtjev vjere i imperativ vremena. To je danas postalo prioritetom ummeta.

Najbolji ibadet

Slično se može reći i za najbolji ibadet u odnosu na jedinku.

Ulema se u tome uveliko razišla. Njihove izjave su brojne i međusobno oprečne.

Za mene je najispravnije ono što je spomenuo Ibn el-Kajjim, a to je da postoji razlika od jedne do druge osobe, od jednog vremena do drugog, od jednog mjesta do drugog, od jednog stanja do drugog, itd.

Imam Ibn el-Kajjim u *El-Medaridžu* kaže:

"Oni koji su dosegli stepen "ijjake na'budu" (istinsko obožavanje samo Allaha) oni se u odabiru najboljeg, najkorisnijeg i najprečeg ibadeta svrstavaju u četiri vrste.

Prva vrsta jesu oni koji smatraju da je najbolji, najkorisniji i najpreči onaj ibadet koji je najteži.

Oni za njega kažu da je najdalje od prohtjeva, a to je bit obožavanja (*ibadeta*). Tvrde da je nagrada srazmjerna teškoći i navode sljedeći hadis koji nema nikakva osnova: "Najbolja djela su ona koja su najteža."[235]

Takvi zagovaraju veliki trud i teroriziranje duše. Kažu: "Duša se samo tako okreće pravome putu. U protivnom je stiže lijenost, prezrenost, ništavnost i naklonjenost ovom svijetu, i ona se pravome putu okreće samo ukoliko se optereti strašnim i teškim stvarima."

Druga vrsta kaže da je najbolji ibadet asketizam, udaljavanje od ovoga svijeta, uzimanje od njega što je moguće manje, te umanjivanje njegovog značaja koliko je to moguće, i nepokazivanje pažnje za bilo šta što njemu pripada. Ova grupa se, opet, dijeli na dvije vrste:

- Obični svijet među njima to shvata glavnim ciljem te mu se je i uputio, za njeg radio i njemu ljude pozivao. Oni govore da je to bolje od znanja i ibadeta. Oni napuštanje ovoga svijeta smatraju ciljem i vrhuncem svakog ibadeta.

- Njihova elita to smatra sredstvom za nešto drugo. Za njih je cilj vezanje srca za Allaha, prikupljanje snage, posvećivanje srca isključivo ljubavi prema Allahu, vraćanje samo Njemu, oslanjanje samo na Njega i zaokupljenost samo Njegovim zadovoljstvom. Tvrde da je najbolji ibadet udruživanje u ime Allaha, trajan zikr Allahu srcem i jezikom, zaokupljenost isključivo njihovom kontrolom, daleko od svega što bi srce od toga moglo udaljiti i raslojiti na nešto drugo.

Ovih, također, imaju dvije vrste i to: oni koji znaju i drugi ih slijede. Takvi žurno ispunjavaju naredbu i udaljavaju se od zabrane pa i kada bi ih to međusobno podvojilo i njihovu opijenost dokinulo. Posrnuli od njih kažu da je cilj ibadeta vezivanje srca za Allaha, te se, kada im nešto mimo Allaha zaokupi pažnju, možda na njeg i ne osvrnu.

235. U *Ed-dureru* od Ez-Zemerkesija kaže se da je ovaj hadis nepoznat. El-Mezij je rekao: "Ovaj hadis spada u garib (čudne) hadise i tako nešto se nigdje u šest poznatih hadiskih zbirki ne spominje." El-Kari u zbirci *El-Mevdu'at el-kubra* kaže: "Značenje ovog hadisa je tačno." A taj je stav potvrdio hadisom koji prenosi Aiša, a nalazi se u vjerodostojnoj zbirci: "Tvoja nagrada je onolika koliko truda uložiš." (vidi *Kestul-hafai*, 1/155).

Neki među njima čak kažu: "Od nemarnog se traže virdovi, ali ima srca čiji je svaki tren vird."

I ovih, također, imaju dvije vrste: oni koji ostavljaju farzove i obaveze radi svoje duhovne opijenosti, te oni koji radi nje ostavljaju sunnete i nafile, ali zato tragaju za znanjem koje koristi tim njihovim duhovnim stanjima.

Takvi su o tome pitali jednog učenog šejha, pa im je on rekao: "Kada mujezin zauči ezan dok se ja nalazim u vezi s Allahom, ako ustanem, prekine se ta nit, a ako ostanem u tom stanju, ostajem u vezi s Allahom, pa šta je onda za mene bolje?"

Zatim je dodao: "Kada mujezin zauči, a ti se nalaziš pod Allahovim prijestoljem, ustani i odazovi se onome ko zove Allahu, a nakon toga se vrati svome prijašnjem stanju. Zato što je zaokupljenost Allahom stanje duše i srca, a odazivanje na poziv mujezina pravo Gospodara. A onaj kome je preči njegov duševni smiraj nego pravo njegova Gospodara nije od onih koji govore *Samo Tebe obožavamo.*"

Treća vrsta smatra da su najkorisniji i najbolji ibadeti oni koji su najkorisniji za druge. Oni to vide boljim od ibadeta čija je korist kratkotrajna. Pomaganje sirotinje, zaokupljenost boljitkom drugih i udovoljavanje njihovim potrebama, njihovo pomaganje imetkom i ugledom smatraju boljim. Zato su se tome posvetili i u to trud uložili. Dokaz za to su im riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s.: "Sva stvorenja su Allahova čeljad i Njemu su najdraži oni koji su nakorisniji Njegovoj čeljadi."[236]

Za dokaz, također, uzimaju to što je djelo pobožnog ograničeno samo na njega, dok se korist djela onoga ko mnogo koristi drugima proteže i na druge ljude. Pa kakvo je onda mjesto jednog u odnosu na drugog?

Oni odgovaraju: "Upravo zato prednost je učenog nad pobožnim, kao prednost Mjeseca nad ostalim zvijezdama."[237] I doda-

236. Penosi ga Ebu-Ja'la. Prenosi ga Et-Tabarani u *El-Kebir fil-Evsat*, od Ibn-Mesuda, a prenosi ga i Ebul-Ja'la od Enesa, a i jedan i drugi imaju u lancu prenosilaca prazninu, kao što to tvrdi i El-Hejsemi: (8/191). Et-Taberani ga prenosi i u *Es-Selaseh* od Ibn-Omera u ovoj formi: "Allahu su najdraži oni ljudi koji su najkorisniji ljudima..." i ubrojao ga je u vjerodostojne hadise u djelu *El-Džamius-sagir*, (178).

237. Kao što se spominje u hadisu Ebi-ed-Derda, kojega prenosi Ahmed, sakupljači Sunena, Ibn-Hiban, kao što stoji i u djelu *Sahihul-Džeamius-sagir* (6297).

ju: - Allahov Poslanik, s.a.v.s. rekao je Aliji ibn Ebu Talibu, neka je Allah s njime zadovoljan: "Da Allah tvojim trudom uputi jednog čovjeka, bolje ti je nego čitavo stado."[238]

Ovo vrednovanje jeste samo zbog koristi koja se prenosi na druge. Za dokaz uzimaju i riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Ko poziva na pravi put, ima nagradu ravnu nagradama svih koji ga slijede, a da se pri tome neće ništa umanjiti od njihove nagrade."[239]

To, također, potvrđuju Poslanikovim, s.a.v.s., riječima: "Zaista Allah i Njegovi meleki blagosiljaju onoga ko druge poučava dobru."[240]

To potvrđuje i hadisom: "Oprost za učenog, uistinu, traže stanovnici nebesa i Zemlje, pa i ribe u moru i mravi u svojim mravnjacima."[241]

Kao dokaz ističu to što su vjerovjesnici poslani samo radi činjenja dobra stvorenjima, te da bi ih uputili i donijeli im korist u njihovom životu i povratku Allahu. Oni nisu poslani radi udaljavanja od ljudi, osamljivanja i monaštva. Zato je Vjerovjesnik, s.a.v.s., osporio namjeru grupe osoba da se udalje od ljudi i prestanu se s njima miješati radi ibadeta. Oni zapostavljanje Allahovih propisa i činjenje koristi i dobročinstva Njegovim robovima smatraju boljim od zaokupljenosti njima bez toga.

Četvrta vrsta kaže da je najbolji ibadet rad na zadobijanju Allahovog zadovoljstva i to onako kako to iziskuje vrijeme. Tako je najbolji ibadet u vrijeme džihada sam džihad, pa kada bi to iziskivalo i ostavljanje virdova, noćnog namaza i dnevnog posta, pa čak i upotpunjavanja farz-namaza u formi u kojoj se obavlja kada vlada mir.

A kada dođe gost bolje je ispuniti svoje obaveze spram njega, dati mu njegova prava i pokloniti mu pažnju, nego se zabaviti pohvalnim zikrom. Takav je slučaj i s pravom supruge i porodice.

---

238. Prenosi ga El-Buhari od Alije ibn Ebu-Taliba.

239. Penose ga: Ahmed, Muslim i sakupljači Sunena od Ebu-Hurejrea: *Sahihul-Džamius-sagir*, (6234).

240. Prenosi ga Et-Tirmizi od Ebu-Umame, a on od Poslanika, s.v.a.s., u ovoj formi: "Zaista, Allah, Njegovi meleki, stanovnici nebesa i Zemlje, pa čak i mravi u svojim nastambama i ribe, blagosiljaju onoga ko druge ljude poučava dobru." Et-Tirmizi za hadis kaže da je hasen sahih garib (2686), a prenosi ga i Et-Taberani u *El-Medžme'* (1/124).

241. Dio prethodno spomenutog hadisa od Ebu-ed-Derda'a s malom izmjenom u riječima.

U poznim noćnim satima bolje je za onoga ko ne spava, obavljati namaz i ispuniti vrijeme učenjem Kur'ana, dovom, zikrom i traženjem oprosta.

U vrijeme kada učenik traži smjernice i uputstva, najbolje je poučavati onoga ko ne zna, zatim biti predan takvom poslu i zaokupljen njime.

U vrijeme ezana bolje je ostaviti zikr u kome se insan našao i pripremati se za odziv mujezinovom pozivu.

Treba nastojati za vrijeme pet dnevnih namaza da se oni obave na najispravniji način. Njihovim obavljanjem u prvom vremenu i odlaskom u džamiju, pogotovo ako je džamija udaljena, nagrada za to biće veća.

Kada nekoga treba pomoći zalaganjem svoga ugleda, truda ili imetka, najbolje je biti zaokupljen ukazivanjem pomoći takvome, ublažavanjem njegove nevolje i davanjem prednosti tome nad svojim zikrom i povlačenjem u samoću.

Tokom učenja Kur'ana najbolja zaokupljenost srca je u njegovom razumijevanju i shvatanju tako da ga učiš kao da tebi Allah govori. Tada, zaokupljenost tvoga srca njegovim shvatanjem i razumijevanjem, te odlučnost u izvršavanju Allahovih, dž.š., naredbi, treba biti veća od zaokupljenosti onoga kome je stigla neka naredba od vladara.

U vrijeme stajanja na Arefatu bolja je skrušenost, dova i zikr, nego post koji čovjeka čini nejakim za to.

U prvih deset dana mjeseca zul-hidžeta najbolje je puno ibadet činiti, a naročito tekbirom veličati Allaha, tehlilom i tahmidom zahvaljivati Allahu. U spomenuto vrijeme to je bolje od džihada kojim nije obavezan svaki pojedinac.

U zadnjih deset dana ramazana je najbolje biti u i'tikafu i povući se u samoću mesdžida, bez zaokupljanja ljudima i miješanja s njima. Prema mišljenju mnogih učenjaka ovo je bolje i od podučavanja i učenja Kur'ana.

Za vrijeme bolesti tvoga brata muslimana ili njegove smrti, najbolje od svih djela jeste da bolesnika posjetiš, odnosno prisustvuješ njegovoj dženazi i pokopu. I to mora biti ispred tvog povlačenja od svijeta i duševnog meditiranja.

U vrijeme velikih nesreća i kada te ljudi zlostavljaju bolje je strpiti se i ostati sa njima, nego od njih pobjeći. Musliman koji ostane živjeti i bude strpljiv kada mu čine nepravdu, bolji je od muslimana koji ih napušta da bi izbjegao njihovo zlostavljanje.

Družiti se s njima dok čine dobro bolje je nego ih napustiti. Napustiti ih dok čine zlo bolje je nego ostati sa njima. A ako mumin uvidi da će njegovo druženje s njima to zlo dokinuti ili ga umanjiti, tada to druženje s njima postaje korisnije od njegove izolacije.

U svakom momentu i stanju najbolje je ono čime je Allah zadovoljan. Treba dati prednost zahtjevu tog trenutka i onome što on traži i iziskuje.

Ova četvrta vrsta ljudi jesu zagovornici općeg ibadeta, a ranije spomenuta grupa zagovornici su ograničenog vida ibadeta. Kada neko od njih (zagovornika ograničenog ibadeta) izađe iz okvira ibadeta koji je za sebe odabrao, osjeti da je zakazao i ostavio svoj ibadet. On Allaha obožava na samo jedan način, dok zagovornik općeg ibadeta nema za cilj odabir jedne vrste ibadeta nad drugom. Njegov je cilj traganje za zadovoljstvom Uzvišenog Allaha, ma gdje on to zadovoljstvo zadobio, i sav njegov ibadet se oko toga kreće. On neprestano prelazi iz jednog oblika ibadeta u drugi i kada god se pred njega postavi veličanstveniji cilj, on mu se usredsređuje i zaokupljen je njime sve dok ne dosegne veći stupanj. To je njegov program na njegovom životnom putu sve do kraja njegovog hoda. I ako vidiš učene, vidjet ćeš i njega sa njima. Ako vidiš one koji se Allaha sjećaju (zikr čine), vidjet ćeš i njega sa njima. Ako vidiš one koji sadaku čine, vidjet ćeš i njega sa njima. Ako vidiš one čija su srca zaokupljena Allahom i vezana za Njega, vidjet ćeš i njega sa njima. Ovo je pobožnjak u općem smislu riječi, vjernik koga ne obmanjuju svakojaki prizori, ne ograničavaju okovi. Njegovo djelo nije zbog njegovog prohtjeva niti slasti i užitka koje nalazi u ibadetima, nego je ono po volji njegovog Gospodara, pa i kada bi njegov duševni smiraj i slast ibadeta bili i u nečemu drugome. On uvijek istinski primjenjuje poruku: *Samo tebe obožavamo i samo od Tebe pomoći tražimo.*[242]

Njegova je odjeća ono što se nađe, jelo ono što je lakše pripremiti, djelo ono što je Allah naredio u svakom vremenu i situaciji,

242. El-Fatiha, 5.

mjesto sjednja tamo gdje ga nađe slobodnog. Njega ne obuhvataju išareti niti ograničavaju prepreke. On je slobodan i ispunjava propisano tamo gdje se zatekne. Prakticira vjeru svugdje gdje se usmjere njegove jahalice, ali i tamo gdje hodi sam. Kod njega utočište nalazi svako ko je utočišta dostojan, a stran je svakom pokvarenjaku. Kao kiša je, gdje god padne korisna je. On je kao palma, čiji listovi ne opadaju, a čitava je korisna, pa čak i njene bodlje, koje su slične njegovoj srdžbi prema onima koji krše Allahove propise, i srdžba njegova prisutna je pred činjenjem onoga što je Allah, dž.š., zabranio. On se u cijelosti predaje. Kada je s Allahom odstranjuje stvorenja, a kada je s ljudima, ne prilazi im s rezervom. Eto, takav vam je on. A kako je usamljen i rijedak među ljudima! Kako je njegova samoća među njima velika! Veličanstveno li je njegovo druženje s Allahom, radost Njime, smirenost uz Njega! I neka mu je Allah na pomoći, a najbolje utočište je Njegovo utočište.[243]

243. *Medaridžus-salikin* (1/85-90), štamparija Es-Sunnetul-Muhammedijje.

Prioriteti u oblasti naredbi

Prioritet stupova nad ograncima

Prvo čemu se, u oblasti šerijatskih naredbi, mora dati prednost jesu stupovi islama.

Pod davanjem prednosti stupovima mislimo na davanje prioriteta onome što je vezano za vjeru u Uzvišenog Allaha, Njegovu jednoću, Njegove meleke, knjige, poslanike i Sudnji dan, a to su temelji islama, kao što ih je pojasnio Časni Kur'an.

Uzvišeni Allah kaže: *Nije čestitost u tome da okrećete lica svoja prema istoku i zapadu, čestiti su oni koji vjeruju u Allaha, i u onaj svijet, i u meleke, i u knjige, i u vjerovjesnike.*[244]

Uzvišeni kaže: *Poslanik vjeruje u ono što mu se objavljuje od Gospodara njegova, i vjernici - svaki vjeruje u Allaha, i meleke Njegove, i knjige Njegove, i poslanike Njegove, mi ne izdvajamo ni jednog od poslanika Njegovih. I oni govore, čujemo i pokoravamo se, oprosti nam, Gospodaru naš, Tebi ćemo se vratiti.*[245]

Uzvišeni kaže: *A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet - daleko je zalutao.*[246]

Vjeru u sudbinu ajeti spominju u kontekstu akideta, zato što je ona sastavni dio vjere u Uzvišenog Allaha, Njegovu savršenost, Njegovo sveobuhvatno znanje, univerzalnu volju i moć koja se ostvaruje.

Akida (vjera) je stup, a Šerijat (zakonodavstvo) njegov ogranak.

Vjera je temelj, a djelo njegov ogranak.

Ne želimo ulaziti u teološku polemiku u vezi s pitanjem veze između djela i vjere. Da li je ono njegov dio ili plod, njegov uzrok ili dokaz njegove cjelovitosti?

---

244. El-Bekare, 177.

245. El-Bekare, 285.

246. En-Nisa' 136.

Istinska vjera mora rezultirati dobrim djelom i ta djela, radilo se o izvršavanju naređenog ili izbjegavanju zabranjenog, bivaju vrijednim shodno veličini i čvrstini te vjere.

Djelo koje nije zasnovano na ispravnoj vjeri nema nikakvu vrijednost kod Allaha i Kur'an ga je ovako opisao: *A djela su nevjernika kao fatamorgana u pustinji, u kojoj žedan vidi vodu, a kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe, - a zateći će da ga čeka kraj njega Allahova kazna i On će mu potpuno isplatiti račun njegov, jer Allah veoma brzo svodi račune.*[247]

Eto, zato se pridaje veća pažnja i daje prioritet ispravljanju uvjerenja, predavanju vjeri u samo jednog Boga, progonu idolatrije i praznovjerja, produbljivanju imanskih korijena u srcu, sve dok njegovo vjerovanje ne da plodove i dok riječi iskrene vjere (*tevhida*): *Samo je Allah Bog* ne postanu stvarnost u duši i svjetlost u životu koja odagnaje tmine misli i tmine nemorala.

Istraživač Ibn-Kajjum rekao je: "Znaj da izreka *La ilahe illellah* odagnaje maglu i oblake grijeha, onoliko koliko su oni snažni i slabi. Ona ima svoju svjetlost čiji se nosioci međusobno, shodno snazi i slabosti, toliko razlikuju da ti stepeni nisu poznati nikome osim Uzvišenom Allahu."

Tako među ljudima ima onih u čijem srcu su te riječi zasjale poput sunca. Ima i onih u čijem srcu su zaiskrile kao plamteća zvijezda.

Ima ih u kojima su te riječi zasjale kao ogromna buktinja, i drugih u čijim srcima su zablistale kao velika lampa, a i onih u kojima one svijetle poput nejakog fenjera.

Zato će se te svjetlosti pojaviti i na Sudnjem danu s njihove desne strane i ispred njih, srazmjerno snazi ovih riječi u njihovim srcima i shodno njihovoj refleksiji na spoznaju i djelo, saznanje i stanje.

I kada god ojača svjetlost tih riječi, ona spali sumnje i strasti, srazmjerno snazi te svjetlosti, tako da katkada izrasta u snagu pred kojom ne ostaje ni sumnja, ni strast, ni grijeh, a da ih ne splali. U takvom je stanju onaj ko je iskren u svojoj vjeri i ko nikada Allahu nije nikoga i ništa ravnim smatrao.

---

247. En-Nur, 39.

Ko to spozna, razumio je riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s.: "Allah je vatri zabranio da prži onoga ko je izrekao: *La ilahe illellah*, želeći time Allahovo Lice", kao i njegove riječi: "Neće u vatru ući onaj ko kaže: *La ilahe illellah*", i sve hadise koji se u tome smislu prenose, a mnogim ljudima su nerazumljivi. Tako su jedni razumjeli da su ti hadisi derogirani, drugi da su izrečeni prije naredbi, zabrana i uspostavljanja Šerijata, treći da se odnose na vatru idolopoklonika i nevjernika, a neki su ulazak u vatru prokomentirali kao vječni boravak te su rekli da je značenje tih riječi "Neće u njemu vječno ostati."

A Poslanik, s.a.v.s., koji dolazi s Šerijatom, nije učinio da se to postigne samo pukim izgovaranjem riječi. I to je nespojivo s općepoznatim u islamu. Nužna je riječ srca i riječ jezika. A riječ srca sadrži: razumijevanje tih riječi, njihovo potvrđivanje, spoznaju božanske suštine, koja se nikome osim Allahu ne pripisuje, jer je samo Njemu svojstvena, i koja se nikome drugome ne može pripisati. Sva ova značenja jesu u srcu i ta spoznaja, čvrsto uvjerenje i stanje, sprečavaju onoga ko ih izrekne da uđe u Vatru.

Onaj ko te riječi kaže, zanemarujući njihova značenja, koji odbija da ih shvati, čije srce nije u suglasju s njegovim jezikom, koji nije shvatio veličinu tih riječi i njihovu bit, a od njih željno očekuje nagradu, od njegovih grijeha biće izbrisano onoliko koliko te riječi budu prisutne u njegovom srcu. Jer djela se ne vrednuju prema njihovim oblicima niti prema njihovoj brojnosti, nego shodno njihovoj srčanoj vrijednosti. Tako se dva djela mogu učiniti na jedan te isti način, a da razlika među njima bude kao između neba i Zemlje, i dva čovjeka mogu stajati u istom safu, a da razlika između njihovih namaza bude kao između neba i Zemlje."[248]

Prioritet farzova nad sunnetima i nafilama

Poznato je da se djela u sporednim propisima međusobno mnogo razlikuju shodno njihovom vrednovanju od zakona.

Tako se neka od njih traže kao poželjna i preporučena, neka kao stroge naredbe i propisi, a neka su iznad preporučenog, a ispod

248. *Medaridžus-salikin*, 1/329-331.

naređenog, te ih neki šerijatski pravnici nazivaju vadžibima. Među naređenim djelima (*vadžibima*) ima djela koja su fardi-kifaje, tj. naredbe koje može obaviti jedinka ili za to dovoljan broj osoba, tako da obaveza spada sa ostalih.

Ima i onih djela koja su naređena svakom pojedincu (*fardi-ajn*). To su djela koja se traže od svakog obveznika koji ispunjava uvjete da bude njima obavezan.

Čak se i djela koja su naređena svakom pojedincu međusobno razlikuju. Među njima ima ono što nazivamo ruknovima (tj. osnovnim sastavnim dijelovima) i ona se svrstavaju u temelje islama, kao što su četiri simbola vjere: namaz, zekat, post i hadž, a među njima ima i onih koja nisu na tom nivou.

Učenjak Ibn-Redžeb komentirajući ovaj hadis kaže: "Zaista je Allah propisao farzove i zato ih ne zapostavljajte."

Ulema se razišla u pitanju da li farz i vadžib znače jedno te isto. Među njima ima onih koji kažu da i jedan i drugi imaju isto značenje. Tako je svaki vadžib, za koji postoji dokaz u Kur'anu, sunnetu, idžma'u ili nekom drugom izvoru Šerijata, istovremeno i farz. Ovo mišljenje je rašireno kod sljedbenika Šafije, i nekih drugih, a od Ahmeda se penosi da je rekao: "Sve što se nalazi u namazu jeste farz."

Među ulemom ima i onih koji kažu: "Farz je ono što je propisano nedvosmislenim i neospornim dokazom, a vadžib ono što je propisano drugim dokazima." Ovo je stav hanefija i nekih drugih.

U većini predanja od Ahmeda pravi se razlika između farza i vadžiba. Veliki broj njegovih učenika prenosi da je rekao: "Farzom se ne naziva ništa osim onoga što je u Allahovoj Knjizi." Za sadekatul-fitr je rekao: "Ne mogu se usuditi reći da je farz", iako za njega kaže da je vadžib (obavezan). I tako među nama ima onih koji kažu da se pod riječju "farz" misli na ono što je propisano Kur'anom, a pod riječju "vadžib" ono što je propisano sunnetom. A neki kažu: "Farz je ono za što postoji mnogo dokaza i to je utvrđeno putem mutevatir predanja, a vadžib je ono što je propisano idžtihadom, tj. slobodnim i samostalnim rasuđivanjem šerijatskog pravnika."[249]

---

249. *Džamiul-ulum vel-hikem*, 2/153, štamparija Er-Risale.

Tolerantnost u sunnetima i preporučenom

"Fikh prioriteta" traži da damo prednost obaveznijim nad obaveznim, obaveznim nad preporučenim i da u sunnetima i preporučenome budemo tolerantni u mjeri u kojoj nismo tolerantni kada se radi o farzovima i vadžibima. Da ono što je naređeno osnovnim farzovima potvrdimo više no drugo, a posebno namaz i zekat, dva osnovna farza koja je Kur'an spomenuo zajedno na 28 mjesta. O tome govore brojni vjerodostojni hadisi, od kojih su:

Prenosi se od Ibn-Umera, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Islam je sazdan na pet stupova: svjedočenju da je samo Allah Bog i da je Muhammed Njegov rob i poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, hadžu i postu ramazana."[250]

Prenosi se od Talhe ibn Abdullaha, r.a., da je rekao: "Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao je jedan čovjek razbarušene kose čiji smo glas čuli, ali nismo razumijevali šta govori. Prišao je Poslaniku, s.a.v.s., i pitao ga o islamu. Pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pet namaza u danu i noći." Upitao je: "A jesam li zadužen drugim (namazima)?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., na to je odgovorio: "Ne, nisi, osim ako želiš dobrovoljno." Potom je Allahov Poslanik, s.a.v.s., spomenuo zekat pa je čovjek upitao: "A jesam li obavezan nekim drugim zekatom?" Poslanik odgovori: "Nisi, osim ako želiš dobrovoljno." Čovjek je krenuo govoreći: "'Tako mi Allaha, neću na ovo ni dodati, niti od ovoga nešto oduzeti"! Allahov Poslanik, s.a.v.s., reako je "Spašen je, ako je istinu rekao."[251]

Prenosi se od Ibn-Abasa, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao Muaza, r. a., u Jemen pa mu je rekao: "Pozovi ih da posvjedoče da je samo Allah Bog i da sam ja Allahov Poslanik, pa ako se tome odazovu, pouči ih da im je Allah propisao pet namaza u danju i noći. Ako ti se u tome pokore, objasni im da im je Allah propisao zekat koji se uzima od bogatih među njima, a daje njihovim siromasima."[252]

---

250. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 9.

251. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 6.

252. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 11.

Prenosi se od Ibn-Omera, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da je samo Allah Bog i da je Muhammed Allahov Poslanik, dok ne budu obavljali namaz i davali zekat. A kada to učine, osigurali su kod mene svoje živote i svoje imetke i njih obračun čeka kod Allaha."[253]

Od Ebu-Hurejre, r.a., prenosi se: "Kada je na ahiret preselio Allahov Poslanik, s.a.v.s., a na vlast došao Ebu-Bekr, r.a., i kada je od Arapa od vjere otpao ko je otpao, Omer, r.a., rekao je: 'Kako ćemo ratovati protiv ljudi kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Naređeno mi je da se borim protiv ljudi dok ne posvjedoče da je samo Allah Bog, a kada to učine, osigurali su kod mene svoje živote i svoje imetke i njih obračun čeka kod Allaha?' Ebu-Bekr je rekao: 'Tako mi Allaha, ja ću ratovati protiv onih koji prave razliku između namaza i zekata. Zekat je dug na imetak, i tako mi Allaha, kada bi mi uskratili samo konop od deve koji su davali Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., borio bih se protiv njih zbog toga!' Omer, r.a., rekao je: 'Tako mi Allaha, uvidio sam da je Allah prsa Ebu-Bekra učinio prostranim da shvate potrebu rata protiv njih pa mi je bilo jasno da je u pravu.'"[254]

Od Ebu-Ejuba, r.a., se prenosi da je jedan čovjek rekao Vjerovjesniku, s.a.v.s.: "Reci mi koje djelo će me uvesti u Džennet?" Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Da obožavaš Allaha i ništa Mu ravnim ne smatraš, klanjaš namaz, daješ zekat i održavaš rodbinske veze."[255]

Od Ebu-Hurejre, r.a. prenosi se da je Vjerovjesniku, s.a.v.s., došao jedan beduin i rekao: "O Allahov Poslaniče, ukaži mi na djelo koje će me, ako ga budem činio, uvesti u Džennet." Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Da obožavaš Allaha i ništa Mu ravnim ne smatraš, da klanjaš propisani namaz, daješ propisani zekat i postiš ramazan." Čovjek je rekao: "Tako mi Onoga u Čijoj ruci je moja duša, neću na ovo ni dodati niti od ovoga nešto oduzeti!" Kada je otišao, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ko želi vidjeti jednog od stanovnika Dženneta neka gleda u ovoga."[256]

---

253. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 15

254. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 13.

255. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 7.

256. Muttefekun alejhi, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, hadis, 8.

Ovaj, kao i prije spomenuti hadis od Talhe, ukazuje da su ovi farzovi praktični temelji vjere i da su, pred onim ko ih u cijelosti obavi i ništa od njih ne umanji vrata Dženneta otvorena, pa i kada bi nešto zapostavio od sunneta. Poslanički program u poučaanju bio je: Usred-sređivanje na temeljne i suštinske stvari, a ne na pojedinosti i sitnice koje se u cijelosti ne mogu ni ostvariti.

Pogrešno je da zaokupljenost sunnetima odvrati od farzova

Greške su i kada ljude zaokupe sunneti i dobrovoljni ibadeti (namaza, posta i hadža) od farzova.

Tako vidiš među sljedbenicima ove vjere, onoga ko noću klanja kijamul-lejl, a potom, sasvim izmoren i slomljen odlazi na posao za koji dobiva platu, a ne obavlja ga onako kako se to od njega traži. A kada bi znao da je taj njegov posao farz (*Zaista je Allah propisao da se sve na najbolji način obavi*) i da je zanemarivanje posla iznevjeravanje emaneta, jer on uzima platu krajem svakog mjeseca na nepravedan način, ostavio bi kijamul-lejl, jer je on samo nafila (dobrovoljni ibadet) koji mu nije naredio niti Allah niti Njegov Poslanik.

Tako je i s onim ko posti ponedjeljak i petak, pa ga post iscrpi, naročito u vrijeme ljeta, pa na posao ide iscrpljen i mnogo zapostavi interese ljudi dajući prednost svome postu, iako je taj post nafila koja nije ni farz ni obaveza.

Poslanik je zabranio ženi da posti dobrovoljni post kada je njen muž kod kuće (tj. nije na putu), osim uz njegovu dozvolu, zato što je njegovo pravo kod nje važnije od nafila posta.

Takav je slučaj i s neobaveznim hadžom i s neobaveznom umrom. Među pobožnima ima i onih koji hadž obavljaju i po peti ili deseti ili čak dvadeseti, pa i četrdeseti put, a i umru obavljaju svake godine u ramazanu. Na to troše hiljade džunejha, dinara ili rijala, a ima muslimana koji, u doslovnom, a ne u prenesenom smislu, umiru od gladi, kao što je slučaj s nekim dijelovima Somalije. Drugi su izloženi geno-

cidu i fizičkom istrebljenju, kao što smo vidjeli u Bosni i Hercegovini, Palestini, Kašmiru i drugdje. Njima je potrebna pomoć njihove braće, kako bi nahranili gladnoga, odjenuli golog, liječili bolesnog, smjestili prognanog, zbrinuli jetima, ukazali pažnju starcu, udovici i sakatom, ili, pak, kupili neophodno oružje za odbranu života.

Drugi su izloženi najezdi krstaša i pokrštavanju, a nemaju škole za pouku, niti džamije da u njoj klanjaju, niti ustanove za zbrinjavanje, niti ambulante za liječenje, niti centra za pozivanje u islam, niti knjige... Istovremeno svake godine primjećujemo da je sedamdeset posto hadžija već ranije hadž obavilo. Oni obavljaju dobrovoljni hadž i dobrovoljno troše stotine miliona!!

A da razumiju svoju vjeru i da samo malo poznaju fikh prioriteta, prednost bi dali spašavanju svoje braće muslimana nad svojim duševnim naslađivanjem u hadžu i umri. Kada bi malo razmislili, saznali bi da je zadovoljstvo u spašavanju muslimana daleko veličanstvenije i dublje od prolaznog zadovoljstva koje, ponekad, prožima želja za pokazivanjem pred drugima, a da to insan i ne osjeti.

Svijetle riječi Imama er-Ragiba

Islamski pravnici zaključili su da Allah ne prima nafilu dok se ne obavi farz. Imam Er-Ragib je poredeći farz-ibadete s plemenitim nafilama rekao: "I znaj da je ibadet sveobuhvatniji od plemenitog djela. Svako plemenito djelo je ibadet, a svaki ibadet nije plemenito djelo. Nafile se razlikuju i po tome što ibadeti sadrže poznate farzove, zacrtane granice, a onaj ko ih ostavlja postaje nasilnik koji čini nepravdu, što nije slučaj s plemenitim djelima. Insan ne može upotpuniti plemenita djela Šerijata dok ne obavi ibadede. Ibadete obavlja radi ostvarenja pravde, a plemenita djela kao nafile, a nafile se ne primaju od onoga ko je zanemario farzove. Dobro djelo je sasvim neispravno osim poslije pravde, jer je pravednost djelo koje se mora ispuiti (farz), a dobrovoljni ibadet višak i dodatak onome što se mora. Kako se onda može predočiti dodatak nečemu što u biti i ne postoji. Zato se kaže da onaj ko je pogubio temelje ne može ništa postići.

Onaj koga su farzovi spriječili da obavi nafile ima opravdan razlog, a onaj koga su nafile spriječile da obavi farz je obmanut. Uzvišeni traži pravednost u propisima i dobročinstvo u plemenitim djelima u Svojim riječima: *Zaista Allah naređuje pravednost i dobročinstvo.*[257]

Prednost farzi-ajna nad farzi-kifajom

Kao što su farzovi, nedvojbeno, na većem stupnju nego nafile, tako se i sami farzovi, međusobno, razlikuju.

Nesumnjivo je da je farzi-ajn ispred farzi-kifaje. Za farzi-kifaje može se naći onaj ko ga može obaviti, pa da grijeh spadne sa ostalih, dok za farzi-ajn nema zamjene i niko ga ne može obaviti umjesto onoga ko je njime zadužen.

Vjerovjesnički hadisi ukazuju na to da je farzi-ajn iznad farzi-kifaje. Najbolji primjer za to je davanje prioriteta roditeljima u odnosu na džihad na Allahovom putu kada se radi o džihadu farzi-kifaje, a ne odbrambenom džihadu (*džihadut-talebi*). Džihadut-talebi je borba na Allahovom putu protiv neprijatelja koji nije u zemlji. To je džihad u kojem mi krećemo u napad radi preventivne zaštite od neprijatelja kod koga se uočavaju znakovi spletkarenja i gramzivi apetiti spram nas. Dakle, u situaciji džihadut-talebi, pomaganje roditelja i dobročinstvo prema njima, preče je nego pristupanje džihadu. Na to je ukazao Poslanik, s.a.v.s.

Buharija i Muslim bilježe da je Abdullah ibn Omera, r.a., rekao: "Allahovom vjerovjesniku, s.a.v.s., došao je čovjek i tražio dozvolu da ide u džihad, pa mu je rekao: "Jesu li ti živi roditelji?" "Jesu", rekao je čovjek. Poslanik, s.a.v.s., reče: "Idi njima i to je tvoj džihad."

U Muslimovom predanju stoji: "Prišao je čovjek Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Dajem ti prisegu i obećanje da ću obaviti hidžru i ići u džihad, a time želim samo zadobiti Allahovu nagradu.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: 'A je li ti živ jedan od roditelja?' On reče: 'Da, živa su oba.' Poslanik, s.a.v.s., rekao je: 'A želiš li zado-

257. En-Nahl, 90.

biti Allahovu nagradu?' 'Da, odgovori čovjek.' Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Vrati se svojim roditeljima i nastoj da tvoj boravak s njima bude što ljepši.'"[258]

Od njega se, također, prenosi sljedeće: "Došao je jedan čovjek Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Došao sam da ti dam prisegu na vjernost i da ću obaviti hidžru, a ostavio sam iza sebe roditelje uplakane.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: 'Vrati se njima i nasmij ih kao što si ih rasplakao.'"[259]

Prenosi se od Enesa, r.a., da je rekao: "Došao je jedan čovjek Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Želim ići u džihad, a nemam za to mogućnosti.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: 'A je li ti ostao i jedan od roditelja?' On reče: 'Moja majka.' Allahov Poslanik reče: 'Sretni se s Allahom u činjenju dobročinstva njoj. Učiniš li to, ti si i hadžija i mu'temir i mudžahid.'"[260]

Od Muavije ibn Džahimela prenosi se da je Vjerovjesniku došao čovjek i rekao mu: "O Allahov Poslaniče, htio sam ići u borbu pa sam došao da se s tobom posavjetujem", na šta mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'A imaš li majku?' Rekao je: 'Da.' A on reče: 'Pa budi uz nju, Džennet je pod njenom nogom.'"[261]

Et-Taberani ga bilježi s dobrim lancem prenosilaca[262], a njegov tekst glasi: "Došao sam Vjerovjesniku, s.a.v.s., da se s njime posavjetujem o džihadu, pa mi je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: 'Imaš li ti roditelje?' Rekao sam: 'Da.' On je na to dodao: 'Budi uz njih. Džennet se nalazi pod njihovim nogama.'"

---

258. Prenosi ga El-Buhari u djelu *Džihad i musliman u dobročinstvu*, br. 2549.

259. Prenosi ga Ebu-Davud i drugi u poglavlju "Džihad", (2528), a Ibn-Madže, (2782.), kao i El-Hakim koji ga smatra vjerodostojnim (4:102, 153.) a s njim se slaže i Ez-Zehebi.

260. El-Munzir u *Tergibu i Terhibu*: "Prenosi ga Ebu-Ja'la i Taberani" u *Es-Sagiru* i *Evsetu*, a lanac prenosilaca mu je dobar. Mejmuna je Ibn-Hiban smatrao povjerljivim, a njegovi ostali prenosioci su poznati: *El-Munteka*, 1474. El-Hejsemi kaže: "Ljudi koji ga prenose potpuno su pouzdani, izuzev Mejmune ibn Nudžejma, ali ga je Ibn-Hiban svrstao u povjerljive": *El-Medžme'*, 8:138.

261. Prenosi ga En-Nesai u djelu *El-Džihad*, (6:111) i Ibn-Madže: 2781, i El-Hakim, a on ga smatra i vjerodostojnim, a u tome se s njime slaže i Ez-Zehebi, 4:151.

262. Kao što to navodi El-Munzir, vidi: *El-Munteka*, 1475, a El-Hejsemi kaže: "Ljudi koji ga prenose jesu pouzdani", *El-Medžme'*, 8:137.

Farzi-kifaje se međusobno razlikuju

Ovdje želim pojasniti da se i farzi-kifaje međusobno razlikuju.

Postoje farzovi koje je obavila nekolicina ljudi te je, možda, obaveza već ispunjena. Druge farzove nije obavio dovoljan broj osoba ili se njima nije niko posvetio. Imam El-Gazali korio je svoje suvremenike što su se mnogi opredjelili za studiranje fikha čije je izučavanje farz-kifaje, dok su istovremeno ostavili veliku prazninu u drugom farzu, kao što je izučavanje medicine. U jednom gradu bilo je i po pedeset stručnjaka za fikh, a da u njoj nema ni jednog ljekara osim među nemuslimanima, iako je medicina ovosvjetska nužnost i uz to je vezana za mnoge šerijatske propise i ovosvjetske probleme.

Tako je zaokupljenost farzi-kifajetom koji niko nije obavio, preča od zaokupljenosti farzi-kifajetom koji je obavila nekolicima, pa i ako njime nije iscrpljena sva potreba. A zaokupljenost farzi-kifajetom koji je obavio nedovoljan broj osoba preča je od zaokupljenosti farzi-kifajetom koji je obavio dovoljan broj ljudi ili, pak, i veći od potrebnog.

Katkada farzi-kifaje prerasta u farzi-ajn na nekoga od ljudi, jer su se samo u njemu našla potrebna svojstva za određeni zadatak, te ga mora on lično obaviti ako za to ne postoji opravdana zapreka.

Primjera radi možemo uzeti jedno mjesto kome je potreban muftija koji će ljudima donositi fikhsko-pravna rješenja, a samo je on studirao fikh ili je samo on u stanju da ga izuči.

Isti je slučaj i s učiteljem, predavačem, ljekarom i svakim ko posjeduje znanje ili zanat koji ljudima treba, a to nema niko osim njega.

Tako je i s onim ko posjeduje određeno vojničko iskustvo potrebno muslimanskoj vojsci. Njemu postaje obaveza da se posveti vojničkom zadatku, jer niko drugi nije u stanju da ga obavi.

Prioritet prava ljudi nad pravima koja pripadaju samo Allahu

Vidjeli smo da je farzi-ajn ispred farzi-kifajeta, ali farzi-ajnovi se međusobno razlikuju. Pošto Šerijat u mnogim propisima potvrđuje dostojanstvo ljudskih prava, tako i u farzi-ajnu koji je vezan isključivo s pravom Uzvišenog Allaha može biti tolerancije, za razliku od farzi-ajna vezanog za prava ljudi. Ulema je rekla: Prava Uzvišenog Allaha temelje se na toleranciji, a prava robova temelje se na oprezu.

Tako su i obavljanje hadža i vraćanje duga obaveze, ali je vraćanje duga ispred hadža i nije dopušteno davanje prednosti hadžu nad vraćanjem duga, osim ako se zatraži dopuštenje za to od onoga kome se duguje ili je, pak, njegovo vraćanje odgođeno, a on siguran da će dug vratiti.

I zbog važnosti ljudskih prava, naročito imovinskih, ovdje dolazi do izražaja vjerodostojnost hadisa koji govori o žrtvovanju života na Allahovom putu. I premda ta žrtva predstavlja nešto najveličanstvenije što musliman može tražiti kod svoga Gospodara, ipak ga to ne oslobađa duga. U Muslimovoj zbirci navodi se hadis: "Šehidu su oprošteni svi grijesi, osim duga."[263]

U njemu se, također, navodi da je neki čovjek rekao: "O Allahov Poslaniče, šta kažeš za mene ako poginem na Allahovom putu, hoće li mi biti oprošteni moji grijesi?" Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: "Da, ako budeš ubijen na Allahovom putu, a strpljiv si i usredsređen prema neprijatelju, i nisi u bijegu od njega." Poslanik, s.a.v.s., potom je upitao: "Kako si ono pitao?" Čovjek je ponovio pitanje, a plemeniti Poslanik, s.a.v.s., ponovo na isti način odgovorio i dodao: "Osim duga, tako mi je prenio Džibril, a.s."[264]

Još čudnije od toga jesu riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., "Slavljen neka je Allah! Kakva se samo strogoća objavljuje u vezi s pitanjem duga?! Tako mi Onoga u Čijoj ruci je moja duša, kada bi

263. Prenosi ga Muslim od Abdullaha ibn Amra u *Imaretu*, 1886.

264. Prenosi ga Muslim od Katadea u *Imaretu*, 1885.

čovjek poginuo na Allahovom putu, zatim bio oživljen, zatim ponovo poginuo, zatim bio oživljen i ponovo poginuo, a imao pri sebi dug, neće ući u Džennet dok ne vrati dug."[265]

Isti slučaj je i s onim ko uzurpira ratni plijen, tj. na nepravedan način uzme za sebe ono što pripada cijeloj vojsci, iako učestvuje u borbi na Allahovom putu, tj. u džihadu. Posegne li za plijenom, ma kako on beznačajan bio, prije njegove podjele, bit će mu uskraćena blagodat džihada i nagrada šehida, a ako pogine, to će mu upropastiti čast šehadeta i šehidsku nagradu.

U raspodjeli plijena Allahovog Poslanika, s.a.v.s., učestvovao je čovjek po imenu Kerkere. Kada je umro, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je za njega: "Njegovo mjesto je u Džehennemu." Otišli su da ga vide i pronašli kod njega mantil koji je (od plijena) samovoljno uzeo.[266]

U pohodu na Hajber umro je jedan od ashaba pa su vijest o njegovoj smrti prenijeli Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a on im reče: "Ne klanjajte svome drugu dženazu." Lica ljudi su se zbog toga promijenila, pa je dodao: "Vaš drug je nešto uzurpirao na Allahovom putu, tj. u džihadu." Pretražili su sve njegove stvari i pronašli u njima biser jednog jevreja koji ne vrijedi ni dva dirhema.[267]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., samo zbog dva dirhema odbija da mu klanja dženazu, kako bi osuda pohlepnosti spram zajedničke imovine bila što oštrija, bez obzira da li se radi o maloj ili velikoj vrijednosti.

Od Ibn-Abasa prenosi se da je rekao: "Ispričao mi je Omer da je na dan Hajbera došla Poslaniku, s.a.v.s., grupa ljudi koji su govorili: 'Taj i taj je šehid, taj i taj je šehid', dok nisu prošli pored jednog čovjeka pa su i za njega rekli da je šehid. Na to, Poslanik uzvrati: 'Ne, ja sam ga već vidio u Džehennemu i to u ogrtaču koji je prisvojio.' Zatim je rekao: 'Sine Omerov, idi i oglasi među ljudima da u Džennet neće ući niko osim vjernika."[268]

---

265. Prenosi ga Ahmed, Nesai i El-Hakim od Muhammeda ibn Mudžeša i El-Hakim ga ubraja u hasen hadise u djelu *Sahihul-džamius-sagir*, 3600.

266. Prenosi ga El-Buhari od Abdullaha Ibn Amra.

267. Prenosi ga Malik u djelu *Džihad*, str. 458, Ahmed, 4/114; Ebu-Davud, 2710; i El-Hakim koji ga shodno uvjetima dvojice šejhova svrstava u vjerodostojne hadise, 2/127; a u tome se s njima slaže i Ez-Zehebi, i svi ga prenose od Zejda ibn Halida.

268. Prenosi ga Muslim od Ibn-Abasa a on od Omera, i to u knjizi *El-Iman*, 182.

Na šta ukazuju ovi hadisi? Oni ukazuju na svetost prava drugih ljudi, naročito imovinskih, radilo se o ličnim ili društvenim pravima, pa makar i beznačajnim. Bitan je princip i načelni stav. Jer, ko se usudi posegnuti za malim, vjerovatno će posegnuti i za velikim. Mali grijeh vodi velikom, a najveća vatra nastaje iz malih varnica.

Prioritet interesa zajednice nad interesima pojedinca

Od fikha prioriteta ovdje, također, treba istaknuti da su interesi zajednice iznad pojedinačnih interesa, jer pojedincu nema opstanka bez zajednice. Pojedinac sam ne može živjeti i po svojoj prirodi je društveno biće ili društvena životinja, kako kažu novatori. Čovjek je malehan sam po sebi, velik po svojoj zajednici, i ne samo to, nego je sam po sebi ništavan i samo u zajednici bivstvuje.

Otuda je obaveza prema zajednici ili ummetu važnija od obaveze prema pojedincu.

Zato ulema, u situaciji kada dođe do protuslovlja između džihada koji je na stupnju farzi-kifaje i dobročinstva prema roditeljima, daje prednost dobročinstvu prema roditeljima, kao što to potvrđuju i vjerodostojni hadisi koje smo spomenuli. Ali, kada džihad bude farzi-kifaje, kao u slučaju neprijateljskog napada na muslimansku zemlju, tada je farz za sve stanovnike te zemlje da krenu u njenu odbranu. I ako se neki očevi ili majke zbog svojih osjećanja suprostave odlasku djece u ovakav odbrambeni džihad, na njihovo suprotstavljanje ulema se i ne obazire.

Tačno je da je dobročinstvo prema njima farzi-ajn kao što je, u toj situaciji, i džihad farzi-ajn, međutim, ovdje se džihad vodi za očuvanje čitavog ummeta kome pripadaju i sami roditelji. Ako padne mjesto ili budu uništeni njegovi žitelji sa njima će biti uništeni i ti roditelji. I tako je u tom slučaju džihad u interesu svih.

Nekada se za takav džihad kaže da je on Allahovo pravo dok je dobročinstvo pravo roditelja, a pravo Uzvišenog Allaha je preče od prava Njegovih stvorenja.

I ovo potvrđuje prethodnu tvrdnju jer se riječima "Allahovo pravo" često misli na pravo ummeta i zajednice. Ovo je zato što se korist, koja se krije iza tih propisa, ne vraća Allahu, nego se, od početka do kraja, vraća isključivo Njegovim robovima.

Shodno ovom pravilu davanja prednosti zajednici nad jedinkom Imam El-Gazali, a i neka druga ulema, dozvoljavaju otvaranje vatre na muslimane koje neprijatelj postavi kao živiti štit (tj. stavi ih ispred svoje vojske kako bi se njima zaštitili). Ovo važi uz određene uvjete iako se nedvojbeno zna da je čuvanje muslimanskih života obaveza i da njihovu krv nije dozvoljeno prolijevati osim u opravdanom slučaju. Kako je, onda, El-Gazali mogao odobriti otvaranje vatre na nevine muslimane koji se nalaze u nevjerničkoj vojsci?

To su, radi očuvanja džemata i ummeta od propasti, odobrili i mnogi drugi jer se za jedinku može naći zamjena, a za čitavu zajednicu nema zamjene.

Islamski su pravnici rekli: Ako se neprijatelji sakriju iza grupe muslimana, kao npr. u situaciji kada se oni zateknu u roblju kod njih pa ih oni stave pred muslimansku vojsku kako bi se njima zaštitili, a ostavljanje te neprijateljske vojske bude predstavljalo opasnost za islamski ummet, dopušta se ratovanje protiv njih i po cijenu pogibije tih muslimana koji se nalaze u njihovim rukama, iako su oni nedužni. Neophodnost odbrane čitavog ummeta zahtijeva da se žrtvuju ti pojedinci zbog bojazni da se sjeme islama ne bi zatrlo i da nevjerstvo ne bi trijumfovalo, a te osobe nagrade čekaju kod Allaha."[269]

Zato imam El-Gazali kaže da su riječi onoga ko ovo nazove "zabranjenim prolijevanjem" krvi neprihvatljive, jer njegovo nečinjenje znači prolijevanje nevine krvi muslimana čiji se ni broj ne zna. A znamo da Šerijat daje prednost cjelini nad dijelom i da je očuvanje sljedbenika islama od napada nevjernika važnije od čuvanja krvi pojedinih muslimana. To se jasno i neoborivo da razumjeti iz samih ciljeva Šerijata.[270]

Ovo je, kao što smo vidjeli, građeno na fikhul-muvazenat (fikhu odmjeravanja).

---

269. Vidi: *El-Mustesfa* od imama El-Gazalija, 1/294-295.

270. Ibid: 1/303.

Isto tako, kada ratni uvjeti iziskuju nametanje dodatnih dažbina za imućne i bogate radi pokretanja džihada, podrške vojsci, izgradnje utvrđenja i drugih ratnih potreba, Šerijat to potvrđuje i stavlja u obavezu, kao što to ističu poznavaoci islamskog prava, iako se od mnogih njih u normalnim okolnostima ne traži ništa osim zekata. Imam El-Gazali to dokazuje riječima: "Znamo da u situaciji kada se mora izabrati jedno od dva zla ili jedna od dvije štete Šerijat teži otklanjanju goreg zla i veće štete. Tako je ono što izdvaja svaki obveznik od dodatnih poreza sitnica u odnosu na opasnost koja ga može zadesiti u slučaju da interes islama (tj. njegova domovina) ostane bez snage koja održava poredak i otklanja izvor zla."[271]

Tako je i s oslobađanjem zarobljenih muslimana i njihovim izbavljanjem od ponižavajućeg robovanja nevjernicima, bez obzira koliko to koštalo. Imam Malik kaže: "Obaveza svih je izbavljenje njihovih zarobljenika, pa kada bi u tome potrošili sve svoje imetke."[272]

To je zato što je čast tih zarobljenika istovremeno i čast čitavog islamskog ummeta, a čast ummeta je iznad ličnog ugleda i imetka pojedinaca.

Preča je odanost zajednici i ummetu nego plemenu i pojedincu

S ovim porukama je došao Kur'an a potvrđuju ih i hadisi, kojima se daje prioritet odanosti zajednici i suosjećanju s ummetom nad odanosti plemenu i porodici. Pleme je u džahilijetskoj zajednici bilo temelj pripadnosti i osnov prijateljevanja. Čovjek je bio odan plemenu, i kada je bio u pravu i kada nije. Važilo je pravilo: "Pomozi brata bilo mu nasilje učinjeno ili on bio nasilnik." I to u doslovnom smislu.

Islam je svojim dolaskom prijateljevanje rezervirao za Allaha, Njegovog Poslanika i za zajednicu muslimana, tj. islamski ummet.

271. *El-Mustesfa* od imama El-Gazalija 1/303-304, i vidi *El-I'tisam* od Eš-Šatibije, 2/121-122; štamparija Šeriketu el-i'lanati eš-Šerkije.

272. *Ahkamul-Kur'ani*, El-Kadi Ebu-Bekr ibn el-Arebi, str. 59-60.

Uzvišeni Allah kaže: *Vaši zaštitnici (prijatelji) jesu samo Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno molitvu obavljaju i zekat daju. Onaj ko za prijatelje uzme Allaha i Poslanika Njegova i vjernike, pa, Allahova strana će svakako pobijediti.*[273]

Kur'an i sunnet odgajaju ljude da radi Allaha svjedoče pravedno i da ih u tome ne spriječi osjećanje ljubavi prema bližnjemu niti mržnja prema neprijatelju. Pravednost mora biti iznad osjećanja. Vjernik ne smije pokazivati ljubav samo prema onome koga simpatizira, niti mrziti samo onoga koga prezire.

Uzvišeni Allah kaže: *O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka.*[274]

O vjernici, dužnosti prema Allahu izvršavajte, i pravedno svjedočite! Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite, nikako ne navede da nepravedni budete! Pravedni budite, to je najbliže čestitosti, i bojte se Allaha.[275]

Poslanik, s.a.v.s., upotrijebio je neke izreke iz predislamskog doba, ali im je dao novo, u to vrijeme nepoznato značenje. Rekao je: "Pomozi brata bio on nasilnik ili mu se nasilje čini." Oni su na to kazali: "O Allahov Poslaniče, razumijemo da ga pomognemo kada mu se čini nasilje, ali kako da pomognemo kada je on nasilnik?" Rekao je: "Spriječite ga u činjenju nasilja i to mu je pomoć."[276]

Ovim je riječima izmijenio značenje "pomaganje nasilniku." Obavezno je pomoći ga, ali protiv njegove požude i obmana kojima ga njegov šejtan odvodi u zabludu. On se mora spriječiti u griješenju kako se nebi strovalio u ponor nasilja, koje je snaga na ovome, a tmina na onome svijetu.

Zato je Poslanik, s.a.v.s., ukazao na opasnost pozivanja rodoljublju ili borbi pod njegovom zastavom. Onaj ko pogine pod tom zastavom poginuo je džahilijetskom smrću.

---

273. El-Maida, 55-56.

274. En-Nisa, 135.

275. El-Maida, 8.

276. Prenose ga: Ahmed, El-Buhari i Et-Tirmizi od Enesa, a njegovo značenje prenosi i Muslim od Džabira; vidi *Sahihul-džamius-sagir*, 1501, 1502.

Od njega se, s.a.v.s., u *Sahihu* prenosi: "Ko pogine pod zastavom zaslijepljenosti, pozivajući rodoljublju i pomagajući rodoljublje, njegova smrt je džahilijetska smrt."[277]

U drugom se hadisu kaže: "Ko se pokaže nepokornim i napusti zajednicu pa (u tom stanju) umre, umro je džahilijetskom smrću. Ko se bori pod zastavom zaslijepljenosti, zbog nje se rasrdi ili njoj poziva ili nju pomaže pa bude ubijen, njegova smrt je neznalačka (džahilijetska) smrt."[278]

U hadisu koji prenosi Ebu-Davud navodi se: "Nije od nas onaj ko poziva zabludi, nije od nas onaj ko se bori u ime zablude i nije od nas onaj ko umre na putu zablude."[279]

Od Vaila ibn el-Eska'a prenosi se: "Rekao sam: 'O Allahov Poslaniče, šta je to asabijjeh?' Rekao je: 'Da pomogneš svoj narod u nasilju.'"[280]

Prenosi Ibn-Mesud putem kat'a (tj. ne kaže za njega da ga prenosi od Poslanika), a u drugom predanju putem ref'a (tj. kaže za njega da ga prenosi od Poslanika): "Ko svoj narod pomogne u nepravdi on je kao deva koja se napaja, a on se drži za njen rep."[281]

Imam El-Hattab kaže: "Značenje je hadisa da je on već pao u grijeh i da je propao, kao deva koja dođe da se napije vode, pa joj se on tu na bunaru uhvati za rep, ali ga ona ne može iščupati."

I kao što je Vjerovjesnik, s.a.v.s., osudio "rodoljublje" i ogradio se od onoga ko njemu poziva, ko se u njegovo ime bori ili za njega život žrtvuje, isto tako je pozivao zajedništvu, potvrdivši to riječju, djelom i odobravanjem. Ukazivao je na opasnost strančarenja, podvajanja i osamostaljivanja. U to spadaju i njegove riječi: "Ruka Allahova (pomoć) je s džema'atom."[282]

---

277. Prenosi ga Muslim u djelu *El-Imare*, br. 1850, od Džunduba ibn Abdullaha el-Bedželija.

278. Prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejrea, br. 1848.

279. Prenosi ga Ebu-Davud u knjizi *El-Edebu mines-suneni*, 5121.

280. Prenosi ga Ebu-Davud, 5119.

281. Prenosi ga Ebu-Davud, putem vakifa, 5117, i putem ref'a, 5118.

282. Prenosi ga Et-Tirmizi od Ibn-Abbasa; a Ibn-Ebu-Asim i El-Hakim od Ibn-Omera, Ibn-Ebi Asim od Usame ibn Šurejka, kao što stoji u *Sahihus-sagiru*, 8065.

"U zajedništvu je milost, a u stranačenju kazna."[283]

U drugoj izreci stoji: "U zajedništvu je blagodat, a u stranačenju kazna."[284]

"Pazite zajednicu i klonite se stranačenja, jer je šejtan, uistinu, sa jednim, a od dvojice je dalje. Pa ko želi najbolji dio Dženneta neka pazi džema'at."[285]

Zasađivanje duha zajedništva u jedinkama ummeta

Pored onoga što smo već spomenuli, od zasađivanja osjećanja prijateljstva i ljubavi prema islamskoj zajednici i islamskom ummetu, slijedi i pokazivanje brige za sve što je vezano za islamsko društvo i ummet, dajući tome prioritet na ljestvici interesa i potreba.

Primjetno je da islamsko zakonodavstvo nije zanemarilo problem zajednice ni u obredoslovlju, ni u ponašanju, ni u obrazovanju, ni u bilo kojim propisima.

Naprotiv, ono jedinku priprema da postane cigla u zgradi zajednica i dio u tkivu tog živog tijela.

Opis jedinke s ciglom u zgradi zajednice i dijelom u tkivu živog tijela nije moj lični opis, nego je to lijepi vjerovjesnički opis koji nalazimo u vjerodostojnom hadisu.

Od Ebu-Musa el-Eš'arija prenosi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Vjernik je u odnosu na vjernika poput zgrade u kojoj se jedni dijelovi oslanjaju na druge."[286]

Od En-Nu'mana ibn Beširа prenosi se da je s.a.v.s., rekao: "Primjer vjernika u međusobnoj ljubavi, samilosti i suosjećanjima

283. Prenosi ga Ahmed u svom djelu *El-Musned* i Ibn-Ebu-Asim u djelu *Es-Sunneh* od En-Nu'mana ibn Beširа, kao što to stoji u *Sahihul-džamius-sagiru.*

284. Prenosi ga El-Bejheki od En-Nu'mana u svom djelu *Šu'abul-iman*, kao što to stoji u *Sahihul-džami'*, 3014.

285. Prenosi ga Ebu-Davud, (a i drugi) u djelu: *El-Džihad*, 2528; Ibn-Madže, 2782; El-Hakim, 4/152, 153 i ubraja ga u vjerodostojne hadise, a u tome ga podržava i Ez-Zehebi.

286. Muttefekun alejhi: od Ebu-Musaa, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1670.

jeste kao primjer jednog tijela: kada u njemu ispašta jedan organ to osjeća cijelo tijelo putem nesanice i temperature."[287]

Islam je sa svojim Kur'anom i sunnetom kategoričan: u dušu muslimana zasađuje osjećaj za zajednicu svim svojim propisima i svim poukama.

Tako je u namazu propisao džema'at (tj. skupno obavljanje) te je propisao džuma-namaz, dva bajrama, ezan i mesdžide. Poslanik, s.a.v.s., nije ni slijepom čovjeku odobrio da klanja u kući, ako čuje ezan za namaz, a onima koji ne dolaze da zajednički obave namaz htio je popaliti kuće.

Pokuđeno je da čovjek u džamiji klanja sam izvan safova jer to ukazuje na odvajanje od džema'ata i stranačenje, makar i samo s vanjske strane.

Prenio je Bash Ibn Ma'bed, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio čovjeka da sam klanja iza safa (reda) pa mu je naredio da ponovo obavi taj namaz."[288]

Od Alije ibn Šejbana, r.a., se prenose riječi: "Izašli smo, otišli Vjerovjesniku, s.a.v.s., i dali mu prisegu, te za njim klajnali namaz. Zatim smo za njim obavili drugi namaz. Allahov Poslanik, s.a.v.s., završio je namaz i ugledao čovjeka kako klanja samostalno iza safa, i kada je čovjek završio namaz Vjerovjesnik, s.a.v.s., ustao je i rekao: 'Ponovo obavi svoj namaz, jer nema namaza onaj ko klanja iza safa."[289]

I kada musliman uđe u džamiju i nađe popunjene safove, treba potražiti prazninu u koju bi mogao ući ili povući jednog od klanjača sebi kako ne bi klanjao sam, a taj klanjač je dužan da mu se pokori i povrati nazad i za to će imati nagradu.

Neki islamski učenjaci su hadis shvatili doslovno te su namaz osobe koja klanja sama iza safa proglasili neispravnim, dok su drugi rekli da je takvo obavljanje namaza pokuđeno.

---

287. Muttefekun alejhi; od Ebu-Nu'mana ibn Bešira, vidi: *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1671.

288. Prenosi ga Ebu-Davud, 682; Et-Tirmizi, 230 i on ga smatra hasen hadisom; i Ibn-Madže, 1004.

289. Prenosi ga Ibn-Madže, 1003; a u *Ez-Zevaidu* navodi se da mu je lanac prenosilaca ispravan i da su ljudi u njemu povjerljivi.

Onim što smo spomenuli želi se istaknuti briga islama za jedinstvo i zajedinštvo, u suštinskoj a i u vanjskoj formi, zbiljski i formalno.

I kada sam klanja, musliman je dužan da osjećaj zajedništva nosi u svome srcu i da sa svojim Gospodarem, dok pred Njim stoji, razgovara u ime svoje zajednice, i da uči: *Tebi se klanjamo i od Tebe pomoć tražimo! Uputi nas na pravi put.*[290] I on ne traži uputu samo za sebe, nego je traži i za sebe i za svoju zajednicu.

On u Ramazanu ne posti sam ni onda kada vidi ramazanski mlađak, i ne prekida ramazan sam ni onda kada vidi vlastitim očima mlađak mjeseca ševala. Posti se samo kada i ostali ljudi poste, a bajram je kada i svi ostali bajramuju, kao što se to vjerodostojnim putem prenosi u hadisu.

Tako je i sa njegovim stajanjem na Arefatu. On na njemu stoji kada i ostali muslimani stoje.

Pitali su Ibn-Tejmija o stanovnicima sela u kome su neki ljudi vidjeli mlađak mjeseca zul-hidžeta a to nije potvrđeno od nadležnog u gradu, da li oni trebaju postiti deveti dan i ako je taj dan shodno njihovom viđenju deseti dan mjeseca zul-hidžeta? On je odgovorio: "Da, postit će deveti dan shodno uvjerenju ostalih muslimana, pa i kada bi taj dan istinski bio deseti u mjesecu, zbog hadisa koji prenosi Ebu-Hurejre u kome kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Vaš je post onda kada svi poste, vaše iftarenje je ona kada svi iftare i prinošenje vaših kurbana je kada ih svi prinose."[291]

Prenosi se od Aiše, r.a., da je kazala: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: 'Post je na dan kada ljudi poste, a i kurbani se prinose na dan kada ih ljudi prinose."[292]

Shodno ovome rade svi islamski učenjaci (imami). I kada bi ljudi greškom stali na Arefatu deseti dan, to njihovo stajanje bilo bi ispravno i taj dan bi, prema mišljenju svih, bio dan Arefata za njih."[293]

---

290. El-Fatiha, 5-6.

291. Bilježi ga Ebu-Davud, Ibn-Madže a Et-Tirmizi ga smatra vjerodostojnim.

292. Prenosi ga Et-Tirmizi.

293. Komentar *Gajetil-munteha u pravu hanbelijskog mezheba*, 2/217, 218.

Prioriteti u oblasti zabrana

Prioriteti u oblasti zabrana

Ono što smo rekli za razlikovanje djela u oblasti naredbi - za njihovo stepenovanje od pohvalnog do naređenog, od farzi-kifajeta do farzi-ajna, te razlikama među samim farzovima-ajna, itd. - isto to kažemo i ovdje u oblasti zabrana.

Ni sve zabrane nisu u istoj ravni, nego se međusobno veoma mnogo razlikuju. Najveća je, bez sumnje, poricanje Uzvišenog Allaha, a najmanja sitniji oblik pokuđenog djela, ili ono što se naziva "zapostavljanje onog što je preče."

I samo se nevjerstvo stepenuje i svi njegovi oblici nisu isti.

Nevjerstvo ateizma, poricanja i jeresi

Postoji nevjerstvo poricanja, tj. nevjerovanje da svemir ima Gospodara i da taj Gospodar ima meleke, objave i poslanike koji donose radosne vijesti i opominju i da tamo postoji drugi svijet na kome će ljudi biti nagrađivani prema svojim dobrim i lošim djelima. Takvi ne priznaju niti božanstvo, niti poslanstvo, niti poslaničke misije, niti onosvjetsko nagrađivanje. Oni su onakvi kako ih Kur'an opisuje jezicima njihovih prethodnika koji su govorili: *Nema života osim na ovom svijetu i mi nećemo biti oživljeni.* (El-En'am, 29)

Neki, također, kažu: "Ovaj svijet nije ništa drugo do materice koje izbace i zemlja koja proguta, a nakon toga nema ništa."

To je nevjerstvo materijalista u vremenu u kojem je ponikla komunistička ideja čije su tvrđave već popadale. Ustavom svoje zemlje komunisti su propisali da nema Boga i da je život materija. Vjera kod takvih jeste bajka, a božanstvo utopija. Kod njih je postalo poznato ono što su rekli neki materijalističko-ateistički filozofi: "Nije tačno da je Bog stvorio čovjeka, nego je tačno da je čovjek taj koji je stvorio Boga!"

To je vrhunac zablude koju odbacuje logika uma, logika prirode, logika nauke, logika svemira, logika historije, a povrh svega logika Objave na kojoj počivaju neoborivi dokazi.

Istinu je rekao Uzvišeni Allah: *A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet, daleko je zalutao.*[294] Ova vrsta nevjerstva jeste najgora vrsta nevjerstva.

Nevjerstvo širka

Pored ovog nevjerstva - općeg bezboštva - postoji nevjerstvo širka, širka sličnog onome u koji su zapali predislamski Arapi, koji su vjerovali da Bog postoji, da je On stvorio nebesa, Zemlju i ljude; da On daje opskrbu, život i smrt, ali su Mu i pored tog priznavanja, koje se naziva "tevhidur-rububije", druge smatrali ravnim, činivši time širk u onome što se naziva "tevhidul-uluhije." Druge su obožavali sa njim ili bez Njega, bilo na Zemlji ili na nebu.

O tome Uzvišeni Allah kaže: *A ako ih upitaš ko je stvorio nebesa i Zemlju, oni će sigurno reći: 'Stvorio ih je Allah!' Da, Silni i Sveznajući.*[295]

A da ih upitaš ko je nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio, sigurno bi rekli: 'Allah'.[296]

Upitaj: 'Ko vas hani s neba i iz zemlje, čije su djelo sluh i vid, ko stvara živo iz neživog, a pretvara živo u neživo, i ko upravlja svim?' 'Allah', reći će oni, a ti reci: 'Pa zašto Ga se onda ne bojite?'[297]

I oni u Njega vjeruju kao u Stvoritelja, Opskrbljivača i Ravnatelja, ali i pored Njega vjeruju u božanstva od drveta, kamena, ruda i dr., govoreći:

---

294. En-Nisa', 136.

295. Ez-Zuhruf, 9.

296. El-Ankebut, 61.

297. Junus, 31.

Mi im se klanjamo samo zato da bi nas što više Allahu približili.[298]

Oni se, pored Allaha, klanjaju onima koji im ne mogu ni nauditi niti im mogu kakvu korist pribaviti i govore: "Ovo su naši zagovornici kod Allaha.[299]

I to je širk u raznim oblicima. U njega spada širk idolopokloničkih Arapa, širk vatropoklonika Perzije koji govore o dva boga: bogu dobra i svjetlosti i bogu zla i tmine, zatim širk Hindusa i Budista, i drugi oblici širka koji još uvijek zatamnjuju umove velikih naroda koji broje milione u Aziji i Africi. I ovaj oblik širka ima najviše pristalica i pomoćnika.

A širk je leglo praznovjerja, veličanje neistina i posrtaj (pad) čovjeka, jer obožava ono što je Njemu potčinjeno i što treba da Njemu služi. On postaje, ne samo Njegov sluga, nego pokorni mu i skrušeni rob![300]

Uzvišeni Allah kaže: *A onaj ko bude smatrao da Allahu ima iko ravan bit će kao onaj koji je s neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio.*[301]

Nevjerstvo sljedbenika Knjige

Pored prethodno spomenutog nevjerstva (kufra) postoji nevjerstvo sljedbenika Knjige - Jevreja i kršćana. To njihovo nevjerstvo ogleda se u negiranju poslanstva Muhammeda, s.a.v.s., kojega je Allah poslao s posljednjom poslanicom. Objavio mu je trajnu objavu koja, s jedne strane, potvrđuje Tevrat i Indžil, koji se nalaze u njihovim rukama, a s druge strane ih ispravlja. O tome Uzvišeni Allah kaže: *A tebi objavljujemo Knjigu, samo istinu, da potvrdi knjige prije objavljene i*

298. Ez-Zumer, 3.

299. Junus, 18.

300. Vidi naslov: "Tragovi višeboštva i njegove štetnosti" u našoj knjizi *Hakikatut-tevhid*, izdanje knjižare Vehbe, Kahire.

301. El-Hadždž, 31.

da nad njima bdije. I ti im sudi prema onome što im Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim, i ne odstupaj od Istine koja ti dolazi...[302]

I učenje s kojim im je došao Muhammed, s.a.v.s., ispravlja iskrivljena shvatanja božanstva. U njihove knjige i uvjerenja uvukle su se mnoge pogreške, natrunile njihovu čistotu i izvele ih iz okvira čistog tevhida s kojim je došao otac vjerovjesnika, Ibrahim, a.s. Tevrat je prepun poruka o utjelovljenju jednog i jedinog Boga, tako da ga gotovo smatraš jednim od ljudskih stvorenja, plaši se, zavidi, ljubomoran je, hrve se s čovjekom i nathrvava ga, kao što je učinio s Izraelom, kao i drugoga što se nalazi u Tevratu i njegovim dodacima.

To se isto odnosi i na trojstvo koje se uvuklo u vjerovanje kršćana uz vidan utjecaj rimske idolatrije u kršćanskom vjerovanju, nakon što je rimski imperator Konstantin prihvatio kršćanstvo. Time su kršćani zadobili državu, a izgubili vjeru, da su neki naši učenjaci rekli: "Rimska imperija nije postala kršćanstvo, nego se je kršćanstvo porimilo."

I pored toga što se Jevreji i kršćani smatraju nevjernicima zbog njihovog poricanja poslanice islama (Kur'ana) i istinitosti Vjerovjesnika Muhammeda, s.a.v.s., oni imaju posebno mjesto i opisani su "sljedbenicima nebeske Knjige." Oni u općem smislu riječi vjeruju u božanstvo, nebeske knjige i onosvjetsko nagrađivanje, pa su na taj način bliži muslimanima nego drugi. Zato je Kur'an dozvolio da se s njima jede i od njih ženi: *I dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena; i čestite vjernice su vam dozvoljene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas...*[303]

A ista ova sura (El-Maida) govori o nevjerstvu kršćana zbog toga što su rekli: *Bog je Mesih, sin Merjemin!*[304]; *Allah je jedan od trojice!*[305]

I nema osnove onaj ko kaže da današnji kršćani nisu isti kao oni iz vremena objavljivanja Kur'ana, kada se zna da se kršćanstvo iskris-

302. El-Maida, 48.

303. El-Maide, 5.

304. El-Maide, 72.

305. El-Maide, 73.

taliziralo i dobilo konačne vjerske obrise još na nikejskom kongresu održanom 325. godine po rođenju Isaa, a.s.

Ashabi su još u mekanskom periodu znali da su im sljedbenici Knjige, a posebno kršćani, bliži te ih je rastužio kršćanski poraz Bizantinaca od Perzijanaca koji su bili medžusije. Pobjedi Perzije, istovremeno, veselili su se mekanski idolopoklonici. Svaka je strana znala ko joj je bliži a ko dalji. Tim povodom sišla je Objava koja donosi muslimanima radosnu vijest o skoroj pobjedi Bizantinaca (Rimljana) nad Perzijancima) i to u ajetu: *Elif lam mim! Bizantinci su pobijeđeni. U susjednoj zemlji, ali oni će poslije poraza svoga sigurno pobijediti. Za nekoliko godina - i prije, i poslije, Allahova je odluka - i tada će se vjernici radovati Allahovoj pomoći.*[306]

Ovo pred nas stavlja važno pravilo za odmjeravanje odnosa s nemuslimanima, u davanju prednosti jednima nad drugim. Načelno, sljedbenici Knjige bliži su muslimanima od ateista i dolopoklonika, ako ne postoje posebni faktori koji sljedbenike Knjige čine žešćim neprijateljima i većim prezirateljima muslimana, kao što u novije vrijeme vidimo kod Srba i Jevreja.

Činjenica je da među nevjernicima ima:

- onih koji su miroljubivi, te i mi prema njima pokazujemo miroljubivost;

- onih koji prema nama pokazuju neprijateljstvo i protiv nas ratuju, te i mi protiv njih ratujemo, kao što i oni rade prema nama;

- onih koji samo ne vjeruju, ili ne vjeruju i nasilje čine, ili ne vjeruju i od Allahova puta odvraćaju, i za svakog od njih postoji zaseban sud.

Uzvišeni Allah kaže: *Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone. Allah, zaista, voli one koji su pravični, ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju samo sebi čine nepravdu.*[307]

306. Er-Rum, 1-5.

307. El-Mumtehine, 8-9.

Nevjerstvo otpadnika od vjere

Među muslimanskom ulemom općepoznato je da je najgora vrsta nevjerstva otpadništvo od vjere, kada čovjek napusti islam, nakon što ga je Allah njemu uputio.

Nevjerstvo nakon prihvatanja islama veće je od osnovnog nevjerstva, i to je ono što neprijatelji islama uporno nastoje ostvariti svim sredstvima. Uzvišeni je rekao: *Oni će se neprestano protiv vas boriti da vas odvrate od vjere vaše, ako budu mogli.*[308] Zatim objašnjava kakvu "nagradu" stječe onaj koji te zavodnike posluša i svoje vjere se odrekne slijedeći prohtjeve, pa kaže: *A oni među vama koji od vjere svoje otpadnu i kao nevjernici umru, njihova djela će biti poništena i na ovom i na onom svijetu, i oni će stanovnici Džehennema biti, u njemu će vječno ostati.*[309]

Otpadništvo u toj situaciji smatra se izdajom islama i njegovog ummeta, jer sobom nosi promjenu odanosti i lojalnosti ka drugom ummetu, umjesto svome. Zato je ono najsličnije izdaji domovine, kada čovjek svoju lojalnost zamijeni lojalnošću prema drugoj zemlji i drugom narodu, poklanjajući joj svoju ljubav i potporu umjesto vlastitoj domovini i vlastitom narodu.

Otpadništvo, dakle, nije samo umni stav, nego je to promjena lojalnosti i članstva u jednoj zajednici, a lojalnost drugoj, neprijateljskoj zajednici.

Zato se islam žestoko obračunava s otpadništvom, naročito kada ono postane javno i kada otpadnici počnu pozivati u to svoje otpadništvo, zato što oni predstavljaju opasnost za osobenost same zajednice i ugrožavaju temelje vjere. Zato se zagovornci jeresi ubrajaju u ... *one koji protiv Allaha i Poslanika Njegova ratuju i koji nered na Zemlji čine...*[310]

---

308. El-Bekara, 217.

309. El-Bekara, 217.

310. El-Maida, 33.

Šejhul-Islam Ibn-Tejmije je "činjenje nereda na Zemlji", propagiranjem nevjerstva i poticanjem sumnji protiv islamskog ummeta smatrao gorim od otimanja imetaka i prolijevanja krvi.

I to je tačno. Razgradnja integriteta jednog ummeta i rušenje njegovih temeljnih uvjerenja po njega je opasniji od gubitka imetka, rušenja kuća i pogibije njegovog ljudstva.

Zato Kur'an potiče generaciju odgojenu u duhu imana i džihada, koja se ne miri sa zabludom i na putu istine ne boji ničijeg prijekora, da ustane protiv otpadništva. Uzvišeni Allah kaže: *O vjernici, ako neko od vas od vjere svoje otpadne, pa, Allah će sigurno umjesto njih dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovom putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati.* [311]

Kur'an prijeti dvoličnjacima ako javno ispolje nevjerstvo riječima Uzvišenog: *Reci: 'Očekujete li za nas išta drugo već jedno od dva dobra?' A mi očekujemo da vas Allah sam ili rukama našim kazni. Pa, iščekujte, i mi ćemo s vama čekati.*[312]

Oni zaslužuju da budu kažnjeni rukama muslimana kada nevjerstvo, koje se krije, postane očito, jer muslimani ne mogu otvoriti njihova srca, nego se prema njima ophode shodno riječima koje čuju iz njihovih usta i organima kojima rade.

Brojni ashabi prenose mnogo vjerodostojnih hadisa kojima se traži pogubljenje otpadnika od islama, a to je stav i ogromne većine islamskih učenjaka. Od Omera se prenosi predanje o dozvoljenosti zatvaranja otpadnika sve dok se ne pokaje i ne povrati svome Gospodaru, a taj stav zastupa i En-Nehaijj i Es-Sevri.

I ja ovom stavu dajem prevagu kada se radi o "nijemom" otpadništvu. Što se tiče "propagirajućeg otpadništva", mislim da se ni Ibni-el-Hatab, ni En-Nehaijj, niti Es-Sevri ne bi složili da se uzde ummeta prepuste takvim pogubnim idejama po njegova temeljna uvjerenja, a da im se niko ne suprotstavi i ne ustane protiv njihovih pobornika. Ovo čak i onda kada iza njihovih leđa stoji neko ko ih podržava i bodri.

---

311. El-Maida, 54.

312. Et-Tevba, 52.

Moramo praviti razliku između prikrivenog i drskog otpadništva, otpadnika koji šuti i otpadnika koji svoje otpadništvo propagira, jer ovaj drugi spada u one koji vode rat protiv Allaha i Njegova Poslanika i širi na zemlji nered. I ulema pravi razliku između prikrivene i osorne novotarije i između onoga koji poziva toj novotariji i onoga koji joj ne poziva.[313]

Nevjerstvo dvoličnjaka (munafika)

Jedno od najgrubljih i, po islamski način života i sam opstanak islama, najopasnijih oblika nevjerstva, jeste nevjerstvo dvoličnosti. Njegovi podanici žive među muslimanima i smatraju se njihovim članovima, sa njima obavljaju namaz, daju zekat, ispunjavaju islamske obrede, a pored svega toga su u dubini svojih duša njihovi neprijatelji. Prave im smicalice, podvaljuju i prijateljuju s njihovim dušmanima. Zato Kur'an posvećuje pažnju kazivanju o njima, razotkriva njihove tajne, opisuje njihovo ponašanje, razvrstava ih u grupe. Sura "Et-Tevba" naziva se i "Fadiha", tj. ona koja ih razotkriva, jer govori o njihovim vrstama i precizno ih opisuje, a zbog njih je objavljena i posebna sura: "El-Munafikun", kao i mnoštvo drugih ajeta u Knjizi Uzvišenog Allaha.

U početku sure El-Bekara, u njena prva tri ili četiri ajeta, govori se o bogobojaznima, o nevjernicima u dva, dok se o dvoličnjacima govori u trinaest ajeta.

Zato je Allah za njih pripremio najdublje ponore Vatre, kao što kaže: *Licemjeri će na samom dnu Džehennema biti i ti im nećeš zaštitnika naći. Ali oni koji se pokaju i poprave i koji čvrsto Allaha prihvate i vjeru svoju u Allaha iskreno ispolje, biće s vjernicima.*[314]

U naše vrijeme ima mnogo otpadnika od vjere koji ne priznaju Objavu, ne smatraju islamski vjerozakonik vrhovnim autoritetom koji

313. Vidi: Naše kazivanje o otpadniku i borbi protiv otpadništva u islamskom društvu u našem djelu: *Melamihul-mudžtemeil-muslimi ellezi nenšiduhu*, poglavlje: "El-Akidetu vel-iman", izdanje knjižare Vehbe, Kairo.

314. En-Nisa, 145-146.

kontrolira ideju, ponašanje i međusobno ophođenje. Oni u dubini svojih duša nipodaštavaju vjeru, njene misionare i njene pristalice. To su munafici koji još uvijek žele nositi muslimansko ime i ostati u zajednici muslimana, a gori su od munafika iz vremena silaska Božije Objave. Oni su ranije obavljali namaz makar "lijeno se dižući", a ovi današnji ga ne obavljaju ni lijeno ni čilo. Oni su Allaha vrlo malo spominjali, a ovi ga ne spominju ni malo ni puno. Oni su učestvovali s muslimanima u bitkama ratujući protiv njihovog zajedničkog neprijatelja, a ovi su na strani neprijatelja i bore se s njima protiv muslimana. Oni su bili s muslimanima u džamijama, a ovi su s nevjernicima u centrima za zabave i pohotu.

Oni nastoje prevariti Allaha i one koji vjeruju, a oni, i ne znajući, samo sebe varaju.[315]

Pravljenje razlike između velikog i malog u nevjerstvu, širku i dvoličnosti

Veoma je važno istaknuti da nevjerstvo, širk i dvoličnost imaju svoje stepene i da u svakom od njih postoji veliko i malo, a kada se jedno od njih spomene bez preciziranja, misli se na veliko.

Ali u tekstovima šerijatskog zakona izrazima "nevjerstvo, širk i dvoličnost" katkada se želi samo ukazati na grijehe, naročito one velike. To se mora imati u vidu i moraju se poznavati ta mjesta, kako se stvari ne bi pobrkale i kako ne bi neke grješnike optužili za veliko (pravo) nevjerstvo, koje izvodi iz vjere, a oni su, u biti, još uvijek muslimani, kako ih ne bismo svrstali u svoje neprijatelje, objavili im rat, a oni pripadaju nama, i mi njima, ikao su neposlušni Allahu i Njegovom Poslaniku. Stvar je onakva kakvom je opisana u jednoj arapskoj poslovici: "Tvoj nos je dio tebe, iako je tupav!"

---

315. El-Bekara, 9.

Veliki i mali kufr

Poznato je da se u veliko nevjerstvo ubrajaju: nevjerovanje u Allaha, Njegove poslanike (kao što smo spomenuli kod ateizma komunista) ili u misiju i poslanicu Muhammeda, s.a.v.s., (kao što je slučaj s nevjerovanjem Jevreja i kršćana). Svi se oni, na ovom svijetu, svrstavaju u nevjernike u Muhammedovu, s.a.v.s., poslanicu, a njihov konačni ishod na onome svijetu ovisi o tome koliko su se suprotstavljali Poslaniku, s.a.v.s., nakon što im je Istina postala jasnom, kao što i Uzvišeni Allah kaže: *Onoga ko se suprotstavi Poslaniku, a poznat mu je pravi put, i koji pođe putem koji nije put vjernika, pustit ćemo da čini šta hoće, i bacit ćemo ga u Džehennem, a užasno je on boravište!*[316]

Što se tiče onoga do koga uopće nije dopro poziv islama, ili je, pak, do njega stigao u iskrivljenoj formi tako da ga nije u stanju proučiti i shvatiti, taj ima nekakvo opravdanje. Uzvišeni je rekao: *A mi ni jedan narod nismo kaznili dok mu poslanika nismo poslali!*[317]

Smatram da su muslimani uveliko odgovorni za lutanje naroda ove planete, za njihovo nepoznavanje osnova islama i prihvatanje zabluda svojih protivnika. Oni moraju uložiti veće i iskrenije napore u dostavljanju misije islama i širenju islamskog da'veta u svakom narodu, i to na njegovom jeziku, sve dok im ne pojasne i dokažu da je misija Muhammeda, s.a.v.s., uistinu, svjetskog karaktera.

Mali kufr jeste griješenje bez obzira kakvu dimenziju u vjeri imao. Primjer je toga ostavljanje namaza, ne zbog prkosa i ismijavanja namaza, nego iz lijenosti. Takav je, po mišljenju većine uleme ovog ummeta, nepokornik i grješnik, a ne nevjernik, iako se u nekim hadisima opisuje izrazom 'nevjernik', kao što je hadis: "Ugovor između njih i nas jeste namaz i onaj ko napusti namaz postao je nevjernikom." [318]

---

316. En-Nisa, 115.

317. El-Isra', 15.

318. Prenose ga Ahmed, Et-Tirmizi, En-Nesai, Ibn-Hiban i El-Hakim od Buredveha, kao što stoji u *Sahihul-džamius-sagir*, 4143.

"Napuštanje namaza je to što stoji između čovjeka i nevjerstva."[319]

Iz riječi Ibn-Hazma razumije se da on onoga ko ostavi namaz ne smatra nevjernikom, a što se tiče Imami-Ahmedovog mišljenja da takav biva nevjernikom, on ovakav sud o njemu donosi samo nakon što ga je imam ili kadija pozvao da obavlja namaz i da se pokaje, a on ne posluša i odbije.

Imam Ibni-Hazm daje prevagu mišljenju da onaj ko ostavi namaz nije nevjernik, ako time ne poriče njegovu obaveznost ili ga prezire. Ovo je i drugo mišljenje imama Ahmeda, a to je odabrano mišljenje i Ebu-Abdullaha ibn Betta koji odbacuje riječi da je nevjernik i navodi da je to i zvanični stav mezheba u kome on nije pronašao nikoga ko ima drugačije mišljenje.

Ibn-Kudame je rekao: "To je stav većine islamskih pravnika, stav Ebu-Hanife, Malika, Šafije i drugih, a potom to dokazuje hadisima, koje prenose Buharija i Muslim[320], u kojima se ističe da je Vatri zabranjeno da prži onoga ko kaže: "La ilahe illellah", kao i drugim hadisima koji ukazuju da će iz Vatre izaći svako ko te riječi izgovori i u njegovom srcu bude dobra makar koliko zrno pšenice. On zatim navodi riječi nekih ashaba i mišljenje o kojem su se muslimani već složili, a koje glasi: "Ni u jednom vremenu nam nije poznato da je neko od onih koji su ostavili namaz ostavljen neokupan, da mu se nije klanjala dženaza, da nije ukopan u muslimansko greblje, da je njegovim nasljednicima ili njemu uskraćeno pravo na nasljedstvo, da je raskinut brak između njega i njegove supruge zbog neklanjanja jednog od njih dvoje, iako je broj onih koji namaz zanemaruju veoma velik. A da je dokazano da je on nevjernik, svi ovi propisi bili bi potvrđeni."

Potom kaže: "Ne znamo da među muslimanima ima neko ko smatra da onaj ko ostavi namaz ne treba da ih naklanja, a ako je otpadnik od vjere ne obavezuje se ni naklanjavanjem namaza niti napošćavanjem posta. A što se tiče prethodno spomenutih hadisa po

---

319. Prenose ga Muslim, Ebu-Davud, Et-Tirmizi i Ibn-Madže od Džabira, vidi prethodni izvor, 2838.

320. Vidi ove hadise i izvore koji se nalaze u djelu *El-Mugni*, 3/356, u obradi d. Et-Turkija i d. El-Halevija.)

kojima je onaj ko ostavi namaz nevjernik, njihov je cilj ukazivanje na ozbiljnost tog problema i njegovu sličnost s nevjernicima, a ne u njihovom doslovnom značenju. Primjer toga su Poslanikove riječi: "Vrijeđanje je muslimana grijeh, a njegovo ubistvo je nevjerstvo."[321] "Ko svome bratu kaže: 'Nevjerniče', nevjerovanje se, uistinu, odnosi na jednog od njih dvojice."[322]

I najsličnije ovome jeste ono čime se želi ukazati na žestinu u prijećenju. I ovaj stav je ispravniji, a Allah najbolje zna.[323]

Riječi Ibn-el-Kajjima

Ibn-el-Kajjim u djelu *El-Medaridž* kaže: "Kufra (nevjerstva) imaju dvije vrste: veliki i mali fufr.

Veliki kufr jeste uzrok neprekidnom kažnjavanju u vatri.

A mali kufr uzrokuje žestoku patnju vatrom, s tim da se zbog njega ne ostaje u Džehennemu, kao što je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dvojica od moga ummeta u sebi imaju nevjerstva: ko potvori u rodoslovlju i oplakuje umrle."[324]

Na to, također, ukazuju i ove njegove riječi: "Ko supruzi priđe u debelo crijevo zanijekao je ono s čime je došao Muhammed."[325]

U drugom hadisu kaže: "Ko ode gataru ili onome ko ogleda (proriče sudbinu), pa povjeruje u ono što mu on kaže, već je zanijekao ono što je objavljeno Muhammedu."[326]

"Ne vraćajte se poslije mene u nevjerstvo ratujući jedni protiv drugih."[327]

---

321. Muttefekun alejhi od Ibn-Mes'uda; *El-Lu'lu'u vel-Merdžan*, 43.)
322. Muttefekun alejhi od Ibn-Omera; isti izvor, 39.
323. Vidi *El-Mugni*, 3/351-359.
324. Prenose ga Ahmed i Muslim od Ebu-Hurejrea, *Sahihul-džamius-sagir*, 138.
325. Prenose ga Ebu-Davud, 3904, Et-Tirmizi, 135. i Ibn-Medže, 939.
326. Prenose ga Ahmed i El-Hakim od Ebi Hurejrea *Sahihul-džamius-sagir*.
327. Muttefekun alejhi, od Džerira i Ibn Omera, kao što stoji u *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 44-45.

Ovo je komentar Ibn-Abasa i većine ashaba za riječi Uzvišenog: *A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici.*[328]

Ibn-Abas taj je ajet prokomentirao ovako: "To nije nevjerstvo koje izvodi iz milleta, nego se uz onoga ko to počini našlo nevjerstvo koje nije kao nevjerovanje u Allaha i u Sudnji dan." Isto ga je prokomentarisao i Tavus.

'Ata je rekao: "Misli se na kufr, ali ne na onaj pravi, na nasilje, ali ne ono pravo, i griješenje, ali ne ono pravo." Neki su od njih rekli: "Ajet se odnosi na onoga ko ga prokomentira radi toga da bi izbjegao da sudi po onome što je Allah objavio nijekajući ga." Ovo je komentar Ikrimea i on je nadvladan jer je i samo njegovo nijekanje suđenja po tome nevjerstvo, svejedno sudio on po njemu ili ne.

Drugi su rekli: "Misli se na onoga ko u cijelosti prestane suditi po onome što je Allah objavio, a u to ulazi i sud o pitanju tevhida i islama." Ovo je komentar Abdul-Aziza el-Kenanija, a i on je neosporan, jer se prijetnja odnosi i na samo nijekanje suđenja o objavljenom propisu, a on sadrži nepostupanje po tom propisu, i djelomično, a i u cijelosti.

Treći kažu: "Odnosi se na onoga ko ga, ne iz neznanja i pogreške, nego namjerno prokomentira suprotno tekstu." Ovo je uopćeno mišljenje koje El-Begavi prenosi od uleme.

Četvrti vele da se odnosi na sljedbenike Knjige (kršćane i Jevreje). Ovo mišljenje zastupa i Katade, Ed-Dahak, a i neki drugi. I ovaj komentar je daleko od ispravnog i direktno se suprotstavlja jasnom tekstu, te se na njega i ne osvrće.[329]

Ima i onih koji to smatraju nevjerstvom koje izvodi iz vjere i islamskog ummeta.

Međutim, tačno je da "suđenje po zakonu koji nije Allah objavio", sadrži dvije vrste kufra: veliki i mali, shodno stanju onoga ko sudi. Ako smatra da je u vezi s određenim pitanjem, dužnost suditi po

328. El-Maida, 44.

329. Vidi ovu temu podrobno obrađenu u našoj knjizi *Fetava muasire*; drugi dio; fetva: "Suđenje po onome što Allah nije objavio".

onome što je Allah objavio, a nakon toga, griješeći, presudu zamijeni drugom, i pri tome vjeruje da za to zaslužuje kaznu, onda je to mali fufr. Ali ako smatra da nije obavezno po njemu suditi i da se njemu ostavlja na izbor po čemu će suditi, iako je uvjeren da se radi o Allahovom sudu, to je, onda, veliki kufr. A ako mu je Allahov sud nepoznat, te zbog toga pogriješi, radi se samo o pogrešci.

Želi se, dakle, ukazati na to da se svi grijesi svrstavaju u mali kufr jer su suprotnost "zahvalnosti" koja predstavlja pokoravanje. I tako, svako djelo biva ili zahvalnost ili kufur, ili, pak, nešto treće što ne spada ni u jedno niti u drugo, a Allah najbolje zna.[330]

Veliki i mali širk

Kao što u nevjerovanju postoji veliki i mali kufr, tako i u širku postoji veliki i mali širk.

Veliki je poznat i to je, kako kaže Ibn-Kajjim, da smatra da Allah ima suparnika, da ga voli kao što se Allah voli, i on je ravan poistovjećivanju mušričkih idola s Gospodarem svjetova. Oni će upravo zato govoriti svojim božanstvima u Džehennemu: *Allaha nam, bili smo, doista, u očitoj zabludi kada smo vas sa Gospodarom svjetova izjednačavali.*[331]

Ova vrsta širka neće biti oproštena, osim uz traženje oprosta, kao što to Uzvišeni tvrdi: *Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostit će manje grijehe od toga, kome On hoće.*[332]

To je zato što čovjek, ako ne poznaje mračnjaštvo i širk, ono što Kur'an osuđuje i kudi, pada u to, odobrava ga, proglašava ga ispravnim i uljepšava ga. A on ne zna da je to upravo ono na čemu su bili ljudi iz džahilijeta, ili je tome slično, ili gore od njega, ili pak, manje od njega. On time svlači islam sa svoga srca te za njega dobro postaje zlim, zlo dobrim, novotarija postaje sunnetom, a sunnet novotarijom.

330. Vidi: *Medaridžus-salikin*, 1/335-337.

331. Eš-Šu'ara', 97-98.

332. En-Nisa', 48.

On proglašava vjernika s čistim imanom i tevhidom - nevjernikom, a onoga ko slijedi sunnet Poslanika, s.a.v.s., umjesto strasti i ko se bori protiv novotarija, proglašava novatorem. Onaj čiji je vid bistar, a srce živo, to jasno vidi, i neka je Allah na pomoći.[333]

Veliki islamski učenjak Ibn el-Kajjim rekao je: "A što se tiče malog širka, to je kao sitno djelo učinjeno radi toga da ga vide ljudi, ili uljepšavanje radi stvorenja, ili pak, zaklinjanje nečim drugim mimo Allaha, kao što stoji u vjerodostojnom predanju od Vjerovijesnika, s.a.v.s., koji je rekao: "Ko se zakune nečim drugim osim Allahom počinio je širk."[334] Ili da čovjek kaže drugom čovjeku: "Kako bude htio Allah i ti", ili: "To je od Allaha i od tebe", ili: "Bog i ti", ili: "Nemam nikog osim Boga i tebe", ili: "Oslanjam se samo na Boga i na tebe", ili: "Da nije tebe ne bi bilo tako i tako." To može biti i veliki širk, ovisno o tome šta je dotični time želio reći. Od Vjerovjesnika, s.a.v.s., se vjerodostojnim predanjem prenosi da mu je čovjek u razgovoru rekao: "Kako Allah i ti budete htjeli", pa mu je Vjerovjesnik rekao: "Zar da me s Allahom izravnaš?! Reci: "Samo onako kako Allah bude htio."

U mali širk spada i:

- Padanje derviškog murida na zemlju pred šejhom. Tu vrstu širka čini i onaj ko se naklanja i onaj kome se naklanja.

- Pogibanje glave pred šejhom, jer je to čin ibadeta koji ukazuje nekome drugome umjesto Allahu, a ibadet pogibanjem glave se čini isključivo u obredima koji se upućuju Allahu.

- Traženje od šejha oprosta za učinjene grijehe. To je veliki širk, jer se oprost za grijehe traži isključivo od Allaha, kao i namaz, post, hadž i drugi obredi, a sve to je isključivo pravo Allaha.

U *Musnedu* stoji da je Vjerovjesniku, s.a.v.s., doveden zarobljenik koji je rekao: "Bože, od Tebe, a ne od Muhammeda, oprost tražim", pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Shvatio je kome to pravo pripada." Tevba (traženje oprosta za grijehe) ne smije se tražiti ni od koga osim od Allaha, kao što se ni namaz ni post ne smiju činiti ni radi koga, osim radi Njega.

---

333. Prenose ga Ahmed, Et-Tirmizi i El-Hakim od Ibn-Omera; *Sahihul-džamius-sagir*, 8462.

334. Prenose ga Ahmed, Et-Tirmizi i El-Hakim od Ibn-Omera; *Sahihul-džamius-sagir*, 8462.

- Zavjetovanje nekome drugome umjesto Allahu jeste, također, širk, i to mnogo gori od zaklinjanja nečim ili nekim drugim, a ne Allahom. Ako je onaj ko se zakune nečim drugim osim Allahom počinio širk, šta onda reći za onoga ko se zavjetuje da će nešto učiniti radi nekoga drugog umjesto Allaha? Također, u Sunenima stoji da je "zavjetovanje ortakluk".

U ovu vrstu širka se ubraja i:

- strahovanje od nekog drugog umjesto od Allaha;

- oslanjanje na nekog drugog umjesto na Allaha;

- rad u ime nekog drugog, a ne u ime Allaha;

- pokazivanje kajanja, poniznosti i skrušenosti pred nekim drugim umjesto pred Allahom;

- priželjkivanje opskrbe od nekoga drugog umjesto od Allaha;

- zahvaljivanje drugome na Allahovim darovima i uvjerenje da se za to nije dužan zahvaljivati Allahu;

- mrzovoljnost i nezadovoljstvo zbog toga što mu nešto nije dato i dosuđeno;

- pripisivanje Allahovih blagodati nekome drugom, umjesto Njemu;

- i vjerovanje da u Njegovom svemiru može biti ono što on ne želi.[335]

Veliko i malo dvoličnjaštvo

I kao što postoji veliki i mali kufr i širk, isto tako postoji i velika i mala dvoličnost.

Veliki vid dvoličnosti jeste dvoličnost u *akidi* (vjerovanju). Dvoličnost jeste uzrok vječnom ostanku u ponoru Džehennema. To je dvoličnost kojom se prekriva nevjerstvo (*kufr*), a javno ispoljava islam. Ta je dvoličnost ista kao i ona iz vremena Allahovog Poslanika,

335. Vidi: *Medaridžus-salikin*, 1-344-346.

s.a.v.s., koju je Kur'an zajedno sa njegovim podanicima razotkrio i njihove tajne vjernicima objelodanio, kako bi bili oprezni i kako bi što dalje bili od njihovog načina ponašanja.

A što se tiče malog oblika munafikluka, to je onaj munafikluk koji se odražava u radu i ponašanju, to je poprimanje načina ophođenja munafika, trasiranje njihovog puta u životu, pa makar akida (vjerovanje) bila ispravna. Na ovu vrstu dvoličnosti ukazuju vjerodostojni hadisi, kao što je hadis muttefekun alejhi: "U kome se nađe četiri svojstva dvoličnosti, pravi je dvoličnjak, a onaj pri kome se nađe jedno od tih svojstava, obilježen je svojstvom dvoličnosti sve dok ga se ne okani: kada mu se nešto povjeri - iznevjeri, kada govori - laže, kada sklopi sporazum - prekrši ga, a kada se prepire - drsko raspravlja."[336]

U drugom hadisu stoji: "Tri su glavna obilježja licemjerstva: Kad govori - laže; kad obeća - prevari; i kad mu se nešto povjeri, on to iznevjeri."[337]

A u predanju od Muslima dodaje se: "Pa makar postio i klanjao i mislio da je musliman."[338]

Zbog ovih i njima sličnih hadisa ashabi su se bojali za sebe od dvoličnosti, tako da je El-Hasan rekao: "Dvoličnosti se boji samo pravi musliman, i niko od nje nije siguran osim dvoličnjak."

Čak je i Omer, r.a., pitao Huzejfea, kome je Poslanik, s.a.v.s., otkrio ko su dvoličnjaci: "Da nisam ja od njih?!"

Omer, r.a., upozoravao je na učenog dvoličnjaka, pa je upitan: "A kako neko može biti i učen i dvoličnjak?!" Rekao je: "To je vješt govornik, a neznalica u srcu."

Neki su činili dovu: "Bože utječem ti se od skrušene dvoličnosti." Zatim su upitani: "A šta je to skrušena dvoličnost?" Rekoše: "Da tijelo bude viđeno skrušenim, a da srce ne bude skrušeno."[339]

---

336. Muttefekun alejhi od Abdullaha Ibn Omera; *El-Lu'lu'u vel-Merdžan*, 37.

337. Muttefekun alejhi od Ebu-Hurejrea, ibid, 38.

338. Muslim od Ebu-Hurejrea, poglavlje "El-Iman", 109-110.

339. *Medaridžus-salikin*, 1/358.

Veliki grijesi

Iza nevjerstva, sa svim njegovim oblicima i stepenima, dolaze grijesi koji se, također, dijele na dvije vrste: na velike i male. Veliki su grijesi oni čija je opasnost veoma velika i zbog kojih na njihove počinioce pada Allahova srdžba i Njegovo prokletstvo, i koji nekada iziskuju izvršavanje hada[340] nad njihovim počiniocem još na ovome svijetu. Ulema se uveliko razišla u njihovom definiranju, a vjerovatno je najispravnije mišljenje da se u velike grijehe ubraja svaka nepokornost za koju je Uzvišeni Allah propisao hadd na ovome svijetu ili je vezano uz ozbiljnu prijetnju kao što je ulazak u Vatru, uskraćivanje Dženneta, zasluživanje Allahove srdžbe i prokletstva koje ukazuje na njihovu težinu.

Vjerski tekstovi spominju njih nekoliko i precizno ih definiraju, kao što je sedam velikih grijeha[341], u koje se, poslije širka, ubrajaju: ubistvo onoga koga je Allah zabranio ubiti, sihr, jedenje kamate, jedenje imetka jetima, potvaranje čestitih muslimanki i bježanje s bojnog polja na dan sukoba. Slični su im i grijesi spomenuti u vjerodostojnim hadisima, kao što je zlostavljanje roditelja, kidanje rodbinskih veza, krivo svjedočenje, lažno zaklinjanje, pijenje alkoholnih pića, blud, homoseksualnost, samoubistvo, presijecanje puteva, otimanje imetka, prisvajanje ratnog plijena na svoju ruku, mito i prenošenje tuđih riječi radi širenja smutnje.

U njih se, također, ubraja neizvršavanje osnovnih vjerskih zaduženja, kao što je obavljanje namaza, nedavanje zekata, mršenje u ramazanu bez opravdanog razloga i odbijanje obavljanja hadža od strane onoga ko ga je u stanju obaviti.

Vjerodostojni hadisi potvrđuju da se i sami veliki grijesi međusobno razlikuju. U vjerodostojnom hadisu se kaže: "Hoćete li da

---

340. Određene šerijatske kazne.

341. Vidi: naše riječi o otpadništvu i borbi protiv njega u muslimanskom društvu u našem djelu *Melamihul-mudžtemei'l-muslimil-lezi nenšuduhu*, poglavlje "El-Akidetu vel-iman", knjižara Vehbeh, Kairo.

vas obavijestim o najvećim grijesima?"[342] a potom im, nakon širka, spomenu zlostavljanje roditelja i lažno svjedočenje.

Također se vjerodostojnim predanjem prenosi: "Jedan od najvećih grijeha jeste da čovjek proklinje svoje roditelje." Upitali su: "A kako to da čovjek proklinje svoje roditelje?" Rekao je: "Da čovjek proklinje oca drugog čovjeka, te i on počne grditi njegovog oca, on psuje njegovu majku, te i on počne psovati njegovu."[343] Tj. on je grdi onda kada grdi druge jer to njegovo grđenje se njemu uzvraća istom mjerom, ili mu se, pak, za jedno grđenje uzvraća sa dva. Grdio je očeve drugih ljudi, pa su drugi ljudi grdili i njegovog oca i majku.

Časni je Hadis i ono što uzrokuje da roditelji budu vrijeđani, svrstao, ne samo u harame i velike grijehe, nego u najveće grijehe. A šta je tek s onim ko roditelje lično vrijeđa? Ili s onim ko ih uznemirava i tuče? Ili s onim koji je od njihovog života, svojom grubošću i zlostavljanjem, načinio nepodnošljivi Džehennem?

Šerijat pravi razliku između grijeha kojeg uzrokuje slabost i grijeha kojeg uzrokuje nasilje. Primjer prvoga je blud, a primjer drugoga je kamata. Kamata je kod Allaha, dž.š., ubrojana u gore grijehe, tako da Kur'an o bludu nije rekao ono što je rekao o kamati: ... *i od ostatka kamate odustanite, ako ste pravi vjernici. Ako ne učinite, eto vam onda, nek znate, rata od Allaha i Poslanika Njegova!*[344]

Allahov je Poslanik prokleo onoga ko jede kamatu, ko je daje, onoga ko je knjiži i one koji su joj svjedoci. Rekao je: "Da čovjek sjvesno pojede jedan dirhem kamate, gore je nego 36 puta učiniti blud."[345]

Kamatu je podijelio na 70, 72 ili 73 dijela, a najmanji među njima jeste kao da čovjek vjenča svoju majku.[346]

---

342. Na ovo ukazuje hadis koji se prenosi od Ebu-Hurejrea u dvjema vjerodostojnim, a i u drugim, zbirkama: "Kanite se sedam velikih grijeha...", tj. grijeha koji vas vode u propast. *El-Lu'lu'u vel-Merdžan*, 56.

343. Ovaj hadis je muttefekun alejhi, a prenosi se od Ebu-Bekra; *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 54.

344. El-Bekara, 278-279.

345. Prenose ga Ahmed i et-Taberani od Abdullaha ibn Hanzela, kao što stoji u *Sahihul-džamius-sagir*, 3375.

346. Prenose ga Et-Taberani od El-Berrae; El-Hakim od Ibn-Mesuda; a Madže od Ebu-Hurejrea, kao što soji u *Sahihul-džamius-sagir*, 3537, 3539, 3541.

Veliki grijesi srca

Veliki grijesi nisu ograničeni isključivo na vanjska djela, kao što se ponekad doima. Grijesi srca su teži i mnogo opasniji. I kao što su djela koja čine srca bolja i vrednija, od onih koje čine organi u domenu Allahu ugodnih djela, tako su i djela koja čine srca u domenu nepokornosti gora, opasnija i njihove posljedice su teže.

Ademov i Iblisov grijeh

Kur'an nam spominje dva prva grijeha, nakon stvaranja Adema i njegovog nastanjivanja u Džennetu.

- Jedan od njih jeste grijeh Adema, a.s., i njegove žene, kada su jeli sa drveta plodove koje im je Allah zabranio da jedu. To je grijeh vezan za vanjske organe, kome ih je odveo zaborav, slabost i obmana, kao što to Uzvišeni kaže: *A Ademu smo odmah u početku naredili, ali on je zaboravio, i nije odlučan bio.*[347]

Prokleti Iblis iskoristio je taj zaborav i tu slabost, te njemu i njegovoj supruzi uljepšao objed s tog drveta, obmanuo ih i osnažio svoju obmanu zakletvom dok nisu pali u grijeh.

Ali iman usađen u Ademu i njegovoj ženi se brzo probudio, spoznali su svoju pogrešku, pokajali se i svome Gospodaru povratili, pa je i Allah primio njihovo pokajanje: *... tako Adem nije Gospodara svoga poslušao i s puta je skrenuo. Poslije ga je Gospodar njegov izabranikom učinio, pa mu oprostio i na pravi put ga uputio.*[348] *Gospodaru naš, rekoše oni, sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni.*[349] *I Adem primi neke riječi od Gospodara svoga, pa mu On oprosti; On, doista prima pokajanje, On je milostiv.*[350]

---

347. Ta-ha, 115.
348. Ta-ha, 121-122.
349. El-E'araf, 23.
350. El-Bekara, 37.

- A drugi je grijeh odbijanje poslušnosti od strane Iblisa, kada mu je Allah naredio da, zajedno s melekima, učini sedždu, počasti i pozdravi Adema, a.s., koga je Allah stvorio Svojom rukom i u koga je udahnuo od Svoga ruha: *Svi meleki su se zajedno poklonili, osim Iblisa; on nije htio da se sa njima pokloni. 'O Iblise, reče On, zašto ti ne htjede da se pokloniš? 'Nije moje,' reče, 'da se poklonim čovjeku koga si stvorio od ilovače, od blata ustajalog.' 'Onda izlazi iz Dženneta', reče On, 'neka si proklet. I neka se prokletstvo zadrži na tebi do Dana sudnjeg.*[351]

Ovo je grijeh odbijanja i oholosti, kao što se spominje u suri El-Bekara: ... *Oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i postade nevjernik.*[352]

U hvalisanju svome Gospodaru drsko je rekao: *Ja sam bolji od njega; mene si od vatre stvorio, a njega od ilovače.*[353]

Razlika u dvije neposlušnosti je u tome što je neposlušnost Adema bolna i jasna, i on se žurno pokajao zbog nje, a neposlušnost Iblisa je neposlušnost iz dubine srca, i u tome, upravo u tome, krije se njena opasnost koja ga je odvela lošem koncu, da nas Allah sačuva.

Nije čudno što se navodi oštra opomena i što se ponavlja zastrašivanje zbog grijeha srca koji se ubrajaju u velike grijehe i najveće prekršaje. Oni u najviše slučajeva bivaju osnovni poticaj činjenju stvarnih i velikih grijeha, radilo se o neizvršavanju naređenog ili činjenju zabranjenog.

Oholost

Kao što smo vidjeli u kazivanju o Iblisu i Ademu, kako ga je oholost potakla da odbije naredbu Uzvišenog Allaha kada je rekao: *Nije moje, reče, da se poklonim čovjeku koga si stvorio od ilovače, od blata ustajalog.* (El-Hidžr, 33). *Bolji sam od njega.*[354]

351. El-Hidžr, 30-35.

352. El-Bekara, 34.

353. El-E'araf, 12.

354. Sad, 76.

Otuda dolazi ozbiljna prijetnja zbog oholosti, uzdizanja i unižavanja drugih, tako da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "U Džennet neće ući onaj u čijem srcu bude i koliko trun oholosti."[355]

A u hadisi-kudsiju kaže se: "Veličina je Moj ogrtač, a gordost je Moj plašt, pa ko se bude sa Mnom u tome nadmetao, Ja ću ga kazniti"[356]

U drugom hadisu stoji: "Dosta je čovjeku zla da ponizi svoga brata muslimana."[357] "Ko pusti mantil da se za njim vuče po zemlji iz oholosti, Allah na Sudnjem danu u njega neće ni pogledati."[358]

Kur'an u mnogim ajetima kudi oholost i ohole objašnjavajući da je upravo ona spriječila mnoge da povjeruju u poslanike i da ih je ona odvela u Džehennem: I oni ih, nepravedni i oholi, porekoše, ali su u sebi vjerovali da su istina, pa pogledaj kako su skončali smutljivci.[359]

Zato ulazite na kapije Džehennema, u njemu ćete vječno ostati! O kako će prebivalište onih koji su se oholili grozno biti![360]

On doista ne voli one koji se ohole![361]

Tako Allah pečati srce svakog oholog i nasilnog.[362]

Odvratit ću od znamenja Mojih one koji se budu bez ikakva osnova na Zemlji oholili.[363]

Zavidnost i silna mržnja

U kazivanju o sinovima Ademovim koje nam Kur'an istinski navodi, nalazimo zavidnost koja potiče pokvarenog brata da ubije svog dobrog brata.

---

355. Muttefekun alejhi od Abdullaha ibn Amra; *El-Lu'lu'u vel-Merdžan*, 57.
356. Prenosi ga Muslim u poglavlju "El-Iman" od Ibn-Mes'uda, 147.
357. Prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejrea, 2564.
358. Muttefekun alejhi, doslovan tekst je od El-Buharija, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*, 1349.
359. En-Neml, 14.
360. En-Nahl, 29.
361. En-Nahl, 23.
362. El-Gafir, 35.
363. El-E'araf 146.

Ispričaj im priču o dvojici Ademovih sinova, onako kako je bilo, kad su njih dvojica žrtvu prinijeli, pa kad je od jednog bila primljena, a od drugog nije, ovaj je rekao: 'Sigurno ću te ubiti! 'Allah prima samo od onih koji su dobri', reče onaj. 'I kad bi ti pružio ruku svoju prema meni da me ubiješ, ja ne bih pružio svoju prema tebi da te ubijem, jer ja se bojim Allaha, Gospodara svjetova. Ja želim da ti poneseš i moj i svoj grijeh i da budeš stanovnik u Vatri. A ona je kazna za sve nasilnike'. I strast njegova ga nagna da ubije brata svoga, pa ga on ubi i postade jedan od izgubljenih. Allah onda posla jednog gavrana da kopa po zemlji da bi mu pokazao kako da zakopa mrtvo tijelo brata svoga. 'Teško meni!', povika on, 'zar ja ne mogu, kao ovaj gavran, da zakopam mrtvo tijelo brata svoga!' I pokaja se.[364]

Kur'an naređuje da se traži zaštita protiv zla zavidnika: ... *i od zla zavidljivca kada zavist ne krije!*[365]

Zavidnost Jevreja opisao je ovako: ... *ili bi ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao, zavidjeli.*[366]

Zavidnost je učinio preprekom za prihvatanje islama i imana i uzrokom spletkarenja protiv njega: *Mnogi sljedbenici Knjige bi jedva dočekali da vas, pošto ste postali vjernici, vrate u nevjernike, iz lične zlobe svoje, iako im je istina poznata...*[367]

Plemeniti je Poslanik, s.a.v.s., zavidnost i preveliku mržnju smatrao opasnom bolešću ranijih naroda, koja je znatno uticala na njihovu vjeru, pa kaže: "Među vas se uvukla bolest naroda koji su bili prije vas: prevelika mržnja i zavidnost, a prevelika mržnja brije, ne velim da brije kosu, nego vjeru." [368]

U drugom se hadisu kaže: "U srcu čovjeka se ne mogu sastati iman (vjera) i zavidnost."[369]

---

364. El-Maida, 27-31.

365. El-Felek, 5.

366. En-Nisa, 54.

367. El-Bekara, 109.

368. Prenosi ga El-Bezzar od Ez-Zubejra, dobrim lancem prenosilaca kako kaže El-Munzir; *El-Munteka*, 1615; El-Hejsami; *El-Medžme'*, 8/3; i Et-Tirmizi, 2512, i kaže da u tekstu ovog hadisa postoji neslaganje.

369. Prenosi ga En-Nesaija, 6/13, Ibn-Hibban u svome *Sahihu* od Ebu-Hurejrea *El-Mevarid*, 1597, i kaže da se nalazi u *Sahihul-džamius-sagir*, kao i u predanju od Ahmeda i El-Hakima, 7620.

"Ljudi će biti u dobru sve dok ne počnu jedni drugima međusobno zavidjeti."[370]

Slijepa pohlepa i škrtost

U velike grijehe srca spadaju i sljedeće tri stvari koje vode u propast i na koje je ukazao časni hadis: "Tri stvari vode u propast: škrtost kojoj je čovjek pokoran, strast koju on slijedi, i zadivljenost samim sobom."[371]

Škrtost je pokuđena mnogim hadisima od kojih su i ovi: "U prsima čovjeka se nikada ne mogu naći zajedno škrtost i iman (vjera)."[372]

"Najgore što se pri čovjeku može naći jeste prevelika škrtost (*šuh hali'*) i preveliki kukavičluk."[373]

"Čuvajte se nasilja, jer će nasilje biti tmina na Sudnjem danu, klonite se škrtosti, jer škrtost je uništila one prije vas, navela ih je na prolijevanje krvi i proglašavanje zabranjenog dozvoljenim."[374]

"Čuvajte se škrtosti, jer su oni prije vas uništeni samo zbog škrtosti; potakla ih je na kidanje odnosa sa bližnjim, pa su to i činili, potakla ih je na škrtost , pa su škrtarili, i potakla ih je na razvrat, pa su ga činili."[375]

---

370. Prenosi ga Et-Taberani a njegovi prenosioci su pouzdani, kao što to tvrdi El-Munzir, *El-Munteka*, 174, kao i El-Hejsami; *El-Medžme'* 8/78.

371. Prenosi ga Et-Taberani u *El-Evsatu* od Enesa i Ibn-Omera i ističe u *Sahihul-džamius-sagiru* da je na stepenu hasen hadisa, 3030, 3045.

372. Prenosi ga Ahmed od Ebu-Hurejrea: 2/342, El-Buhari u *El-Edebul-mufred*, 281, En-Nesai, 6/13, El-Hakim, 2/72, i ocjenjuje da je na stepenu vjerodostojnih hadisa, a u tome ga podržava i Ez-Zehebij i Ibn-Hiban, u poglavlju "El-Ihsan", 3251, a za njega naučnik Eš-Šejh Šu'ajb kaže da je sahih li gajrihi.

373. Prenosi ga ahmed od Ebu-Hurejrea, Ahmed i El-Bejhekij, 9-17. El-Hafiz u obradi *El-Ihjaa* za njega kaže da mu je lanac prenosilaca dobar (džejjid), a Šu'ajb ga u lancu od Ibn-Habbana svrstava u vjerodostojne (sahih) hadise, a to čini i el-Albani u *Sahihul-džamius-sagiru*, 3709.

374. Prenosi ga Muslim od Džabira.

375. Prenosi ga Ebu-Davud od Ibn-Omera, 1698, kao i el-Hakim i svrstava ga po Muslimovim šartima u sahih hadise, 1-11, dok Ez-Zehebij za njega ništa ne kaže.

Ulema za riječ "šuh" kaže da ona znači škrtost s požudom, te je "šuh" gori od "buhla" u uskraćivanju nečega. "Buhl" se koristi samo za škrtarenje imetkom, dok se "šuh" koristi za sve što čovjeka sprečava da bude širokogrudan u njemu; bilo to u dijeljenju imetka, činjenju dobra ili pokornosti. "Šuh hali'u" je škrtost koja čovjeka čini bojažljivim i zabrinutim, i otežava mu da izdvoji tuđi hak iz imetka. Učeni kažu da se "šuh" i spoznaja Allaha nikada ne mogu spojiti, jer ono što ga sprečava da dijeli i bude plemenit jeste strah od siromaštva, a to je nepoznavanje Allaha i nepouzdanje u Njegovo obećanje i garanciju. Zato je hadis sporio sjedinjavanje "šuha" (škrtost) i imana u srcu čovjeka, jer svako od njih dvoje odagnava drugo.

Strast koja se slijedi

U pogubne stvari koje spominje hadis spada i strast koju čovjek slijedi. I na to Kur'an upozorava na raznim mjestima. Uzvišeni je Allah rekao Davudu: *... i ne povodi se za strašću da te ne odvede od Allahova puta.*[376]

Poslanik, s.a.v.s., rekao je Hatimu: "... *i ne slušaj onog čije smo srce nehajnim prema Nama ostavili i koji strast svoju slijedi i čiji su postupci daleko od razboritosti.*[377] A zar je iko gore zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu?"[378]

Zatim je pokudio narod riječima: "To su oni čija je srca Allah zapečatio i koji se za strastima svojim povode."[379]

Kur'an je objasnio da slijeđenje strasti čini čovjeka slijepim i gluhim, zabluđuje, pečati njegov vid, pa ne vidi i ne shvata: *Reci ti meni ko će uputiti onoga koji je strast svoju za boga svoga uzeo, onoga koga je Allah, znajući ga, u zabludi ostavio i sluh njegov i srce njegovo zapečatio, a pred oči njegove koprenu stavio? Ko će mu, ako neće Allah, na pravi put ukazati?*[380]

376. Sad, 26.

377. El-Kehf, 28.

378. El-Kasas, 5.

379. Muhammed, 16.

380. El-Džasija, 23.

Zato je Ibn-Abbas rekao: "Najgori idol obožavatelja na Zemlji jeste strast!" A Kur'an je uzdržavanje od strasti učinio jednom od glavnih ulaznica za Džennet: *A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao, Džennet će boravište biti sigurno.*[381]

Zadivljenost samim sobom

Treća stvar - od stvari koje navodi hadis - koja vodi u propast jeste zadivljenost samim sobom. Onaj ko je opsjednut i zaveden sobom, ne vidi svoje grijehe ni onda kada su veliki, a u svoja dobra i plemenita djela gleda kroz "mikroskop", te ih vidi uvećanim i veoma važnim.

Kur'an kazuje kako je muslimane zanesenost samim sobom, u Bici na Hunejnu, odvela u poraz dok se nisu opametili i vratili svome Gospodaru: *Allah vam je na mnogim bojištima pomogao, a onoga dana na Hunejnu kad vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo, nego vam je zemlja, koliko god da je bila prostrana, tijesna postala, pa ste se u bijeg dali. Zatim je Allah na Poslanika Svoga i na vjernike milost Svoju spustio, i vojske koje vi niste vidjeli, poslao.*[382]

Alija, neka Allah lice njegovo učini plemenitim, rekao je: "Da učiniš nevaljalo djelo bolje je kod Allaha od dobrog djela kojim se ponosiš."

Ata' je ovu poruku sročio u svom mudrom govoru ovako: "Možda ti je Allah otvorio vrata pokornosti, ali ne i vrata njenog prihvatanja. A možda ti je propisao da učiniš grijeh koji će te dovesti do cilja. Grijeh čija ostavština je skromnost i skrušenost srca bolji je od pobožnosti koja vodi opčinjenosti samim sobom i oholosti."

381. En-Naziat, 40-41.

382. Et-Tevba, 25-26.

Pokuđeno pokazivanje pred svijetom

U najveće grijehe srca spada pokazivanje pred svijetom koje upropaštava djela i uskraćuje im čast da budu primljena kod Allaha, iako je njihova vanjština u očima ljudi uljepšana i ukrašena. Allah je za dvoličnjake rekao:

... i samo zato da bi se pokazali pred svijetom, a Allaha gotovo da i ne spominju.[383]

A teško onima koji, kada namaz obavljaju, namaz svoj kako treba ne izvršavaju, koji se samo pretvaraju, i nikome ništa ni u naruč ne daju.[384]

Kur'an je trošenje imetka od onoga ko se time pokazuje pred ljudima ovako opisao:

Oni su slični litici sa oskudnom zemljom kad se na nju sruči pljusak, pa je ogoli.[385]

Hadisi navode da je pokazivanje pred ljudima sastavni dio širka (idolatrije), jer onaj ko se pokazuje pred ljudima ne želi da svojim djelom postigne zadovoljstvo Uzvišenog Allaha, nego želi lica stvorenja, njihovo zadovoljstvo i njihovu pohvalu. Zato Allah u hadisi-kudsiju kaže: "Ja sam najčišći i najmanje potreban suparnik, i onaj ko nešto uradi radi nekog drugog mimo Mene ostavit ću ga sa onim radi koga je to činio." A u drugom predanju kaže: "Ja sam od njega čist i on pripada onome koga je pored Mene za boga uzeo."[386]

U dobro poznate hadise spada i hadis koji prenosi Muslim od Ebu-Hurejrea, koji govori o trojici koji će po naredbi na Sudnjem danu biti vučeni u Džehennem naglavačke (na njihovim licima). Jedan

383. En-Nisa', 142.

384. El-Ma'un, 4-8.

385. El-Bekara, 268.

386. Prvo predanje je od Muslima, a nalazi se u djelu *Ez-Zuhd*, a drugo od Ibn-Madžea, 4202. El-Munzir je rekao da su prenosioci ovog hadisa pouzdani, *El-munteka*, 21. Busajri u *Ez-Zevaidu* kaže: "Lanac njegovih prenosilaca je ispravan i njegovi prenosioci su pouzdani."

od njih bio je borac koji je poginuo na bojnom polju, drugi je bio učen, druge je podučavao i Kur'an učio, a treći je imetak u dobrotvorne svrhe trošio. Ali Allah, Koji najbolje poznaje namjere i tajne, pred najvećim svjedocima proglašava ih lašcima i svakom od njih kaže: "Slagao si! Radio si to i to samo zato da ljudi o tebi kažu to i to, i to vam je već rečeno!"

Lažno prikazivanje jednog čovjeka prema drugome ubraja se u najveća zla i zločine, a ako to krivotvorenje bude od strane stvorenja prema Stvoritelju, zločin biva veći i opasniji. A to djelo čovjek čini da bi ga ljudi vidjeli. On radi da udovolji ljudima, a istovremeno im, obmanjujući ih i lažno se prikazujući , ukazuje da to radi da bi Gospodar ljudi njime bio zadovoljan. I nije čudo što će ga Uzvišeni Allah razotkriti na Dan kada tajne budu na vidjelo iznesene i na lica njihova će ih baciti u vatru. A sva snaga i moć pripadaju samo Allahu.

Ljubav prema ovom svijetu

U velike grijehe srca spada i ljubav prema ovome svijetu i davanje prednosti njemu nad onim svijetom. To je temelj svih ostalih grešaka. Opasnost nije u posjedovanju ovosvjetskih dobara, nego u čežnji za njima i prevelikoj okupiranosti ovim svijetom i, ljepotama i ukrasima. I u tome što, kada se preda vaganju ovog i onog svijeta ljudi daju prevagu onome. To je razlog njegovih propasti i na ovom i na onom svijetu.

Uzvišeni Allah za onaj svijet kaže: *Onda će onome koji je obijestan bio i život na ovom svijetu više volio Džehennem prebivalište postati sigurno.*[387]

Onima koji žele život na ovom svijetu i ljepote njegove, Mi ćemo dati plodove truda njihova i neće im se u njemu ništa prikratiti. Njih će na onom svijetu samo vatra peći; tamo neće imati nikakve nagrade za ono što su na Zemlji radili i bit će uzaludno sve što su činili.[388]

---

387. En-Nazi'at, 37-39.

388. Hud, 15-16.

Zato se ti okani onoga koji Kur'an izbjegava i koji samo život na ovom svijetu želi, to je vrhunac njihova znanja...[389]

Sve što vam je darovano samo su naslade i ukrasi u životu na ovom svijetu, a ono što je u Allaha - bolje je i trajno je. Zašto se ne opametite?[390]

Hadis kojeg prenose Ahmed i Ebu-Davud od Sevbana objašnjava u čemu se krije tajna slabosti koja obavija ummet i pored njegove brojnosti, pa kaže: "...ljubav prema dunjaluku i preziranje smrti."

Ljubav prema imetku, ugledu i položaju

Ljubav prema ovome svijetu ogleda se u ljubavi prema imetku i bogatstvu, ljubavi prema ugledu, položaju i časti, i lahkomost koja ga, na putu stjecanja spomenutog, potiče da se odrekne svojih vrednota i principa, i time nanosi štetu vjeri i imanu. O tome hadis kaže: "Dva gladna vuka poslata u stado ovaca nisu opasniji po njega od čovjekove požude za imetkom i ugledom po njegovu vjeru."[391]

Čovjek treba brinuti o imetku, ali u razumnim granicama. Ako njegovoj brizi i zaokupljenosti imetkom ne bude granica, zapušu vjetrovi i zastraše ga, te doza koja treba postojati, u njemu poraste i sve upropasti, isto kao što dva gladna vuka unište stado koje je čoban izgubio. I to zbog te, Šerijatom pokuđene, uvećane brige i poremećnosti Uzvišeni Allah je rekao:

Taj drugi svijet dat ćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine, a one koji se Allaha boje čeka srećan kraj.[392]

---

389. En-Nedžm, 29-30.

390. El-Kasas, 60.

391. Prenosi ga Ahmed od Ka'ba ibn Malika, 3/546, 460, i Et-Tirmizija u djelu *Ez-Zuhd*, i za njega kaže da je hasen sahih, 2377, a El-Munavi u *El-Fijedu* prenosi od El-Munzira da je za njega rekao da mu je lanac prenosilaca dobar (džejjid), 5/446.

392. El-Kasas, 83.

U znakove ljubavi prema dunjaluku i žudnje za njim ubraja se i želja za položajima, pohlepa za vlašću i želja za isticanjem, sve dok ne postigne ono što je naumio. To je ono čime je Poslanik, s.a.v.s., plašio svoj ummet, kada je rekao: "Vi ćete se boriti za vlast, a ona će biti kajanje i nesreća na Sudnjem danu. Divna li je ona dojilja i vrlo ju je teško odbiti!"[393]

I blagodati koje dolaze uz vlast poredi s dojenjem djeteta, a gubljenje te vlasti, smrću ili smjenjivanjem, poredi s odbijanjem djeteta od dojenja. Donesu vlastoljupcu neke koristi i brze slasti, a potom tako brzo iščeznu i ne ostane mu ništa osim žalosti i kazne, te nije prikladno da se razuman čovjek bori za užitak koji donosi žalost.

U velike grijehe srca ubrajaju se beznađe i gubljenje nade u Allahovu milost. Uzvišeni Allah je, ustima Svoga vjerovjesnika Ja'kuba, rekao: *I ne gubite nadu u milost Allahovu; samo nevjernici gube nadu u Allahovu milost.*[394]

A jezikom Svoga prijatelja Ibrahima rekao je: *Nadu u milost Gospodara svoga mogu gubiti samo oni koji su zabludjeli, reče on.*[395]

Među te velike grijehe spada i osjećaj sigurnosti od Allahove kazne. Uzvišeni Allah kaže: *Zar oni mogu biti sigurni od Allahove kazne? Allahove kazne se ne boji samo narod kome propast predstoji.*[396]

U te velike grijehe spada i želja da se u zajednici vjernika šire bestidne glasine. Uzvišeni je rekao: *One koji vole da se vjernicima šire bestidne glasine, čeka teška kazna i na ovom i na onom svijetu.*[397]

Ovo su neki od velikih upropaštavajućih grijeha, koji su vezani isključivo za srca i koje mnogi zanemaruju, dajući najveću prednost vanjskim djelima, bile to tražene pokornosti ili zabranjene neposlušnoti. Imam Gazalija je ove nepokornosti (grijehe) nazvao upropaštavajućim i za njih je rezervirao treću četvrtinu svoje enciklopedije

---

393. Prenose ga El-Buhari i En-Nesai od Ebu-Huerjrea, *Sahihul-džamius-sagir*, 2304.

394. Jusuf, 87.

395. El-Hidr, 56.

396. El-E'araf, 99.

397. En-Nur, 19.

Ihjau ulumid-din. A kako je samo potrebno da oni koji brinu o vjeri i koji njoj pozivaju posvete tim grijesima pažnju onoliko koliko joj je pažnje posvetio Šerijat. Da uposle svoje umove i osjećaje, i da ih učine osnovom za odgoj, prosvjećivanje i osvješćivanje.

Sitnije zabrane

Nakon velikih zabrana (harama) dolaze manji grijesi za koje se sigurno zna da su zabranjeni. Zakonodavac ih je nazvao malim grijesima i prezrenostima.

Od ovih grijeha gotovo niko nije pošteđen duži vremenski period. Zato se oni razlikuju od velikih grijeha po tome što ih briše pet dnevnih namaza, džuma, post mjeseca ramazana i nafile, post i namazi, kao što se navodi u vjerodostojnom hadisu: "Pet dnevnih namaza, zatim džume i ramazan do drugog ramazana brišu grijehe koji se nalaze između toga, ako se sačuva od velikih grijeha."[398]

U dvije vjerodostojne zbirke[399] prenosi se: "Šta mislite kad bi pred vratima jednog od vas bila rijeka u kojoj bi se on pet puta dnevno kupao, da li bi imalo prljavštine na njemu ostalo? To je primjer pet dnevnih namaza kojima Allah briše počinjene grijehe."

U te dvije zbirke, također, stoji: "Ko bude postio ramazan s čvrstom vjerom i nadom u nagradu od Allaha, Allah će mu oprostiti ranije počinjene grijehe", i "Ko bude klanjao u ramazanu kijamul-lejl, Allah će mu oprostiti ranije počinjene grijehe."[400]

Kur'an, čak, ističe da i samo nečinjenje velikih grijeha briše male grijehe. Uzvišeni Allah kaže: *Ako se budete klonuli velikih grijeha, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših i uvest ćemo vas u divno mjesto.*[401]

---

398. Prenosi ga Muslim od Ebu-Hurejrea.

399. *Sahihul-Buhari* i *Sahihu Muslim.*

400. Muttefekun alejhi od Ebu-Hurejrea, *El-Lu'lu'u vel merdžan*, 435, i *El-Munteka minet-tergibi vet-terhibi*, 514. A ovdje se pod grijehom misli na mali grijeh, a ne na veliki.

401. En-Nisa', 31.

A što se tiče velikih grijehova, njih ne briše ništa osim iskreno (po)kajanje. Malim grijesima iskušani su skoro svi ljudi. Zato Allah dobročinitelje i odabrane ne opisuje ničim drugim osim da se čuvaju velikih grijeha i razvrata. Uzvišeni u suri Eš-Šura kaže: *A ono što je u Allaha, bolje je i trajnije za one koji vjeruju i u Gospodara svoga se uzdaju; za one koji se klone velikih grijeha i razvrata i koji, kad ih ko rasrdi, opraštaju.*[402]

Uzvišeni u suri En-Nedžm kaže: *Allahovo je sve što je na nebesima i što je na Zemlji, da bi, prema onome kako su radili, kaznio one koji rade zlo, a najljepšom nagradom nagradio one koji čine dobro, one koji se klone velikih grijehova i naročito razvrata, a one bezazlene grijehove On će oprostiti, jer Gospodar tvoj, zaista, mnogo prašta.*[403]

Oni "koji čine dobro i koji će najljepšom nagradom biti nagrađeni", njihov je opis da se "klanjaju velikih grijehova, a naročito razvrata." Iz toga se izuzima onaj "koji grijeh počini nenamjerno". A od naših dobrih prethodnika prenosi se da se riječi "koji grijeh počini nenamjerno" odnose na onoga ko jedanput počini grijeh, pa makar i veliki, ali mu se nakon toga ne vraća."

Ebu-Salih rekao je: "Upitan sam o Allahovoj riječi "el-lemem" tj. 'koji grijeh počini nenamjerno', pa sam rekao: 'To je onaj koji učini grijeh, a zatim mu se ne vraća.'To sam spomenuo Ibn-Abbasu, a on je rekao: 'Zaista te je u njenom razumijevanju pomogao plemeniti melek.'"

Ogromna većina islamskih učenjaka smatra da se riječju "lemem" misli na grijehe koji nisu dostigli stepen velikih grijeha, a to je tačnije od mišljenja Ibn-Abbasa koja se nalaze u *Sahihul-Buharij,* a koje glase: "Nisam vidio da je išta sličnije 'lememu' od onoga što prenosi Ebu-Hurejre od Vjerovjesnika, s.a.v.s., koji je rekao: 'Zaista je Allah sinu Ademovom propisao određenu dozu bluda i on to, neizbježno, počini; blud oka je gledanje, blud jezika - govor, duša priželjkuje i žudi za njime, a spolni organ to potvrdi ili ne potvrdi." Ovaj hadis prenosi i Muslim i u njemu stoji: "Blud očiju je gledanje,

---

402. Eš-Šura, 36-37.

403. En-Nedžm, 31-32.

blud ušiju slušanje, blud jezika govor, blud ruke dodirivanje i blud noge koračanje."

El-Imam ibn Kajjim je rekao: "Ispravan je stav većine islamskih učenjaka da se riječ "lemem" odnosi na male grijehe kao što je pogled, namigivanje, poljubac i slično, a to je i stav većine ashaba i onih poslije njih. To su rekli Ibn-Abbas, Mesruk i Eš-Ša'bij." Ovo mišljenje nije oprečno drugom predanju od Ebu-Hurejrea i Ibn-Abbasa u kome se kaže da se "lemem" odnosi na onoga ko počini veliki grijeh, a potom mu se ne vraća, jer se "lemem" odnosi i na jedno i na drugo mišljenje, te je njegovo značenje dvojako. Ebu-Hurejre i Ibn-Abbas su veliki grijeh koji se učini samo jedanput u životu i u kome se ne ustrajava pridodali uz "lemem" smatrajući da veliki grijeh postaje velikim, ogromnim i opasnim kod onoga ko u njemu istrajava i mnogo puta ga čini. To je sastavni dio razumijevanja (fikha) ashaba, neka je Allah njima zadovoljan. I Allah čovjeku, bez sumnje, progleda jedanput, dvaput ili triput. A bojati se je za onoga ko svoj grijeh učini običajem i koji mu se desi mnogo puta.[404]

Ali iako je Šerijat tolerantan i blag u "lememu" i u sitnim grijesima, strogo je upozorio na njihovo nipodaštavanje i istrajavanje u njima. Kada se jedan mali grijeh pridoda drugom malom grijehu, on postaje velikim grijehom. Zatim mali grijesi odvode u velike, veliki u nevjerstvo, a i najveća vatra nastaje iz malih varnica.

Zato Sehl ibn Sa'd prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao: "Dobro se čuvajte beznačajnih grijeha. Njihov primjer jeste kao primjer ljudi koji su odsjeli u dolini, pa jedan od njih dođe s grančicom, pa drugi dođe s grančicom, sve dok nisu sabrali ono čime mogu ispeći svoj hljeb. Zaista, sitni grijesi unište onoga ko ih stalno čini."[405]

A Ibn-Mes'ud prenosi ga u ovoj formi: "Dobro se čuvajte beznačajnih grijeha, jer se oni, uistinu, gomilaju kod čovjeka dok ga ne

404. Vidi djelo Ibn-Kajjima *Medaridžus-salikin*, 1/316-317 štampa El-Muhammedijje u obradi Muhammeda Hamida Elfikhija.

405. El-Hejsem je u *El-Medžme'u* 10/190 rekao: "Prenosi ga Ahmed u lancu čiji su prenosioci vjerodostojni, Et-Taberani u tri predanja i to sa dvije različite strane, a prenosioci jednog su vjerodostojni izuzev Abdul-Vehaba ibn el-Hakema, a i on je (sikah) pouzdan i spominje ga u *Sahihul-džamius-sagiru*, 2686, i smatra da ga je prenio El-Bejheki u *Eš-Ši'abi ved-dija*.

unište. Allahov Poslanik, s.a.v.s., za njih naveo primjer ljudi koji su odsjeli na jednom mjestu, pa su došli hitriji od njih, te jedan po jedan počeo uzimati grančicu sve dok ne sakupiše gomilu granja, zapališe vatru i ispekoše ono što su na nju stavili."[406]

Sažetak poređenja glasi: Kao što se malim razbacanim grančicama, nakon što se sakupe, zapali velika vatra, isto tako biva i s malim grijesima.

Od Ibn-Mesu'da prenosi se: "Musliman svoj grijeh vidi velikim kao dobro za koje se boji da ne padne na njega, a munafik (dvoličnjak) svoj grijeh vidi malim poput mušice koja padne na njegov nos pa je njime uradio ovako, tj. mahnuo je rukom i otjerao je."[407]

Imami Gazalija u svojoj knjizi *El-Ihja'*, poglavlje "Et-Tevba", navodi skupinu malih grijeha koji postanu veliki, a velike čine još većim, a od njih su i: smatranje grijeha malim i omalovažavanje neposlušnosti, tako da su neki dobri prethodnici rekli: "Onaj grijeh za koji njegov počinilac kaže: 'Kamo sreće da su svi moji grijesi kao ovaj', bojati se je za njega da neće biti oprošten." U to spada i hvalisanje grijehom i njegovo vajno činjenje. U vjerodostojnom hadisu stoji: "Svima u mome ummetu će biti oprošteno, osim onima koji ga javno čine."

Ibn el-Kajjim kaže: "U ovome se krije ono o čemu se mora dobro razmisliti. Uz veliki grijeh se nekada nađu stid, strah i osjećaj njegove veličine, i to ga svrstava u male grijehe. A nekada se uz mali grijeh ne nađe stid, strah ili ga njegov počinilac smatra beznačajnim, te bude svrstan u velike grijehe, i ne samo to, nego ga to stavlja na ljestvicu najvećih grijeha."[408]

Nekada se jedan te isti grijeh razlikuje zavisno od osobe koja ga čini i stanju u kome se ona nalazi. Tako blud koji počini osoba koja nije u braku nije isti kao blud osobe koja je u braku ili je nekada bila u

---

406. El-Hejsem je u *El-Medžme'u* 10/189 rekao: Prenose ga Ahmed i Et-Taberani, u lancu čiji su prenosioci vjerodostojni, osim Imrana El-Kattana, a i on je pouzdan. El-Menavi od El-Hafiza el-Irakija prenosi da je njegov lanac dobar (džejjid). El-'Alaij je rekao da je ovaj hadis dobar prema šartima El-Buharije i Muslima. Ibn-Hadžer kaže u *El-Fijedu*, 3/182 da je lanac njegovih prenosilaca dobar (hasen).

407. Prenosi ga El-Buhari.

408. *Medaridžus-salikin*, 1/328.

njemu. Blud koji počini mladić, nije isti kao onaj koji počini starac. Blud sa komšinicom, ili sa ženom čiji je muž u džihadu, ili s osobom kojoj je on mahrem, ili u ramazanskom danu, ili u haremu Meke, nije isti kao blud u drugim okolnostima. Svemu je određena mjera kod Uzvišenog Allaha. Ovdje priliči navesti riječi učenjaka Ibn-Redžeba, zbog njihove velike korisnosti. On kaže: "Grijesi u čiju zabranjenost nema sumnje, su oni koji se spominju u Kur'anu i sunnetu, kao što stoji u riječima Uzvišenog: *Dođite da vam kažem šta vam Gospodar vaš propisuje: da Mu ništa ne pridružujete, da roditeljima dobro činite, da djecu svoju, zbog neimaštine, ne ubijate...*[409], pa sve do kraja ova tri ajeta."

Reci: Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i potajni, i grijehe, i neopravdanu primjenu sile, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da o Allahu govorite ono što ne znate![410]

U nekim ajetima navode se zabrane koje se odnose isključivo na određene vrste, kao što su zabrane nekih jela, spomenute na više mjesta, kao što su riječi Uzvišenog:

Reci: 'Ja ne vidim u ovome što mi se objavljuje da je ikome zabranjeno jesti ma šta drugo osim strvi, ili krvi koja istječe, ili svinjskog mesa, to je, doista, pogano, ili što je kao grijeh zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime.[411]

On vam jedino zabranjuje: strv i krv i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo.[412]

... i ono što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo.[413]

Zabranjuje vam se strv i krv, i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo ime, i što je udavljeno i ubijeno, i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto, osim ako ste ga preklali, i što je na žrtvenicima žrtvovano, i zabranjuje vam se gatanje strelicama.[414]

409. El-En'am, 151.

410. El-E'araf, 33.

411. El-En'am, 145.

412. El-Bekara, 173.

413. En-Nahl, 115.

414. El-Maida, 3.

Također, navode se zabrane u oblasti sklapanja braka:

Zabranjuju vam se matere vaše, i kćeri vaše...[415]

Te zabrane u stjecanju imetka:

A Allah je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu.[416]

A što se tiče sunneta, u njemu se spominju mnoge zabrane, kao što su riječi Poslanika, s.a.v.s.: "Allah je, doista zabranio alkohol, strv, svinjsko meso i kipove."[417]

"Zaista je Allah, kada je zabranio nešto, zabranio je i njegovu protuvrijednost."[418]

"Sve što opija zabranjeno je."[419]

"Zabranjuju vam se vaša krv, vaši imeci i vaša čast."[420]

I sve za što se navodi jasna zabrana u Kur'anu ili sunnetu, jeste haram. Stroga zabrana se da razumijeti i iz zabrane prijetnjom i oštrim tonom, kao što je u riječima Uzvišenog Allaha:

.. vino i kocka i kumiri i strelice za gatanje su odvratne stvari, šejtansko djelo, zato se toga klonite da biste postigli šta želite. Šejtan želi da pomoću vina i kocke unese među vas neprijateljstvo i mržnju i da vas od sjećanja na Allaha i od obavljanja molitve odvrati. Pa hoćete li se okaniti.[421]

A što se tiče same zabrane (zabrane u kojoj nema prijetnje niti oštrine), ljudi su se razišli u pitanju da li se iz nje razumije stroga zabrana ili ne. Od Ibn-Omera prenosi se da ona ne rezultira strogom zabranom. Ibn-Mubarek rekao je: "Selam ibn Ebu-Mut' nas je obavijestio da je čuo od Ibn-Ebu-Duhajle koji je čuo od svoga oca, sljedeće: 'Bio sam kod Ibn-Omera kada je rekao: 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je grožđice i hurme'; tj. da se smiješaju. Čovjek koji je bio iza mene

415. En-Nisa, 23.

416. El-Bekara, 275.

417. Od Džabira ga prenose: Ahmed, 3/324, 326, 340, El-Buhari, 2236, 4296, Muslim, 1581, Ebu Davud, 3486, Et-Tirmizi, 1297, En-Nesai, 7/177, 309, i Ibn-Madže, 2167.

418. Prenosi ga Ebu Davud od Ibn-Abbasa, 3488, a njegov lanac je zdrav (sahih).

419. Prenose ga: Muslim, 2003, Ebu-Davud, 3679, Et-Tirmizi, 1864, En-Nesai, 8-297, i to od Ibn-Omera.

420. Prethodno je rečeno gdje se nalazi i ko ga prenosi u hadisu od Ebu-Bekra.

421. El-Maida, 90-91.

rekao je: 'Zar nisi rekao 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., to je zabranio, pa je to haram?" Rekao je: 'Zar si ti to tako čuo?' Selam kaže: 'Kao da je on govorio o načinu ponašanja u onome šta je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio'."[422]

Već smo ranije spomenuli uzdržanost prave uleme, kao što su Ahmed i Malik u korištenju izraza "haram" sve dok se sasvim ne utvrdi da je nešto zaista haram, jer u njemu postoji vid sumnje ili neslaganja.

En-Nehai kaže da su oni neke stvari prezirali, a nisu i smatrali zabranjenim. Ibn-Avn kaže: "Rekao mi je Makhul: 'Šta kažete za jabuku koja se baci između ljudi pa je neki od njih ugrabe?' Rekao sam: 'To je kod nas pokuđeno (mekruh)!' Upitao je: 'Je li to haram?' Rekao sam: 'To je kod nas mekruh!' i Ibn-Avn kaže: 'To smo smatrali grubim i preoštrim u riječima Makhula.'"

Dža'fer ibn Muhammed rekao je: "Čuo sam jednog čovjeka kako pita El-Kasima ibn Muhammeda: 'Da li je muzika haram?' Kasim je šutio, pa je on ponovio pitanje, a ovaj ponovo šutio. Potom ga je iznova upitao te mu je Kasim rekao: 'Zaista je haram ono što je zabranjeno Kur'anom! Šta misliš kada bi se došlo s istinom i zabludom Allahu, dž.š., u šta bi se ubrojala muzika? Čovjek odgovori: 'U zabludu'. On reče: 'Eto, sam sebi presudi i donesi fetvu.'"

Abdullah, sin imama Ahmeda rekao je: "Čuo sam svoga babu gdje govori: 'Što se tiče stvari koje je Poslanik, s.a.v.s., zabranio, među njima ima ono što je haram (strogo zabranjeno), kao što su riječi: 'Zabranio je da se sastavi u braku žena i njena amidžinca (strina), ili tetka'[423], i to je haram. Potom je naveo tome slične stvari među kojima je bilo i onih koje je Poslanik, s.a.v.s., zabranio samo radi preodgajanja i uljudnosti.[424]

---

422. Ibn Ebu-Duhajle i njegov babo nepoznati su hadiskim učenjacima.

423. Od Ebu-Hurejrea prenose ga: El-Buhari, 1109, 1110, Muslim, 1408, Ebu-Davud, 2065-2066, En-Nisai, 7/97 i Ibn-Madže, 1929.) i to je haram. Zabranio je kožu divljih grabežljivih životinja, (Prenosi ga: Ebu-Davud, 4132, Et-Termizi, 1770-1771, En-Nesai, 7/167, El-Hakim, 1/144, i to od Sa'da ibn Ebi-Urvea, od Katade, od Ebu-Mulejha, a on od svoga babe da je Vjerovjesnik zabranio kožu grabežljive divljači. Et-Tirmizi je rekao: "Ne znamo da ga je iko prenio putem Ebu-Mulejha od njegovog babe osim Seida ibn Ebi-Urvea. Također je prenesen putem Šu'bea, od Jezida er-Reška, od Ebu-Mulejha, od Vjerovjesnika, s.a.v.s., kao mursel, i kaže za hadis da je ova verzija ispravnija. Vidi *Šerhus-sunne*, od El-Begavija, 2/99-100)."

424. *Džamiul-ulumi vel-hikem* od Ibn-Redžeba u obradi Šu'ajba El-Arnauta, i bio nam je od koristi u određivanju njegovog lanca i obrade hadisa, 2/157-160, štampa Er-Risaleh.

Novotarije u vjerovanju i u djelima

Ovdje se uz nepokornosti ubraja i ono što je u islamskom zakonodavstvu poznato kao novotarija (*bid'at*). To je novotarija koju su ljudi izmisli i pridodali vjeri, svejedno, radilo se o novotariji u oblasti vjerovanja, koja se naziva 'novotarijom u riječima' ili, pak, o novotariji u oblasti djelovanja, koja se naziva 'novotarijom u djelima'.

Taj se haram razlikuje od običnih nepokornosti. Njen počinilac se njome nastoji približiti Uzvišenom Allahu i vjeruje da Mu se njome pokorava i obožava Ga, i ta novotarija je po tome opasna.

Novotarija može biti:

1- U uvjerenju koje je suprotno istini s kojom je Allah poslao Svoga Poslanika i objavio Svoje knjige, i to je novotarija u vjerovanju ili u riječima, a njeno ishodište je govor o Allahu bez znanja. I to se ubraja u najveće grijehe. Ibn El-Kajjim kaže da je taj haram veći od svih drugih, kao što Uzvišeni Allah kaže: *Reci: 'Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni potajni, i grijehe, i neopravdanu primjenu sile, i da Allahu smatrate ravnim one za koje On nikakav dokaz objavio nije, i da o Allahu govorite ono što ne znate*.'[425]

U ovu vrstu harama spada i zabranjivanje, bez dokaza, onoga što je Allah dozvolio, kao što Uzvišeni kaže: *Reci: 'Kažite vi meni zašto jednu hranu koju vam Allah daje, smatrate zabranjenom, a drugu dopuštenom? Recite: 'Da li vam je prosuđivanje o tome Allah prepustio ili o Allahu laži iznosite?*[426]

2- U obožavanju Uzvišenog Allaha na način i u formi koje On nije propisao: *Zar oni da imaju bogove koji im propisuju da vjeruju ono što Allah nije naredio?*[427]

U hadisu stoji: "Klonite se novotarija, jer svaka novotarija vodi zabludi."[428]

---

425. El-E'araf, 33.

426. Junus, 59.

427. Eš-Šura, 21.

428. Prenose ga od El-Urbada ibn-Sarija: Ahmed, 4/126-127, Ebu-Davud, 4607, Ibn-Madže, 43-44, El-Hakim, 1/95, i Ibn-Hibban.

"Ko ovoj našoj vjeri pridoda novotariju koja joj ne pripada, ta stvar je odbačena."[429]

Te dvije vrste bid'ata (novotarija) su prisno vezane jedna za drugu, kao što kaže učenjak Ibn El-Kajjim, i veoma rijetko se jedna od druge može razdvojiti. Neki od njih kažu: "Udavala se 'bid'at riječi' za 'bid'at djelo', pa su se mladenci zabavili vjenčanjem i ništa ih ne iznenađuje osim djeca bluda koja zaživiše u zemljama islama; utječu se od njih ljudi i zemlje Uzvišenom Allahu."

Šejhul-islam Ibn-Tejmi rekao je: "Oženilo se sušto nevjerstvo razvratom zvanim bid'at, pa se iz tog braka rodila propast ovog i drugog svijeta."

Iblisu je bid'at draži od nepokornosti zbog toga što on proturiječi vjeri, a njen počinilac se za nju ne kaje i ne napušta je, nego druge njoj poziva. On u sebi sadrži priznavanje onoga što su odbacili Allah i Njegov Poslanik, odbijanje onoga što su oni prihvatili, prijateljevanje s onim koga su oni uzeli za neprijatelja, neprijateljevanje prema onome koga oni smatraju prijateljm, potvrđivanje onoga što su oni porekli i poricanje onoga što su oni utvrdili.[430]

Svi bid'ati nisu u istoj ravni. Postoji teški vid bid'ata, blaži oblik bid'ata, u kome nema razilaženja i za koji se svi slažu da je bid'at, kao što postoji i bid'at za koji neki kažu da on to nije.

Teški vid bid'ata

Neki od bid'ata čovjeka odvode u nevjerstvo, da nas Allah sačuva, poput onih koji su neke sekte udaljili od temelja ovog ummeta pa su se otcijepile od njega,. Takvi su nusarije, Druzi, neke fanatične frakcije ši'ija, ismailije i dr. za koje je Imam El-Gazali rekao: "Njihova je vanjština odbijanje, a nutrina čisti kufr." Šejhul-islam Ibn-Tejmije rekao je: "Njihovo nevjerstvo je gore od nevjerstva Jevreja i

429. Prenose ga od El-Urbada ibn-Sarija: Ahmed, 4/126-127, Ebu-Davud, 4607, Ibn-Madže, 43-44, El-Hakim, 1/95, i Ibn-Habban.

430. Vidi *Medaridžus-salikin*, 1/222, 223.

kršćana. Zato nije dopušteno ženiti se njihovim ženama i jesti ono što su oni zaklali, dok se ženama sljedbenika Knjige dopušteno ženiti, i jesti ono što su oni zaklali."

Postoji teški oblik bid'ata, koji onoga ko ga čini ne odvodi u nevjerstvo, nego ga odvodi u grijeh. Taj grijeh je grijeh uvjerenja, a ne ponašanja. Taj koji ga čini katkada je osoba koja najviše klanja, najviše posti i Kur'an uči, kao što su bile haridžije. Neko od vas, kada svoj namaz uporedi s njihovim, svoj vidi bezvrijednim, kao što takvim smatra i svoj post i svoje učenje Kur'ana, kad ga uporedi s njihovim postom i njihovim učenjem Kur'ana. Međutim, njihova skrušenost nije u njihovim srcima nego u njihovim umovima i skamenjenosti, hladnoći i tvrdoći, do te mjere da ubijaju muslimane, a ostavljaju na miru idolopoklonike!

Poput ovih haridžija jesu i mnoge ši'je, kaderije, mu'tezilije i džehmije koji nisu pretjerano strogi, kao što to kaže Ibn-El-Kajjim.[431]

Postoje sitni bid'ati do kojih je došlo greškom u idžtihadu ili usljed nejasnoće i dvosmislenosti u iznošenju dokaza, i takve su novotarije kao sitni grijesi u nepokornostima.

- Postoje i novotarije koje svi ne prihvataju kao takve. Jedni ih smatraju novotarijama, a drugi to osporavaju, kao što je nastojanje da se milost zadobije preko Poslanika, s.a.v.s., ili dobrih Allahovih robova. Ovo spada u domen djela i periferija, a ne u pitanja akide (vjere) i njenih osnova, kao što to kaže Hasan el-Benna, a isto mišljenje prenosi se i od Muhammeda ibn Abdul-Vehaba. Primjer toga jeste dragovoljno obavezivanje nekim ibadetima, i sporno je da li se to ubraja u novotarije (bida'ate) ili ne?

Sve novotarije nisu na istom stepenu, niti su svi koji ih čine isti. Postoji onaj koji poziva svojoj novotariji kao i onaj koji samo slijedi tu novotariju i njoj nikoga ne poziva. I za svakog od njih postoji zaseban sud.

---

431. Ibid.

Sumnjive stvari

Nakon sitnih zabrana dolaze sumnjive stvari. To su ona djela čiji sud o njima ne poznaje većina ljudi. Ljudi se razilaze u tome da li su ona zabranjena ili dozvoljena i te zabrane nisu kao one u kojima nema razilaženja. I kada mudžtehid (poznavalac islamskog prava) uloži trud u rješavanju nekog problema, te vidi nešto zabranjenim ili dozvoljenim, biva obavezan da to prihvati i ne dopušta mu se da zbog nekog drugog od toga odustane. I tako mi Allaha, ljudi ibadete obavljaju shodno svome idžtihadu, ako su dosegli do stepena idžtihada (samostalnog rješavanja fiksko-pravnih problema). A ako njihov idžtihad rezultira greškom, to im se oprašta i za njega postižu jednu nagradu.

A onaj ko se ubraja u mukallide (one koji nekoga slijede) ima pravo da slijedi nekoga od učenjaka u kojeg ima povjerenja, i u tome nema nikakve mahane, sve dok mu je srce zadovoljno znanjem i vjerom onoga koga on slijedi.

A onaj kome stvar bude zamršena, istina mu se ne pokaže jasnom i stvar mu bude sumnjiva, treba je se kloniti, štiteći time svoju vjeru i čast, kao što se traži u časnom hadisu: "Halal (ono što je dopušteno) je jasan, kao što je jasan i haram (ono što je zabranjeno), ali između tog dvoga postoje nejasne stvari koje mnogi ljudi ne poznaju. Onaj ko se sačuva od tih sumnjivih stvari, sačuvao je svoju vjeru i svoju čast, a onaj ko padne u te sumnjive stvari, past će i u harame. On je sličan pastiru koji napasa stado oko međe kome stado samo što ne pređe u tuđe."[432]

Onaj ko ne zna, mora pitati učenog u koga ima povjerenje, kada mu nešto ne bude jasno, kako bi došao do suštine problema. Uzvišeni je rekao: "Pitajte učene ako ne znate."[433]

U hadisu stoji: "Zašto nisu pitali kada nisu znali? Pitanje je, zaista, lijek za neznanje."[434]

---

432. Prenose ga En-Nu'man ibn-Bišr, El-Buhari, (52) (2051), i Muslim, 1599.

433. En-Nahl, 43.

434. Prenosi ga Ebu-Davud od Džabira, *Sahihul-džamius-sagir*, 4362.

Ljudi se u sumnjivim stvarima, uveliko razilaze; s jedne strane zbog različitih gledišta, i s druge, zbog razlika u ćudima, kao i zbog različitih stepena u bogobojaznosti, i dr.

Postoje sumnjivci koji, zbog sitnice tragaju za sumnjivim stvarima, sve dok ih ne pronađu, poput onih koji u zapadnim zemljama zbog najsitnije stvari sumnjaju u ispravnost klanja životinja. Teško ostvarivo smatraju mogućim, a nemoguće stvarnim i ustrajno pitaju dok, ono što im je Uzvišeni Allah učinio prostranim ne učine skučenim.

Uzvišeni je Allah rekao: *O vjernici, ne zapitkujte o onome što će vam pričiniti neprijatnosti ako vam se objasni...*[435]

Od muslimana se ne traži sitničarenje. U hadisu koji bilježi El-Buhari od Aiše, r.a., se kaže da je Vjerovjesnik,s.a.v.s., upitan: "Ljudi nam dolaze s mesom za koje ne znamo da li je spomenuto Allahovo ime pri klanju ili nije." On je odgovorio: "Spomenite Allahovo ime pri jelu i jedite."

Imam Ibn-Hazm iz ovog hadisa izvukao je pravilo: "Ne trebamo tragati za onim što nam je skriveno." Prenosi se da je Omer, r.a., prošao putem pa je na njeg pala voda iz odvodne cijevi. Sa njim je išao jedan saputnik koji je rekao: "Vlasniče ove cijevi, je li ta voda čista ili prljava?" Omer je rekao: "Vlasniče cijevi, ne obavještavaj nas o tome, jer je nama zabranjeno da sami sebe obavezujemo."

Vjerodostojnim predanjem od Vjerovjesnika, s.a.v.s., prenosi se da se jednom čovjeku pričinjalo da gubi abdest u namazu u džamiji, pa mu je Poslanik, s.a.v.s., rekao da ne napušta namaz ili džamiju sve dok ne čuje zvuk ili osjeti miris.

Iz ovoga su učenjaci izveli pravilo: "Uvjerenost se ne dokida sumnjom." Obaveza je raditi po uvjerenju i odbaciti sumnje i to je kidanje korijenja šejtanovom došaptavanju.

Plemeniti Poslanik, s.a.v.s., odazvao se pozivu Jevreja i jeo njegovu hranu, a nije pitao da li je ta hrana halal ili haram, niti da li mu je posuda čista ili je nečita? On i njegovi ashabi koristili su odjeću i posuđe koje su pravili nevjernici. Međusobno su dijelili odjeću i

435. El-Maida, 101.

posuđe koje su zarobili u bitkama i koristili ga. A vjerodostojnim putem se od njih prenosi da su pili vodu iz mješine idolopoklonkinje.[436]

Nasuprot onima koji su ovo odobrili nalaze se oni koji zastupaju žešći stav koji opravdavaju vjerodostojnim hadisom Vjerovjesnika, s.a.v.s. On je pitan o posudi sljedbenika Knjige (jevreja i kršćana) koji konzumiraju svinjsko meso i piju alkohol, pa je rekao: "Ako ne nađete drugo posuđe, operite ga vodom, a potom jedite iz njega."[437]

Imam Ahmed je šubhu (sumnjivu stvar) prokomentirao sredinom između jasnog halala i jasnog harama. Rekao je: "Onaj ko je se bude klonio, sačuvao je svoju vjeru." A drugom prilikom je za nju rekao da je mješavina halala i harama.

Allameh ibn-Redžeb rekao je: "Iz ovoga proizilazi poslovanje s onim u čijem imetku je izmiješan halal i haram i u kome haram nadilazi halal." Ahmed je rekao: "S takvim se ne smije poslovati, osim ako u njegovom imetku bude neznatan dio harama, ili haram za koji se gotovo i ne zna." A naši pravnici se razilaze u tome da li je to mekruh (pokuđeno) ili je, pak, haram (zabranjeno), na dva mišljenja:

- Ako je veći dio njegovog imetka halal, dopušteno je s njime poslovati iz takvog imetka jesti. El-Haris prenosi riječi Alije, r.a., da je za nagrade i poklone vladara rekao: "U tome nema grijeha. Ono što vam da od halala veće je od onoga što vam da od harama. Vjerovjesnik, s.a.v.s., i njegovi ashabi poslovali su s idolopoklonicima i sljedbenicima Knjige, iako su znali da se oni ne ustežu potpuno od harama."

- A ako stvar bude nejasna, onda se radi o sumnjivoj stvari i njeno odstranjivanje je bogobojaznost. Sufjan je rekao: "Takva stvar mi se ne sviđa i njeno ostavljanje me zadivljuje".

El-Zuhri i Makhul kažu: "Nema grijeha u jedenju od takvog imetka, ako se, za tačno određenu stvar u njemu, ne zna da je haram, nego se samo zna da u njemu ima sumnjivi dio." Od takvog imetka se smije jesti, kao što to prenosi Ahmed u jednom predanju od Hanbela.

Ishak ibn Rahavejh slaže se s olakšicom koja se prenosi od Ibn-Mes'uda, Selmana i drugih, i onoga što se prenosi od El-Hasana i Ibn-

---

436. Vidi: El-Buhari, 344, i *Džamiul-ulumi vel-hikem*, od Ibn-Redžeba, 1/199.

437. Muttefekun alejhi, Prenose ga El-Buhari, 5478, i Muslim, 1390, od Ebu-Sa'lebea el-Hašenija.

Sirina, o dopuštenosti korištenja onoga što je stečeno putem kamate i kocke. A to mišljenje od njih prenosi Ibn-Mensur.

Imam Ahmed za imetak u kome je smiješan halal s haramom kaže: "Ako je taj imetak velik, odstranit će se iz njega vrijednost harama, a preostalo će, koristiti. A ako je malehan odstranit će u cijelosti, zato što se, jedući iz tog imetka, teško može sačuvati od harama, za razliku od imetka koji je velik." Neki od naših učenjaka to smatraju vidom skromnosti, a ne haramom, pa dozvoljavaju raspolaganje i malim i velikim imetkom nakon što se izdvoji ono što je u njemu stečeno na zabranjen način. Ovo je mišljenje hanefija, a i drugih, a prihvataju ga i oni koji zagovaraju skromnost, među kojima je i Bišr el-Hafi.

Neki naši dobri prethodnici dopuštaju da se jede od onoga za što se zna da u njemu ima haram-imetka, ako se s pouzdanjem ne zna u kojem njegovom dijelu se nalazi taj haram, kao što smo već spomenuli i predanju od Makhula i Ez-Zuhajrija. Isto se prenosi i od El-Fadla ibn-Ijada.

O tome se bilježe i kazivanja od dobrih prethodnika. Vjerodostojnim putem prenosi se od Ibn-Mes'uda da je upitan o čovjeku čiji komšija javno i bez ustručavanja jede kamatu, i ne smatra grijehom posjedovanje prljavog imetka, šta da radi kada ga taj njegov komšija pozove na ručak? "Odazovite se pozivu, vama je to samo hrana, a grijeh je samo njegov grijeh."[438] U drugom predanju stoji da je rekao: "Ne znam da u njegovom imetku ima išta osim nečisti i harama, pa mu je rekao: 'Odazovite se njegovom pozivu.' Ovo predanje od Ibn-Mes'uda je kod Imami-Ahmeda na stupnju vjerodostojnih predanja, međutim, oprečne su mu slijedeće riječi koje se od njega prenose: "Grijeh zbližava i privlači srca."[439]

Sumnjive stvari, za koje se ne zna jesu li dozvoljene ili zabranjene, u svakom slučaju, nepoznate su mnogim ljudima, kao što o tome obavještava Vjerovjesnik, s.a.v.s. Nekima postane jasno da su one

---

438. Prenosi ga Er-Rezzak u *El-Musannefu*, 4675, 4676, a lanac njegovih prenosilaca je vjerodostojan.

439. Prenosi ga Et-Taberani u djelu *El-Kebir*, 8747-8750, a spominje ga i El-Hejsemi u djelu *El-Medžme'*, 1/176, i kaže: "Prenosi ga Et-Taberani u cjelosti lancem prenosilaca čiji su ljudi svi pouzani." El-Havvaz u *En-Nihajetu* kaže da se pod izrazom 'El-Havvaz' misli na sva djela koja se urezuju u srca, poput traga skalpela.

dopuštene ili zabranjene, zahvaljujući njegovom uvećanom znanju. Riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s., ukazuju da ove nejasne stvari znaju neki od ljudi, ali su većini njih nepoznate. Tako se u one ljude koji ih ne poznaju svrstavaju dvije vrste ljudi:

- prvi su oni koji zastaju kod njih, zbog zbrkanosti u njima;

- i drugi, koji ih prihvataju onakvim kakve one u biti nisu. Njegove riječi upućuju se zato da ih preostali ljudi poznaju, i to onakvim kakve one u biti jesu, tj. da li su one dozvoljene ili zabranjene. I ovo je najveći dokaz da je onaj koji poznaje te nejasne stvari u pitanjima dozvoljenog i zabranjenog, u kojima postoji razilaženje, samo jedan kod Uzvišenog Allaha. Svima drugima, osim njemu, one su nepoznate. Allahov sud o njima im je nejasan. I kada su u to uvjereni, oslanjajući se na zbrkanu stvar koju uzimaju za dokaz, bivaju nagrađeni za uloženi trud, a pogreška im se oprašta.

Poslanik, s.a.v.s., riječima: "Onaj ko se bude klonio tih sumnjivih stvari, sačuvao je svoju vjeru i svoju čast, a onaj ko u njih zaglibi, zaglibio je i u harame", ljude u pogledu tih sumnjivih i nejasnih stvari sortira u dvije skupine, naravno one kojima su te stvari nejasne i koji ih ne poznaju.

A što se tiče onih koji ih poznaju i slijede i od njih ono na što ih navede njihovo znanje o njima, oni čine treću skupinu i njih nije spomenuo jer bi time bio izrečen i sud o tim stvarima. Ta grupa je, od ove tri, najbolja, jer poznaje Allahov propis i sud o tim sumnjivim stvarima i u tome slijedi svoje znanje.

Oni koji ne poznaju Allahovu odredbu i sud o tome, čine dvije skupine:

- Jedna skupina jesu oni koji te sumnjive stvari izbjegavaju, jer su im nejasne, i oni su sačuvali svoju vjeru i svoju čast. Drugim riječima, oni se trude da očuvaju svoju vjeru i čast od manjkavosti i natruha. U tome i jeste dokaz da je nastojanje da se sačuva čast pohvalno, jednako kao i nastojanje da se sačuva vjera. Otuda se bilježi da je ono čime čovjek štiti svoj ugled sadaka.

- Druga skupina su oni koji u te sumnjive stvari padaju, iako su im nejasne. A što se tiče onoga ko uradi nešto što je u očima ljudi sumnjivo, znajući da je to dozvoljeno, on zbog toga nema nikakvog

grijeha kod Allaha. Međutim, ako se zbog tog djela pribojava rušenja ugleda od strane drugih, tada odustajanje od toga djela postaje pohvalno i dobro. Tako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., onome koji ga je vidio gdje stoji sa Safijom rekao: "Ovo je, uistinu, Safija bint Hujj."[440]

Enes, r.a., krenuo je na džuma-namaz i ugledao ljude koji su ga već klanjali kako se vraćaju, pa se zastidio i sakrio da ga ne vide, te rekao: "Ko se ne stidi ljudi, ne stidi se ni Allaha."

A ako to učini stoga što je uvjeren da je to dozvoljeno (halal), ili zbog dopuštenog idžtihada (uloženog truda u rješavanju tog pitanja), ili, pak, zbog prikladnog slijeđenja nekog od učenih, njegov slučaj je kao slučaj prethodno spomenutog. A ako taj njegov idžtihad bude slab ili njegovo slijeđenje bude neprikladno i na to ga bude vodilo samo slijeđenje prohtjeva, njegov je slučaj kao i slučaj onoga ko te sumnjive stvari čini, iako su za njega zbrkane i nepoznate mu.

A za onoga ko čini ono što mu je sumnjivo, Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je da je već pao u haram, što se opet tumači dvojako.

Prvo, to njegovo činjenje sumnjive stvari, i pored uvjerenja da je to sumnjivo, postaje sredstvom koje ga postupno odvodi u haram za koji on vjeruje da je haram.

A u predanju koje se nalazi u dvije vjerodostojne zbirke, prenosi se ovaj hadis: "Ko se usudi činiti ono za što sumnja da je u njemu grijeh, lahko će pasti i u ono što mu je sasvim jasno."[441]

Drugo, činjenje onoga što mu je sumnjivo, i pored toga što ne zna da li je to halal ili haram, čini da, upravo u tome, lahko padne i u haram. I tako neosjetno čini haram, i ne znajući da je to haram.

A Uzvišeni Allah ogradio je te zabrane, zabranio da im se približava i nazvao ih hududima (granicama ili međama). Onome ko napasa stado oko međe ili u njenoj blizini, lahko se desi da mu stado pređe u tuđe (zabranjeno). Tako je i s onim ko izlazi iz okvira halala i čini sumnjive stvari. Takav se veoma približio haramu i ko mu garantuje da se neće istom upustiti u haram i počiniti ga? U ovome se išareti da se od harama treba što više udaljavati i da čovjek treba izgraditi branu između sebe i tih zabrana (harama).

---

440. Prenosi ga El-Buhari, 2035, Muslim, 2175, Ebu-Davud, 2470 i Ahmed, 6/337, od Safije.

441. Predanje El-Buharija, 2051.

Et-Tirmizi i ibn-Madže bilježe hadis Abdullaha ibn Jezida koji prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je on rekao: "Čovjek neće postati od bogobojaznih sve dok ne ostavi ono u čemu nema grijeha, čuvajući se onoga u čemu ima grijeha."[442] Ebu-ed-Derda' kaže: "Prava bogobojaznost jeste da se čovjek boji Allaha, čak i u najsitnijoj prašci, i da ostavi i neke stvari koje smatra dopuštenim, bojeći se harama, kako bi na taj način napravio zastor između sebe i harama".

El-Hasan je rekao: "Bogobojaznost biva osobinom bogobojaznih do te mjere da se oni, bojeći se harama, odriču mnogih halal-stvari." Es-Sevri kaže: "Bogobojaznima su nazvani samo zato što se čuvaju od onoga od čega se ne treba čuvati."[443]

Od Ibn Omera prenosi se da je rekao: "Ja želim ostaviti između sebe i harama zastor od halala, koji neću nikada poderati."

Mejmun ibn Mehran rekao je: "Čovjek neće biti siguran u halalu sve dok između sebe i harama ne sagradi ogradu od halala."[444]

Sufjan ibn Ujejne[445] rekao je: "Čovjek neće doseći do srži imana (vjerovanja) sve dok između sebe i haram-stvari ne podigne branu od halala, i ne ostavi i grijeh, i ono što liči na grijeh."[446]

U ovome se prema svakom čovjeku treba odnositi shodno njegovom stepenu. Među ljudima ima onih pred kojima se te sumnjive stvari ne osporavaju jer su oni zaglibili u mnoge harame, a možda i u najveće grijehe, da Allah sačuva. Ta sumnjiva stvar (šubha) mora ostati u svojim šerijatskim granicama i ne uzdižemo je na stepen pravog harama, u koji nema nikakve sumnje. U najopasnije stvari spada ukidanje ograda između tih šerijatskih propisa, nakon što ih je zakonodavac međusobno odvojio razlikama, vidnim u rezultatima i plodovima.

---

442. Prenosi ga Et-Tirmizi, 2451, i Ibn-Madže, 4215. Et-Tirmizi za njega kaže da je hasen garib, i pored toga što se u njegovom lancu nalazi Abdullah ibn Jezid Ed-Dimiški, a on spada u nepouzdane (daif) prenosioce.

443. Prenosi ga Ebu-Na'im u djelu *El-Hilje*, 7/284.

444. Ibid, 4/84.

445. Vidi prethodno djelo, 7/288.

446. Izvod iz *Džamiul-ulumi vel-hikem* od Ibn-Redžeba, 1/209, 300, štamparija Er-Risala, u obradi Šu'ajba el-Ernauta. Okoristili smo se njime u iznalaženju hadisa i predanja...

Pokuđene stvari (mekruhi)

U najmanje stepene zabranjenih stvari ubrajaju se mekruhi (pokuđene stvari). Pod mekruhima se misli na mekruhat-tenzihijje, jer se zna da postoje i mekruhat-tahrimije. *Mekruhat-tahrimije* jesu oni mekruhi koji su bliži haramima, a *mekruhat-tenzihijje* su oni koji su bliži halalu, i kada se spomene mekruh, općenito se misli na ovu vrstu mekruha.

Za to postoje mnogi poznati primjeri. Onaj ko iščitava knjigu poput *Rijadus-salihin* od Imama En-Nevevija, neka je Allah s njim zadovoljan, nalazi mnoštvo primjera za ove mekruhe, kao što je pokuđenost jedenja oslonjen na ruku, pokuđenost pijenja direktno iz grlića mješine za vodu, i sl., pokuđenost puhanja u ono što se pije, pokuđenost pranja desnom rukom nakon velike nužde, pokuđenost brisanja spolnog organa desnom rukom bez opravdanog razloga. pokuđenost hodanja u samo jednoj papuči, pokuđenost prepiranja u džamiji ili podizanja glasa u njoj, pokuđenost umotavanja u haljinku u vrijeme džume dok imam drži hutbu, pokuđenost psovanja vatre, pokuđenost psovanja pijetla, pokuđenost upuštanja u hvalisav govor, pokuđenost učenja dove: "Bože oprosti mi ako hoćeš!", pokuđenost riječi: "Ono što Allah i taj i taj budu htjeli", pokuđenost razgovaranja nakon jacija-namaza, pokuđenost klanjanja u vrijeme kada je hrana pripremljena, pokuđenost posta samo petkom ili noćnih nafila-namaza uoči petka, pokuđenost bezrazložnog odbijanja rejhana (vrsta mirisa)... itd.

A mekruh je, kako to kažu učeni, ono u čijem izbjegavanju ima nagrada, a u čijem činjenju nema grijeha.

Tako počinilac mekruhat-tenzihije neće zbog toga biti kažnjen, nego će samo biti ukoren ako je od onih koje zbog toga treba ukoriti, naročito ako taj mekruh čini uzastopno.

Međutim, to ne treba dosezati stepen žestokog osporavanja i nije dopušteno da se ljudi unesu u borbu protiv tih mekruha dok su ti isti ljudi ogrezli u otvorenim haramima.

Prioriteti u oblasti reformi

Mijenjanje jedinki prije mijenjanja poredaka

U važne prioritete u oblasti reformi spada i briga za izgradnjom jedinke prije izgradnje zajednice, i mijenjanjem pojedinaca prije mijenjanja sistema i organizacija. Najbolje je da upotrijebimo kur'anski način izražavanja kada se govori o mijenjanju ljudi: *Allah neće izmijeniti jedan narod dok on sam sebe ne izmijeni.* (Er-Ra'd, 11.) I to predstavlja osnov svake reforme, promjene i gradnje svakog društva. Počinje se s jedinkom što predstavlja temelj cijele građevine, jer nema nikakve šanse da se sagradi tvrda i stabilna zgrada ako su njene cigle slabe i pokvarene.

Čovjek je prva jedinka u zidu zajednice. Otuda biva prioritetnim svaki uloženi napor u izgradnji zdrave muslimanske ličnosti i njenom ispravnom islamskom odgajanju, jer je upravo to neophodan uvod svake gradnje i reforme, i to predstavlja mijenjanje samih sebe.

Podizanje zdrave ljudske jedinke prva je misija vjerovjesnika, zadaća nasljednika vjerovjesnika i onih koji su dolazili poslije njih.

A iman (vjera) prvo je čime počinje izgradnja čovjeka. Prvo se usađuje ispravna akida u njegovom srcu, vjera koja njegov pogled na svijet i čovjeka čini ispravnim. Koja mu pomaže da ispravno sagledava svijet, čovjeka, život. Gospodara svijeta, Stvoritelja čovjeka i Darovatelja života. Koja čovjeku daje odgovor o njegovom prapočetku, njegovom kraju, njegovoj misli. Koja mu odgovara na pitanja što zbunjuju onoga ko ne vjeruje: Ko sam ja? Odakle sam došao? Kuda idem? Zašto sam tu? Šta je to život i smrt? Šta je bilo prije života? Šta ima poslije smrti? Kakva je moja misija na ovoj planeti, od momenta kada sam postao svjestan do smrti?

Jedino što čovjeku daje zadovoljavajuće i ipsravne odgovore na ova sudbonosna i velika pitanja jeste ispravna vjera. Ona životu daje smisao, značenje i vrijednost. Čovjek bez takve vjere biva zalutala praška, beznačajna čestica u ovom opstojanju, koja nema nikakve vrijednosti:

- ni po svome obimu u poređenju s tijelima ovog velikog svemira;

- ni po svojoj starosti, nasuprot dugih geoloških perioda, i budućnosti kojoj nema kraja;

- ni po svojoj moći u poređenju sa prirodnim zbivanjima za koje vidi kako mu prijete: zemljotresima, vulkanima, olujama koje ruše i ubijaju, pred kojima on stoji nemoćan i skrštenih ruku, i pored znanja i volje i savremene tehnologije koju posjeduje.

Iman je uvijek spasonosni pojas. Njime se čovjek može iznutra izmijeniti i popraviti. Čovjek se ne može voditi zauzdanim kao životinja, ne može se graditi kao što se prave alati od željeza, bakra ili neke druge rude.

On se pokreće razumom i srcem. Uvjerava se i biva uvjeren. Ukazuje mu se na pravi put i biva upućenim. Udobrovoljava se i zastrašuje. Ispravna vjera je to što čovjeka pokreće, usmjerava i u njemu stvara ogromnu snagu koja se bez njega ne primjećuje. Ona ga čini novim stvorenjem, s novom dušom, novim razumom, novom odlučnošću i novom filozofijom, kao što smo vidjeli u slučaju faraonovih čarobnjaka kada su povjerovali u Musaovog i Harunovog Gospodara. Suprotstavili su se faraonovoj gordosti i nadmoćno i s visine mu rekli: *... čini šta hoćeš; to možeš učiniti samo u životu na ovom svijetu!* (Taha, 72.)

Vidjeli smo to i u primjeru ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Njihova vjera ih je iz džahilijeta uvela u islam, iz obožavanja kipova i čuvanja stada u čuvare naroda, u one koji vode čovječanstvo na Allahovoj uputi, i one koji ga izvode iz tmine na svjetlo.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., ostaje u Meki 13 godina u toku kojih je njegova jedina briga i okupiranost, na polju misionarstva i dostavljanja Objave, bila izgradnja prve generacije u okrilju imana.

U svim tim godinama nije ništa objavljeno od zakona koji uređuju zajednicu, određuju porodične i društvene veze, kažnjavaju one koji narušavaju njene zakone, nego je djelo Kur'ana i djelo Poslanika, s.a.v.s., bilo izgradnja tog čovjeka i te generacije njegovih ashaba, njihovo odgajanje i formiranje, koje će kasnije odgojiti cio svijet.

Kuća Erkama ibn el-Erkama odigrala je svoju ulogu. Allahova Knjiga je u nju silazila djelomično, shodno zbivanjima, da bi je ljudi

malo po malo iščitavali, da bi time Allah, dž.š., učvrstio njegovo srce i srca onih koji sa njim vjeruju, te da bi odgovorio na pitanja mušrika i kritikovao njihove stavove, i tako obavljao veliku ulogu u odgoju muslimanske skupine putem olakšavanja i njenog usmjeravanja. Uzvišeni kaže: *I kao Kur'an, sve dio po dio ga objavljujemo da bi ga tim ljudima malo-pomalo kazivao, i prema potrebi ga objavljujemo.* (El-Isra', 106.) *Oni koji ne vjeruju govore: 'Trebalo je da mu Kur'an bude objavljen čitav, i to odjednom!' A tako se objavljuje da bismo njime srce tvoje učvrstili, i mi ga sve ajet po ajet objavljujemo. Oni ti neće nijedan prigovor postaviti, a da ti Mi nećemo odgovor i objašnjenje navesti.*[447]

Najbitnije čime danas moramo biti zaokupljeni, ako želimo izmijeniti svoje stanje, jeste da naš početak bude ispravan, time što ćemo izgrađivati čovjeka na ispravan način, a ne samo formalno, tako što ćemo izgrađivati i njegov razum, i njegovu dušu, i njegovo tijelo i njegov moral, skladno i bez davanja prevage jednome nad drugim i bez narušavanja tog sklada. Izgrađujući da umno - produhovljavanjem, duhovno - ibadetom, tjelesno - sportom, etički - plemenitošću, vojno - strogošću, društveno - uključujući ga u razne aktivnosti, politički - prosvjećujući ga. Istovremeno ga moramo spremati i za vjeru i za ovaj svijet, kako bi bio dobar i druge činio dobrim, te se spasio ovosvjetske i onosvjetske propasti, koju je Allah spomenuo u suri El-'Asr: *Tako mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje.*[448]

A to se postiže samo u svijetlu cjelovite koncepcije postojanja, jasne filozofije života i kompaktnog projekta kulture u koju vjeruje ummet, i skladu u kojem se odgajaju njegovi sinovi i kćeri, imajući čvrsto povjrenje u vjeru, radeći u skladu s njenim propisima i hodeći shodno njenom programu. U tome sarađuju sve organizacije - džamija i univerzitet, knjige i novine, televizija i radio i ne "sviće" jednom preduzeću kada drugo propadne, niti se gradi jedan aparat na ruševinama drugog. I na nas se odnose riječi starog pjesnika: "A da li zgrada može jednog dana biti dovršena, ako je ti gradiš a drugi razgrađuje!?"

---

447. El-Furkan, 32-33.

448. El-Asr, 1-3.

Odgoj prije džihada

Iskrene su daije danas prinuđene da ukazuju na nužnost davanja prioriteta odgajanju nad džihadom, i izgradnje nad vladanjem.

Pod odgajanjem i izgradnjom mislimo na podizanje snažne muslimanske ličnosti, koja može nositi breme da'veta, zahtijeva Objave, ne škrtareći imetkom i vlastitim životom, i ne mareći za nevoljama koje je mogu zadesiti na Allahovom putu. Takva osoba je istovremeno i živi primjer kako treba raditi, osoba u kojoj su utjelovljenje vrijednosti njegove vjere i moralni principi da'ije u kome ljudi vide živi i opipljivi islam.

Podizanje je takve osobe trajna obaveza, a ona biva još većom kada se želi osnovati nova vjera ili zajednica, koja istupa s novom poslanicom. Isto tako, kada jedno društvo zadesi stagnacija, a njene sljedbenike nemoć, kada vjera iziskuje obnovu, a ummet oživljavanje, biva neophodno što prije otpočeti s obnovom, oživljavanjem i preporodom. A to predstavlja odgoj nove generacije, koja je avangarda tog ummeta.

Ovakva izgradnja i formiranje čovjeka u liku stvarne mu'minske generacije, osposobljene za nošenje bajraka preporoda i oživljavanja, mora prethoditi svakoj oružanoj promjeni društva i izgradnji države.

Zato je zadatak mekanskog Kur'ana tokom svih dugih trinaest godina bio rad na podizanju takve ličnosti, temeljito odgajanje avangardne generacije u vjerskom, moralnom i znastvenom pogledu. A najbolji uzor toj generaciji bio je sam Poslanik, s.a.v.s.: *Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor*.[449]

Zadaća Kur'ana u mekanskom periodu bila je učvršćivanje temelja akide, temelja svakog dobra, lijepih moralnih osobina, gradnja zdravih svjetonazora, ispravnog razmišljanja i dokidanja džahilijetskih oblika vjerovanja, osnova raznih razvratnosti i njihovog pogubnog djelovanja na misao i ponašanje, te vezivanje čovjeka za njegovog Gospodara neraskidivom vezom.

Uzvišeni Allah u suri El-Muzzemmil kaže: *O ti umotani! Probdij noć, osim malog dijela, polovinu njezinu ili malo manje od nje; ili*

---

449. El-Ahzab, 21.

malo više od nje, i izgovaraj Kur'an pažljivo. Mi ćemo ti, doista, teške riječi slati.[450]

Ovaj temeljiti odgoj u noćnoj školi, školi Kur'ana, jeste samo priprema za nošenje "teških riječi" koje ga očekuju. A njihov teret ogleda se samo u teretu emaneta.

I tako su ajeti na ovakav način objavljivali zasađujući mjerenja i shvatanja, sijući vrednote i plemenitosti, čisteći umove i srca od pogani džahilijeta i odgajajući ih u skladu sa značenjima imana i svega što se u tome kontekstu traži od strpljivosti, istrajavanja, postojanosti, žrtvovanja u pomaganju istine i borbi protiv laži, čišćenju umova od slijepog oponašanja djedova i očeva, ili, pak, uglednika i velikana, prije no što je objavljen i jedan ajet o oružanoj borbi, krvavim sukobima protiv idolopoklonika i obožavalaca šejtana.

A Poslaniku, s.a.v.s., dolazili su isprebijani i izranjavani ljudi žaleći se na ono što ih je zadesilo i tražeći dozvolu da s oružjem ustanu i da se brane boreći se protiv svoga neprijatelja i neprijatelja njihove vjere. Poslanik, s.a.v.s., bi im, međutim, govorio: "Dalje od boja, već namaz obavljajte i zekat dajite."[451]

Ovo ne znači umanjivanje značaja džihada. Džihad je kruna islama. Međutim, mi govorimo o prioritetima, a ovdje prioritet pripada odgoju i izgradnji.

U ispravan odgoj spada i pripremanje za džihad kada dođe za njega vrijeme, kao što se kaže u suri El-Muzzemmil: *On zna da će među vama biti bolesnih, i onih koji će po svijetu putovati i Allahove blagodati tražiti, i onih koji će se na Allahovom putu boriti.*[452]

S tim da je jedini džihad kojega je nekada dozvoljeno odgoditi isključivo oružani džihad, džihad sabljom i kopljem. A što se tiče džihada da'vetom (pozivanjem u islam) i pojašnjavanjem, ili džihada Kur'anom, on je potreban i postojan od prvog dana, kao što se kaže u mekanskoj suri El-Furkan. Uzvišeni u njoj kaže: *Nevjernicima ne čini ustupke i Kur'anom se svim silama protiv njih bori.*[453]

---

450. El-Muzzemmil, 1-5.

451. En-Nisa', 77.

452. El-Muzzemmil, 20.

453. El-Furkan, 52.

Tako je i sa džihadom strpljivošću, postojanošću i podnošenjem nepravde na Allahovom putu. To je ono što se spominje na početku sure El-Ankebut: *Misle li ljudi da će biti ostavljeni na miru ako kažu: 'Mi vjerujemo!', i da u iskušenja neće biti dovedeni? A Mi smo u iskušenje dovodili i one prije njih, da bi Allah sigurno ukazao na one koji govore istinu i na one koji lažu. Zar misle oni koji zla djela rade da će Nama umaći? Loše rasuđuju! Onaj ko se boji susreta s Allahom - pa doći će, sigurno, Dan obećani; a On sve čuje i sve zna! A onaj ko se bori, bori se samo za sebe, jer Allah, sigurno, može bez svih svjetova biti.*[454]

A odgoj koga ovdje navodimo spada u ovu vrstu i on je sastavni dio džihada.

Imam Ibn-el-Kajjim je u djelu *El-Hedjun-nebevij* spomenuo trinaest stupnjeva džihada. Četiri protiv vlastitog nefsa, dva protiv šejtana, tri protiv nasilnika, inovatora u vjeri i onih koji u nju unose razvrat, a četiri protiv nevjernika u koje spada i džihad srcem, jezikom i imetkom. A na posljednjem mjestu jeste džihad vlastitim životom i rukom.

I on, neka mu se Allah smiluje, kaže: "Pošto je najveličanstveniji vid džihada reći istinu i pored njenog žestokog osporavanja, kao što je njeno isticanje pred onim čijeg se štapa, vlasti i zlostavljanja ima razloga bojati, Poslanik, s.a.v.s., prednjačio je u tome i tu vrstu džihada je savršeno vodio i upotpunio."

I zbog toga što je džihad protiv Allahovih neprijatelja samo ogranak čovjekove borbe protiv samoga sebe, kao što to kaže Vjerovjesnik, s.a.v.s.: "Mudžahid je onaj ko džihad vodi protiv svog vlastitog nefsa u pokoravanju Allahu, a muhadžir je onaj ko napusti ono što mu je Allah zabranio",[455] i pri tome daje prednost džihadu protiv svoga "ja" nad džihadom protiv vanjskog neprijatelja, jer je prvi vid džihada osnova i temelj drugome. A onaj ko prvenstveno ne vodi džihad sam sa sobom, čineći ono što mu je naređeno i ostavljajući ono što mu je

454. El-Ankebut, 2-6.

455. Ahmed, 6/21, od Fedalea ibn-Ubeda i to ovim riječima: "Muhadžir je onaj ko ostavi griješenje." Vjerodostojnim ga smatra Ibn-Hibban u svome djelu *El-Ihsan*, 4862, a El-Hakim ga smatra vjerodostojnim i to po kriterijima dvojice šejhova, 1/11, a u tome se s njime slaže Ez-Zehebi.

zabranjeno, i ko protiv svoga nefsa ne vodi rat u ime Allaha, taj ne može voditi džihad protiv svoga vanjskog neprijatelja. A kako je moguće voditi džihad protiv svog neprijatelja i sveti mu se kada se dušmanin uvukao u prsa onoga ko bi se trebao boriti i pokorio ga, i njime ovladao do te mjere da se on protiv njega uopće ne bori i protiv njega ne vodi rat u ime Allaha? I ne samo to, nego on ne može ni izaći pred tog neprijatelja dok se ne počne boriti da izađe.

Džihadom protiv te dvojice neprijatelja čovjek biva stavljen na kušnju, a između njih dvojice nalazi se treći neprijatelj. Protiv prve dvojice nemoguće je voditi džihad dok se ne povede rat i protiv trećeg. Jer, on stoji između prve dvojice i sprečava čovjeka da se bori protiv njih, plašeći ga porazom i sputavajući ga. Neposredno mu predočava da je vođenje džihada protiv njih naporno i da predstavlja ispuštanje sreće, gubitak naslada i odricanje od prohtjeva. I zato on ne može ratovati protiv te dvojice neprijatelja, osim ako povede rat i protiv njega. Stoga je džihad protiv njega temelj džihadu protiv prve dvojice. A taj je neprijatelj šejtan. Uzvišeni Allah kaže: *Šejtan je, uistinu, vaš neprijatelj, pa ga takvim smatrajte.*[456] U naredbi da ga smatramo neprijateljem nalazi se upozorenje da u borbi protiv njega treba koristiti sva raspoloživa sredstva, kao da se radi o neumornom neprijatelju koji ne malaksava i koji ne posustaje da u borbi protiv čovjeka ustaje onoliko puta koliko on udahne zrak.

To su tri neprijatelja protiv kojih čovjek mora voditi džihad i naređeno mu je da se bori. Borba protiv njih je kušnja na ovome svijetu i ispit na koji ga stavlja Uzvišeni Allah... Jedni drugima su učinjeni kušnjom da bi se jasnom pokazala istina o njima, i da bi bilo jasno ko prijateljuje s Allahom i Njegovim poslanicima, a ko sa šejtanom i njegovim pristalicama. Vjernicima je naredio da protiv njih vode iskreni džihad i da se samo Allaha istinski boje a čovjek se pokorava samo onome koga se istinski treba bojati. Znači, Allah, dž.š., se stalno spominje i ne zaboravlja se. Njemu se zahvaljuje, a ne smije Mu se biti nezahvalan. Da bi taj džihad bio iskren čovjek mora predati svoje srce, jezik i sve svoje samo Allahu. Sve pripada Allahu, a ništa čovjeku. Protiv svoga šejtana on vodi džihad ne vjerujući u obećanja, kršeći njegova naređenja, čineći ono što mu je on zabranio, jer on

---

456. Fatir, 6.

obećava samo puste nade, nudi obmanu, prijeti siromaštvom, zabranjuje bogobojaznost, hod pravim putem, čednost, neporočnost, strpljivost i sva druga plemenita svojstva. Zato vjernik protiv njega ratuje, smatrajući njegova obećanja lažnim i kršeći ono što mu on naredi. Iz ta dva oblika džihada crpi snagu za džihad izvan njega samoga i srcem, i jezikom, i rukom, i imetkom, radeći na tome da Allahova riječ bude gornja.

Ibn-el-Kajjim rekao je: "Kada se sve ovo zna, uočava se da džihad ima četiri stupnja: džihad protiv vlastitog nefsa, džihad protiv šejtana, džihad protiv nevjernika i džihad protiv dvoličnjaka.

Džihad protiv vlastitog nefsa, također, ima četiri stupnja:

Prvi: borba sa samim sobom na putu spoznavanja pravog puta, istinske vjere, bez koje nema spasa niti sreće na ovome niti na onome svijetu, i bez kojega će biti nesretan na oba svijeta.

Drugi: borba sa samim sobom u radu po onome što je naučio, jer ako mu znanje bez djela ne bude štetilo, sigurno mu neće biti ni od koristi.

Treći: borba sa samim sobom pozivanjem onome što je naučio i po čemu postupa, podučavanjem onih koji ne znaju. On je, u protivnom, jedan od onih koji kriju Uputu i jasne dokaze koje im je Allah objavio te mu to znanje neće koristiti i neće ga sačuvati od Allahove kazne.

Četvrti: borba sa samim sobom strpljivošću u tegobama i zlostavljanju od strane ljudi na putu pozivanja ka Allahu. On sve to podnosi u ime Allaha. A kada prođe kroz sve ove stupnjeve i faze, smatra se pravim pobožnim učenjakom. Naši dobri prethodnici slažu se da ni jedan alim nije pravi učenjak sve dok ne sazna istinu, radi po njoj i prenosi je na druge. Onaj ko je spozna radi po njoj i druge poučava tome što je on saznao, ugledan je kod onih na nebesima.

Džihad protiv šejtana ima dva stupnja:

Prvi: džihad protiv šejtana putem otklanjanja sumnji i nejasnoća koje on ubacuje u srce čovjeka, a koje su opasne po njegov iman.

Drugi: džihad protiv šejtana neudovoljavanjem pokvarenim prohtjevima i strastima koje mu ovaj natura. Prvi oblik džihada vodi se čvrstom vjerom, a drugi strpljivošću. Uzvišeni je rekao: *Između*

njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na pravi put upućivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali.[457]

Allah nas obavještava da se predvođenje u vjeri postiže samo strpljivošću i čvrstim uvjerenjem. Strpljivošću se odagnavaju strasti i pokvareni prohtjevi, a čvrstom vjerom sumnje i kolebljivost.

Džihad protiv nevjernika i dvoličnjaka ima četiri stupnja: srcem, jezikom, imetkom i životom. Protiv nevjernika se, uglavnom, vodi silom (rukom), a protiv dvoličnjaka jezikom.

Džihad protiv nasilnika, inovatora u vjeri i pokvarenjaka ima tri stupnja:

Prvo se vodi silom, ako je to moguće, a ako nije, prelazi se na džihad jezikom, a ako ni to ne može, vodi se srcem. Ovo je trinaest stupnjeva džihada.[458] I "ko umre a nije učestvovao u džihadu niti se za njega pripremao, umro je sa jednom od osobina dvoličnjaka."[459]

Prvih šest stupnjeva ulaze u ovdje traženi odgoj koji, prije svega, predstavljaju džihad protiv vlastitog nefsa i protiv šejtana.

Zašto se odgoju daje prednost nad džihadom?

Odgovor na ovo pitanje i objašnjenje može se dati u nekoliko tačaka:

Prvo, džihad u islamu nije bilo kakva borba. To je borba s posebnim nijetom i ciljem. To je borba na Allahovom putu. Poslanik je upitan o čovjeku koji se bori u ime svoga naroda, čovjeku koji se bori da bi bilo viđeno njegovo mjesto i junaštvo i čovjeku koji ratuje radi plijena. Poslanik, s.a.v.s., također, je upitan: "Ko je od spomenutih ljudi na Allahovom putu?" Odgovorio je: "Onaj ko se bude borio da Allahova riječ bude gornja taj je na Allahovom putu."[460]

---

457. Es-Sedžda, 24.

458. Vidi: *Zadul-me'ad*, 3/5-11, izdanje Er-Risale, u obradi Šu'ajba el-Arnauta.

459. Muslim u poglavlju "El-Imareh", 1910 i to od Ebu-Hurejrea.

460. Prenosi ga skupina, Ahmed i autori šest sunena i to od Ebu-Musaa, *Sahihul-džami'us-sagir*, 6417.

Ovakva čistota od svakog ovosvjetskog razloga ne javlja se spontano i stihijski, nego je plod dugotrajnog odgoja kome je podvrgnut sve dok ne postane potpuno iskren prema Allahovoj vjeri i čiju vjeru kao takvu prihvata Allah, dž.š.

Drugo, plod džihada koji mudžahid vodi na ovome svijetu jesu utjecaj i pobjeda. A utjecaj, kao plod, ne daje se nikome osim iskrenim vjernicima koji su dostojni utjecaja i koji ga pravilno koriste. To su oni koje je Allah spomenuo svojim riječima: *A Allah će sigurno pomoći one koji vjeru Njegovu pomažu, ta Allah je zaista moćan i silan, one koji će, ako im damo vlast na Zemlji, namaz obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvraćati od nevaljalih.*[461]

Allah obećava da će one među vama koji budu vjerovali i dobra djela činili, sigurno namjesnicima na Zemlji postaviti, kao što je postavio namjesnicima one prije njih, i da će im zacijelo vjeru njihovu učvrstiti, onu koju im On želi, i da će im sigurno strah sigurnošću zamijeniti; oni će se samo Meni klanjati, i neće druge Meni ravnim smatrati.[462]

A oni koji namjesnicima na Zemlji budu postavljeni prije no što se ukrase lijepim odgojem, često više štete nanesu nego što koristi učine.

Treće, Allahova je volja i zakon da se ljudima namjesništvo na Zemlji ne daje dok se oni ne prekale u kušnji i dok ih ne izbruse kušnje i nevolje, kako bi Allah na vidjelo iznio ono što se krije u njihovim prsima, stavljajući na probu njihova srca i ukazujući na razliku između pokvarenjaka i dobrih. A upravo to je proces praktičnog odgajanja kojemu su, voljom Allaha, bili kaljeni vjerovjesnici i misionari u svim vremenima. Imam Eš-Šafi je upitan: "Da li je jednom muslimanu preče da prođe kroz kušnje ili da bude postavljen namjesnikom na Zemlji." A on uzvrati: "A zar je moguće da bude postavljen za namjesnika prije no što bude stavljen na kušnje?" Allah je Jusufa prvo stavio na kušnje, a potom ga učinio namjesnikom, kao što to Uzvišeni kaže: *I tako Mi Jusufu dadosmo vlast na zemlji, boravio je ondje gdje je htio.*[463]

---

461. El-Hadž, 40-41.

462. En-Nur, 55.

463. Jusuf, 56.

Kad je riječ o vlasti do koje se lahko dođe i čiji su plodovi na dohvat ruke, u tom slučaju treba se bojati da je oni kojima se ona daje, ne upropaste i da u ubiranju njenih plodova ne pretjeruju. Ovo pretjeruju, za razliku od one vlati do koje su ljudi žrtvovanjem vlastitih života, imetka i komfora i radi koje su ih pogađale razne nesreće i teškoće dok im Allahova pomoć nije došla.

Prioritetnost idejne borbe

Od stvari na koje treba obratiti pažnju u oblasti reformi i preporoda jeste i prioritetnost svega što je vezano za reformu misli i ideja, ispravljanje pogleda na svijet i popravljanje načina razmišljanja i djelovanja. To je, bez sumnje, temelj svakom željenom preporodu, jer je nepojmljivo da djelo bude ispravno ako su sami programi na koje je ono poniklo i sama misao o njemu neispravni, kao što to pjesnik kaže:

"A kada je to hlad od krivog drveta bio ispravan?"

I ako je nečija predstava o nekoj stvari loša, očekivati je da i njegovo ponašanje bude loše jer je to ponašanje rezultat te predstave i svjetonazora, bio on loš ili dobar.

Zato idejnoj borbi za ispravljanje naopakih ideja i loših shvatanja, pripada prioritet i mora joj se dati prednost nad svakom drugom borbom. A to je jedan vid velikog džihada Kur'anom, (kojega spominje mekanska sura El-Furkan) i džihada jezikom i snagom dokaza, kojega spominje vjerovjesnički hadis: "Protiv mušrika se borite i svojim imecima, i svojim životima, i svojim jezicima."[464]

Idejna borba unutar islama

Idejna borba vodi se na dva osnovna fronta:

Prvo, van okvira islama, protiv ateista, misionara kršćanstva i orijentalista koji napadaju islam, njegovu akidu, Šerijat, ostavštinu, kulturu i koji se bore protiv svakog preporoda i pojave islamske misli.

464. Ahmed od Enesa, 3/124, 153, Ebu-Davud, 2504, En-Nesai, 6/7, Ed-Darimi, 2-213, Ibn-Hibban, 11/4708 i El-Hakim, 2/81 i on ga svrstava u vjerodostojne hadise, a u tome se s njime slaže i Ez-Zehebi.

Drugo, u okviru samog islama radi ispravljanja zastranjenosti u raznim oblicima islamskog rada, radi njihovog usmjeravanja i popravljanja samog pokreta kako bi pravim putem išao ka ispravnom cilju. Skratit ćemo govor o tome riječima: Unutarnji preporod je doista osnovni preporod i njemu pripada prioritetna uloga.

Unutar islama postoje brojne struje, od kojih su najvažnije:

Struja sujevjernosti i ona ima posebne odlike, od kojih su i ove:

1- praznovjerje i izmišljanje u pitanjima akide;

2- unošenje novotarija u ibadete;

3- učahurenost misli;

4- slijepo oponašanje u fikhu;

5- negativnost u ponašanju;

6- dodvoravanje politici i hod u skladu sa njome.

Struja profesionalizma, koja i pored svojih oštrih stavova u vjeri i njene svesrdne odbrane, ima osobenosti po kojima se odlikuje većina njenih pobornika, a evo nekih od njih:

1- polemiziranje u pitanjima akide (vjere);

2- formalizam u ibadetima;

3- površnost u razumijevanju fikha;

4- djelomična zainteresiranost;

5- uskogrudnost;

6- grubost u pozivanju;

7- netolerantnost u razilaženju.

Struja nasilja i isključivosti, koja je utemeljena na potpunom odbacivanju društva i svih njegovih institucija. Iako je većina njenih pobornika iskrena i vjeri odana, ona ima osobenosti koje je čine različitim od drugih, a evo nekih od njih:

1- oštrina u primjeni vjere;

2- loše mišljenje o drugima;

3- kratkovidnost u razumijevanju vjere, stvarnosti, svemirskih i društvenih zakona;

4- nedostatak pravovremenosti i ishitreno proglašavanje nekoga nevjernikom;

5- korištenje sile u ostvarenju vlastitih ciljeva.

Postoji i umjerena struja čiji zastupnici u razumijevanju vjere i života, kao i u radu na jačanju vjere, slijede središnji put, put odmjeravanja. I ovaj pokret, također, ima odlike po kojima se razlikuje od drugih, a u njih spada i stavljanje akcenta na sljedeće principe:

1- studiozno, sveobuhvatno i duboko razumijevanje vjere;

2- razumijevanje životne stvarnosti bez umanjivanja i preuveličavanja;

3- razumijevanje nepromjenjivih Allahovih zakona, a naročito zakona ljudske zajednice;

4- razumijevanje osnovnih ciljeva Šerijata bez površnosti i zadržavanja na njegovim vanjskim značenjima;

5- razumijevanje prioriteta, koje je vezano s razumijevanjem odmjeravanja i vaganja stvari;

6- razumijevanje razilaženja s drugim islamskim strujama i etičnost u neslaganju, tj. potpomaganju u onome u čemu postoji razilaženje a tolerantnost u onome u čemu postoji neslaganje;

7- objedinjavanje selefizma i obnove, klasike i savremenosti;

8- spoj nepromjenjivih principa vjere i onih koji se tokom vremena mijenjaju;

9- uvjerenje da je idejna, duhovna i moralna promjena osnov svake kulturene promjene;

10- shvatanje i prihvatanje putem cjelovitog kulturnog programa za osvješćivanje ummeta i spas čovječanstva od savremenih materijalističkih filozofa;

11- primjena principa olakšavanja u izdavanju fetvi i principa oveseljavanja u pozivanju islamu;

12- isticanje društvenih i političkih principa u islamu kao što su: sloboda, čast, dogovaranje, društvena pravda i prava čovjeka;

13- lijep dijalog s drugima (nemuslimanima i muslimanima koji drukčije misle);

14- prihvatanje džihada sredstvom za odbranu časnih mjesta i muslimanskih kuća.

Mi samo u ovaj pokret vjerujemo i njemu pozivamo. Njega smatramo stvarnim tumačem islama kakvog je Allah objavio u Svojoj Knjizi, kome je pozivao i vodio Njegov Poslanik svojim sunnetom, kakvog su ga razumjeli upućeni ashabi i kakvim su ga prihvatili oni koji su ih slijedili u dobru iz vremena najboljih stoljeća ovog ummeta.

Zadatak i uloga umjerene struje

Bez sumnje, ova je struja izvor nade, te stoga treba uložiti ogromni trud u pronošenju svoga poziva, odgoju svojih istomišljenika, uvjeravanju svojih protivnika, raspravi s onima koji joj se protive i trudu da se spasi od zamki koje joj se podmeću, kako ne bi zapala u ono što niko ne želi.

Sada je postalo sasvim jasno, što pokazuju i brojni događaji, da se unutrašnje i vanjske neprijateljske snage ove struje plaše više no bilo koje druge.

Ranije su mnogi upozoravali na radikalne i nasilničke pokrete, a danas se pojavila (nova) parola koja kaže: "Čuvajte se umjerenog islama. On je mnogo opasniji nego drugi!" Drugi pravci su kratkog vijeka i ne žive dugo, a ovaj je konstantan i neuništiv. Njegova umjerenost, prema njihovim tvrdnjama, nije sigurna. On započinje umjerenošću, a zatim prelazi u ekstremizam, jer se ekstremizam skriva u samom islamu, kao što, također, kažu.

Zato oni počinju zastrašivati nadolazećom islamskom opasnošću. Nazivaju je "zelena opasnost" i od nje prave novog neprijatelja, umjesto "crvene opasnosti" koja je iščezla s nestankom komunizma u čitavoj Evropi. O tome nas obavještavaju oni koji su među njima objektivni, ističući da je opasnost islama samo bauk a ne stvarnost.

Središnji pokret mora se sučeliti s takvima i mora razotkriti njihovo izvitoperivanje činjenica, kao što mora i s umjerenima u njihovom narodu razgovarati.

Isto tako se mora sučeliti s njihovim izdancima i učenicima unutar samih islamskih zemalja, s onima koji nose muslimanska imena, a svim snagama protive se kulturnom programu islama i staju na stranu neprijatelja ovog ummeta i njegove vjere. To su oni koje je plemeniti Poslanik, s.a.v.s., u hadisu, koji prenosi Huzejfe, a bilježe Buharija i Muslim, opisao ovako: "Oni koji pozivaju na Džehenemskim vratima, ko ih posluša ubace ga u Vatru." Rečeno je: "Opiši nam ih o Allahov Poslaniče", a on reče: "Oni su dio nas i govore našim jezikom!"[465]

Zato je neophodno ustajanje protiv takvih koji upropaštavaju misao ummeta, koji je odvode daleko od njene suštine i osobenosti i u koju stavljaju smrtonosni otrov pomiješan sa slatkim medom, putem onoga što se čita, sluša ili gleda, što u umovima sinova ovog ummeta čini ono što ubilačke epidemije čine u tijelima.

Takav "pozapadnjačeni" dio našeg naroda nosi sa sobom ideje kolonizatora nakon što je on uzeo svoj štap i otišao iz naših krajeva. To su oni koji podržavaju najpokvarenije svjetonazore orijentalista i pokrštavača, od kojih većina nikada nije bila iskrena prema našoj kulturi, i od kojih su iskrenim nedostajala ispravna sredstva za razumijevanje ove kulture, njenih izvora i ostavštine, a od kojih je najvažniji jezik i snaga njegovog stila.

Naša stvarna borba na ovom našem tlu mora se voditi protiv fanatika iz redova sekularista i ostataka marksista, koji su danas odjenuli odijela zapadnih liberala i regrutirali svoja pera i sva druga oružja u borbi protiv islamskog buđenja, njegove ponovne pojave, izvitoperujući njegov da'vet, remeteći račune njegovim pobornicima, izmišljajući nove parole kojima ljude odvraćaju od njega, kao što su: "ispolitizirani islam" ili "fundamentalizam", zavađajući ih s vladajućim institucijama radi iscrpljivanja državnih snaga u krvavim sukobima, koji gotovo i ne prestaju, već se iznova, u drugom vidu i pod drugim imenom, javljaju.

Svako preusmjeravanje borbe u nekom drugom pravcu i pokušaj iznalaženja neprijatelja među samim islamistima, od kojih neki imaju različito mišljenje u nekim sporednim fikhskim pitanjima, pa čak i u sporednim pitanjima 'akide, ili u prioritetnim djelima, ili u

465. Muttefekun alejhi, od Huzejfe, *El-Lu'lu'u vel-merdžan*.

pojedinostima u kojima se ne nalazi zajednički stav - smatra se velikim nemarom u određivanju pravog neprijatelja koji vreba i u svakom momentu želi da jedni na druge udarimo dok on stoji po strani da bi svima nama na kraju zadao smrtonosan udarac. I velika je nesreća da pozivalac u islam dopusti da se to desi iz neznanja, a nesreća biva strašnijom ako to uradi svjesno, poznavajući tu veliku opasnost. Opasnost takvog čina je veća, jer je to ravno izdaji islama, njegovih sljedbenika i njegovog buđenja. Allah se smilovao pjesniku koji je rekao:

Ako ti ne znaš, to je nesreća,

a ako znaš, nesreća biva većom!

Smatram da je zadaća umjerene struje velika. Ona mora raditi na njenom ostvarenju, voditi brigu o njoj i radi nje se boriti. Ta je zadaća iskren rad na ujedinjavanju i zbijanju islamskog safa, zasnovan na temeljima u kojima ne smije biti razilaženja - šest akaidskih stupova: vjeri u Allaha, Njegove meleke, knjige, poslanike, Sudnji dan i sudbinu, te pet stupova u praksi: dva šehadeta, obavljanju namaza, davanju zekata, postu ramazana, hadžu, i na osnovama plemenitog ahlaka, i odbacivanju nevaljalština i harama, a naročito velikih i teških grijeha.

Nama je dovoljno da se složimo u ovim krupnim načelnim principima. A ne smeta da se raziđemo u pojedinim sitnicama i nekim detaljima, sporednim pitanjima, određenim situacijama, samostalnim rješenjima vjersko-pravnih pitanja tumačenjem izvora. Takvo razilaženje iziskuje priroda ove vjere, priroda ljudi i priroda samog svemira i života, kao što sam podrobno objasnio u svome djelu *El-sahvetul-islamijetu bejnel-ihtilafil-mešrui' vet-teferrukil-mezmum.*

U mnogim mojim knjigama isticao sam da nema problema u brojnosti skupina koje rade za islam ako se radi samo o brojnosti vrsta, a ne o međusobnom sukobljavanju i isključivosti, jer brojnost raznovrsnosti rezultira bogatstvom i uvećanjem, dok brojnost sukoba vodi ka međusobnom gloženju i nestanku.

Mora se uložiti veliki trud na ujedinjavanju onih koji rade za islam, pomažu njegov da'vet, traže da Šerijat sudi, i rade na ujedinjavanju njegovog ummeta. Mora se uložiti i umni i fizički napor na umanjivanju razdora, sađenju povjerenja, razvijanju tolerantnosti i lijepog

mišljenja o drugima, čišćenju duša od zanesenosti samim sobom i optuživanja i ponižavanja drugih. "Dovoljno je čovjeku zla da ponizi svoga brata muslimana."[466]

Mišljenja sam da rad na ovome u današnje vrijeme spada u veoma važne prioritete na polju islamskog rada. Ako islamisti ne budu vodili računa o opasnosti od pocijepanosti u kojoj žive, svi će biti uništeni. Rastrgat će ih neprijatelji islama i njegovih sljedbenika svojim kandžama i oštrim zubima. Bit će napadani pokret po pokret, sve dok ne budu svi uništeni.

I ako mi danas ne možemo ujediniti sve potencijale ovog našeg ummeta, koji se proteže od jednog do drugog okeana, nastojmo makar da u islamskom buđenju sjedinimo snage velikih pokreta koji prihvataju dijalog, uzajamno dogovaranje i razumijevanje, tako što odbacuju neprijateljstva i ekstremnost, zbližavaju poglede, usklađuju stavove i staju u sudbonosnim pitanjima u jedan saf, pomažući se međusobno u onome u čemu se slažu i pokazujući tolerantnost u onome u čemu se razilaze. Takvo međusobno razumijevanje, potpomaganje i ujedinjavanje jeste vjerska obaveza i životna nužnost. I ako nas ne sjedini ista ideja, neka nas sjedini zajednička nevolja, kao što to kaže Ševki:

A ako nas je, sine Talhin, nacija podvojila,

nevolje, doista sjedinjuju nevoljnike!

Sprovođenje šerijatskog zakona ili odgajanje i informiranje?

Većina radnika na islamskom polju, a naročito velikih entuzijasta među njima, daje izuzetan značaj pitanju praktične primjene Šerijata, misleći pri tome na njegovu zakonodavnu stranu, naročito u pitanjima kazni, kao što su hudud, kisas i ta'zir. Ta je oblast nesumnjivo dio islama i nedopustivo je da se zapostavi i odbaci.[467]

---

466. Muslim od Ebu-Hurejrea.

467. Vidi našu knjigu *Melamih el-mudžteme'il-muslim ellezi nenšiduhu*, poglavlje "Et-tešri'u vel-kanun", str. 157-188.

Međutim, pretjerivanje u govoru o njemu, mišljenje da je to najvažnija stvar, stup i krajnji cilj Šerijata, ima loš uticaj na islamsku misao i islamski rad, kao i na razmišljanje običnih ljudi, što neprijatelji islama, Šerijata i da'veta vrlo vješto zloupotrebljavaju. Često sam isticao da sami zakoni ne grade zajednice i ne podižu narode, nego njih podižu i grade odgoj i kultura, dok zakoni dolaze nakon toga kao njihov bedem i štit.

Neophodno je, dakle, da ovom pitanju damo njegovu stvarnu težinu u razmišljanju i radu i da se odredi potrebni prostor za djelovanje, podizanje i potraživanje "savremenog i cjelovitog islamskog odgajanja" kojemu će muslimansko dijete biti podvrgnuto od predškoskog uzrasta do njegovog izlaska sa univerziteta i u kome će se primjenjivati odgovarajući programi, primamljive metode, audio i vizuelna pomagala i savremena tehnologija kojom se ukazuje na nužnost vjere u životu, potvrđuje cjelovitost islama, pravednost njegovih propisa, nenadmašivost njegove Knjige, veličanstvenost njegovog Poslanika, umjerenost njegove kulture i trajnost njegovog ummeta.

Takvo odgajanje ne traži se samo na času vjeronauke ili islamske pedagogije, nego se traži u svim časovima i u svim znanstvenim i humanističkim predmetima, bez ikakvog krivotvorenja. Za njega se treba zauzimati u društvenim znanostima i predmetima, u jeziku i književnosti, u svim školskim aktivnostima i u javnom mnijenju, kako bi se podigla muslimanska generacija koja vjeruje u Allaha, koja se ponosi svojom vjerom i ummetom, koja je odrasla i duhovno i umno i tjelesno i emocionalno, koja je iskrena prema svome Gospodaru, koja služi svojoj domovini, koja je tolerantna prema drugima i koja cijelom čovječanstvu želi i čini samo dobro.

Mora se ustati protiv uvezenih materijalističkih i ateističkih filozofija i programa, u kojima nema vjerskog duha i koje protivrječe islamskom pogledu na Boga, čovjeka, život, svijet, vjeru i dunjaluk.

Također, neophodno je ustupiti odgovarajući prostor problemu informiranja i kulture, koji su u našem pojedinačnom i društvenom životu postali jednim od najuticajnih faktora, i u kome sredstva informiranja formiraju umove, težnje, ukuse, idejna i društvena usmjerenja kod ogromne većine ljudi.

I to se, ni u kom slučaju, ne smije prepustiti u ruke onome ko ne vjeruje da je islam najveći autoritet u životu jednog muslimana i muslimanske zajednice, u međusobnom ophođenju, razmišljanju i ponašanju. Neophodno je da se radi na dva kolosjeka.

Prvo, priprema islamskih stručnjaka za informiranje u svim oblastima i svim stupnjevima, sposobnih da zastupaju islam i ovo vrijeme sa svim njegovim bremenitostima.

U to ulaze stručnjaci raznih oblasti, kao što su literatura, pozorište i gluma.

U tom nam treba onaj ko će napisati tekst, onaj ko će taj tekst prilagoditi dijalogu (scenario), ko će ga uobličiti i odglumiti, onaj ko će sve to snimiti i ko će iza cijelog posla stajati.

Sve to nije lahko. Tu su šerijatske i druge zapreke, koje se moraju otklanjati, pa makar i prihvatanjem postupnosti, sastavljajući program s ograničenim ciljevima, jasnim sredstvima, poznatim etapama, radi upotpunjavanja manjkavosti i dovršenja nadgradnje.[468]

Drugo, pokušaj pridobijanja postojećih stručnjaka za informatiku i umjetnost. Među njima, sigurno, ima muslimana koji klanjaju i poste, a zbog posebnog odgoja i kulture misle da ono što oni rade, nije u suprotnosti s islamom i da to na njih ne navlači Allahovu srdžbu. Neki od njih, možda, i znaju ponešto od toga, ali je tempo života kojim žive i na koji su navikli učinio svoje.

U radu sa takvim mora se uložiti veliki trud kako bi upoznali svoju vjeru, vratili se svome Gospodaru i stali u karavan pozivalaca islamu i njegovim blagodatima.

U posljednjim godinama zabilježena je tevba mnogih umjetnika, a još veći broj umjetnica, i većina njih su u potpunosti napustili umjetnost i one koji se njome bave kako bi spasili sami sebe, bježeći sa svojom vjerom.

A bilo je preče da su ostali na tom teškom bojnom polju i opasnom ratištu i da kažu ono što je Omer ibn el-Hattab rekao nakon prihvatanja islama: "Tako mi Allaha, neće ostati ni jedno mjesto na kome

---

468. Vidi naše djelo: *Melamihu el-mudžtemei'l-muslimi ellezi nenšiduhu*, poglavlje: "El-lehvu vel-fununu".

sam se ponosio džahilijetom, a da na njemu neću veličati islam." A to se ne može uraditi bez potpomaganja svih njih i bez savladavanja prepreka, a njih je mnogo!

Razumijevanje prioriteta
u našoj kulturnoj baštini

Razumijevanje prioriteta u našoj kulturnoj baštini

Ko se bavi izučavanjem bogate ostavštine ovog umeta, uočit će da su njegovi učenjaci pokazivali veliki interes za "razumijevanje prioriteta" i ukazivanje na propuste u njemu i njegovim raznim oblicima i izvorima. U tom se kontekstu navode:

Oni koji pitaju o ubijanju muhe od strane muhrima

Rasvjetljavajući ovaj problem navodimo hadis koji se prenosi od Abdullaha ibn Omera, neka je Allah s njima dvojicom zadovoljan, da je Ibn-Ebi-Nu'ajm rekao: "Došao je Ibn-Omeru čovjek, dok sam sjedio kod njega i upitao o krvi muha." A u drugom predanju stoji: "I upitao ga je o ubijanju muhe od hadžije dok je ovaj u ihramu, pa mu je Ibn-Omer rekao: "Iz kojeg si ti naroda?" On reče: "Iz Iraka." Ibn-Omer zatim reče: "Pogledajte ovog čovjeka! Pita o krvi muhe, a pripada onima koji su ubili sina Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ! A ja sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da kaže: 'Njih dvojica (tj. Hasan i Husejn) su moje ovosvjetsko mirisno cvijeće.' A u drugom hadisu stoji: "Iračani pitaju o ubijanju muhe, a ubili su sina kćerke Allahovog Poslanika."[469]

El-Hafiz ibn el-Hadžer komentira ovaj hadis u *Fethul-bari* i kaže: "Ibn-Omer ovaj hadis prenosi čudeći se brizi Iračana za nešto tako beznačajno dok zanemaruju ono što je izuzetno veliko."[470]

Ibn-Betal kaže: "Iz hadisa se razumije da se mora dati prednost onome što je za čovjeka važnije u njegovoj vjeri, jer Ibn-Omer ne odobrava da se pita o ubistvu muhe uz netraženje oprosta za teške grijehe koje je isti počinio tako što je doprinio ubistvu Husejna, r.a., pa ga je

469. Prenosi ga Ahmed u dvije verzije, 5657, 5568, a šejh Šakir ga je u obje verzije stavljao na stepen vjerodostojnih hadisa. Također ga El-Buhari navodi u dva poglavlja: El-Menakib, 3753 i El-Edeb, 5994, El-Buhari me'a el-feth.

470. *Fethul-bari*, 7/95, štamparija Darul-fikr El-Musavvereh anis-selefijje.

Ibn-Omer ukorio zbog toga. A ovaj primjer spominje zbog Husejnovog velikog ugleda kod Vjerovjesnika, s.a.v.s.[471]

Ne želi se ukoriti dotična osoba koja pita, nego ponašanje jedne grupe ljudi koja beznačajne stvari istražuje do u detalje, okupirajući i sebe i druge bezvrijednim pitanjima, a zapostavlja krupna pitanja!

To što se desilo Ibn-Omeru desilo se i Ibn-Salimu i to upravo s Iračanima. Pitali su ga o sitnicama, a radili teške grijehe kao što je međusobno ubijanje i prolijevanje krvi, iako je to strogo zabranjeno hadisom koji prenose El-Buhari i Muslim: "Ne vraćajte se poslije mene u nevjerstvo udarajući jedni drugima vratove!"

Muslim u poglavlju "El-Fiten" bilježi da je Salim Ibn Abdullah rekao: "O stanovnici Iraka, ja vas ne pitam o sitnom grijehu dok činim veliki! Čuo sam svoga babu, Abdullaha ibn Omera, da govori: 'Čuo, sam Poslanika, s.a.v.s., da kaže: 'Smutnje će doći odavde - pa je pokazao na istok - sa strane odakle se pojavljuju dva šejtanska roga'! Vi udarate jedni drugima vratove, a Musa, a.s., greškom je ubio čovjeka pa je Uzvišeni Allah za njega rekao: 'A ti si ubio jednog čovjeka, pa smo te Mi brige oslobodili i iz raznih nevolja te spasili.'"[472]

U razumijevanje prioriteta u našoj kulturnoj baštini ubraja se i pismo koje bilježi El-Hafiz el-Asakir u biografiji Abdullaha Ibn el-Mubareka prenoseći ga od Muhammeda ibn Ibrahima ibn Ebu-Sekineta, koji kaže: "Abdullah Ibn el-Mubarek mi je izdiktirao ove stihove u Tarsusu kada sam se s njime opraštao na putovanju. Namijenio ih je el-Fudajlu ibn Ijadu 170. godine, u drugom predanju kaže se da je to bilo 177. h.g.:

Da nas samo vidiš, pobožnjače Dvaju harema,
shvatio bi da se ti s ibadetom samo poigravaš.
Ako drugi svoj obraz kvase suzama,
naša prsa se krvlju natapaju.
Ako oni svoje konje u zabludi umaraju,
naši se konji troše u ibadetu.
Vama vaše malaksavo mnoštvo, a nama

471. El-Feth, 1/327.
472. Ta-ha, 40.

naše strijele, blistave sablje i mirišljiva prašina.
Od našeg Poslanika nam dolazi poruka,
ispravan i istinit govor u kome nema laži.
Nisu jednaki prašina Allahovih konja
u nosu čovjeka i dim obične vatre dok plamti.
I ova Allahova Knjiga koju imamo govori,
ne biva se šehidom samom smsrću, a Knjiga ne laže.

Zatim je rekao: "S tim pismom sam El-Fudajla ibn Ijada našao u Mesdžidul-haramu. Kada sam mu ga pročitao, orosile su mu se oči suzama, a potom je rekao: 'Isinu je rekao Ebu-Abdurrahman i divan mi je savjet dao!' Zatim me je upitao: 'Jesi li i ti od onih koji bilježe hadise?' Rekao sam mu: 'Da.' On mi reče: 'Onda zabilježi i ovaj hadis i neka ti on bude nagrada za pismo koje si mi donio od Ebu-Abdurrahmana. I tako mi El-Fudajla, ibn Ijad izdiktira sljedeće: 'Pričao nam je Mensur Ibn el-Mu'ter, a on je to čuo od Ebu-Saliha, a on od Ebu-Hurejrea, da je jedan čovjek rekao: 'O Allahov Poslaniče, pouči me djelu kojim ću postići nagradu mudžahida na Allahovom putu.' Poslanik mu reče: 'Možeš li neprekidno klanjati i postiti bez mršenja?' Čovjek reče: 'O Allahov Poslaniče, ja sam preslab za tako nešto.' Poslanik, s.a.v.s., mu reče: 'Tako mi Onoga u Čijoj ruci je moja duša, kada bi to mogao, ne bi postigao stepen mudžahida na Allahovom putu. Zar ne znaš da se mudžahidu piše sevap i onda kada se njegov konj opruži da se odmori od dugog puta?'"

Ova je priča spomenuta na simpozijumu islamskih mislilaca u Alžiru pa je njenu vjerodostojnost osporio jedan od istaknutih da'ija, obrazloživši da je neprihvatljivo da Ibn el-Mubarek ibadet u Dva harema nazove igrom.

Međutim, priča je vjerodostojna. Nju navodi i Ibn-Asakir s vjerodostojnim lancem prenosilaca u biografiji Abdullaha Ibn el-Mubareka. Prenosi je i potvrđuje i El-Hafiz Ibn-Kesir u svome Tefsiru na kraju sure Alu 'Imran.[473] Bilježi je i El-Hafiz Ez-Zehebi u biografiji Ibn-el-Mubareka u svojoj enciklopediji *Sijeru e'alamin-nubelai'*.[474]

473. Vidi: *Tefsir* od Ibn-Kesira, izdanje 'Isaa el-Halebija, 1/447.
474. Vidi: *Sijeru e'alamin-nubelai'*, 8/364,365.

U priči nema ništa što se kosi s temeljnim učenjem islama i njegovim tekstovima. Ibn-el-Mubarek svoju je pjesmu samo potkrijepio Kur'anom i sunnetom, a to je potvrdio i pobožni El-Fudajl, diktirajući pismonoši spomenuti hadis.

Tu priču navodi i naš šejh El-Behij el-Havli u svome djelu *Tezkiretud-du'ati*, za nju kaže: "Ibn-el-Mubarek je ove riječi uputio svome prijatelju El-Fudajlu u vrijeme kada džihad nije bio farzi-ajn (dužnost svakog pojedinca). On njegov ibadet u Dva harema naziva igrom, i pored toga što se radi o ibadetu na najčasnijim mjestima na zemaljskoj kugli. A šta bi tek Ibn-el-Mubarek rekao svome prijatelju da je tada džihad bio farzi-ajn? I šta bi mu rekao da se nije radilo o ibadetu u Mesdžidul-haramu?!"[475]

Druženje s drugima u vrijeme fesada ili osamostaljivanje

U ovu temu spada i upit: "Šta je muslimanu preče u vrijeme kada se raširi pokvarenost i griješenje: miješanje s ljudima pokušavajući popraviti iskrivljeno, ili povlačenje u samoću spašavajući samoga sebe?

Veliki broj sufija (derviša) odabire ovo drugo, a prava mudžahidska ulema odabire put Vjerovjesnika, tj. put miješanja s drugima, trošenja truda i strpljivost u podnošenju njihovog zlostavljanja.

Ibn-Omer prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., sljedeće riječi: "Mu'min koji se miješa s ljudima i koji se strpi gledajući njihovo zlostavljanje bolji je od mu'mina koji ne zalazi među druge i nije strpljiv prilikom njihovog uznemiravanja."[476]

Imam Ebu-Hamid el-Gazali je u svome *Ihjau* napisao čitavo poglavlje na temu: Osamostaljivanje od ljudi ili miješanje sa njima, koristi i jednog i drugog i problemi na koje treba ukazivati.

475. Vidi: *Tezkiretud-du'ati*, str. 212.

476. Ahmed i El-Buhari, *El-Edebul-feridu*, Et-Tirmizi i Ibn-Madže: *Sahihul-džamius-sagir*, 6651.

U to se ubraja i njihovo traganje za dunjalukom, njegovim blagodatima i pitanje šta je za njih, od tog dvoga, preče: uključivanje u njegova zbivanja, hod njegovim stazama, suživot s njegovim žiteljima i naslađivanje njegovim blagodatima u okviru Allahovih granica, ili okretanje leđa ovome svijetu, isposništvo i odbacivanje njegovih ukrasa i blagodati?

Ogromna je većina sufija odabrala ovo drugo, a prava islamska ulema ovog ummeta prvo, a to je ono što su praktikovali vjerovjesnici kao što je bio Jusuf, Davud i Sulejman, a.s., i najugledniji ashabi kao što su: Osman, Abdurrahman ibn Avf, Talha, Zubejr, Sa'd i dr.

Veliki islamski znanstvenik Ebul-Feredž ibn-el-Dževzi (umro 597. h.g.) osvrće se kritički na besprijekorno sufijsko kuđenje imetka, smatranje imetka zlom samim po sebi i njegov prezir, pa, čak, i onda kada ga neko stiče na halal način. Ibn-el-Dževzije i potkrijepio taj svoj stav, u kritičkom djelu *Telbisu Iblis* dokazima iz Kur'ana, sunneta, prakse ashaba i općih islamskih pravila.

Izbjegavanje zabrana ili činjenje ibadeta?

U to spada i njihova zapitanost: Šta je kod Allaha vrednije - ostavljanje zabranjenih stvari ili izvršavanje ibadeta i naređenih stvari?

Jedni su rekli: "Preče je kloniti se zabrana, i to potkrepljuju vjerodostojnim hadisom koji bilježi En-Nevevi u Zbirci četrdeset hadisa i koga komentira Ibn-Redžeb u svojoj *Zbirci*, a on glasi: 'Kada vam zabranim nešto, klonite ga se, a kada vam nešto naredim, uradite od toga onoliko koliko možete.'"[477]

Oni kažu: "Iz ovog se hadisa razumije da je zabrana važnija od naredbe, jer za činjenje zabranjenog nema olakšice dok se izvršavanje naredbe uvjetuje mogućnošću. Ovaj se stav prenosi i od Imama Ahmeda.

Takav je stav sličan riječima nekih: "Dobra djela rade i dobar i loš čovjek, dok loša izbjegava samo iskreni."[478]

477. Muttefekun alejhi, El-Buhari, 7288, i Muslim, 1337.

478. Ovo su riječi Sehla ibn Abdullaha et-Testerija, Ebu-Nu'ajm u djelu *El-Hulijje*, 10/211.

Prenosi se od Ebu-Hurejrea da mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Čuvaj se zabranjenih stvari, bit ćeš najpobožniji među ljudima."[479]

Aiša, r.a., kaže: "Ko želi preteći neumornog trudbenika neka prestane griješiti." Ovaj hadis se od nje prenosi direktno od Poslanika, s.a.v.s.[480]

El-Hasan je rekao: "Pobožni nikada nisu činili bolji ibadet od napuštanja onoga što im je Allah zabranio."

Kada se govori o prioritetnosti ostavljanja zabranjenog nad činjenjem ibadeta, očito se misli na dobrovoljne ibadete (nafile), zato što je činjenje obaveznih djela samo po sebi bolje od izbjegavanja zabranjenih, jer su dobra djela sama po sebi tražena, a kod zabranjenih se traži samo njihovo nepostojanje, a zato nije potreban nikakav nijet za razliku od činjenja djela. Stoga se ostavljanje nekih djela može smatrati nevjerstvom, kao npr. ostavljanje tevhida (Božijeg jedinstva) ili (nekih) ruknova (stupova) islama, za razliku od činjenja zabranjenih djela, čije činjenje nije samo po sebi nevjerstvo. To potvrđuju i riječi Ibn-Omera: "Da čovjek odbije uzeti haram, bolje mu je nego da udjeli sto hiljada dirhema na Allahovom putu." A neki naši dobri prethodnici su rekli: "Da kradiljvac napusti nešto što Allah prezire, draže nam je nego pet stotina hadžova." Mejmun ibn Mihran rekao je: "Dobro je Allaha spominjati jezikom, ali je još bolje da Ga se rob sjeti kada hoće učiniti grijeh, pa se od njega ustegne."

Ibn-el-Mubarek rekao je: "Draže mi je odbiti jedan sumnjivi dirhem nego da udijelim 100.000 i još 100.000... i to je ponavljao dok nije stigao do 600.000 dirhema sadake."

Omer ibn Abdulaziz rekao je: "Bogobojaznost se ne krije u noćnom nafila-namazu, niti u postu po danu, niti u spajanju toga dvoga, nego je bogobojaznost u činjenju onoga što je Allah naredio i napuštanju onoga što je zabranio. A ako se uz to nađu i dobra djela, to

---

479. Ovo je dio hadisa kojega prenose: Ahmed, 2/310, et-Tirmizi, 2305. Et-Tirmizi ga smatra garib hadisom, međutim, on ima drugi lanac kod Ibn-Madžea, koji ga čini jačim, 4217, i kod El-Bejhekija u djelu *Ez-Zuhd*, 818, Ebu-Nu'ajm u *El-Hulijje*, 10/365. A El-Busajri ga smatra hasen (dobrim) hadisom u djelu *Mesabihu ez-zudžadže.*

480. Ebu-Ja'la, 4950. U njegovom lancu nalaze se Suvejd ibn Se'id i Jusuf ibn Mejmun koji se smatraju nepouzdanim prenosiocima.

je dobro pridodato dobru. Nekada poželim da ne klanjam ništa osim pet namaza i vitre, da ne dajem od imetka ništa osim zekata, i da ni jedan dirhem mimo toga ne udijelim, da postim ramazan i da poslije njega ne postim nikako, da obavim obavezni hadž i da nakon njega više nikada na hadž ne odem, a da se zatim posvetim svojoj opskrbi i učinim da mi ona bude samo u onome što je Allah zabranio pa se od nje ustegnem."

Njihove riječi ukazuju na to da je i minimalno izbjegavanje harama bolje nego maksimalno činjenje dobrovoljnih ibadeta, jer je prvo obaveza (farz), a drugo dobrovoljno djelo (nafila).

Neki savremeni učenjaci kažu: "Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Kada vam nešto zabranim, klonite ga se, a kada vam nešto naredim, uradite od toga onoliko koliko možete", zato što se izvršavanje naređenog ne može desiti bez rada, a postojanje rada ovisi o određenim šartima i uzrocima, a neki od tih šarta i uzroka se ne mogu ostvariti. Zato je izvršavanje naređenog uvjetovao mogućnošću, kao što je i Uzvišeni Allah bogobojaznost uvjetovao mogućnošću, kada je rekao: *Zato se Allaha bojte koliko god možete.*[481]

A za hadž kaže: *Hodočastiti Haram, dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti.*[482]

Što se tiče zabranjenog, od njega se traži njegovo nepostojanje. To je pravilo. Sve što se traži jeste nastavak osnovnog nepostojanja, što je moguće i u čemu nema ništa neostvarivo. Međutim, i to je diskutabilno jer je poticaj na činjenje grijeha nekada tako jak da mu se čovjek ne može oduprijeti, kada su mu grijesi na dohvat ruke, te njihovo ostavljanje iziskuje veliki napor i trud, koji nekada biva teži nego trud koji ulaže u činjenju ibadeta. Zato je mnogo onih koji se nagnaju na činjenje dobrih djela, a nisu u stanju napustiti griješenje. Upitali su Omera za ljude koji priželjkuju da učine grijeh, ali ga ipak ne čine, pa je Omer rekao: "To su oni koje je Allah stavio na ispit bogobojaznosti i njima pripada oprost i velika nagrada."[483]

---

481. Et-Tegabun, 16.

482. Alu-Imran, 97.

483. Prenosi ga Ahmed u djelu *Ez-Zuhd* kao što stoji u *Tefsiru* od Ibn-Kesira, 7/238, i to od Mudžahida, a on ga prenosi od Omera. Međutim, Omer ga nije čuo lično od Mudžahida, te se lanac smatra prekinutim (maktu').

Jezid ibn Mejsere rekao je: “Allah je u nekim knjigama rekao: 'Mladiću, koji radi Mene ostavljaš svoju strast, kod mene si kao jedan od mojih meleka.'”[484]

Isto tako je rekao: “O kako je strast u tijelu jaka. Ona je poput plamena vatre. Pa kako se od nje mogu sačuvati pošteni?!”

Rezime je ovoga konstatacija da Allah Svoje robove ne obavezuje činjenjem djela koja oni nisu u stanju činiti. Mnogih djela ih je, iz milosti prema njima, oslobodio da bi im olakšao, jer su im teška. Što se tiče zabranjenih djela nikome nije dao pravo da ih čini, pravdajući to snagom nagona i strasti, nego od svih traži njihovo ostavljanje u svakoj situaciji. Samo je izuzeo konzumiranje nekih zabranjenih jela u nuždi, ne radi naslađivanja i strasti, nego radi spašavanja života. Otuda se uočava ispravnost onoga što je rekao Ahmed: “Zabrana je važnija od naredbe.” Prenosi se od Sevbana i drugih ashaba da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Istrajavajte na pravom putu, a u tome nećete u potpunosti uspjeti.”[485]

Bogatstvo uz zahvalnost ili siromaštvo uz strpljivost?

U teme koje se mogu izučavati u okviru razumijevanja prioriteta i odmjeravanja spada i ono što su učenjaci proučavali od davnina tragajući za odgovorom na upit: šta je vrijednije i bolje nagrađeno - bogatstvo uz zahvalnost ili siromaštvo uz strpljivost? Drugim riječia - zahvalan bogataš ili strpljiv siromah?

Odgovori su različiti. Neki prednost daju prvome, a neki drugome. A meni, nakon što sam detaljno poredio i proučavao tekstove, izgleda pretežnijim davanje prioriteta bogatsvu uz zahvalnost. Stvar nije beznačajna, kao što se nekih doima. Uzvišeni je rekao: *A malo je*

---

484. Ebu-Nu'ajm, *El-Hiljetu*, 5/237.

485. Ovaj hadis je vjerodostojan, a prenose ga: Ahmed, 5/276, 277, 282, Ed-Darimi, 1/168, Ibn-Madže, 277 i to putem Tarika-Salima ibn Ebi el-Dža'da, a on od Sevbana; El-Hakim ga ubraja u vjerodostojne hadise, 1/130 u čemu ga podržava i Ez-Zehebi. Od Ahmeda, 5/282, Ed-Darimij, 1/168 prenosi se i posredstvom El-Velida ibn Muslima i u tom predanju stoji ovako: “Pričao nam je Ibn-Sevban i kazao da mu je pričao Hisan ibn 'Atije da je Ebu-Kebše es-Sulukij kazivao da je čuo Sevbana da govori...”

zahvalnih među robovima Mojim.[486] A jezikom Iblisa, Allah ga prokleo, On kaže: *I ti ćeš ustanoviti da većina njih neće zahvalna biti.*[487] Poslanik, s.a.v.s., molio je Allaha da mu podari bogatstvo i da ga sačuva od siromaštva: "Bože, molim te za uputu, bogobojaznost, krepost i bogatstvo."[488]

"Bože, utječem Ti se od siromaštva, malenkosti, poniženja. Utječem ti se od toga da nekome učinim nasilje i da meni neko učini nasilje."[489]

"Bože, utječem Ti se od siromaštva, nevjerstva, griješenja, nesloge i dvoličnosti."[490]

"Bože, sačuvaj me od gladi jer je ona loša nevolja."[491]

Poslanik, s.a.v.s., rekao je Sa'du: "Zaista Allah voli bogobojaznog bogataša koji to bogatstvo ne ističe."[492]

A Amru je rekao: "O Amre, divan li je dobar imetak u dobrog čovjeka!"[493]

Hadis: "Najviše stepene postigoše bogati..." samo ukazuje na to da se bogatim ukazuju veće prilike za činjenje dobrih djela nego siromašnim, ako su zahvalni na tim blagodatima i ispunjavaju dužnosti spram tih blagodati. Zato se u hadisu kaže: "To je Allahova blagodat koju On daje onome kome hoće."[494]

Uzvišeni Allah hvali nekoliko Svojih vjerovjesnika opisujući ih svojstvom zahvalnosti. Tako za prvaka poslanika, Nuha, a.s., kaže: *On je, doista, bio rob zahvalni.*[495]

---

486. Sebe', 13.

487. El-E'araf, 17.

488. Muslim, Et-Tirmizi i Ibn-Madže od Ibn-Mes'uda, *Sahihul-džamius-sagir*, 1275.

489. Ebu-Davud, En-Nesai, Ibn-Madže i El-Hakim od Ebu-Hurejrea, *Sahihul-damius-sagir*, 1287.

490. El-Hakim i El-Bejheki u djelu *Ed-du'a*, i to od Enesa, ibid, 1285.

491. El-Hakim i El-Bejheki u djelu *Ed-du'a*, i to od Enesa, ibid, 1285.

492. Ahmed i Muslim od Sa'da ibn Vekasa, ibid, 1882.

493. Od Amra ibn el-'Asa prenosi ga Ahmed el-Hakim i Ibn-Hiban smatraju ga vjerodostojnim.

494. El-Buhari i Muslim od Ebu-Hurejrea. El-Buhari, 843, 6329, Muslim, 595.

495. El-Isra, 3.

Hvaleći oca vjerovjesnika i muslimana kaže: *I bio je zahvalan na blagodatima Njegovim. On je njega izabrao i na pravi put izveo.*[496]

Za Davuda i Sulejmana, a.s., kaže: *A malo je zahvalnih među robovima Mojim.*[497]

Obavještava nas da je Sulejman, a.s., nakon što je čuo i razumio govor mrava, rekao: *Gospodaru moj, omogući mi da budem zahvalan na blagodatima Tvojim, koje si ukazao meni i roditeljima mojim.*[498]

Ukazuje nam na riječi Jusufa: *Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova!*[499]

Svom posljednjem Poslaniku ukazuje na Svoje blagodati riječima: *I siromah si bio, pa te je imućnim učinio?*[500]

Pominje darove date njegovim ashabima pa kaže: *I sjetite se kad vas je bilo malo, kad ste na Zemlji bili potlačeni, bojali ste se da vas ljudi ne pohvataju, pa vam je On sklonište dao i Svojom pomoći vas pomogao i lijepom vas opskrbom opskrbio da biste bili zahvalni.*[501]

El-Gazali i "razumijevanje prioriteta"

Od učenjaka koji su bili zainteresirani za razumijevanje prioriteta i kritizirali islamsko društvo zbog zanemarivanja prioriteta jeste i Imam el-Gazali. To je primjetno u njegovom djelu *Ihja' ulumid-din*. Njegov čitalac to nalazi u sva četiri poglavlja tog djela, kao i u svim drugim njegovim knjigama. Ovo je najjasnije u desetom poglavlju djela *El-Muhlikat* pod naslovom "Obmanuti", gdje se spominju grupe onih koje je obmana uništila, a da to nisu ni osjetili. Među njima su učeni, pobožni, marljivi, sufije, bogati kao i neke grupe iz običnog na-

496. En-Nahl, 121.
497. Es-Sebe', 13.
498. En-Neml, 19.
499. Jusuf, 101.
500. Ed-Duha, 11.
501. El-Enfal, 26.

roda. Od svake te vrste je spomenuo obmanute, način na koji su sami sebe obmanuli, ili su im šejtani uljepšali njihova ružna djela te su ih oni smatrali i vidjeli lijepim. U tim je opisima bio veoma uspješan. Isto tako, ukazao je na rješenje problema koje je nužno prihvatiti.

Ovdje ću se zadovoljiti navođenjem dva primjera njegove pronicljive i osmišljene kritike kako bismo kroz njih vidjeli stepen njegovog razumijevanja vjere i dunjalučkih problema ljudi, te njegovo nastojanje da izmijeni vanjštinu i nutrinu tih ljudi i interes za razumijevanje prioriteta.

Prvi primjer odnosi se na odsutnost šerijatskog vrednovanja djela:

"Među njima ima onih koji zanemaruju farzove, a zaokupljeni su nafilama. Nekada se toliko predaju dobrovoljnom ibadetu, da to preraste u krajnost, kao što radi onaj ko sluša šejtansko došaptavanje u pitanju abdesta pa u njemu pretjeruje, te ne prihvata vodu koja je ispravnom šerijatskom fetvom proglašena čistom, nego u nečistoćama neke daleke vjerovatnoće vidi razlog za tako svoje postupanje. A kada se nađe pred problemom halal-jela, bliske vjerovatnoće smatra veoma dalekim i malim mogućnostima, dok možda jede i čisti haram. Kada bi se oprez koji pokazuje u pitanju vode usredsredio na njegovu hranu, bio bi najsličniji ashabima. Omer, r.a., abdestio se vodom iz mjeha jedne kršćanke i pored mogućnosti da bude nečist. Nasuprot tome ostavljao je mnoge halal-stvari, bojeći se da ne zapadne u haram."[502]

Druga je vrsta ljudi brižna u obavljanju nafila. Ne uzda se mnogo u farzove. U toj grupi vidiš onoga koji radosno pristupa duha-namazu, noćnoj nafili i drugim dobrovoljnim ibadetima, a u farzu ne nalazi slast. Ne trudi se da ga obavi u njegovom prvom vremenu, zaboravljajući riječi koje Poslanik, s.a.v.s., prenosi od svoga Gospodara: "Rob mi se ne može ničim približiti kao obavljanjem farzova..."[503] A nevrednovanje dobara je zlo samo po sebi.

Čovjek nekada biva zadužen izvršenjem dva farza; vrijeme jednog je na izmaku, a vrijeme drugog je dugo, ili se pred njim nađu dva dobra djela; vrijeme za činjenje jednog je veoma kratko, a drugog dugo, i ako ne bude vodio računa o poretku stvari, bit će obmanut.

---

502. Vidi: *Er-Resulu vel-ilm*, str. 20-23, izdanje Er-Risala - Bejrut, i Es-Sahve u Kairu.

503. El-Buhari od Ebu-Hurejrea.

Primjera za to ima toliko da se ne mogu izbrojati. Grijesi su poznati kao i ibadeti. Nejasnoće postoje samo u davanju prioriteta jednim pokornostima nad drugim, kao što je davanje prednosti svim farzovima nad svim nafilama, svim farzi-ajnovima nad svim farzi-kifajetima, svakom farzi-kifajetu koji niko od muslimana nije obavio nad onim farzi-kifajetom koji je neko drugi obavio, davanje prednosti najvažnijim farzi-'ajnovima nad manje važnim-farzi-ajnovima, onome što će brzo proći nad onim čije vrijeme je prostrano. To je isto kao davanje prednosti potrebi majke nad potrebom oca. Kada je Poslanik, s.a.v.s., upitan: "O Allahov Poslaniče, ko je najzaslužniji da mu činim dobročinstvo". Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: "Tvoja majka." Čovjek ponovo upita: "A zatim ko?" On odgovori: "Tvoja majka." Ponovo čovjek upita: "A zatim ko?" Poslanik, s.a.v.s., opet odgovori: "Tvoja majka." Čovjek upita: "A zatim ko?" On odgovori: "Tvoj otac." Čovjek ponovo upita: "A zatim ko?" Alehisselam odgovori: "Onaj ko ti je najbliži."[504] U rodbinskim odnosima mora se početi s najbližim, a ako su mu dvije ili više osoba jednako blizu, onda s onom čija je potreba veća, a ako su jednako potrebne onda s bogobojaznijom i boljom.

Isto tako, možda će onaj čiji je imetak nedovoljan za izdržavanje roditelja i obavljanje hadža, obaviti hadž, ali će time biti obmanut, jer pravo njegovih roditelja jeste iznad hadža i to spada u prioritet važnijeg nad manje važnim farzom.

Tako je i s onim ko iščekuje ugovoreni sastanak pa u to vrijeme nastupi džuma-namaz. Ako će mu džuma-namaz proći dok bude zaokupljen izvršavanjem preuzete obaveze, ta zaokupljenost postaje grijeh, iako je to samo po sebi ibadet.

Isto tako, njegovo odijelo može uprljati neka od nečistoća, te ako grubo postupi prema svojim roditeljima ili supruzi. Nečistoća jeste zabranjena, ali je i zlostavljanje roditelja i supruge zabranjeno, a zabranjenost uznemiravanja veća je od zabranjenosti nečistoće.

Ovakvih primjera u vezi s pitanjem zabrana i ibadeta je bezbroj. A onaj ko u svemu tome ne vodi računa o stepenovanju i vrednovanju

504. Prenosi Et-Tirmizi i El-Hakim i to putem Behza ibn Hakima koji je čuo ovaj hadis od svoga oca, a on od svoga djeda. El-Hakim ga ubraja u vjerodostojne hadise, a hadis se u Buharijinoj i Muslimovoj zbirci bilježi od Ebu-Hurejrea i to u malo izmijenjenoj jezičkoj formi.

obmanut je. Ta obmana i zaslijepljenost je veoma tajnovita pošto je obmanuti u ibadetu pa ne razumije da se on može preobraziti u grijeh i nepokornost jer je zbog tog ibadeta ostavio dužnost (farz) koja je veća od tog ibadeta.[505]

Taj fikh, kojeg bilježi El-Gazali izuzetno je važan. Kako je samo onima koji rade na polju da'veta potreban takav fikh i njegovo takvo razumijevanje! Ja sam poodavno počeo pozivati onome što sam naslovio: "Razumijevanje stepenovanja djela" i "Davanje svakom djelu njegove šerijatske cijene i odgovarajućeg mjesta na ljestvama zabrana i naredbi", iako do tada nisam bio pročitao ovo što je napisao El-Gazali, i o čemu se izrazio tako snažnom riječju: "Zapostavljanje stepenovanja djela jedno je od velikih zala." A o tome ćemo još govoriti.

Trošenje imetka u ono što nije prioritetno

Ovaj problem uočava se kod bogataša, među kojima ima mnogo obmanutih. Jedni su zainteresirani samo za gradnju džamija, škola, kubeta i onoga što ljudi lahko uočavaju. Na tim hajratima uklesuju svoja imena kako bi se očuvala uspomena na njih nakon njihove smrti i oni u tom slučaju misle da su im time oprošteni grijesi. To je zabluda i obmanutost s dva aspekta.

Prvo, oni te objekte grade iz imetka koji su stekli nasilnim putem, otimačinom, uzimanjem kamate kao i na druge zabranjene načine. Stječući na taj način, oni su se izložili Allahovoj srdžbi kojoj se nakon toga još izlažu i trošenjem tako stečenog imetka. Kada su već bili nepokorni Allahu u stjecanju svog imetka, morali su se pokajati, prestati ga zarađivati na takav način, vratiti se Allahu, kao i vratiti stečeno onima kojima taj imetak pripada. Ovo će učiniti tako što će vratiti upravo ono što su na haram način uzeli, a ako to ne mogu, onda njegovu protuvrijednost. Ako ni to ne mogu vratiti vlasnicima, dužni su ono što su na haram način zaradili vratiti njihovim nasljednicima. Ako oštećeni nema nasljednika, dužni su ga utrošiti u najpreča općekorisna dobra djela. Nekada je najpreče da se to podijeli na

---

505. *El-Ihja*, 3/400-404, Daru el-ma'rife, Bejrut.

određeni broj siromaha i miskina. Oni to, međutim, ne rade, bojeći se da se to ne objelodani među ljudima te podižu građevine od cigle sa ciljem da to ljudi vide, da oni kao graditelji tih objekata zadobiju pohvale, i da ta djela ostanu a s njima i uklesana imena njihovih graditelja.

S druge strane, oni misle da su u tome iskreni i da trošenjem na gradnju tih objekata žele samo dobro. A kada bi nekom od takvih zatražio samo jedan dinar, s tim da mu se tu neće uklesati ime, to ovaj ne bi prihvatio. A Allah sve to zna, bilo napisano ime, ili ne. A da takav čovjek umjesto zadovoljstva ljudi želi samo Allahovo lice i zadovljstvo, to mu ne bi trebalo.

Zaokupljenost bogatih tjelesnim ibadetima

Druga vrsta bogatih brižno bdije nad svojim imetkom. Škrto ga čuva samo za sebe, a zatim se posvećuju tjelesnim ibadetima u kojima se od njih ne traži udjeljivanje. Danju su zaokupljeni postom, a noću dobrovoljnim namazima i učenjem hatmi. Takvi su obmanuti i zaslijepljeni, jer je pogubna škrtost ovladala njihovim srcima i oni je moraju savladati da bi izdvojili nešto iz svog imetka za neko dobro. Zaokupljeni su traženjem dobara bez kojih se može! Oni su kao onaj u čiju odjeću je ušla zmija, a on, zaokupljen kuhanjem ljekovitog bilja, pravi lijek protiv žutice. A kada je to onaj koga je zmija svojim ujedom usmrtila imao potrebu za tim ljekovitim biljem?

Zato je Bišr, kome je spomenut bogataš koji mnogo posti i klanja, rekao: "Jadnik, zaboravio je svoje vlastito stanje i stavio se u položaj drugoga. Njegovo je da hrani gladne i da troši na sirotinju. To mu je bolje od vlastitog izgladnjivanja, namaza koji obavlja radi sebe, sakupljanja imetka samo radi sebe i njegovog uskraćivanja sirotinji."

Trošenje imetka na dobrovoljni hadž

El-Gazali kritizirao je bogate vjernike zbog njihovog upornog trošenja imetka na dobrovoljni hadž. Oni, naime, obavljaju hadž iz godine u godinu, dok su im komšije, možda, gladne!

Ibn-Mes'ud je rekao: "Pred kraj ovog svijeta mnogo će se obavljati hadž. Na hadž će se ići uzastopno i bez razloga. Putovanje će im izgledati beznačajno. Olakšat će im se stjecanje opskrbe, a vraćat će se bez sevapa. Nosit će ih njihove deve između dolina i prašine, dok će im komšije biti u teškoj materijalnoj situaciji, a oni im neće pritjecati u pomoć.

I kao da Ibn-Mes'ud gleda iz daleke prošlosti na naše današnje vrijeme i opisuje ga. Ebu-Nasr et-Temmar pripovijeda: Jedan čovjek došao je Bišru da se sa njim oprosti pred polazak na hadž, pa mu je rekao: "Odlučio sam putovati na hadž pa trebaš li kakvu uslugu?" On ga upita: "Koliko si ponio para sa sobom?" Čovjek odgovori: "Dvije hiljade dirhema." Bišr mu reče: "A šta želiš tim svojim hadžom postići?" Čovjek uzvrati: "Želim biti skroman i žudjeti za Allahovim hramom." Bišr mu na to reče: "A kada bi mogao zadobiti Allahovo zadovoljstvo sjedeći u svojoj kući i dijeleći te dvije hiljade dirhema, da li bi to učinio." On odgovori: "Naravno, učinio bih to." Bišr mu tada reče: "Onda idi i utroši ih na desetoricu: na dužnika da vrati svoje dugove, na siromaha da se obuče, na nemoćnog skrbnika velike porodice, na skrbnika jetima - neka oveseli siroče, a ako ti nije teško, daj sve to jednome od njih. Zaista je unošenje radosti u srce muslimana, pomaganje ugroženog, odstranjivanje teškoća i potpomaganje slabih bolje od stotinu neobaveznih odlazaka na hadž. Idi i uradi kako sam ti rekao, a ako nećeš, onda nam reci šta ti je na srcu?"

Čovjek progovori: "O Ebu Nasire, srce mi žudi za putovanjem." Bišr se osmjehnu i reče: "Kada se imetak stekne na prljav i nedopušten način, on se mora utrošiti za udovoljenje prohtijeva i objelodanjivanje onoga što se tim imetkom učini, a Allah je na sebe preuzeo obavezu da neće primiti ničija djela osim djela bogobojaznih."[506]

Naš Gospodaru, primi od nas, Ti sve čuješ i znaš.[507]

---

506. *El-Ihja*, 3/409, v. našu knjigu *El-Imam el-Gazali bejne madihihi ve nakidihi*, str. 81-93, Da-ul el-vefa.

507. El-Bekara, 127.

Drugi učenjaci koji su dali doprinos razumijevanju prioriteta

Od El-Gazalijevih suvremenika jeste znanstvenik Er-Ragib El-Asfahani (umro 502. h.g.). Na temu "Razumijevanje prioriteta" napisao je divne riječi. Neke od njih citirali smo u govoru o "zaokupljenosti sunnetima umjesto farzovima." On je rekao: "Onaj koga zabave farzovi pa zbog toga ne stigne obaviti nafile, ima opravdan razlog, a onaj ko zbog nafila ne stigne obaviti farzove obmanut je i zaslijepljen."

Nakon njega pojavio se kritičar Ebul-Feredž ibn el-Dževzi (umro 597. h.g.), poznat po snažnoj kritici društva, njegovih raznih slojeva, poremećaja prioriteta u njemu i šejtanovog zavođenja tog društva. To se jasno vidi u njegovim djelima: *Telbisu Iblis*, *Sajdul-hatir*, *Zemmul-heva* i dr. Ibn-el-Dževzi uočio je krupan poremećaj u razumijevanju prioriteta i trag tog poremećaja na mase, a to je raširenost izmišljenih i daif hadisa, pa je napisao dvije velike knjige na tu temu: *El-Mevdu'at* i *El-Ilelu-l-mutenahije fi'l-ehadisil-vahije*. Iza njega nalazimo čelnika uleme 'Izuddina 'Abdusselama (umro 660. h.g.), poznatog po izuzetnoj pronicljivosti i snažnoj misli u razumijevanju prioriteta i odmjeravanja. Tragove toga nalazimo u njegovom djelu *Kava'idul-ahkam fi mesalihi'l-enam*, iz koga smo, u drugom poglavlju, citirali odlomak koji potvrđuje rečeno.

Ibn-Tejmi i razumijevanje prioriteta

Od prave islamske uleme koja je dala veliki doprinos razumijevanju prioriteta i odmjeravanja je šejhu'l-islam Ibn-Tejmi (umro 728. h.g.). U tome ga je slijedio i njegov učenik, istraživač Imam Ibn-Kajjim (umro 751.h.g.), neka im se Allah smiluje.

U svojoj knjizi *Evlevijatu'l-hareketi'l-islamijje* prenio sam dva čitava poglavlja iz napisa Šejhu'l-islama koji definiraju njegov staav o ovom pitanju. Ta dva poglavlja dodatak su na kraju te moje knjige.

U njegovim knjigama, pismima, fetvama i istupima je tako mnogo uvjerljivog dokaznog materijala, zbog njegove vezanosti za izvore Upute i vjerovjesničkih smjernica. Ja se, međutim, ovdje zadovoljavam navođenjem dva odlomka iz riječi ovog imama, a to što se nalazi u njima je, ako Bog da, dovoljno.

Vrijednost djela ovisi od okolnosti

Prvi primjer naveo sam u djelu *Es-Sahvetu'l-islamijje bejne'l-džuhudi ve't-tetarrufi*, i to u vezi s riječima: "Kvalitet djela se razlikuje shodno različitosti situacije, okolnosti i pridobijanja srca."

On u svojoj studiji kaže:

"Jedno te isto djelo je nekada pohvalno činiti, a nekada ga je pohvalno ostaviti, ovisno o nadvladavajućem mišljenju u vezi s pitanjem njegove korisnosti i korisnosti njegovog izbjegavanja, i to mjereno šerijatskim dokazima. Zato musliman ostavlja pohvalno djelo, ako njegovo činjenje uzrokuje nered čija je štetnost veća od koristi tog djela, kao što je i Poslanik, s.a.v.s., odustao od gradnje Kabe na temeljima postavljenim od Ibrahima, a.s., obrazloživši to Aiši, r.a, ovako: "Da tvoj narod nije nedavno izašao iz džahilijeta, srušio bih Kabu, njene zidove bih stavio na zemlju i načinio bih na njoj dvoja vrata: jedna na koja bi ljudi ulazili i druga na koja bi izlazili." Hadis je zabilježen u dvije vjerodostojne zbirke. I Poslanik, s.a.v.s., odustaje od činjenja djela koje je smatrao boljim, zbog dominirajuće i pretežnije smetnje, a ta smetnja jeste skori ulazak naroda u islam i mogućnost da im mijenjanje Kabe bude prezreno. Tako je štetnost pretegla korisnost.

Zatim Imam Ahmed, kao i neki drugi učenjaci, smatra da se imam u namazu treba odreći onoga što smatra boljim radi pridobijanja srca. I ako, npr. imam smatra da je bolje treći rekat od vitra kljanjati odvojeno, a predvodi one koji smatraju da ga je bolje klanjati sastavljeno, bolje mu je da taj rekat klanja sastavljeno. Usklađujući svoj postupak sa postupkom onih koji ga slijede, povećat će se korist jer će ona biti i veća od koristi koja se postiže klanjanjem tog rekata odvojeno, jer će ga oni, dok budu klanjali iza njega, prezirati. Isto tako će

onaj ko učenje bismile u sebi (ili naglas) smatra ispravnijim, ako se oni koji ga slijede ne slažu sa njim, postupiti po mišljenju koje je kod njega nadvladano, zbog koristi koja se u tome našla.

Isto tako, postupajući suprotno onome što je bolje radi ukazivanja na zaboravljeni sunnet i njegovog poučavanja drugih - čini dobro djelo, kao da npr. imam u nemazu uči naglas dovu: *Subhanekellahumme...*, euze ili bismille, kako bi ljudima dao do znanja da je takav postupak ispravan i vjerom propisan. Buharija bilježi da je Omer ibn el-Hattab naglas učio istiftah dovu, te bi nakon početnog tekbira učio: *Subhaneke'l-lahumme ve bi hamdike ve tebareke-smuke, ve te'ala džedduke. Ve la ilahe gajruke.* Muslim u svome *Sahihu* bilježi kazivanje El-Esveda ibn Jezida: "Klanjao sam iza Omera više od sedamdeset namaza i uvijek je nakon početnog tekbira učio ovu dovu." Zato se ta dova raširila tako da sa njom većina ljudi otpočinje namaz. Ibn-Omer i Ibn-'Abbas su naglas učili euze, a više ashaba je naglas učilo bismille. Oni su to činili prema mišljenju većine islamskih učenjaka koji glasno učenje euze i bismille ne smatraju sunnetom, samo zato da ljudi shvate da je njihovo učenje u namazu sunnet. Kao što se u *Sahihu* Buharije prenosi da je Ibn-'Abbas klanjao dženazu učeći Fatihu naglas, nakon čega je rekao da je to uradio zato da ljudima pokaže da je njeno učenje u dženaza-namazu sunnet, zato što ljudi o tome pitanju imaju dva mišljenja:

Jedni smatraju da Fatihu ne treba učiti nikako, što je mišljenje velikog broja naših dobrih prethodnika, kao i Ebu-Hanife i Malika, a drugi da je njeno učenje sunnet, a to je Šafijin i Ahmedov stav, potvrđujući to hadisom koji prenosi Ibn-Abbas i drugi.

Ima i onih koji kažu da je njeno učenje farz, isto kao i u namazu, ali ima i onih koji smatraju da ju je pohvalno, a ne obavezno učiti, i ovo je najprimjerenije mišljenje. Naši su dobri prethodnici radili i na jedan i na drugi način i oba postupka su im bila dobro poznata. Dženazu su klanjali i s Fatihom i bez nje, kao što su nekada klanjali učeći bismillu naglas, a nekada u sebi, nekada s početnom dovom a nekada bez nje, nekada dižući ruke, a nekada bez njihovog dizanja, nekada predajući selam samo na jednu stranu, a nekada na obje, nekada bi učili iza imama (Fatihu) u dnevnim namazima, a nekada ne bi, nekada bi u dženaza-namazu učili četiri tekbira, nekada pet, a nekada

sedam. Među njima je bilo onih koji su radili ovo i ono... Sigurno se zna da su ashabi radili i ovako i onako.

Isto tako prenosi se da su neki od njih u ezanu učili: "Ešhedu en la ilahe ille'llah, ešhedu en la ilahe ille'llah, ešhedu enne Muhammeden Resulullah, ešhedu enne Muhammeden Resulullah" po dva puta; prvi put tihim glasom, a potom glasno, dok to drugi nisu činili.

Neki od njih su rečenice ikameta izgovarali jedanput, drugi po dva puta, a oba načina se vjerodostojnim predanjem prenose od Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Iako je kod ovih stvari jedna pretežnija od druge, onaj ko uradi ono što je manje vrijedno, učinio samo je dopušteno. A nekada prevladano može biti pretežnije zbog njegove nadvladavajuće koristi. Međutim, ko postupi po prevladanom, postupio je ipak po dopuštenom. Isto tako, odustajanje od pretežnijeg nekada biva prečim zbog nadvladavajuće koristi.

To se dešava u svim djelima. I djelo koje je samo po sebi bolje od drugoga, može se naći u situaciji da od njega manje vrijedno djelo postane bolje. Tako je, npr. namaz, sam po sebi, bolji od učenja Kur'ana, učenje Kur'ana od zikra, a zikr od dove. Zatim, poslije sabaha i ikindija-namaza zabranjuje se nafila-namaz, te je u to vrijeme bolje učiti Kur'an, zikr i dovu. Isto tako, učenje je Kur'ana zabranjeno na ruku'u i sedždi, te je tada bolje činiti zikr, a na kraju namaza, poslije tešehhuda, dova je bolja od zikra. Nekada pretežnost djela ovisi o stanju u kome se nalazi dotična osoba, jer, možda, nije u mogućnosti ta osoba uraditi ono što je pretežnije i bolje, ili pak, zbog njegove zainteresiranosti i ljubavi prema prevladanom i manje vrijednom djelu. Njemu tada prevladano može biti preče, zbog toga što će ga detaljnije obaviti, jer ga voli i od njega ima veću korist, kao što i bolesnik ima veću korist od lijeka koji voli nego od drugog kojega prezire, iako je taj drugi bolji.

Stoga je zikr za jedne u neka vremena bolji od učenja Kur'ana, za druge učenje Kur'ana u neka vremena bolje je od namaza, zavisno od ostvarene koristi, a ne zato što je određeno djelo samo po sebi bolje.

Ovo je govor o "stepenovanju jednih djela nad drugima". Ako se to stepenovanje ne spozna detaljno, ako se ne shvati da se većina tih

djela razlikuje shodno situaciji u kojoj se ona čine, desit će se mnoge nepravilnosti. Jer, među ljudima ima onih koji kada povjeruju da je neko djelo pohvalno i dobro, paze na njega bolje nego na farzove. To onda preraste u opsesiju, strast i džahilijetsku zaslijepljenost kakvu nalazimo kod onih koji takve stvari uzmu za simbol svoga mezheba.

Među njima ima i onih koji, kada povjeruju da je nešto bolje izbjegavati, počnu ga izbjegavati više nego harame, sve dok to ne preraste u strast i džahilijetsku zaslijepljenost, kakvu nalazimo kod onih koji to izbjegavanje smatraju odlikom svoga mezheba, a takvih je mnogo i sve to je pogrešno.

Dužnost je svakoj stvari dati odgovarajuće mjesto, ostaviti širokim ono što su širokim ostavili Allah i Njegov Poslanik, biti sklon onome što vole Allah i Njegov Poslanik, brižno bdjeti nad onim šerijatskim interesima i ciljevima koje vole Allah i Njegov Poslanik, zatim da je najbolji govor - govor Allaha i Njegovog Poslanika, da je najbolja uputa - uputa Muhammeda, s.a.v.s., da ga je Allah poslao kao milost svjetovima i s dunjalučkom i ahiretskom srećom u svakoj stvari. Čovjek mora detaljno i temeljito poznavati svaku pojedinost kako bi sačuvao ove opće principe. U protivnom, mnogi ljudi vjeruju u ove krupne principe, ali ih u detaljnoj primjeni ostavljaju, ili iz neznanja, ili oholosti ili zbog slijeđenja strasti. Zato molimo Allaha da nas uputi na pravi put, put onih koje je obasuo blagodatima Svojim, put Vjerovjesnika, iskrenih, šehida i dobrih ljudi, a divno li je to društvo."[508]

U svjetlu takvog fikha je Hasan el-Benna, Allah mu se smilovao, izdao fetvu onima koji su se razišli u pitanju teravih-namaza: da li treba klanjati dvadeset rekata, kao što se klanja u Dva harema i na nekim drugim mjestima, a što je i poznati stav sva četiri mezheba, ili, pak, osam, što uporno zagovaraju neki pobornici selefizma? Stanovnici tog sela su bili na rubu rata zbog tog problema. Šejh je objasnio da je teravija sunnet, a ujedinjene muslimana farz (stroga obaveza), pa kako se može ostaviti farz radi sunneta? Najbolje je da svaki od njih klanja u svojoj kući bez neprijateljstva i prepirki.

---

508. *Medžmu'atul-fetava*, Šejhu'l-islam Ibn-Tejmi, 24/195-199.

Protivrječnost između dobrih i loših djela

Drugi primjer pomenuo sam u dodatku br. 2 na kraju knjige *Evlevijjatu'l-hareketi'l-islamijje* pod naslovom "Faslun džami'un fi te'arudi'l-hasenati ves-sejjiat".

Šejh Ibn-Tejmij u poglavlju "Protivrječnost među dobrim i lošim djelima", kaže:

"Ako je neosporno da u dobrim djelima, pa i onim koja su obavena, postoji korist, onda u njihovom ostavljanju postoji šteta, isto kao i u griješenju, dok u mekruhu ima i nekakve koristi. A kada se to spozna biva jasno da protuslovlje nastaje:

- ili između dva dobra, kada se ne mogu oba uraditi, pa se prioritet daje boljem propuštajući slabije,

- ili između dva zla, kada se ne mogu oba izbjeći, pa se ono koje je opasnije odbacuje činjenjem manje štetnog,

- ili, pak, između dobrog i lošeg djela, kada su jedno od drugog nerazdvojni, i kada činjenje dobra povlači sa sobom i činjenje zla, a ostavljanje zla rezultira ostavljanjem dobra, pa davanje prednosti jednom od njih ovisi o koristi dobra i štetnosti zla.

Primjer prvog jeste kao primjer stroge obaveze (farza) i pohvalnog (mustehaba), ili kao primjer farzi'ajna i farzi-kifajeta. Ili, kao primjer davanja prednosti vraćanju duga, koji se od dužnika traži, nad dobrovoljnom sadakom.

Primjer drugoga jeste kao primjer davanja prednosti trošenju imetka na vlasitu porodicu nad njegovim trošenjem na džihad koji nije stroga obaveza za tu osobu (farzi-ajn), kao što u vjerodostojnom hadisu stoji: "Upitao sam: 'Koje djelo je najbolje?' Poslanik reče: 'Namaz u njegovom vremenu.' Upitao sam: 'A koje poslije toga?' On reče: 'Dobročinstvo prema roditeljima.' Ponovo sam upitao: 'A koje poslije toga?' On odgovori: 'Džihad na Allahovom putu." I davanje je prednosti džihadu nad hadžom, kao što je u Kur'anu i sunnetu isto kao davanje prednosti ličnoj strogoj obavezi nad istom takvom obavezom, ili

jednoj pohvaljenoj stvari nad drugom pohvaljenom stvari, ili učenju Kur'ana nad zikrom kada su i jedno i drugo jednako prirasli za srce, ili namazu nad učenjem Kur'ana i činjenjem zikra kada u srcu imaju sve troje isto mjesto. U protivnom, prioritetno mjesto može pripasti zikru kojega prati razumijevanje i skrušenost nad učenjem Kur'ana koje se ne seže dalje od glasnih žica. A govor o svemu ovome je veoma dug.

Primjer treći jeste prioritetnost putovanja žene muhadžirke bez skrbnika (mahrema) nad njenim ostankom u nevjerničkoj zemlji, kao što je uradila Um-Kulsum zbog koje je Allah objavio ajet: *O vjernici, kad muhadžirke dođu, ispitajte ih.*[509]

Isto tako u džihadu je zabranjeno ubijati one koji ne učestvuju u borbi: djecu, žene i neke druge osobe. Međutim, kada je to neizbježno, kao prilikom granatiranja, bacanja vatre iz katapulta, ili paljenja nekih predmeta radi osvjetljavanja prostora, isti se propis odnosi na sve njih, kao što se u hadisima spominje u govoru o opsadi Taifa i bacanju vatre iz posebnih naprava na njih, kao i na stanovnike jednog mušričkog sela koje je napadnuto u noći. A ubijanje onih, koji se inače ne smiju ubijati, čini se samo radi sprečavanja velikog nereda i zla.

Tako je s pitanjem "živog zida" kojeg spominju islamski pravnici. Džihad je borba za uništenje ateističkog zla i u njemu se desi zlo manje od tog zla, te su islamski pravnici saglasni o pitanju dopuštenosti ubistva onih muslimana koji su postavljeni u živi zid, ako se zlo koje dolazi od nevjernika ne može otkloniti, osim njihovim ubistvom.

Četvrti primjer jeste jedenje strvine u velikoj gladi. Kada se jedenje, koje je obaveza, ne može ostvariti ni na koji način, osim uzimanjem strvine, onda je korist tog čina prevladavajuća. Nasuprot tome je uzimanje nečistog lijeka. Štetnost tog postupka je ispred koristi koja se dobija njegovom ljekovitošću, jer ga drugi lijek može u tome zamijeniti. Osim toga, ne može se sa sigurnošću znati da će ga taj lijek izliječiti. A tako je i s konzumiranjem alkohola radi liječenja.

Tako postaje jasno da se zlo tolerira u dva slučaja:

1- ako se njime odstranjuje gore zlo, a koje se ne može odstraniti ničim drugim osim tim manjim zlom;

---

509. El-Mumtehine, 10.

2- i ako se njime postiže veće dobro od tog zla, a ono se ne može postići ničim drugim do činjenjem tog zla.

A dobro se ostavlja u dva slučaja:

1- ako se njegovim činjenjem propušta od njega bolje dobro;

2- i ako se njegovim činjenjem radi zlo čija je štetnost mnogo veća od koristi tog dobra. Ovo je direktno povezano s vjerskim vaganjem stvari.

Što se tiče oslobađanja od nekog farza, zbog štetnosti na ovom svijetu i dopuštanja harama zbog dunjalučke potrebe, kao što je oslobađanje od posta na putovanju i nekih zabrana hadžiji dok je u ihramu i nekih namaskih rukova, to ulazi u sasvim drugu temu koja govori o tolerantnosti islama i podizanju grijeha s osobe, u čemu se razilaze pravnici za razliku od prve teme u kojoj se govori o stvarima u kojima se ljudi u vezi s pitanjem Šerijata nikako ne mogu razići, čak ni onda kada se razlikuju problemi. To su pitanja koja potvrđuje i sam razum. Tako se kaže: "Nije razuman onaj ko razlikuje dobro od zla, nego onaj ko zna koje od dva dobra je bolje i koje od dva zla je veće." Neko je lijepo rekao:

"Mudar je onaj ko od dvije bolesti, koje su se pojavile u njegovom tijelu, liječi opasniju."

Tako je i s ostalim stvarima.

Zato se u glavama ljudi uvriježilo uvjerenje da je padanje kiše u sušna vremena milost, iako se rastinjem koje ona zalijeva, osnažuju i neki narodi u činjenju nasilja, jer je šteta proizašla iz nedostatka kiše veća od toga. Isto tako, smatraju da je bolje postojanje vladara pa makar bio silnik, nego da ga nema nikako, kao što su neki mudraci rekli: "Bolje je živjeti šezdeset godina s nepravednim vladarem nego samo jednu noć bez vladara."

Zatim, vladar će odgovarati za svoje postupke i uzurpiranje tuđih prava. Onome kome se ponudi vlast ili neka važna funkcija, a on ne može ispuniti obaveze koje se od njega traže, tj. ne može sačuvati od harama, ali on to nastoji i želi, dok ih drugi rade namjerno, iako ih mogu izbjeći, njemu je dopušteno da preuzme ponuđenu mu vlast ili funkciju, a nekada mu je to i farz. Jer, ako je zadaća namjesništva i vlasti rad na pridobijanju opće koristi, kao što je korist koja se postiže

džihadom, dijeljenjem ratnog plijena, izvršenjem šerijatskih kazni, osiguravanja puta, onda je i postojanje tog namjesništva obavezno. Ovo, čak, i ako to iziskuje davanje dijela vlasti ili funkcije onome ko je nije dostojan, uzimanje nedopuštenog, ako se to ne može izbjeći. Jer, to spada u "ono bez čega se ne može izvršiti farz ili mustehab, te i to postaje farzom ili mustehabom, ako je njegova šteta manja od koristi, koja se postiže njegovim činjenjem." Kada preuzimanje nasilničke vlasti koju čini određena osoba ne bi bila njegova dužnost, ali je preuzme s namjerom da to nasilje umanji, da veće nasilje odstrani tako što će učiniti manje, bio bi to ispravan postupak, sve dok to radi s takvom namjerom. Opravdano je i zlo koje čini s nijetom da njime izbjegne veće zlo.

U ovim stvarima sve zavisi od namjere. Onaj, od koga nasilnik traži imetak na nepravedan način, pa drugi čovjek posreduje među njima radi otklanjanja te nepravde i uzme određenu sumu novca od oštećenog i da je tom nasilniku, njegovo posredništvo je dobro djelo. Ali, kada bi na isti način posredovao pomažući nasilnika, to bi bilo loše djelo.

U ovim stvarima je većinom loša i namjera i djelo. Nijet je pokvaren zato što se priželjkuje vlast i imetak, a djelo zato što se njime čine harami i ostavljaju farzovi, i to ne zbog protuslovlja među djelima niti zbog želje da se uradi korisnije i bolje.

Zatim, ako su vlast ili neka funkcija nekome dozvoljeni, preporučeni ili obavezni, nekome drugom su, možda, veća ili draža obaveza, pa tada davanje prednosti boljem od njih dvojice biva farzom ili mustehabom.

Zato je plemeniti Jusuf, a.s., prihvatio brigu o državnim stovarištima egipatskog vladara. I ne samo to, nego je tu funkciju i tražio, iako su i taj vladar i njegov narod bili nevjernici, kao što nas o tome Uzvišeni obavještava: *Jusuf vam je, još davno, donio jasne dokaze, ali ste vi stalno sumnjali u ono što vam je donio.*[510]

Tražio je tu funkciju, iako se zna da oni, samim tim što su nevjernici, imaju u sakupljanju imetka kao i u njegovom trošenju na kral-

510. Gafir, 34.

jevu svitu, porodicu, vojsku i ličnu gardu, običaje i zakone koji se uveliko razlikuju od zakona i pravednosti vjernika. On nije mogao raditi sve što želi i smatra da je u skladu s Allahovom vjerom jer ga taj narod ne bi slušao. Međutim, on je od pravednosti i dobročinstva činio onoliko koliko je mogao. Putem vlasti koju je zadobio, stekao je ugled kod svojih ukućana, kakav ne bi mogao steći bez te vlasti. A to spada u Allahove riječi: *Allaha se bojte koliko god možete.*[511]

A kada se dva farza nađu u vremenu koje nije dovoljno dugo da se oba obave, prednost se daje pritvrđenijem farzu, a onaj drugi u suštini i nije farz i onaj ko ga u toj situaciji izostavi, nije zbiljski ostavio farz.

Isto tako, ako se pojave dva harama, tako da se veći ne može nikako izbjeći osim činjenjem manjeg, činjenje manjeg u biti i nije činjenje harama. Ako se za ono prvo kaže da je ostavljanje farza, a za ovo drugo da je haram, samo jezičko izražavanje ne škodi, ali je to bolje nazvati ostavljanjem vadžiba s opravdanim razlogom i činjenje harama zbog prevladavajućeg interesa ili zbog nužde ili radi sprečavanja onoga što je strožije zabranjeno.

Ovo je poglavlje protivrječnosti i ono je veoma opširno, naročito u vremenima i mjestima u kojima je tako malo ostataka vjerovjesništva i pravog islamskog hilafeta. I kada god se prisutnost toga umanji, uvećaju se ovakva pitanja, a to među ljude unosi nered. Tada, naime, s lošim djelima pomiješaju se dobra djela pa dolazi do poistovjećivanja i uzročnosti, te ljudi gledaju u dobra djela dajući im prioritet, iako ona sadrže u sebi velike grijehe. Drugi gledaju u zla djela pridajući im veliki značaj, i pored toga što njihovim ostavljanjem ostavljaju i izuzetno velika dobra djela. A umjereni gledaju i na jedno i na drugo.

Učenjak sva ova pitanja mora temeljito izučiti. U nekim pitanjima je, kao što sam to ranije objasnio, farz biti tolerantan kod naredbe i zabrane, a ne proglašavanjem nešto halalom ili oslobađati od obaveze. Kao kada naređivanje dobrog djela sadrži grijeh veći od tog dobrog djela, te se odustaje od naređivanja dobra zbog tog grijeha. Isto tako, prijavljivanje prestupnika nasilnom vladaru ili sudiji, koji će mu kažnjavanjem nanijeti štetu veću od njegovih grijeha. Ili, ako zabranji-

511. Et-Tegabun, 16.

vanje nekog grijeha bude uzrok odustajanju od dobrog djela, čija je korist veća od tog grijeha, pa se ne govori o njegovom zabranjivanju iz straha da se ne ostavi ono što su naredili Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s., što je u njegovim očima vrijednije od ostavljanja tog grijeha."[512]

512. Skraćeni navod iz djela *Fetve*, od Šejhu'l-islama, 20/48-61.

Razumijevanje prioriteta u pozivu suvremenih reformatora

Razumijevanje prioriteta u pozivima reformatora u novije vrijeme

Ko pogleda u životopis da'ija i reformatora u novijem vremenu, uvidjet će, s praktične strane, da je svaki od njih pokazivao interes za neku određenu oblast da'veta i reformi, kojoj je davao prioritet nad drugim i u koju je uposlio gotovo cijelu svoju misao i sav svoj trud. Ovo shodno onome što je razumio od islamskih principa s jedne strane, i onome što smatra manjkavošću u toj oblasti islamskog života i potrebe ummeta za oživljavanjem, oglašavanjem i izgradnjom, s druge strane.

Ibn-Abdulvehhab

Imam Muhammed ibn-Abdulvehhab koji je živio na Arapskom poluotoku smatrao je prioritetnim akidu, kako bi očuvao tevhid (jednoboštvo) od raznih oblika idolatrije i sujevjerja koji su (u)prljali njen izvor i pomutili njenu čistoću. U tom je kontekstu pisao svoje knjige i pisma, vršio da'vet i radio na rušenju obilježja idolopoklonstva.

Muhammed Ahmed el-Mehdi

Za Muhammeda Ahmeda el-Mehdija je u Sudanu bio najprioritetniji džihad, privikavanje na grubost, asketizam i ustajanje protiv britanskog kolonizatora i njegovih simpatizera.

Džemaluddin el-Afgani

Za Džemaluddina el-Afganija je najprioritetnije bilo buđenje ummeta, njegovo ustajanje protiv kolonijalizma koji je predstavljao opasnost po njegovu vjeru i njegov opstanak, i svijest o jedinstvu tog ummeta kome je zajednička kibla, akida, usmjerenje i tradicija. A to se jasno vidi u njegovoj biografiji i njegovom radu.

Muhammed Abduhu

Muhammed Abduhu interesovao se za oslobađanje muslimanskog razuma od robovskog oponašanja, za njegovo vezivanje a čiste izvore islama, kao što to on sam kaže za sebe i svoje ciljeve:

"Moj glas se podigao pozivu dvjema veličanstvenim idejama. Prvo, oslobađanje misli od okova slijepog oponašanja, razumijevanje vjere na način na koji su je razumijevali dobri prethodnici ovog ummeta prije njihovog razilaženja, vraćanje prvobitnim izvorima u stjecanju saznanja o vjeri, uzimanje vjere jednim od mjerila ljudskog uma, koje je Allah usadio u čovjeka da bi ga to štitilo od zastranjivanja, umanjivalo njegove pogreške i posrtaje, kako bi se upotpunila Allahova milost u očuvanju poretka u svijetu.

Ovako shvaćena vjera prijateljica je znanosti, poticaj za izučavanje tajni svemira i poziv poštivanju potvrđenih činjenica iskazujući im podršku u odgajanju duše i reformi rada. Sve ovo smatram jednim te istim principom. U svom pozivanju razilazim se s dvjema velikim skupinama koje tvore tijelo ovog ummeta: s učenicima vjerskih znanosti, i s onima koji su poput njih, kao i s učenicama raznih savremenih znanosti i onima koji su uz njih.

Druga, popravljanje jezičkih metoda u arapskom jeziku.

Postoji još jedna stvar kojoj sam i ja pozivao dok su ljudi za nju bili slijepi i daleko od njenog shvatanja, iako je ona stup na kome počiva njihov društveni život, i gdje su slabost i uniženost zadesili

ljude samo zbog njene odsutnosti u njihovoj zajednici, a to je upoznavanje prava koja ima vlada kod naroda i prava koja ima narod kod vlade, kao i to da su vladari, iako je pokornost njima obavezna, ipak, ljudi koji griješe. Njih nekada nadvladaju njihove strasti i od pogreški ne mogu ih odvratiti, niti tu njihovu strast obuzdati niko osim njihov narod svojim opominjanjem, riječju i akcijom. S tom idejom smo otvoreno istupali kada je autokratija bila u svom procvatu, kada je tiranija čvrsto prihvatila za svoj štap, kada je silnik imao željeznu ruku a svi ljudi bili robovi, i to kakvi robovi!"[513]

Hasan el-Bena

Šehid Hasan el-Bena prvi je koji pokazuje veliki interes za ispravke u shvatanju islama kod muslimana i vraćanje islamu onoga što su iz njega izbacile ruke "pozapadnjačenih" ljudi i sekularista, koji su htjeli da od njega naprave akidu bez Šerijata, vjeru bez države, istinu bez snage, i mir ili predaju bez džihada. A on, kao i onaj ko je ovu vjeru objavio, želi da ona bude i akida i Šerijat, i vjera i država, i istina i snaga, i mir i džihad, i musaf i sablja. Veliki je trud uložio da ljudima ukaže na to da je politika sastavni dio islama, a sloboda jedan od islamskih farzova. Isto tako, usmjerio je svoju pažnju i interes za oblikovanje muslimanske generacije koja će imati vjerske ciljeve, islamsko usmjerenje, poslaničku uzornost, tj. generacije koja će temeljito razumijevati vjeru, vjerovati dubokim imanom, generacije koja će čvrsto biti vezana za islam, koja će po njemu raditi, a zatim raditi na njegovom buđenju i jačanju, dajući životu vjersko obilježje, i koja se radi ostvarenja tog cilja želi ujediniti, a ne podvajati. Zato on ne potiče teme koje dovode do cijepanja safa, podvajanja i dijeljenja ljudi na grupe i frakcije, nego se zadovoljava ujedinjavanjem ljudi u osnovnim, krupnim i temeljnim pitanjima islama.

U svojim dnevnicima navodi poučan događaj koji ukazuje na njegovu ranu budnost, još dok je bio u dvadesetoj godini života, u vezi

513. Muhammed Rešid Rida, *Tarihul-ustaz el-imam eš-šejh Muhammed Abduhu*, prvo poglavlje, str. 11-12 , štamparija El-Menar, Kairo, 1931.g.

s pitanjem jedinstva i nužnosti ujedinjenja sinova ovog ummeta oko temelja akaida, Šerijata i morala, i zbjegavanja sporednih razilaženja kojima nema kraja.

U njegovoj maloj džamiji bio je ugao u kome je profesor držao dersove i za koji je on rekao: "Ovaj drugi ugao je ugao kojega je sagradio hadži Mustafa, nastojeći se time približiti Uzvišenom Allahu. I u tom uglu okupljala se grupa učenika radi izučavanja Allahovih ajeta i mudrosti, i to u potpuno čistoj bratskoj atmosferi.

To nije potrajalo dugo. Vijest o tome dersu, koji se održava između akšama i jacije brzo se raširila. Nakon njega se odlazilo na kafanski "ders" kome su prisustvovali mnogi ljudi, a među njima i oni kojima je razilaženje bilo drago i koji su se uvijek upuštali u rasprave i bavili ostacima ranijeg fitneta.

Jedne noći sam osjećao čudnu atmosferu. Atmosferu uzdržanosti i podvajanja. Vidio sam da su se slušaoci jedni od drugih udaljili čak i u mjestima. I gotovo da nisam ni počeo, a iznenadilo me je pitanje: 'Kakvo je profesorovo mišljenje o posredovanju i ibadetima radi zadobijanja Allahove milosti?' Rekao sam mu: 'Brate moj, mislim da me ne želiš pitati samo o tome, nego želiš pitati i o namazu i selamu poslije ezana, o učenju sure El-Kehf petkom, o riječi 'gospodin' kojom se oslovljava Poslanik, s.a.v.s., u ettehijatu, o tome gdje se nalaze roditelji Vjerovjesnika, s.a.v.s., da li sevap od učenja Kur'ana za mrtvog stiže do njega ili ne, da li su halke koje prave neke sekte grijeh ili približavanje Allahu?' Počeo sam mu nabrajati sva pitanja u kojima postoji razilaženje i koja su u prošlosti bila izvor nereda i njihovog žestokog razilaženja. Čovjek se zbunio i rekao: 'Da, hoću odgovor na sva ta pitanja!'

Rekao sam mu: 'Brate moj, ja nisam učenjak. Ja sam samo obični čovjek, koji je naučio neke ajete, časne vjerovjesničke hadise, neke vjerske propise iščitavajući knjige, i to želim prenijeti na druge. Ako me izvedeš izvan ovog domena, stavio si me u nezgodan položaj. A onaj ko kaže: 'Ne znam", već je izdao fetvu. Ako te interesuje ono što ja govorim, slušaj to, a ako želiš proširiti svoje znanje o tome, pitaj drugu ulemu i za to kompetentne učenjake. Oni ti mogu dati odgovore na ono što želiš pitati. A što se mene tiče, ovo je moj nivo znanja, a Allah ne zadužuje nikoga preko njegovih mogućnosti.' Čovjek je ostao

zbunjen ovim riječima i za njih nije imao nikakav odgovor. Na vješt način izbjegao sam odgovor. Prisutni, ili, pak, njihov veći dio osjetili su rasterećenje ovakvim raspletom događaja.

Ja, međutim, nisam htio propustiti priliku, te sam im se okrenuo i rekao: 'Braćo moja, znam da ovaj brat koji je postavio pitanje, kao i mnogi drugi među vama, od ovog pitanja ne očekuje ništa drugo osim saznanje kojoj grupi pripada novi muderris. Da li je pristalica šejha Muse ili šejha Abdus-Semia"? A to saznanje vam neće biti ni od kakve koristi. U neredu ste proveli osam godina, i to je dovoljno. Muslimani su se u vezi s ovim pitanjima razilazili nekoliko stotina godina, i još uvijek se razilaze, a Uzvišeni Allah želi da jedni druge volimo i da budemo jedinstveni, a prezire naše razilaženje i podvajanje. Zato vas molim da sklopite ugovor s Allahom, zavjetujući Mu se da ćete se od sada kloniti takvih pitanja, truditi da naučite osnove i temelje islama, raditi po moralnim i općim principima islama, i druge u zajednici ka tome usmjeravati, obavljati farzove i sunnete, kloniti se usiljenosti i sitničarenja, sve dok se duše ne iščiste, i dok nam svima ne bude cilj saznavanje istine, a ne trijumf vlastitog mišljenja. Tek nakon toga ćemo i ova pitanja zajednički proučavati, i to u atmosferi ljubavi, povjerenja, sloge i iskrenosti. Želim da od mene prihvatite ovakav stav i da on bude naš međusobni ugovor.' I nismo ni napustili ders a dali smo čvrst zavjet da ćemo se međusobno potpomagati, biti na usluzi plemenitom islamu, raditi za njega kao jedna ruka, odbacivati sva značenja koja u sebi nose podvajanje, čuvajući vlastito mišljenje, sve dok Allah ne donese svoj sud o njemu.

Nakon toga se, voljom Allahovom, ders u uglu džamije održavao daleko od razilaženja. Kasnije sam u svakom dersu iznalazio neku od poruka bratstva među mu'minima, uzimajući je za temu predavanja kako bi se bratstvo učvrstilo u srcima. Isto tako sam odabirao i neko od pitanja o kojem postoje različita mišljenja, a koje nije nikada bilo predmet njihovog razilaženja, i koje svi oni uvažavaju, navodeći ga primjerom tolerancije među našim dobrim prethodnicima, neka je Allah njima zadovoljan, i dokazom da su tolerancija i uvažavanje međusobno različitih mišljenja - dužnost.

Sjećam se da sam naveo praktičan primjer i rekao im: 'Ko od vas pripada hanefijskom mezhebu?' Izašao je jedan od njih, pa sam up-

itao: 'A ko od vas slijedi šafijski mezheb?' Istupio je drugi. Rekao sam im: 'Klanjat ću kao imam sa ovom dvojicom braće, pa šta ćeš ti, hanefijo uraditi s učenjem Fatihe?' Odgovorio je: 'Neću je učiti, ngo ću šutjeti:' Rekao sam: 'A ti šafijo, kako ćeš ti postupiti?' On reče: 'Fatiha se mora učiti i ja ću učiti.' Potom sam rekao: 'Kada završimo namaz, šta ti, šafijo, misliš o namazu tvoga brata hanefije?' On reče: 'Njegov namaz je pokvaren, zato što nije učinio Fatihu a ona je rukn (sastavni dio namaza).' Zatim sam rekao: 'A šta ti, hanefijo, misliš o namazu svoga brata šafije?' On reče: 'Učinio je ružno i zabranjeno djelo, zato što je učenje Fatihe od džematlije pokuđeno i haram - djelo.' Rekao sam: 'Da li jedan drugome osporavate njegov postupak?' Oni rekoše: 'Ne!' Potom upitah sve prisutne: 'Da li vi osporavate postupak jednoga od njih dvojice?' Sve rekoše: 'Ne!' Zatim sam rekao: 'Subhanallah! Šutite u ovakvim situacijama a radi se o ispravnosti ili neispravnosti namaza, a niste tolerantni s klanjačem koji učeći *Ettehijatu* kaže: 'Allahumme salli ala Muhammedin', ili 'Allahume salli ala sejjidina Muhammedin', nego zbog te razlike na noge podižete cio dunjaluk. 'Takav je istup utjecao na njih, te su počeli svoje stavove prema drugima preispitivati. Uvidjeli su da je Allahova vjera šira i lakša od suda razuma nekog pojedinca, ili neke supine o njoj. Naprotiv, u svemu se mora vratiti Allahu, Njegovom Poslaniku, zajednici muslimana i njihovom imamu, ako imaju zajednicu i imama (halifu)."[514]

El-Mevdudi

Za imama Ebu-E'ala el-Mevdudija najprioritetnija bila je borba protiv savremenog "džahilijeta", vraćanje ljudi vjeri i ibadetu u njihovom općem smislu, podvrgavanje isključivo Allahovoj vlasti, stvaranju čisto islamske kulture, koja odbacuje zapadne poglede na civilizaciju, ekonomiju, politiku, život pojedinca, porodice i zajednice. El-Mevdudi na tu temu pisao je knjige i mnoga pisma, koja govore o njegovoj filozofiji pozivanja islamu i obnovi islama, čiju filozofiju su njegovi sljedbenici prihvatili i raširili.

---

514. *Muzekkeratu ed-da'veti ved-da'ijeti*, 58-60.

Šehid Sejid Kutb

Šehid Sejid Kutb je davao prioritet akidi nad poretkom i uspostavljanju Allahove vladavine na Zemlji. To je ono što je on veoma često isticao u svojim posljednjim djelima, a naročito u *Zilalu*. Neki ljudi misle da je ideja o "vladavini" - Mevdudijeva i Kutbova ideja. Takvo mišljenje je pogrešno i ukazuje na njihovo neznanje. Oko te ideje saglasni su šerijatski pravnici, koji su u poglavlju "Vladavina"u vezi s naukom o usuli-fikhu jasno rekli: "Vladar je Allah i drugog vladara nema. Poslanik, s.a.v.s., samo je od Njega dostavljao." U osnove tevhida spada ono što Allah u Kur'anu spominje: *Zar da pored Allaha tražim drugog sudiju, kad vam On objavljuje Knjigu potanko?*[515]

Šehid je, isto tako, bio zainteresiran za popravljanje "akaidskog pogleda" na islam, jer je nemoguće da djelo poniklo na iskrivljenoj i bolesnoj ideji, bude dobro. A kada je to hlad mogao biti uspravan, ako je plot bio iskrivljen?

U to spada i odbacivanje savremenog džahilijeta u svim njegovim oblicima, akidi, misli, ponašanju, životu pojedinca, porodice i zajednice i smatranaje svih postojećih društava u raznim krajevima - džahilijetskim društvima, zato što ona odbacuju Allahovu vlast. I u tim pitanjima je svaki sud, mimo Allahovog suda, uzurpiranje prava Uzvišenog Allaha u Šerijatu, koji propisuje Svojim stvorenjima.

Nužno je da se ovom globalnom pitanju da prioritet nad drugim pitanjima. Ono se mora staviti ispred pojedinosti i sporednih stvari, za što se svesrdno zauzimaju neki dobri muslimani, kao što je zabrana nekih sitnih grijeha uz zaboravljanje ovog krupnog zla na kome je podignuto čitavo društvo.

Ovdje želim citirati tekst iz tefsira *Zilal* u kome Kutb komentira kur'anske riječi o izraelskom narodu: *Jedni druge nisu odvraćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali!*[516] I Kutb Sejjid, neka mu se Allah smiluje, kaže: "Zaista se sav

515. El-En'am, 114.

516. El-Maida, 79.

trud i sve plemenite žrtve prvenstveno moraju usredsrediti na uspostavljanju dobre zajednice. A dobra je zajednica ona zajednica koja je podignuta u skladu s Allahovim programom. To se mora uraditi prije ulaganja truda, napora i žrtvi na parcijalnom, pojedinačnom i ličnom ispravljanju anomalija, naređivanjem dobra i odvraćanjem od zla.

Zaista od djelomičnih pokušaja nema koristi kada se čitavo društvo iskvari, kada zavlada džahilijet, kada društvo ponikne na nebožanskom sistemu, kada se u njemu primjenjuje nebožanski zakon. Tada svi pokušaji kreću od nule, društvo se počinje graditi iz samih korijena i sav trud i džihad se ulažu samo na uspostavljanje Allahove vlasti na Zemlji. A kada se ta vlast oblikuje i učvrsti, naređivanje dobra i odvraćanje od zla dobiva jaki oslonac u samom temelju.

Za to je potreban iman i spoznaja njegove suštine i uloge u životu, jer upravo iman rezultira potpunim oslanjanjem na Allaha, potpunim pouzdanjem u Njegovu pomoć na putu dobra, bez obzira koliko taj put bio dug, savršenom vjerom u Njegovu nagradu, bez očekivanja od nekoga da taj zadatak uradi zbog nagrade na ovoj Zemlji, priznanja od tog zalutalog društva i podrške zalutalih u bilo kojem mjestu!

Svi kur'anski tekstovi i svi vjerovjesnički hadisi koji se spominju na temu "naređivanje dobra i odvaćanje od zla", govore o dužnosti muslimana u muslimanskom društvu, u društvu koje priznaje Allahovu vlast, u društvu u kome se u svim sporovima sprovodi Šerijat, ma koliko ta vlast u nekim situacijama bila nasilna, i ma koliko neki grijeh bio rasprostranjen. Tako u riječima Poslanika, s.a.v.s., stoji: "Najbolji džihad je reći istinu pred nasilnim imamom (vladarom)",ovdje uočavamo riječ "imam" a imam ne može biti imamom dok ne prizna Allahovu vlast i Šerijat. A za onoga ko ne radi na uspostavljanju Šerijata ne kaže se da je "imam", nego se za njega kaže ono što za njega kaže Uzvišeni Allah: *A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici.*[517]

A u džahilijetskim društvima, u kojima se ne sudi po Šerijatu, najveće i najvažnije zlo jesto ono iz koga proizlaze sva druga zla, a to je nepriznavanje Allahove božanstvenosti, izbacivanjem Šerijata iz života. To je osnovno, veliko i temeljno zlo, koje se mora osuditi prije osude pojedinačnih zala, koja su samo plod i ogranak tog velikog zla.

517. El-Maida, 44.

Beskorisno je ulaganje truda u suprotstavljanju pojedinačnim zlima proizašlim iz same prirode tog prvog zla, odvaženosti da se ustane protiv Allaha, svojatanja svojstava božanstvenosti, odbacivanja Allahove božanstvenosti i odstranjivanja Šerijata iz života. Uzaludno je trošiti snagu u borbi protiv zala, koja su samo nužan produkt osnovnog zla i njegov beskorisni plod.

Na osnovu čega ćemo suditi ljudima kada urade neki od prijestupa? Kojom vagom ćemo vagati njihova djela kako bi im rekli: "To je grijeh pa ga se klonite?" Ti ćeš reći: "Ovo je grijeh, a deset drugih će ti reći: "Ne, to nije grijeh. To je samo stav iz prošlog vremena. Svijet se izmijenio, društvo uznapredovalo a raniji stavovi zastarjeli!"

Mora postojati stabilna vaga kojoj ćemo se vraćati s našim djelima. Moraju postojati vrijednosti kojima ćemo vrednovati dobro i zlo. A odakle ćemo uzeti te vrijednosti? Odakle da dođemo s takvom vagom?

Iz procjena, običaja, strasti i prohtjeva ljudi koji su podložni promjenama, i koji su uvijek nestabilni? Tako ćemo, zaista, zaći u lavirint u kome nema putokaza, u pustinju u kojoj nema znakova!

Zato se mora od samog početka postaviti vaga. I ta vaga mora biti precizna tako da je ne remete nikakvi prohtjevi. A precizna je vaga samo Allahova vaga.

I šta uraditi kada društvo od samog početka ne priznaje Allahovu vlast? Šta ako ne sudi po Šerijatu? Ili, onoga ko poziva Allahovom programu ismijava, izruguje mu se, protivi mu se, i napada ga?

Zar trud nije izgubljen, beskoristan i smiješan, ako se u takvom društvu naređuje dobro i odvraća od zla u pojedinačnim i sporednim životnim pitanjima, dok su same vage i vrijednosti različite, a pogledi i prohtjevi međusobno oprečni?!

Na samom se početku mora složiti oko pitanja vlasti, vage i mjere kojom će se mjeriti, kojemu vladaru pripada vlast i strani kojoj će se oni čija se mišljenja i prohtjevi raziđu, obratiti.

Neophodno je veliko naređivanje dobra, a to je priznavanje Allahove vlasti i Allahovog programa za život. I neophodno je veliko zabranjivanje zla, a to zlo je odbacivanje Allahove božanstvenosti izbacivanjem Šerijata iz života. A tek nakon udaranja temelja može se

graditi zgrada! Neka se, zato, sjedine raspršeni napori i neka svi stanu u isti front radi postavljanja temelja na kome se može graditi građevina!

Čovjeka nekada, zaista, treba sažalijevati, diviti se dobrim ljudima što se troše u naređivanju dobra i odvraćanja od zla u sporednim stvarima dok osnova o kojoj ovisi život muslimanskog društva i koja je temelj naređivanju dobra i odvraćanju od zla leži na vrlo krhkim nogama.

Kakva je korist u tome da se ljudima zabranjuje kamata u društvu čija je cijela ekonomija protkana kamatom, čiji je cio imetak haram i u kome pojedinac ne nalazi halal da ga jede, zato što cio društveni i ekonomski poredak ne počiva na Šerijatu i što to društvo, u samoj osnovi, ne priznaje Allahovu božanstvenost i ne prihvata Šerijat kao životni program?!

Kakva je korist u tome da se ljidma zabranjuje razvrat u društvu čiji zakon blud ne smatra krivičnim djelom, osim u slučaju prisile, i u kome se ni silovanje ne kažnjava po Allahovom zakonu, zato što to društvo u samoj osnovi ne priznaje Allahovu božanstvenost i što ne prihvata Šerijat kao životni program?!

Kakva je korist u tome da se ljudima zabranjuje opijanje u društvu čiji zakon dopušta rasturanje i konzumiranje alkohola i koje taj prestup ne kažnjava, osim kada ljudi piju javno na ulici, a ni tada ih ne kažnjava po Allahovom zakonu, zato što to društvo, u samoj osnovi, ne priznaje Allahovu vlast?!

Kakva korist je u tome da se ljudima zabranjuje vrijeđanje vjere u društvu koje ne priznaje Allahovu vlast, u kome se ne obožava Allah, nego se drugi Njemu smatraju ravnim, koje se odriče Šerijata i zakona, sistema i odredbi, Njegovih vrednota i kriterija i u kome su i onaj koji vrijeđa i onaj koji se vrijeđa, izvan Allahove vjere, u kome su oba, kao i svi članovi njihovog društva skupa, u vjeri onoga ko im propisuje zakone i određuje vrijednosti i kriterije?!

Kakva je korist u tome da se naređuje dobro i odvraća od zla u ovakvim okolnostima? Kakva je korist od naređivanja dobra i odvraćanja od velikih zala, a da ne govorimo o sitnim zlima, ako se ne sprečava najveće zlo - nevjerovanje Allaha, odbacivanjem Njegovog programa za život?!

Problem je mnogo kompliciraniji i dublji od ulaganja truda, trošenja snage od tih "dobrih" ljudi i njihove zaokupljenosti njime. On se u ovoj fazi ne rješava praćenjem sporednih stvari, ma koliko one bile velike, pa kada bi se radilo i o sprovođenju Allahovih (hududa) kazni. Allahovi su hududi prvenstveno utemeljeni na priznavanju samo Allahove vladavine. A sve dok to priznanje ne bude stvarnost, koja živi i koja se ogleda u smatranju Šerijata jedinim izvorom zakona, a Allahova vladavina i upravljanje ne budu jedini izvor vlasti, svaki trud u sporednim pitanjima će biti izgubljen, svaki pokušaj u sekundarnim pitanjima uzaludan, dok je u slučaju velikog zla preče da se u njemu ulaže trud i pokušaj nego u drugim zlima."[518]

Muhammed el-Mubarek

Od reformatora i obnovitelja koji su posvetili pažnju razumijevanju prioriteta jeste i sirijski (islamski) mislilac, profesor Muhammed el-Mubarek, neka mu se Allah smiluje. Znanstveno je govorio o veoma važnoj oblasti "razumijevanja prioriteta" u svome djelu *El-Fikul-islamiju el-hadis fi muvadžeheti el-efkar el-garbijje* koje je u stvarnosti zbirka naučnih radova i predavanja.

On u tom djelu govori o "određivanju srazmjera u islamu", i to doslovno prenosim zbog njegovog značaja:

"Radi se o posebnoj oblasti islamskog sistema, te za nju nemoj reći da je 'stvar', jer se u biti radi o preciznom utvrđivanju omjera raznih strana života i njegovih vrijednosti. Imetak, užitak, rad, razum, saznanje, snaga, ibadet, rodbinstvo, nacija i ljudskost vrijednosti su ovog života. Svakoj od tih vrijednosti islam je dao posebno mjesto u programu života i precizno određenu dozu koju ne prelazi, kako jedna vrijednost ne bi bila na uštrb druge.

Promjena ovih omjera davanjem nekoj od vrijednosti većeg mjesta i prava no što joj pripada, spada u iskrivljivanje slike o islamu, kao što se dešava u nekoliko posljednjih stoljeća. Promjena omjera u sistemu života je kao promjena omjera u naivnom slikarstvu, u kome

518. *Fi zilal el-Kur'an*, komentar šestog dijela, str. 949-951, Daruš-šuruk.

se čovjeku daju samo obrisi i konture na naivan i tajanstven način, ili kao promjena omjera u sastojcima lijeka, koja ga nekada učini pokvarenim, izmjeni njegove osobine i specifičnosti i tako ga pretvori u štetnu i otrovnu materiju.

Ako život podijelimo na stotinu dijelova, uvidjet ćemo da i islam ibadet za život određuje shodno tim dijelovima. Tako je i sa dijeljenjem imetka i negovim stjecanjem, sa džihadom i s naslađivanjem u dopuštenim užicima. Svemu tome pripada precizno određeni dio. Ako te omjere izmijenimo, pa umanjimo vrijednost džihada, uvećamo vrijednost ibadeta, omalovažimo značaj stjecanja ili trošenja imetka i pretjeramo u nasladivanju ili ga potpuno dokinemo, izašli smo iz okvira tog sistema u sistem koji se po svojoj suštini i duhu razlikuje od islamskog sistema, te smo time napravili poremećaj u ravnoteži, koju je islam postavio među vrijednostima života i njegovim stranama.

Pravi je musliman u posljednjim vremenima onaj ko se preda ibadetu u njegovom užem smislu, i koji se ničim drugim ne bavi, koji se zatvorio u svoj 'mihrab' i ne napušta ga, koji je revnostan u učenju svojih zikrova i virdova. Takva slika muslimana (uopće), nije onakva kakvu su ostavili plemeniti Poslanik, s.a.v.s., i ashabi koje je on upućivao, iako je ibadet bio jedna od osnovnih odlika njihovog života i ispunjavao njihove stranice, iako su se oni neprestano borili za oslobađanje društva od iskvarenosti i uklesivanje ispravne akaide, za oslobađanje od nasilja, zaštitu nemoćnih i zavođenje pravde među ljudima. Isto tako, život je muslimana, zaokupljenog džihadom i društvenom reformom, manjkav i izvitoperen, shodno mjerilu uzorne islamske slike, ako u njemu ne bude ibadeta i ako njegova veza sa Allahom bude slaba."

Naši prvi pravnici imali su u vidu ovu ideju, ideju 'omjera', pa su od onoga što se od jednog muslimana traži, od farzova i drugoga, načinili stepene shodno snazi potraživanja. Isto tako su zabranjene stvari smatrali različitim, ovisno o stupnju njihove zabranjenosti. Nije isto da mudžahid napusti svoje mjesto na liniji ostavljajući neprijatelju prostor za proboj[519] i konzumiranje alkohola ili jedenje svinjskog mesa, iako su i jedno i drugo haram. Na to ukazuju mnogi ajeti i hadi-

519. Profesor želi ukazati na hadis muttefekun alejhi: "Bježanje na dan borbe...", koje se ubraja u sedam navjećih grijeha.

si, kao što su riječi Uzvišenog: *Zar smatrate da je onaj koji hodočasnike vodom poji i koji vodi brigu o Časnom hranu ravnonome koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje i koji se na Allahovom putu bori? Nisu oni jednaki pred Allahom.*[520] Ili, kao riječi Poslanika s.a.v.s., koga su pitali: "Šta je ravno džihadu na Allahovom putu" i kome to pitanje postavljaju dva ili tri puta, nakon čega je on odgovorio: "Vi taj stepen ne možete postići." Zatim je dodao: "Primjer mudžahida jeste kao primjer onoga ko posti, klanja i neprestano uči Allahove ajete i ne mrsi se od posta niti napušta namaz sve dok se mudžahid ne vrati iz džihada."[521]

A u Buhariji se navodi hadis: "O Allahov Poslaniče, koji su ljudi najbolji?" On kaže: "Mu'min koji se na Allahovom putu bori svojim životom i imetkom." Rečeno mu je: "A ko poslije njega?" On reče: "Čovjek koji u nekoj od planinskih strana čini ibadet i od čijeg zla su pošteđeni drugi ljudi."[522]

Imam Ahmed vjerodostojnim lancem (ljudi) prenosi riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Dirhem kamate koji čovjek svjesno pojede gori je nego trideset i šest zinaluka."[523] I kamata, a ona je jedno od imovinskih nasilja, teža je vrsta harama od zinaluka.

Ako pokušamo sakupiti slične hadise, kojima se određuje vrijednost jednih principa u odnosu na druge, došli bismo do matematičkih omjera između vrednota života, kao što su riječi Poslanika, s.a.v.s.: "Jedan dan pravednog vladara bolji je nego ibadet šezdeset godina."[524] I hadis: "Vrijednost učenog u odnosu na pobožnog jeste kao moja vrijednost u odnosu na slabijeg među vama."[525]

I hadis: "Jedan dobar poznavalac fikha šejtanu je teži nego stotinu pobožnih."[526] Otuda postaje jasnom pogreška onih koji sav svoj interes pokazuju za stvar koja je, možda sama po sebi, tražena ili zabran-

520. Et-Tevba, 19.

521. Muttefekun alejhi.

522. Muttefekun alejhi.

523. 524. 525.: Prethodno su spomenuti izvori ovih hadisa.

526. Ibn-Madže i Et-Tirmizi, a oni kažu: "Ovaj hadis je garib, ne znamo da ga prenosi iko osim El-Velida ibn Muslima." A Ibn el-Dževzi u *El-'Ilelu* kaže: "Hadis nije vjerodostojan." El-Iraki za njega kaže: "Lanac njegovih prenosilaca je slab." El-Albani kaže: "Hadis je slab." *El-Džami'us-sagir*: "Hadis je izmišljen."

jena u islamu, dok nasuprot nje postoji mnogo opasnija stvar. Islamske zemlje su u ovo vrijeme ugrožene s dvije veoma velike opasnosti, a to su: kolonijalizam i ateizam, tj. osvajanje zemlje i uništenje akide (vjere), uništenje njihovih materijalnih i kulturnih bogatstava i vrijednosti i njihova otimačina. I ako se te zemlje porobe i akida poruši, te ako to sve potraje, neće se moći ni najvažnija obilježja vjere sprovoditi, niti njene naredbe izvršavati, niti propisi primjenjivati. Zato skretanje pažnje na druga pitanja i činjenje od tih pitanja osovine islamske borbe, predstavlja zatvaranje očiju pred najvažnijim pitanjima, kao što su porobljavanje islamskih zemalja i uspostavljanje direktne ili indirektne vlasti nad njima i rušenje islamske akide raznim sredstvima, pronošenje i širenje raznih vrsta ateističkih ideja i pokreta. Pa da li je u ovakvim okolnostima dopušteno cijepanje muslimana na one koji kažu da teravija-namaz ima osam i one koji kažu da ima dvadeset rekata?! Ili na one koji kažu da se u džematu može više puta isti namaz klanjati i druge koji kažu da ne može? Ili žestoko podvajanje u borbi između sunneta i bid'ata (novotarija) u pitanjima koja se ne (do)tiču akide (vjere)?!

Ja ne kažem da ove probleme ne treba naučno studirati, nego ističem: "Nužno je biti oprezan kada se problem tiče akide i lijepo je ukazivati na ispravni način obavljanja ibadeta, zato što su ibadeti precizno i od strane Allaha i Njegovog Poslanika (pr)opisani, i u njima nije dopušteno ni dodavanje niti oduzimanje onog što je naredio Poslanik, s.a.v.s., ili ono što je on radio. A i pored toga, ako će to izazvati nered, svađu i neprijateljstvo između dvije skupine muslimana, to se mora ostaviti zato što se iz toga rađa veće zlo i što se muslimani podvajaju na brojne sekte, u prilikama i okolnostima u kojima se ne smije razbijati snaga, i u kojima se ne smije biti zaokupljen ničim drugim osim krupnim i sudbonosnim problemima."[527]

527. *El-Fikrul-islamiju'l-hadis*, str. 65-69, izdanje Darul el-Fikr.

Šejh El-Gazali

Od onih koji su pokazivali interes za fikh prioriteta, i u svome razmišljanju i u komentarima, jeste i veliki daija šejh Muhammed el-Gazali, Allah neka ga sačuva. U svojim djelima, a naročito posljednjim, on mu je posvetio veliki prostor, zato što se s njim susretao i proživljavao ga na svom misionarskom putu radeći s ljudima koji pripadaju islamu i da'vetu, a koji su naglavačke preturili drvo islama, smatrajući njegove glavne korijene sporednim ograncima, a ogranke - listovima s kojima se poigrava vjetar, dok su, istovremeno, listove smatrali korijenjem kome treba posvetiti sve svoje umne sposobnosti, sav interes i sav trud.

Zadovoljit ću se ovdje prenošenjem šejhovog teksta koji ukazuje na visoki stepen njegovog razumijevanja "fikha prioriteta", njegovu zainteresiranost za njegovim učvršćivanjem i izgradnjom sveobuhvatnog svjetonazora i odmjeravanja u islamu, kojim se svakoj stvari daje njeno pravo i kojom se sve stavlja na svoje mjesto.

Uzroke dekadencije islamske kulture i nazatka islamskog ummeta, nakon što je bio vodeći (ummet) naš šejh navodi u knjizi pod naslovom *Islamska da'va dočekuje svoj petnaesti vijek* u poglavlju "Parcijalni prikaz islama".

"Iman se sastoji od šezdeset i nešto ili sedamdeset i nešto dijelova. Da li su ti dijelovi nabacani jedan iznad drugog bez ikakvog reda? Da li je to roba poput one koju neko kupi na pijaci pa je stavi u torbu onako kako mu je lakše? Ne... Ti dijelovi su različito opasni i vrijedni i svaki od njih ima stabilno mjesto u ukupnom mozaiku i nijedan dio ne može se s tog mjesta pomjeriti.

Mreža ispletena od dijelova tog cjelovitog imana liči na kartu postavljenu za potrebe garniture nekog ministarstva ili poduzeća. Tamo postoje direktori, pomoćnici, radnici i kontrolori. Njih međusobno vežu određene veze; sistemi odašiljanja, prijema, dostavljanja i proizvodnje...

Dijelovi imana kojih ima na desetine, liče na užurbana kola koja imaju šasiju, točkove, gorivo, kočnice, svjetla, sjedala i dr. Svaki taj dio ima posebnu funkciju i vrijednost...

Otkako se pojavila islamska kultura, iman su tvorili ruknovi (stupovi) i nafile, dobrovoljna djela, osnovna i sekundarna djela, djela srca i djela tjelesnih organa...!

Kod nekih ljudi dešava se da se neki od dijelova islama protegne na račun preostalih dijelova, kao što se zloćudni tumor širi na račun preostalih ćelija, te uništi čitavo tijelo...

Prvi koje je zadesila takva umna kratkovidnost ili takav poremećaj u razlučivanju, bili su haridžije koje ratuju protiv Alije, r.a., zato što se ne odriče vladavine, a protiv Omera ibn Abdul-Aziza, zato što neće da proklinje svoje prethodnike, umejevićke vladare.

Prevlast određene ideje nad čovjekom, do te mjere da ona ispuni sav njegov duhovni prostor i da ne ostavi u njemu mjesta za neka druga značenja, nešto je što se ne može lahko prihvatiti.

Sreo me je čovjek poznat po hajru i upitao? 'Vjeruješ li u keramete toga i toga šejha'? Rekao sam mu da nisam čitao njegovu biografiju, pa mi je spomenuo knjigu koja govori o njemu. Nakon određenog vremena ponovo me sreo i upitao: 'Šta misliš?' Rekoh mu: 'Zaboravio sam pročitati knjigu)?' On reče uzrujano: 'Kako?' Rekoh mu da stvar nije toliko bitna. Ako umrem, a ne budem poznavano biografiju tvog druga, Allah me neće pitati ni za njega niti za njegove keramete. Otišao je od mene i širio vijesti o tome da ja ne vjerujem u keramete!!

Sreo me je drugi čovjek i rekao: 'Šta misliš o muzici?' Odgovorio sam mu: 'Ako se radi o muzici u vojsci koja potiče na hrabrost i požrtvovanost u njoj nema grijeha. Ako se radi o muzici koja bodri na aktivnost i suosjećajnost, ni u njoj nema grijeha... Ali ako ona potiče na besposlicu, ismijavanje i glupost, onda je ona neprihvatljiva...' Ostavio me je i počeo za mene govoriti da sam od onih koji određuju šta je halal i da slušam haram!!

Obje osobe vjeruju u nešto i smatraju da je to čitava vjera te samo na temelju toga donose sud o ljudima i događajima...

To je taj tumor koji pogađa određenu stranu vjere.

To je tajna koja se krije iza učenih pravnika koje krasi snažna misao, a koji nemaju srca pobožnjaka kao i sufija koji imaju prefinjene osjećaje, ali im nedostaje razum islamskih učenjaka.

To je tajna koja se krije iza hadiskih učenjaka koji pamte tekstove, ali ih ne ostavljaju na odgovarajuće mjesto i iz njih ne znaju izvući odgovarajuće zaključke, i drugih, koji razumom rješavaju probleme, te naziru u čemu se nalazi korist, ali kada trebaju nekoga posavjetovati, naređivati dobro i odvraćati od zla, izložiti nemilosti i bijesu vlastodržaca, predaju se dubokoj šutnji!

To je tajna koja se krije iza ljudi koji savršeno dosljedno obavljaju propisane ibadete, i od forme tih propisanih ibadeta ne odstupaju ni koliko trun, a ipak, u njima ne prepoznaju nikakvu mudrost niti se vidi ikakav trag tih ibadeta na njihovom ponašanju!

Plodovi su namaza sklad i čistoća, a oni žive u haosu i prljavštini.

Hadž je životno putovanje koje oživljava i ispunjava srca i (tijela) smirenošću i samilošću, a oni su u toku njegovih obreda, a i poslije, veoma grubi i naopaki.

Islamski da'vet nailazi na poteškoće u radu s ljudima koji slabo razumijevaju fikh, a aktivni su. Oni nastupaju sa svojim slabim umovima i samo štete, a nikakavu korist ne pridonose.

Kakvu korist islamu pridonose mladići koji varaju američko ili evropsko društvo time što oblače bijele galabije, sjednu na zemlju jedući hranu rukama da bi potom olizali krajeve sojih prstiju. U njihovim očima je to uputa Poslanika, s.a.v.s., pri jelu i sunnet s kojim počinje predstavljanje islama na zapadu.

Da li su to islamski običaji (adeti) prilikom jela?

I kada Evropljani vide čovjeka koji, kada želi piti vodu, uzima čašu, a zatim sjeda nakon što je stajao, kako bi slijedio sunnet u pijenju, da li takav prizor podstiče na prihvatanje islama?

Zašto se umišljenošću utjelovljenom u postupcima koji odvraćaju od Allahovog puta, predstavlja islam u nakaradnom svjetlu?

Zatim, u pozivanju u islam ne toleriraju se sporna pitanja, bez obzira koliko ona bila važna kod njihovih zastupnika. A jelo na zemlji, i to rukama, jeste obično pitanje i nema konotacije ibadeta, te je ružno islam predstavljati na taj način. Isto tako, stavljanje nikaba na lice žene jeste problem koji je prihvatan s odobravanjem i protivljenjem, te

je nepoželjno preko njega predstavljati Allahovu vjeru Allahovim robovima.

Razmisli o ovom hadisu koga prenosi El-Buhari u kontekstu predočavanja islamske misije onako kako to želi Uzvišeni Allah. Prenosi se od Jusufa ibn Malika da je rekao: 'Biso sam kod Aiše, majke muslimana, r.a., kada joj je došao jedan Iračanin i upitao je: 'Koji ćefin je najbolji?' Ona mu reče: 'Teško tebi! Šta te to interesuje?' On reče: 'Majko mu'mina, pokaži mi svoj Musaf.' 'A zašto'?, upita ona'. 'Kako bi ga prepisao za sebe, jer se on uči nenapisan', odgovori on. Ona mu reče: 'A šta tebi smeta što si ranije od njega učio nešto drugo? Prvo što je od njega podrobno Objavom objašnjavano jeste sura u kojoj se spominju Džennet i Džehennem. A kada su ljudi čvrsto prihvatili islam, objavljeni su halal i haram. a da je prvo što je objavljeno bilo: 'Ne, pijte alkohol', oni bi rekli: 'Nikada nećemo ostaviti alkohol.' U Meki je Muhammedu, s.a.v.s., objavljeno, a ja sam tada bila djevojčica koja se igrala: *Međutim, Smak svijeta im je rok, a Smak svijeta je užasniji i gorči.*[528] A ništa od sura El-Bekara i En-Nisa nije objavljeno, a da ja nisam bila kod njega.' Prenosilac hadisa kaže: 'Izvadila mu je Musaf i izdiktirala mu suru.'

Ljudi, međutim, rade na polju da'veta, a nemaju ni znanja ni iskustva i na taj način ne pridonose vjeri, nego joj samo zlo nanose. A među njima ima i onih koji su tu svoju slabost pomiješali s ohološću i ismijavanjem drugih.

Ta manjkavost je uznapredovala, pa sam vidio među polupismenim i priučenim ljudima kako islam ograničavaju s četiri stvari: bradom na licu muškarca, nikabom na licu žene, odbacivanjem slikanja, čak i na papiru i zabranjivanjem muzike, čak i u časnim prigodama i umjerenim riječima.

Ne želim iznositi određeni stav o ovim pitanjima, nego želim da ona ne premašuju svoje okvire... Da ih njihovi zagovornici ne smatraju vrhuncem vjere i njenim konačnim ciljem, a one su samo sporedne i ograničene stvari. Rat koji bi se zbog njih vodio, predstavljao bi dotucanje islama i cijepanje njegovog ummeta."[529]

---

528. El-Kamer, 46.

529. *Ed-da'vetul-islamijje*, str. 68-71.

* * *

Ova studija o "razumijevanju prioriteta" samo je produbljivanje znanja, njegovo upotpunjavanje i proširivanje onoga čemu su pozivali ovi vrhunski reformatori. Želim da ova studija popuni neku od praznina u savremenoj islamskoj misli. A Allahu pripada zahvalnost, i na početku i na kraju.

Gospodaru naš, nemoj nas kazniti ako zaboravimo ili što nehotice učinimo! Gospodaru naš, ne tovari na nas breme kao što si ga tovario na one prije nas! Gospodaru naš, ne stavljaj nam u dužnost ono što ne možemo podnijeti, pobriši grijehe naše i oprosti nam, i smiluj nam se. Ti si Gospodar naš pa nam pomozi protiv naroda koji ne vjeruje![530]

---

530. El-Bekara, 286.

SADRŽAJ

Predgovor 5
POTREBA NAŠEG UMMETA ZA RAZUMIJEVANJEM PRIORITETA 7
Uvod 9
Današnja potreba našeg ummeta za razumijevanjem prioriteta 13
Današnje greške pobožnih u razumijevanju prioriteta 14
VEZA IZMEĐU FIKHA PRIORITETA I FIKHA ODMJERAVANJA 23
Veza između fikha prioriteta i fikha odmjeravanja 25
Vaganje između različitih koristi (interesa) 25
Odmjeravanje zlih i štetnih djela 26
Vaganje između interesa i loših djela kada se sučele 27
Kako ćemo prepoznati dobra i zla djela 28
Čime saznajemo dobra i zla dvaju svjetova 31
Cilj knjige *Kavaidul-ahkam* 32
Veza između "Fikhul-evlevijata" i "Fikhul-mekasida" 33
Veza između "Fikhul-evlevijata" i "Fikhun-nususa" 34
PRIORITET KVALITETA NAD KVANTITETOM 35
PRIORITETI U OBLASTI ZNANOSTI I MISLI 49
Prednost znanja nad djelom 51
Znanje je preduvjet svakog rukovodećeg posla 54
Neophodnost znanja za muftiju 55
Neophodno je da misionar islama i vjeroučitelj budu učeni 57
Prednost razumijevanja nad čistim pamćenjem 59
Prednost ciljeva nad formalnim značenjima 61
Prioritet idžtihada nad taklidom 63

Primarni značaj izučavanja i planiranja dunjalučkih stvari 64
Prioriteti u fikhskim stavovima 65
Pravljenje razlike između nepobitnog i vjerovatnog 66
PRIORITETI U OBLASTI FETVI I MISIONARSTVA 73
Prioritet olakšavanja i ublažavanja nad strogošću i žestinom 75
Priznavanje nepredviđenih nužnosti 80
Promjena fetve s promjenom vremena i mjesta 81
Primjenjivanje postupnosti 83
Ispravljanje kulture muslimana 85
Nepogrješiva mjera 87
PRIORITETI U OBLASTI DJELOVANJA 89
Prioritet trajnog djelovanja nad povremenim 91
Prednost djela čija je korist višestruka nad djelima čija je
korist ograničena 93
Prioritet djela čija je korist trajnija i posljedice dugovječnije 96
Prioritet djelovanja u vrijeme nereda 98
Prioritet djela srca nad djelom organa 100
Razlikovanje boljeg s promjenom vremena, mjesta i situacije 104
Najbolji ibadet 106
PRIORITETI U OBLASTI NAREDBI 113
Prioritet stupova nad ograncima 115
Prioritet farzova nad sunnetima i nafilama 117
Tolerantnost u sunnetima i preporučenom 119
Pogrešno je da zaokupljenost sunnetima odvrati od farzova 121
Svjetle riječi Imama er-Ragiba 122
Prednost farzi-ajna nad farzi-kifeje 123
Farzi-kifaje se međusobno razlikuju 125
Prioritet prava ljudi nad pravima koja pripadaju samo Allahu 126
Prioritet interesa zajednice nad interesima pojedinca 128
Preča je odanost zajednici i ummetu, nego plemenu
i pojedincu 130
Zasađivanje duha zajedništva u jedinkama ummeta 133

PRIORITETI U OBLASTI ZABRANA 137
Prioriteti u oblasti zabrana 139
Nevjerstvo ateizma, poricanja i jeresi 139
Nevjerstvo širka 140
Nevjerstvo sljedbenika Knjige 141
Nevjerstvo otpadnika od vjere 144
Nevjerstvo dvoličnjaka (munafika) 146
Pravljenje razlike između velikog i malog u nevjerstvu, širku i dvoličnosti 147
Veliki i mali kufr 148
Riječi Ibn el-Kajjima 150
Veliki i mali širk 152
Veliko i malo dvoličnjaštvo 154
Veliki grijesi 156
Veliki grijesi srca 158
Ademov i Iblisov grijeh 158
Oholost 159
Zavidnost i silna mržnja 160
Slijepa pohlepa i škrtost 162
Strast koja se slijedi 163
Zadivljenost samim sobom 164
Pokuđenost pokazivanja pred svijetom 165
Ljubav prema ovom svijetu 166
Ljubav prema imetku, ugledu i položaju 167
Sitnije zabrane 169
Novotarije u vjerovanju i u djelima 176
Teški vid bid'ata 177
Sumnjive stvari 179
Pokuđene stvari (mekruhi) 186
PRIORITETI U OBLASTI REFORMI 187
Mijenjanje jedinki prije mijenjanja poredaka 189
Odgoj prije džihada 192

Zašto se odgoju daje prednost nad džihadom? 197
Prioritetnost idejne borbe 199
Idejna borba unutar islama 199
Zadatak i uloga umjerene struje 202
Sprovođenje šerijatskog zakona ili odgajanje i informiranje? 205
RAZUMIJEVANJE PRIORITETA U NAŠOJ KULTURNOJ BAŠTINI 209
Razumijevanje prioriteta u našoj kulturnoj baštini 211
Oni koji pitaju o ubijanju muhe od strane muhrima 211
Druženje s drugima u vrijeme fesada ili osamostaljivanje 214
Izbjegavanje zabrana ili činjenje ibadeta? 215
Bogatstvo uz zahvalnost ili siromaštvo uz strpljivost? 218
El-Gazali i "razumijevanje prioriteta" 220
Trošenje imetka u ono što nije prioritetno 223
Zaokupljenost bogatih tjelesnim ibadetima 224
Trošenje imetka na dobrovoljni hadž 224
Drugi učenjaci koji su dali doprinos razumijevanju prioriteta 226
Ibn Tejmi i razumijevanje prioriteta 226
Protivrječnost između dobrih i loših djela 321
RAZUMIJEVANJE PRIORITETA U POZIVU SUVREMENIH REFORMATORA 237
Razumijevanje prioriteta u pozivu suvremenih reformatora u novije vrijeme 239
Ibn-Abdulvehhab 239
Muhammed Ahmed el-Mehdi 239
Džemaluddin el-Afgani 240
Muhammed Abduhu 240
Hasan el-Bena 241
El-Mevdudi 244
Šehid Sejid Kutb 245
Muhammed el-Mubarek 249
Šejh el-Gazali 253

